

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΙΣΤΟΡΙΑ

Κατεδικάσθη εἰς θάνατον ...

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1950-1972

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΤΣΟΥΤΣΗΣ

ΑΜ. 1119Μ024

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΤΣΑΠΗΣ

Τριμελής Επιτροπή
Κατσάπης Κώστας, ΕΔΙΠ Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
Παπαδημητρίου Δέσποινα, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
Χριστόπουλος Δημήτρης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αντώνης Τσούτσης, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
Η ποινή του θανάτου καταργείται.....	3
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Οι εκτελέσεις.....	12
1. ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1950: Οι πολιτικοί εκτελεσθέντες.....	13
Νίκος Νικηφορίδης (5 Μαρτίου 1951).....	14
Νίκος Μπελογιάννης, Δημήτρης Μπάτσης, Ηλίας Αργυριάδης, Νίκος Καλούμενος (30 Μαρτίου 1952).....	22
Νίκος Πλουμπίδης (14 Αυγούστου 1954).....	44
2. ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1960: Οι ποινικοί εκτελεσθέντες.....	51
Σταυρούλα Γκουβούση (27 Αυγούστου 1960), Δημήτριος (Μήτρος) Γκουβούσης (3 Σεπτεμβρίου 1960).....	51
Αλεξάνδρα Μέρδη (4 Σεπτεμβρίου 1962).....	58
Αθανασία Αγγελινού (4 Οκτωβρίου 1962).....	62
Αικατερίνη Δημητριά (10 Ιουλίου 1965).....	69
Αριστείδης Παγκρατίδης (16 Φεβρουαρίου 1968).....	73
Χανς Μπασενάουερ, Χέρμαν Ντουφτ (15 Δεκεμβρίου 1969).....	82
ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1970: Η τελευταία εκτέλεση.....	88
Βασίλειος Λυμπέρης (25 Αυγούστου 1972).....	88
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η «αναγκαιότητα» της θανατικής ποινής. Οικοδομώντας το μετεμφυλιακό κράτος: 1950-1972.....	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	110

Στη Βίκο και τον Θάνο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία που ακολουθεί ξεκίνησε να γράφεται σταδιακά και παράλληλα με την έρευνα το Φθινόπωρο του 2020, την περίοδο της καραντίνας λόγω covid 19. Κοσμογονικές αλλαγές έχουν συνολικά επέλθει στη ζωή μας μέσα σε ένα διάστημα λίγων μηνών. Σήμερα, Σάββατο 28 Νοεμβρίου, διαβάζω στον Τύπο για τις διαδηλώσεις στο Παρίσι. Διαδηλώσεις που αντιτίθενται στο νόμο περί «συνολικής ασφάλειας» που προωθεί η κυβέρνηση Μακρόν. Η συζήτηση και η έλλειψη συζήτησης για την εκχώρηση θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων στο κράτος εν ονόματι της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, της δημόσιας υγείας είναι στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας όχι μόνο στη Γαλλία, αλλά και στην πατρίδα μας, όπως και σε πολλές άλλες περιοχές του πλανήτη, περιοχές που μέχρι πρότινος θεωρούσαμε πως ανήκουν στον λεγόμενο Δυτικό Κόσμο, τον κόσμο που εκτός από την οικονομική ανάπτυξη, προασπιζόταν και θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας, όπως αυτές διατρανώθηκαν από τη Γαλλική Επανάσταση ή νωρίτερα την Αμερικανική και καθ' όλη τη διάρκεια του εικοστού αιώνα εμπεδώθηκαν σε σημαντικό βαθμό. Τώρα όμως καθώς βαδίζουμε στο τελευταίο τέταρτο του εικοστού πρώτου αιώνα, έχω την αίσθηση ότι ζούμε ξανά ένα τεράστιο πισωγύρισμα, γεγονός που προτάσσει την επαναδιαπραγμάτευση, τη συζήτηση πάνω σε ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο.

Με αυτές τις σκέψεις, προσπαθώ να πραγματευτώ το ζήτημα της εκτέλεσης πολιτικών και ποινικών κρατουμένων στην Ελλάδα μετά τη λήξη του εμφυλίου, μέχρι και το 1972, έτος που είχαμε την τελευταία καταδίκη σε θάνατο και την εφαρμογή της ποινής. Ποιοί ήταν αυτοί οι άνθρωποι που εκτελέστηκαν, τι ακριβώς έκαναν, ποιο ήταν το σκεπτικό της απόφασης, αλλά κυρίως ποια η αντιμετώπισή τους από τον Τύπο της εποχής και συνεκδοχικά, την τότε κοινωνία, είναι μερικά από τα ερωτήματα που με απασχολούν και ελπίζω να βρω ικανοποιητική απάντηση.

Η Ελλάδα της εικοσαετίας 1950-1970, ανασυγκροτείται μέσα από τα ερείπια που άφησαν δυο πόλεμοι. Μια χώρα φτωχή, διαιρεμένη, που στέλνει μεγάλο μέρος της νεολαίας της ως εργάτες ανά την υφήλιο, στηριγμένη στο τρίπτυχο «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια», το οποίο επρόκειτο να γίνει το σύνθημα των απριλιανών ως επιστέγασμα της κρατούσας αντίληψης για την κοινωνική συνοχή. Μια περίοδος που

συχνά την ταυτίζουμε με τον νόστο, τη χαμένη αθωότητα, μια Ελλάδα που έφυγε ανεπιστρεπτί, έχοντας αρκετές φορές ρομαντική διάθεση απέναντί της. Περίοδος μεγάλων εθνικών και διεθνών αλλαγών, μια συναρπαστική περίοδος της νεότερης ιστορίας, επειδή ακριβώς συντίθεται από αντίρροπες δυνάμεις που αγωνίζονται η καθεμιά για λογαριασμό της να κυριαρχήσουν. Η πάλη του φωτός της προόδου που όλοι περιμένουν να έλθει μετά τους πολέμους, τα σκοτάδια του πολέμου και του εμφυλίου που στιγματίζουν για χρόνια την ελληνική κοινωνία τόσο στον πολιτικό όσο και στον καθημερινό βίο είναι ελκυστικά σαν μια πάλη του καλού ενάντια στο κακό. Μια κοινωνία που σε ένα βαθμό εξακολουθεί να υπάρχει ως κάτι τόσο μακρινό αλλά και τόσο κοντινό.

Θα ήθελα στο σημείο αυτό να ευχαριστήσω από καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Κατσάπη για την εξαιρετική συνεργασία και την υποστήριξη που αφειδώς παρείχε, αλλά κυρίως για τα όσα είχα την ευκαιρία να διδαχτώ κατά τη διάρκεια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτική Επιστήμη και Νεότερη Ιστορία» στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Η περίοδος αυτή ήταν για μένα ένα συναρπαστικό ταξίδι στην Ιστορία και τη μεθοδολογία της, περίττανη απόδειξη της διά βίου μάθησης. Ως εκ τούτου έμμεσα ευχαριστώ και όλους τους διδάσκοντες -έστω και με αυτή την ανώνυμη αναφορά- για τα όσα έμαθα κοντά σε πραγματικούς δασκάλους. Τέλος, ευχαριστώ θερμά τον κ. Νίκο Γερακάρη, που με ιδιαίτερη προθυμία και προσήνεια αφιέρωσε χρόνο για να κοινωνήσει τις πολύτιμες νομικές του γνώσεις, τη δημοσιογραφική του εμπειρία και την κάλυψη -κατά δημοσιογραφική αποκλειστικότητα- της εκτέλεσης του Βασίλη Λυμπέρη.

Αθήνα, Απρίλιος 2022

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ποινή του θανάτου καταργείται.

Η ποινή του θανάτου καταργείται. Όπου στις κείμενες διατάξεις προβλέπεται για ορισμένη αξιόποινη πράξη αποκλειστικώς η ποινή του θανάτου, νοείται η ποινή της ισόβιας κάθειρξης. Αν η ποινή του θανάτου προβλέπεται διαζευκτικώς με άλλη ποινή, νοείται ότι απειλείται μόνο η τελευταία.

άρθρο 33 του νόμου 2172/1993¹

Η θανατική ποινή καταργήθηκε de jure το 1993. Στη σχετική συζήτηση που προηγήθηκε στη Βουλή,² την Πέμπτη 2 Δεκεμβρίου 1993, ο εισηγητής της κυβερνητικής πλειοψηφίας (ΠΑ.ΣΟ.Κ.) Νικόλαος Αθανασόπουλος, τεκμηριώνει με την αγόρευσή του την θέση του κυβερνώντος κόμματος για την αναγκαιότητα κατάργησης και διά νόμου της θανατικής ποινής αλλά και τη δικαιική φιλοσοφία της νομοθετικής ρύθμισης:

«[...] θεσμοθετείται η κατάργηση της ποινής του θανάτου, η οποία στην πράξη έχει ατονήσει να εκτελείται.³ Υπάρχουν οι αντιφρονούντες, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η ποινή πρέπει να διατηρηθεί.⁴ Όμως η ποινή κατά το ένα σκέλος της πάσχει, διότι, όταν λέμε "επιβάλλω ποινή σε κάποιον", σκοπούμε τη γενική και την ειδική πρόληψη. Ειδική πρόληψη δεν έχουμε, αφού με την εκτέλεση της ποινής εξαφανίζεται το θύμα, το οποίο επρόκειτο δια της ποινής να βελτιωθεί.

¹ Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 16/12/1993, τ. α', φύλλο 207

² Η Βουλή που προέκυψε από τις εκλογές της 10^{ης} Οκτωβρίου 1993, είχε την ακόλουθη σύνθεση: ΠΑΣΟΚ 170 έδρες (46,88%, 2.711.017 ψήφοι), ΝΔ 111 έδρες (39,39%, 2.711.737 ψήφοι), Πολιτική Άνοιξη 10 έδρες (4,88%, 336.440 ψήφοι), ΚΚΕ 9 έδρες (4,54%, 313.001 ψήφοι). Πηγή: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Ekloges/Eklogika-apotelesmata-New/#H>

³ Από το έτος 1972 και την εκτέλεση του Β. Λυμπέρη την 25^η Αυγούστου δεν έχουμε καμιά άλλη εκτέλεση θανατικής ποινής και περνάμε σε ένα καθεστώς de facto παραγκωνισμού της. Οι πρωταίτιοι του πραξικοπήματος της 21^{ης} Απριλίου του 1967 αν και καταδικάστηκαν σε θάνατο, η ποινή τους μετατράπηκε σε ισόβια κάθειρξη. Το ίδιο συνέβη και στην περίπτωση του Νίκου Κοεμτζή, αλλά και πολύ αργότερα την δεκαετία του 1980, όταν μέλη της «Εταιρίας Δολοφόνων», η δράση της οποίας, αποκαλύφθηκε το Πάσχα του 1987, καταδικάστηκαν σε θάνατο αλλά η ποινή ποτέ δεν εκτελέστηκε.

⁴ βλ. ενδεικτικά: Ι. Μανωλεδάκης, *Γενική Θεωρία του Ποινικού Δικαίου*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1978, Εκδ. Σάκκουλα.

Όλοι οι επόμενοι αγορητές, ο βουλευτής Χρήστος Μαργογιαννάκης της Ν.Δ., η βουλευτίνα της Πολιτικής Άνοιξης Φωτεινή Στεφανοπούλου, η Άννα Ψαρούδα – Μπενάκη της Ν.Δ. ομονοούν με την ουσία της τοποθέτησης του ομιλητή του ΠΑ.ΣΟ.Κ.⁵

Το άρθρο 34 περί κατάργησης της θανατικής ποινής, όπως εισήχθη στη Βουλή, ψηφίστηκε κατά πλειοψηφία από την ελληνικό κοινοβούλιο, λίγο μετά την 12^η βραδινή ώρα Πέμπτης προς Παρασκευή 3 Δεκεμβρίου 1993· ήταν κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου και υπουργός Δικαιοσύνης ο Γεώργιος Κουβελάκης. Η Ελλάδα πλέον ανήκει και τυπικά στις χώρες που δεν εφαρμόζουν την ποινή του θανάτου. Η κατάργηση της θανατικής ποινής πέρασε και στην αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001.⁶

Η θανατική ποινή μέχρι το 1993 ήταν μία από τις τρεις σημαντικότερες ποινές του ισχύοντος ελληνικού Δικαίου. Μέχρι και σήμερα εξακολουθούν να υφίστανται οι άλλες δύο, η «στερητική της ελευθερίας ποινή» και η «ποινή σε χρήμα». Πρακτικά, η κατάργησή της συντελέστηκε πολύ πριν την ψήφιση του Νόμου 2172/1993 καθώς είχε αδρανοποιηθεί αφού η τελευταία εκτέλεση θανατοποινίτη έγινε την 25^η Αυγούστου 1972 (Βασίλειος Λυμπέρης), ενώ και πρωτύτερα ο ρυθμός των εκτελέσεων είχε μειωθεί σημαντικά (36 άτομα στην περίοδο 1960 - 1970, και 2 άτομα στην περίοδο 1970-1980).⁷

Η πορεία από την αδρανοποίηση μέχρι την τυπική κατάργηση της θανατικής ποινής -σε καιρό ειρήνης τουλάχιστον⁸- θα πρέπει να ερμηνευτεί μέσα σε ένα

⁵ Πρακτικά Βουλής, Η΄ Περίοδος (Προεδρευομένης Δημοκρατίας), Σύνοδος Α΄, Συνεδρίαση Κ΄, Πέμπτη 2 Δεκεμβρίου 1993. Σύνδεσμος: [https://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?](https://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?search=on&DateFrom=1%2F12%2F1993&DateTo=3%2F12%2F1993&SessionPeriod=92766fef-d4d2-4a56-a754-3081dfb67589)

[search=on&DateFrom=1%2F12%2F1993&DateTo=3%2F12%2F1993&SessionPeriod=92766fef-d4d2-4a56-a754-3081dfb67589](https://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?search=on&DateFrom=1%2F12%2F1993&DateTo=3%2F12%2F1993&SessionPeriod=92766fef-d4d2-4a56-a754-3081dfb67589) (τελευταία επίσκεψη: 28-11-2020)

⁶ Με την συνταγματική αναθεώρηση στις 17.4.2001, ορίσθηκε στο άρθρο 7 (Καμιά ποινή χωρίς νόμο, απαγόρευση βασανιστηρίων) §3: « Η γενική δήμευση απαγορεύεται. Θανατική ποινή δεν επιβάλλεται, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο νόμο για κακουργήματα τα οποία τελούνται σε καιρό πολέμου και σχετίζονται με αυτόν.».

⁷ Ενδεικτική της αλλαγής της στάσης στην εφαρμογή της θανατικής ποινής είναι η σύγκριση με μια εκατονταετία νωρίτερα. Κατά την περίοδο 1866 - 1874 είχαν εκτελεσθεί 131 άτομα: «Εφημερίς των Φυλακών», Μάιος 1877, σελ. 152.

⁸ Η θανατική ποινή υφίσταται μόνο στο Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα, και σ΄ αυτόν μόνο για κακουργήματα που έχουν τελεστεί σε πολεμική περίοδο (ιδ. Άρθ.8 και σχετικά άρθρα του Ειδικού Μέρους του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, όπως ισχύει με το Ν.2287/1995). Πηγή: *Κατάργηση της ποινής του θανάτου (Κύρωση του Πρωτοκόλλου από τη Βουλή των Ελλήνων), ομιλία Αντωνίου Γρ. Φούσα Δικηγόρου – Βουλευτού Ιωαννίνων στην Ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων (Με σχετικές μετέπειτα συμπληρώσεις)*, Αθήνα 8/4/1998. Διαδικτυακή πηγή: <http://antonisfousas.gr/wp-content/uploads/2015/01/katargisi-poinis-thanatou.pdf>

ευρύτερο πλαίσιο αλλαγών που αφορούν την ευρωπαϊκή, την παγκόσμια και την ελληνική πραγματικότητα κατά το τελευταίο τέταρτο του εικοστού αιώνα.

Για να κατανοήσουμε το 1993 θα επιχειρήσουμε μια αδρομερή, θεματική αφήγηση των όσων άλλαξαν από το 1974 και εξής.

Το 1981 η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ε.Ο.Κ. Ο Α. Λιάκος παρατηρεί σχετικά: «Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός και οι εξελίξεις σε πολιτικά και οικονομικά ζητήματα -και όχι πλέον εθνικά- αποτελούν το νέο δυναμικό πεδίο».⁹ Το πολιτικό ενδιαφέρον της χώρας έχει πλέον μετατοπιστεί από τη θέση του ακρίτα μεταξύ φιλελεύθερου καπιταλισμού και κομμουνισμού, θεματοφύλακα των δυτικών αξιών ζωής σε μια κοινότητα ευρωπαϊκών κρατών με μάλλον σταθερό φιλελεύθερο δημοκρατικό προσανατολισμό, το ΚΚΕ έχει αναγνωριστεί¹⁰ ευθύς μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974, και δεν θεωρείται εχθρός της πολιτικής σταθερότητας και του έθνους.¹¹ Η ίδια η ελληνική κοινωνία έχει πλέον εντυπωσιακά αλλάξει σε βάθος συγκρινόμενη με την εικοσιπενταετία 1950-1974.

Οικογένεια – διαμόρφωση έμφυλων σχέσεων

Η χώρα από το 1974 μεταβαίνει σε μια περίοδο κατά την οποία συμπεριφορές που αφορούν τις έμφυλες σχέσεις προσεγγίζουν τα δυτικά πρότυπα όπως αυτά είχαν διαμορφωθεί την προηγούμενη δεκαετία. Το οικογενειακό δίκαιο αλλάζει,

⁹ Αντώνης Λιάκος *Ο ελληνικός εικοστός αιώνας*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2019, σελ. 411

¹⁰ Η πρώτη μεταπολιτευτική κυβέρνηση Κων. Καραμανλή, με το νομοθετικό διάταγμα 59/1974 αποφασίζει ότι: «έπιτρέπεται ελεύθερος ή σύστασις πολιτικών κομμάτων ως και ή επαναλειτουργία τοιούτων διαλυθέντων κατά τὸ παρελθόν καθ' οἷονδήποτε τρόπον ή τῶν ὁποίων ή λειτουργία και ή δρᾶσις διεκόπη ή ἀνεστάλη (άρθρο 1). Βλέπε σχετικά: Γιάννης Βούλγαρης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990. Σταθερή δημοκρατία σημαδεμένη από τη μεταπολεμική ιστορία*, εκδ. Θεμέλιο, 2001.

¹¹ Ο *Αναγκαστικός Νόμος* ὑπ' ἀριθ. 509/1947 *Περὶ μέτρων ἀσφαλείας τοῦ Κράτους, τοῦ πολιτεύματος, τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ προστασίας τῶν ἐλευθεριῶν τῶν πολιτῶν*, προέβλεπε στο άρθρο 1: «Τὸ Κομμουνιστικὸν Κόμμα Ἑλλάδος, τὸ Ἐθνικὸν Ἀπελευθερωτικὸν Μέτωπον (Ε.Α.Μ.) καὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἀλληλεγγύη προπαρασκευάσαντα καὶ ἐνεργοῦντα τὴν κατὰ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Χώρας προδοτικὴν ἀνταρσίαν διαλύονται. Ἐπίσης διαλύεται καὶ πᾶν ἄλλο πολιτικὸν κόμμα, σωματεῖον ἢ ὄργανωσις, ἥτις ἤθελε θεωρηθῇ, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἐπομένης παραγράφου, ὡς συνεργαζόμενη μετ' αὐτῶν ἢ ἐπιδιώκουσα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὴν ἐφαρμογὴν ιδεῶν ἐχουσῶν ὡς σκοπὸν τὴν διὰ βιαίων μέσων ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος, τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος ἢ τὴν ἀπόσπασιν μέρους ἐκ τοῦ ὅλου τῆς Ἐπικρατείας», συνεχίζοντας στο άρθρο 2: «Ὅστις ἐπιδιώκει τὴν ἐφαρμογὴν ιδεῶν ἐχουσῶν ὡς ἐκδηλὸν σκοπὸν τὴν διὰ βιαίων μέσων ἀνατροπὴν τοῦ Πολιτεύματος, τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος ἢ τὴν ἀπόσπασιν μέρους ἐκ τοῦ ὅλου τῆς ἐπικρατείας, ἢ ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν προσηλυτισμὸν τιμωρεῖται ἐὰν μὲν εἶναι ἀρχηγὸς ἢ ὁδηγὸς διὰ τῆς ποινῆς τῶν προσκαίρων δεσμῶν, εἰς ἰδίῳ δὲ βαρεῖας περιπτώσεις διὰ τῆς ποινῆς τῶν ἰσοβίων δεσμῶν ἢ τοῦ θανάτου, ἐὰν δὲ εἶναι ἀπλοῦς συστασιῶτης διὰ ποινῆς φυλακίσεως, εἰς ἰδίῳ δὲ βαρεῖας περιπτώσεις διὰ τῆς ποινῆς τῆς εἰρκτῆς ἢ τῶν προσκαίρων δεσμῶν.». Σε αὐτόν το νόμο που ψηφίστηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνησις Θεμιστοκλῆ Σοφοῦλη καὶ υπεγράφη ἀπὸ τὸν βασιλῆα Παύλο στηρίχτηκαν οἱ ἀπηνεῖς διωγμοὶ μελῶν τοῦ Κ.Κ.Ε. καὶ ὁλων ὅσοι με κάποιον τρόπο θεωρήθηκαν ὅτι ἐπιβουλεύονταν τὴν πατρίδα. Πηγή: https://el.wikisource.org/wiki/%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82_509/1947

κατοχυρώνεται η ισότητα των δύο φύλων (νόμος 1329/1983), δίνεται η δυνατότητα στις αγρότισσες να συνταξιοδοτηθούν, αποκτώντας ένα -έστω και πενιχρό- δικό τους εισόδημα. Όλα αυτά αλλάζουν σταδιακά σε βάθος την ίδια την οικογένεια, τις καθεστηκυίες αντιλήψεις και, εν τέλει, συνολικά την ελληνική κοινωνία. Η ηθικοπολιτική, πατερναλιστική - αυταρχική αντίληψη που ηγεμόνευε στο δημόσιο βίο τη μεταπολεμική περίοδο και κορυφώθηκε την περίοδο της επταετίας βάλλεται και σε πλείστες περιπτώσεις παραβιάζεται, κυρίως από τη νεολαία που τότε ενηλικιώνεται. Στις περιπτώσεις δε που οι ρυθμιστικοί κανόνες της κοινωνικής ζωής την προηγούμενη εικοσαετία δεν αμφισβητούνται άμεσα, χαλαρώνουν σε τέτοιο βαθμό, ώστε σταδιακά να καταστούν ανενεργοί.

Το 1974 ιδρύονται ή επαναλειτουργούν πανελλαδικές γυναικείες οργανώσεις όπως ο *Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας* και η *Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών* που έθεσαν ως στόχο τη μεταρρύθμιση στο οικογενειακό δίκαιο και τα δικαιώματα των γυναικών στον εργασιακό χώρο και την εκπαίδευση αλλά και την αναλογική εκπροσώπηση των γυναικών στους θεσμούς. Γενικότερα, παρατηρείται μια θαλερότητα στο φεμινιστικό κίνημα, αδιαμφισβήτητο απότοκος της εισόδου των γυναικών στην ανώτατη εκπαίδευση από τη δεκαετία του 1960, του γαλλικού Μάη και των νεολαιίστικων κινημάτων της προηγούμενης περιόδου. Η πατριαρχική νοοτροπία της ελληνικής κοινωνίας, η αυτοδιάθεση του γυναικείου σώματος, η νομιμοποίηση των αμβλώσεων είναι μερικά από τα διακυβεύματα που απασχολούν όσες γυναίκες συμμετέχουν στις φεμινιστικές οργανώσεις της περιόδου. Το 1977 ιδρύεται το *ΑΚΟΕ* (Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Ελλάδας), ανοίγοντας ακόμη περισσότερο τον διάλογο για τη σεξουαλική απελευθέρωση.

Οι γενικότερες δομικές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία, το ριζοσπαστικό πνεύμα της μεταπολιτευτικής περιόδου, η αστικοποίηση, η δυναμική είσοδος των γυναικών σε χώρους εργασίας που θεωρούνταν ανδροκρατούμενοι και η διεύρυνση του φεμινιστικού κινήματος, οδήγησαν αφενός στην αλλαγή της μορφής της ίδιας της οικογένειας και αφετέρου στην ψήφιση νόμων που κατοχυρώνουν την ισότητα των φύλων. Η αρχή της ισότητας των δύο φύλων καθιερώθηκε στην Ελλάδα με το

Σύνταγμα του 1975¹² και θεμελιώθηκε κατά την περίοδο 1981-1989 με νόμους¹³ που στόχευαν στην εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής του τόπου, αναμορφώνοντας -και αυτοί- τις έμφυλες σχέσεις και το θεσμό της οικογένειας. Η πατριαρχική οικογένεια αντικαθίσταται από την οικογένεια της ισότητας, στην οποία ο άνδρας και η γυναίκα συναποφασίζουν για όλα τα θέματα της κοινής τους ζωής. Η γυναίκα δεν είναι υποχρεωμένη να αλλάξει το επίθετό της με τον γάμο.¹⁴ Καταργείται ο αναχρονιστικός θεσμός της προίκας. Ο άνδρας παύει να φέρει τα "βάρη του γάμου", όπως οριζόταν με το παλιό δίκαιο και ορίζεται νομικά ότι και οι δύο σύζυγοι υποχρεώνονται ο καθένας, ανάλογα με τις δυνάμεις τους, να συμβάλλουν για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας. Προτρέπεται η γυναίκα να εργάζεται και ο άνδρας να συμβάλλει και αυτός στη λειτουργία και στη συντήρηση του σπιτιού. Η γυναίκα ακόμη και αν στο πλαίσιο του έγγαμου βίου δεν εργαστεί έξω από το σπίτι, μπορεί σε περίπτωση διαζυγίου να διεκδικήσει με τη δυνατότητα «αξίωσης συμμετοχής», μέρος της περιουσίας που αποκτήθηκε εντός γάμου. Θεσμοθετείται το συναινετικό διαζύγιο. Ακόμα και δομικά η ίδια η οικογένεια μετασχηματίζεται από την παραδοσιακή μορφή της εκτεταμένης οικογένειας, η οποία εκτός από το ζευγάρι με τα παιδιά περιελάμβανε -συντά κατάω από την ίδια στέγη ή σε όμορα οικήματα- παππούδες, αδέρφια του ζευγαριού, έγγαμα ή μη, και άλλους στενούς συγγενείς, σε σύγχρονη - πυρηνική, σαφώς πιο συρρικνωμένη καθώς περιλαμβάνει το ζευγάρι και τα παιδιά συγκλίνοντας με τα δυτικοευρωπαϊκά αστικά πρότυπα ζωής.

Παιδεία - εκπαίδευση

Εξίσου σημαντικές είναι και οι τομές που γίνονται στην εκπαίδευση όλο αυτό το διάστημα. Ξεκινώντας από την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της κυβέρνησης Καραμανλή με υπουργό Παιδείας τον Γεώργιο Ράλλη, το 1976 καθιερώνεται η

¹² Το Σύνταγμα του 1975 ψηφίστηκε στις 9 Ιουνίου 1975 (ΙΒ΄ ψήφισμα της Ε΄ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων (ΦΕΚ 110). Δημοσιεύτηκε στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως* την ίδια ημέρα (ΦΕΚ 111) και άρχισε να ισχύει από τις 11 Ιουνίου 1975 (άρθρο 120 παρ.1). Το άρθρο 4, παρ. 2 του Συντάγματος ορίζει: «Οι Ελληνίδες και οι Έλληνες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.». Πηγή: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf>

¹³ Με το Νόμο 1329/83 εκσυγχρονίστηκε το Οικογενειακό Δίκαιο προσαρμοζόμενο στο σύνταγμα που επέτασσε την ισότητα των δύο φύλων. Ακολούθησαν και άλλοι, όπως ο 1649/86.

¹⁴ Με το Νόμο 1649/86 (άρθρο 12, παρ. 3) παρέχεται η δυνατότητα ακόμα και στις γυναίκες που παντρεύτηκαν πριν από την τροποποίηση του οικογενειακού Δικαίου να επανακτήσουν το πατρικό τους επώνυμο, εάν το επιθυμούν. Πηγή: https://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/lix_nomos1649_1986.pdf

εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, η δημοτική γλώσσα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, ο διαχωρισμός του Γυμνασίου από το Λύκειο και η καθιέρωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Ένα δεύτερο μεταρρυθμιστικό κύμα έρχεται το 1981, όταν το ΠΑΣΟΚ σχημάτισε την πρώτη του κυβέρνηση, με την καθιέρωση του μονοτονικού συστήματος, την κατάργηση της σχολικής ποδιάς, την κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων από το Γυμνάσιο στο Λύκειο, την διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών από μετάφραση, τη δημιουργία μαθητικών κοινοτήτων, την αποδυνάμωση του ρόλου του Διευθυντή στη διοίκηση της σχολικής μονάδας που σε συνδυασμό με την κατάργηση του επιθεωρητή εκπαίδευσης και την ενδυνάμωση του συλλόγου διδασκόντων καταδεικνύουν τον αέρα εκδημοκρατισμού στο χώρο της παιδείας, όπου σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευτικών εκφράζει ανοιχτά το ριζοσπαστικό πνεύμα της μεταπολιτευτικής περιόδου. Την ίδια περίοδο καθιερώνεται η «τέταρτη δέσμη», μέσω της οποίας μπορεί κάποιος να σπουδάσει δίχως να χρειαστεί να υπερκεράσει το εμπόδιο της καλής γνώσης των κλασικών γλωσσών (αρχαία ελληνικά και λατινικά), που συνδεόταν με τις ανώτερες κοινωνικά τάξεις. Η παιδεία αποκτά πλέον μαζικό χαρακτήρα.

Ο μακρύς εμφύλιος

Με τον νόμο 1863/2989-ΦΕΚ 204/Α/18-11-1987¹⁵ νομοθετήθηκε η «άρση των συνεπειών του εμφυλίου πολέμου 1944-1949», και μάλιστα στο πρώτο άρθρο, στη δεύτερη παράγραφο του ορίζεται: «όπου στην κείμενη νομοθεσία αναφέρεται ο όρος *συμμοριτοπόλεμος* αντικαθίσταται με τον όρο *εμφύλιος πόλεμος* και όπου *συμμορίτες* με τον όρο *Δημοκρατικός Στρατός*». Ακόμα νωρίτερα με τον νόμο 1285/82 έχει αναγνωριστεί η Εθνική Αντίσταση και το 1983 με τον νόμο 106841/5-10-1983 προβλέπεται ελεύθερος επαναπατρισμός και απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας στους πολιτικούς πρόσφυγες και στα πλαίσια της πολιτικής της κυβέρνησης για εθνική συμφιλίωση και ομοφωνία για όλους του «Έλληνες το γένος», οι οποίοι κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου 1946-1949 και λόγω αυτού, κατέφυγαν στην αλλοδαπή ως πολιτικοί πρόσφυγες έστω και αν αποστερήθηκαν της ελληνικής ιθαγένειας. Όλα αυτά έχουν προηγηθεί και παρά τις όποιες ατέλειες (όπως το «Έλληνες το γένος») ή τις πολιτικές διαφωνίες δηλώνουν την πρόθεση του κράτους

¹⁵ Στοιχεία από: <https://www.e-nomothesia.gr/suntaksiodotika/nomos-1863-1989-fek-204a-18-11-1989.html>

να επουλωθούν οι χαίνουσες πληγές του εμφυλίου και η επίσημη άρση όλων των μετεμφυλιακών διωγμών που στιγμάτισαν την μεταπολεμική ελληνική κοινωνία.

Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός

Προσωπικῶς αἰσθάνομαι τὴν στιγμὴ αὐτὴ βαθύτατη συγκίνηση. Ἕνας σταθερὸς ὁραματισμὸς καὶ μιὰ ἀταλάντευτη πίστη στὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐνωμένης Εὐρώπης καὶ στὴν εὐρωπαϊκὴ μοίρα τῆς χώρας μου βρίσκουν σήμερα, ὕστερα ἀπὸ δεκαοκτὼ χρόνια, τὴν δικαίωσή τους.¹⁶

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλῆς, ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ '50 εἶχε ἐκδηλώσει τὸ πολιτικὸ τοῦ ὄραμα τῆς ἐνταξίης τῆς Ἑλλάδας στὴν Ἑρωπαϊκὴ Οικονομικὴ Κοινότητα. Τον Μάιο τοῦ 1979, υπογράφεται στὸ Ζάππειο Μέγαρο ἡ συνθήκη «Περὶ προσχωρήσεως τῆς Ἑλλάδας στὴν Ἑρωπαϊκὴ Οικονομικὴ Κοινότητα καὶ στὴν Ἑρωπαϊκὴ Κοινότητα Ἀτομικῆς Ενέργειας». Δύο χρόνια ἀργότερα, ἐπὶ πρωθυπουργίας Γεωργίου Ράλλη, πραγματοποιεῖται ἡ πλήρης ἐνταξίη σε αὐτήν. Ἡ ἐνταξίη σε μιὰ κοινότητα ποὺ ἐμφορεῖται ἀπὸ δημοκρατικὰ ἰδεώδη καὶ υπηρετεῖ τὸν λεγόμενον δυτικὸ πολιτισμὸ, μεταξὺ ὅλων τῶν ἄλλων δημιουργεῖ τὰ ἐχέγγυα γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ δικαιοῦ συστήματος καὶ τὸν ἐκδημοκρατισμὸ τοῦ στο πλαίσιο τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σημαντικὸ ἔτος στὴν πορεία γιὰ τὴν κατάργηση τῆς θανατικῆς ποινῆς στὴν Ἑλλάδα ἦταν τὸ 1983 με τὴν υιοθέτηση τοῦ Πρωτοκόλλου ἀριθ. 6 στὴν *Ἑρωπαϊκὴ Σύμβαση γιὰ τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου*¹⁷ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑρώπης, μέλος τοῦ οποῖο ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀπὸ τὸ 1949· ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο νομικὰ δεσμευτικὸ μέσο¹⁸ ποὺ καταργεῖ τὴ θανατικὴ ποινὴ σε καιρὸ εἰρήνης.

Ἡ Διεθνὴς Ἀμνηστία

Στις ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 ἰδρύθηκε ἡ Διεθνὴς Ἀμνηστία καὶ τὸ 1975 ἰδρύθηκε ἡ Ἑλληνικὴ Επιτροπὴ τῆς Διεθνούς Ἀμνηστίας με πρόεδρο τὴν Ἀμαλία

¹⁶ Απόσπασμα ἀπὸ τὴ δεύτερη ομιλία τοῦ Κ. Καραμανλῆ στο Ζάππειο Μέγαρο, 28-5-1979. Πηγή: <https://www.pro-europa.eu/europe/el/konstantinos-karamanlis-omilia-kata-tin-ypografi-tis-symfonias-entaxis-tis-ellados-stin-eok/2/>

¹⁷ Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἑρώπης, στὴν *Ἑρωπαϊκὴ Σύμβαση τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου*, στο 6^ο Πρωτόκολλο, ἀρθρο 1, προβλέπει: «Κατάργηση τῆς θανατικῆς ποινῆς Ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου καταργεῖται. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ καταδικασθεῖ σε τέτοια ποινὴ, οὔτε νὰ ἐκτελεσθεῖ» (28-4-1983). Πηγή: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf

¹⁸ Ἡ Ἑλλάδα ὡς μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑρώπης προσυπέγραψε τὸ Πρωτόκολλο ἀρ. 6 ποὺ προστέθηκε στὴν *Ἑρωπαϊκὴ Σύμβαση γιὰ τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου* καὶ τὸ ἔκανε νόμο τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους τὸ 1998 (2610/1998 ΦΕΚ 110/Α/25-5-1998).

Φλέμινγκ. Την περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών καταγράφονται οι φυλακίσεις και τα βασανιστήρια που βίωναν οι αντιφρονούντες στην Ελλάδα, η δημοσίευση των οποίων στο διεθνές ακροατήριο συμβάλλει στην αποπομπή της Ελλάδας από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1969 και, φυσικά, τη διεθνή κατακραυγή των όσων συμβαίνουν στην Ελλάδα. Η οργάνωση συνεχίζει το έργο της την περίοδο της μεταπολίτευσης και έπειτα, διευρύνοντας τον διάλογο για την κατάργηση των βασανιστηρίων και της θανατικής ποινής.¹⁹ Η συμμετοχή σε αυτήν προσώπων εγνωσμένου κύρους, εχόντων δύναμη πολιτικής και κοινωνικής επιρροής,²⁰ η πραγματοποίηση από 1989 μέχρι το 1992 πλήθους εκδηλώσεων για την κατάργηση της θανατικής ποινής στην Ελλάδα, η αδειοδότηση από το Υπουργείο Παιδείας να επισκέπτεται η Διεθνής Αμνηστία σχολεία παρουσιάζοντας το έργο της, αποτελούν τεκμήρια της αλλαγής στάσης απέναντι στα βασανιστήρια και τη θανατική ποινή που, όπως είδαμε, καταργήθηκε το 1993.

Προφανώς βέβαια, η ίδρυση του ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας δε θα μπορούσε από μόνη της επ' ουδενί να οδηγήσει στην κατάργηση της θανατικής ποινής από το ελληνικό δικαιοσύνη σύστημα δίχως τις βαθύτερες κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που συντελέστηκαν στην ευρύτερη περίοδο της Μεταπολίτευσης και την υποχρέωση της χώρας να εναρμονιστεί με το ευρωπαϊκό δίκαιο.

Η περίοδος που ξεκινά από την πτώση της δικτατορίας των συνταγματαρχών και την αποκατάσταση της δημοκρατίας, συνοδεύεται από πλήθος αλλαγών που αναμορφώνουν συθέμελα την ελληνική κοινωνία. Η αμφισβήτηση που υπήρχε ήδη από την μακρά περίοδο της δεκαετίας του 1960 (long sixties) καθόρισε την κυρίαρχη ιδεολογία –τη νεανική κουλτούρα στον δυτικό κόσμο, τώρα πια εκφράζεται –έστω και καθυστερημένα– σε όλο σχεδόν το εύρος της κοινωνικοπολιτικής ζωής στην Ελλάδα. Η αστικοποίηση έχει σε μεγάλο βαθμό ολοκληρωθεί, και κατά τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ τα περισσότερα ορεινά χωριά της Ελλάδας έχουν

¹⁹ Πηγή: <https://www.amnesty.gr/elliniko-tmima-istoria-kai-simantikes-imerominies>

²⁰ Τα ιδρυτικά μέλη του Ελληνικού Τμήματος: Ακρίτα Σύλβα, Αλαβάνος Κωνσταντίνος, Μπέκετ (Becket) Μαρία-Χάρη, Γκρινιάτσος Γρηγόριος, Γλέζος Μανώλης, Δέδες Σωτήρης, Ζάννας Παύλος, Ιορδανίδης Γεώργιος, Καζολέας Κωνσταντίνος, Κονάρης Δημοσθένης, Κουρούκλη Ντίνα, Λουίζος Δάνος, Λουκάς Σπύρος, Μαγκάκης Γεώργιος-Αλέξανδρος, Μάλτσιδης Αργύρης, Νέστωρ Στέλιος, Νοταράς Γεράσιμος, Ξύδη Ντόροθυ, Ξύδης Αλέξανδρος, Πάγκαλος Περικλής, Παναγιωτόπουλος Τάσος, Παπαδόπουλος Ιωάννης, Πρωτοπαπής Χαράλαμπος, Ρανζέ (Ranger) Ιωάννης, Ρωμαίος Γεώργιος, Σαββούρας Ιπποκράτης, Σταυροπούλου Βενετία, Τσουδερού Βιργινία, Φλέμινγκ Αμαλία.

Τον Μάρτιο του 1976 πραγματοποιείται η πανηγυρική πρώτη Γενική Συνέλευση του Ελληνικού Τμήματος. Πρόεδρος εξελέγη η Αμαλία Φλέμινγκ, αντιπρόεδρος η Βιργινία Τσουδερού, γενικός γραμματέας ο Παύλος Ζάννας, ταμίας ο Περικλής Πάγκαλος και μέλη ο Μανώλης Γλέζος, η Ντίνα Κουρούκλη, ο Γεράσιμος Νοταράς, η Δωροθέα Ξύδη και ο Τάσος Παναγιωτόπουλος. Από τα πρώτα 120 μέλη του Τμήματος, τα 82 είναι βουλευτές, σχεδόν από όλα τα κόμματα. Πηγή: ο.π.

ηλεκτροδοτηθεί, έχουν δρόμους και τακτική συγκοινωνία, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση έχουν φτάσει σε όλα σχεδόν τα νοικοκυριά. Αυτό εν τοις πράγμασι σημαίνει ότι τα τεκταινόμενα στα αστικά κέντρα μπορούν πλέον να φτάσουν ευκολότερα σε κάθε γωνιά της Ελλάδας και να αφήσουν το πολιτιστικό τους αποτύπωμα, σε αντίθεση με την εικοσαετία 1950-1970 που η διάσταση μεταξύ υπαίθρου και αστικών κέντρων ήταν χαώδης. Ένα πλήθος θεσμικών και εξωθεσμικών παραγόντων οδηγούν σταδιακά στην οριστική -ουσιαστική και τυπική- απεμπόληση της θανατικής ποινής στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης.

Με αυτή την καταληκτική παρατήρηση, θα συνεχίσουμε τη βύθιση στο παρελθόν, αυτό της μετεμφυλιακής Ελλάδας 1950 – 1972, ειδωμένο μέσα από τον Τύπο που κατέγραψε τις εκτελέσεις πολιτικών και ποινικών κρατουμένων, σκιαγραφώντας συνάμα την εποχή στο ευρύτερο πολιτικοκοινωνικό και πολιτισμικό της πλαίσιο.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Οι εκτελέσεις

Το κυρίως σώμα, η αφήγηση που αφορά το αντικείμενο της μελέτης παρουσιάζεται με χρονολογική σειρά. Από το 1952 μέχρι το 1972, μια εικοσαετία κατά την οποία η εσχάτη των ποινών, όπως με εύσχημο τρόπο επικράτησε να αναφερόμαστε στη θανατική ποινή, εφαρμόστηκε στην Ελλάδα. Μια Ελλάδα που βγαίνει από τον τραυματικό εμφύλιο το 1949, καθημαγμένη και διαιρεμένη από την παρατεταμένη εμπόλεμη περίοδο, προσπαθεί να ανακάμψει οικονομικά, αλλάζει σε μεγάλο βαθμό μέσα σε αυτή την εικοσαετία, ενταγμένη σε ένα καινοφανές παγκόσμιο σκηνικό που χαρακτηρίζεται από την έναρξη και κλιμάκωση του Ψυχρού Πολέμου, την εμφάνιση και εξάπλωση νεολαιίστικων κινημάτων με τεράστια απήχηση, με τις αντιφάσεις που η ίδια η ελληνική κοινωνία βιώνει σε αυτή την περίοδο μετασχηματισμού. Δεν αποτελεί υπερβολή ο ισχυρισμός πως σε αυτή την εικοσαετία η ελληνική κοινωνία αλλάζει συθέμελα και όπως συμβαίνει με κάθε αλλαγή, το παλιό συγκρούεται ποικιλοτρόπως και παντοιοτρόπως με το καινούργιο.

Οι πρώτες θανατικές καταδίκες μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, αφορούν πολιτικούς κρατούμενους: Ο Νίκος Νικηφορίδης, ο Νίκος Μπελογιάννης ο Ηλίας Αργυριάδης, ο Νίκος Καλούμενος, ο Δημήτρης Μπάτσης και ο Νίκος Πλουμπίδης.

Οι υπόλοιπες εκτελέσεις αναφέρονται σε ποινικούς κρατούμενους. Κατέγραψα τις περιπτώσεις τεσσάρων γυναικών και τεσσάρων ανδρών που εκτελέστηκαν από το 1960 μέχρι το 1972. Οι γυναίκες από το 1960 μέχρι το 1965 και οι άνδρες από το 1960 μέχρι το 1972.

1. ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1950: Οι πολιτικοί εκτελεσθέντες

Συρματοπλέγματα βαριά
ζώνουν τη δόλια μου καρδιά
κουράγιο, δόλια μου καρδιά
τα σύρματα να σπάσεις
κι αν η ζωή σε χτύπησε
το θάρρος σου μη χάσεις²¹

Η Ελλάδα λαβωμένη από τον πόλεμο, την κατοχή, τον τραυματικό εμφύλιο την επαύριο της απελευθέρωσης από τα γερμανικά στρατεύματα. Οι νικητές του εμφυλίου προσπαθούν να κατισχύσουν των ιδεολογικών τους αντιπάλων σε κάθε πεδίο της κοινωνικοπολιτικής ζωής. Οι εκτελέσεις του Νικηφορίδη, του Μπελογιάννη, του Πλουμπίδη έγιναν λίγο μετά τη λήξη του εμφυλίου, δείχνουν ότι οι μάχες δεν τελείωσαν στο Γράμμο τον Αύγουστο του 1949 αλλά συνεχίζονται με άλλα όπλα, με άλλη μορφή, σε άλλα πεδία μαχών. Ο κομμουνιστικός κίνδυνος δεν είχε εξαλειφθεί πλήρως, υπήρχε ως εσωτερικός εχθρός που έπρεπε να παταχθεί, αλλά είχε πια πάρει και παγκόσμιες διαστάσεις υπό το πρίσμα του Ψυχρού Πολέμου. Η Αμερική και οι σύμμαχοί της επιδιώκουν την εξάλειψή του, το διεθνές πολιτικό σκηνικό χαρακτηρίζεται από τον διαγκωνισμό των Μεγάλων Δυνάμεων, των δύο πολιτικών στρατοπέδων. Το σχέδιο Μάρσαλ, το δόγμα Τρούμαν, η ίδρυση του NATO, μέλος του οποίου η Ελλάδα είναι από το 1952, ο πόλεμος στην Κορέα και η ελληνική συμμετοχή, η πολιτική αστάθεια των πρώτων μετεμφυλιακών χρόνων, η φτώχεια και η εσωτερική μετανάστευση, οι προσπάθειες οικονομικής ανάκαμψης σηματοδοτούν την εποχή.

²¹ Στίχοι: Ευτυχία Παπαγιαννοπούλου, μουσική: Μπάμπης Μπακάλης, 1955. Πρώτη εκτέλεση: Γιώτα Λύδια, Μπάμπης Καζαντζόγλου.

ΚΑΤΕΔΙΚΑΣΘΗΣΑΝ ΟΙ ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΣΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 24. (Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας). –Δι’ ἀποφάσεως τοῦ ἐνταῦθα
Στρατοδικείου, ἐκδοθείσης τὴν μεσημβρίαν τῆς σήμερον, κατεδικάσθη εἰς
θάνατον ὁ ἀρχηγός τοῦ «δημοκρατικοῦ φιλειρηνικοῦ μετώπου νέων» καὶ
κομμουνιστὴς Νικ. Νικηφορίδης. Διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως, κατεδικάσθησαν
εἰς ἰσόβια δεσμὰ οἱ: Λεων. Δούκας καὶ Ἰωαν. Δαμιανίδης καὶ εἰς δεκαεξαετῇ
πρόσκαιρα δεσμὰ ὁ Ἀθαν. Βάκαρης. Ἅλλοι τρεῖς κατεδικάσθησαν εἰς
μικροτέρας ποινάς, ἐνῶ οἱ λοιποὶ ἑπτὰ ἀπηλλάγησαν. Οἱ περισσότεροι τῶν
ἀνωτέρω καταδικασθέντων, ἐτύγχανον «δηλωσίου».²⁴

Σε ἓνα λιτό μονόστηλο τῆς τελευταίας σελίδας δημοσιοποιεῖται ἡ καταδικαστικὴ
ἀπόφαση τοῦ Ἐκτάκτου Στρατοδικείου γιὰ τὸν Νίκο Νικηφορίδη καὶ ὁρισμένους ἀπὸ
τοὺς συντρόφους του, δύο μῆνες μετὰ τὴν ανακοίνωση τῆς σύλληψής τους.

Ἐνα μῆνα νωρίτερα, τὴν 18^η Ἰανουαρίου 1951, στὸ ὀπισθόφυλλο τῆς
εφημερίδας *Ἐμπρός* οἱ ἀναγνώστες πληροφοροῦνται γιὰ τὴν ἐξάρθρωση μιᾶς ἀκόμα
κομμουνιστικῆς οργάνωσης: «Ἀπεκαλύφθη ἐν Θεσσαλονίκῃ Κομμουνιστικὴ
Ὀργάνωσις διὰ στρατολογίαν καὶ σαμποτάζ. Συνελήφθησαν ὅλα τὰ μέλη τῆς».²⁵ Στὸ
ρεπορτάζ τῆς τῆς εφημερίδας ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν Νίκου Νικηφορίδη,
Χρήστου Τσαμουρίδη, Νικόλαου Μαραγκοῦ, Λεωνίδα Δούκα καὶ Ἰωάννη Δαμιανίδη,
οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸν «πρῶτον παράνομον πυρήνα» ποὺ θὰ στρατολογούσε στὸ
«Δημοκρατικὸ Φιλειρηνικὸ Μέτωπο Νέων» νέους δημοκρατικῶν φρονημάτων καὶ
τοὺς πιο ἐμπιστοὺς ἀπὸ αὐτοὺς, θιασώτες τῶν κομμουνιστικῶν ιδεῶν, θὰ

²² Ο Νίκος Νικηφορίδης γεννήθηκε τὸ 1928 στὸ συνοικισμό τοῦ Βύρωνα καὶ εἶχε προσφυγικὴ
καταγωγή. Σὲ νεαρή ηλικία πολιτικοποιήθηκε, ὁργανώθηκε στὴν Ἀντίσταση καὶ σὲ ηλικία 15 ἐτῶν
ἀναδείχθηκε γραμματέας τῆς ΕΠΟΝ Παγκρατίου. Τὸ 1947 ἐξορίστηκε στὴν Ἰκαρία καὶ τὸ 1948
μεταφέρθηκε στὴ Μακρόνησο ἀπ’ ὅπου ἀπολύθηκε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1950, ταλαιπωρημένος καὶ
ἀνάπηρος λόγω τῶν βασανιστηρίων.

²³ Ἡ φράση εἶναι δάνειο ἀπὸ τὸ ομότιτλο διήγημα τοῦ Ἀντῶνη Σαμαράκη. Ὁ ἥρωάς του ἀναζητᾷ
ελπίδα γιὰ παγκόσμια εἰρήνη καὶ ἓναν καλύτερο μεταπολεμικὸ κόσμον, ἐν μέσω ψευδεπίγραφης
οικονομικῆς ἀνάπτυξης, πολέμων, κοσμικῆς κίνησης, πνευματικῶν ἐκδηλώσεων, αυτοκτονιῶν γιὰ
οικονομικοὺς λόγους, ὅλων αὐτῶν ποὺ συνθέτουν τὴν εἰκόνα τῆς μετεμφυλιακῆς Ἑλλάδας. Σὲ μιὰ
στιγμὴ ἀπόγνωσης ἀποφασίζει νὰ δημοσιεύσει μιὰ ἀγγελία στὴν εφημερίδα ζητώντας ἐλπίδα. Τὸ
διήγημα βρίσκεται στὴν ομώνυμη συλλογὴ ποὺ πρωτοκυκλοφόρησε τὸ 1954. Α. Σαμαράκης *Ζητείται
ἐλπίς*, ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη, Ἀθῆνα 1983

²⁴ Εφημ. *Ἐμπρός*, 25-2-1951, σελ. 4

²⁵ Εφημ. *Ἐμπρός*, 18-1-1951, σελ. 4

χρησιμοποιούσε ως θεμέλιο για τη δημιουργία μιας στενότερης οργάνωσης με βάση την ΕΠΟΝ. Παράλληλα, θα συγκροτούνταν και ένοπλη οργάνωση τύπου ΟΠΛΑ που θα είχε ως έργο της δολιοφθορές και δολοφονίες εθνικιστών. Το κατηγορητήριο των αρχών όμως δεν τελειώνει εδώ. «Θα έδημιουργείτο και ὀργάνωσις δι' ἐνηλίκους ὑπὸ τὸν τίτλον 'Ἐνιαῖον Δημοκρατικὸν Μέτωπον' καθὼς καὶ μία νόμιμος ὀργάνωσις 'Ἀριστερᾶς Φιλελευθέρης Νεολαίας' ἡ ὁποῖα θὰ ἐνίσχυεν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς τὴν συνωμοτικὴν δρᾶσιν». Γι' αυτά κατηγορείται ο Νίκος Νικηφορίδης που «τὸ φθινόπωρον τοῦ 1950 ἔλαβεν ἐντολὴν τοῦ ΚΚΕ ὅπως μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ὀργάνωσιν τὰς κομμουνιστικὰς ἐκεῖ ὀργανώσεις, ἔλθων εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Χρῆστον Τσαμουρίδην».²⁶ Μαζί με αυτούς συλλαμβάνονται και οι Στέφανος Γούναρης, Ευριπίδης Παρτάλης, Νικόλαος Κόκκαρης, ένας στρατιώτης ονόματι Παναγιώτου, ο οποίος υπηρετούσε στο 403 Στρατιωτικό Νοσοκομείο και του ανατέθηκε από τον Νικηφορίδη η δημιουργία κομμουνιστικού πυρήνα στο στρατό, αλλά και οι Κ. Δαμασκηνίδης, Κ. Μαριόγλου, Π. Κεμεσκής, Πουλχερία Παπαρνάκη και Σεβαστή Πριμίδου. «Ἄπαντες θὰ παραπεμφθοῦν ἐνώπιον τοῦ Στρατοδικείου».

Η σύλληψη των μελών του «Δημοκρατικού Φιλερηνικού Μετώπου Νέων» είχε γίνει νωρίτερα, στο διάστημα από την 31^η Δεκεμβρίου 1950 μέχρι και την 2^η μέρα του Ιανουαρίου 1951 δίχως όμως να ανακοινωθεί κάτι στον Τύπο.²⁷ Το μεσοδιάστημα από τη σύλληψη μέχρι την ανακοίνωση της σύλληψής τους και της εξάρθρωσης της «Κομμουνιστικής Ὄργανωσης», ήταν κρατούμενοι και ανακρινόμενοι μέχρι να στηθεί το κατηγορητήριο που θα τους έστελενε στο Ἐκτακτο Στρατοδικείο. Στις 8 Ιανουαρίου, ο πρωθυπουργός Σοφοκλής Βενιζέλος επισκέπτεται τη Θεσσαλονίκη με τη συνοδεία κυβερνητικού κλιμακίου για «νὰ ἐκδηλωθῇ μὲ τὸν πλέον ἔντονον τρόπον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κυβερνήσεως πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Βορείου Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν πλήγματα ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ συμμοριτισμοῦ».²⁸ Ο Βενιζέλος το πρωί της 8^{ης} Ιανουαρίου μετείχε σε σύσκεψη στο Κυβερνείο στην οποία εξετάστηκαν θέματα που αφορούσαν τη στέγαση των «συμμοριόπληκτων» ενώ το απόγευμα της ίδιας μέρας, στο ξενοδοχείο «Ριτζ» συγκαλείται σύσκεψη για θέματα σχετικά με την δημόσια ασφάλεια, υπό την προεδρία του υπουργού Δημόσιας Τάξης Θεολογίτη, και τη συμμετοχή του αρχηγού

²⁶ Ο.π., σελ. 4

²⁷ Σπύρος Κουζινόπουλος *Η εκτέλεση της ειρήνης, υπόθεση Νικηφορίδη*, σελ. 81, εκδ. «Εφημερίδα των Συντακτών», Φεβρουάριος 2021. Το βιβλίο του Σπ. Κουζινιώτη αποτέλεσε πολύτιμο οδηγό για την άντληση στοιχείων που αφορούν την υπόθεση του Νίκου Νικηφορίδη.

²⁸ Εφημ *Ἐλευθερία*, 9-1-1951, σελ. 6

της Χωροφυλακής, του επιτελάρχη του, του διευθυντή του υπουργείου Δημόσιας Τάξης, του αστυνομικού διευθυντή Θεσσαλονίκης, του διευθυντή του Γενικού Κέντρου Αλλοδαπών και των ανωτέρων διοικητών Χωροφυλακής Βορείου Ελλάδας. Ο υπουργός, φειδωλός στις δηλώσεις του προς τους δημοσιογράφους, απέφυγε την κοινοποίηση λεπτομερειών της συζήτησης και παρέπεμψε στις επικείμενες δηλώσεις του πρωθυπουργού μετά το πέρας της σύσκεψης για θέματα δημόσιας ασφάλειας που θα ακολουθούσε την επόμενη μέρα (9-1-1951). Δημοσιογραφικές πληροφορίες όμως αναφέρουν ότι οι ανώτεροι διοικητές Χωροφυλακής «ἐξέθεσαν εἰς τὸν κ. Θεολογίτην τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα κατάστασιν ἐν σχέσει μὲ τὴν προσπάθεια τοῦ ΚΚΕ πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ὡς καὶ τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῆς Χωροφυλακῆς μέτρα...».²⁹ Τὴν επόμενη μέρα, αφού ολοκληρώθηκε ἡ νέα σύσκεψη με θέματα «ἀναφερόμενα εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Β. Ἑλλάδος», ὑπὸ τον Βενιζέλο καὶ τὴν συμμετοχὴν υψηλόβαθμων αξιωματούχων καὶ αξιωματικῶν, ὁ πρωθυπουργός δηλώνει μεταξύ ἄλλων: «Ἡ ἱκανοποίησίς μου εἶναι πλήρης ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης τάξιν καὶ ἀσφάλειαν [...] Ἀπόφασίς μου εἶναι νὰ πατάξωμεν πᾶσαν ἀντεθνικὴν ἐκδήλωσιν κατὰ τὸν σκληρότερον τρόπον [...] Χαίρω ἰδιαίτερος διότι τὸ σῶμα τῆς Χωροφυλακῆς διεφύλαξε μὲ μεγίστην ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν τὸ μεγαλειώδες ἔργο τοῦ στρατοῦ μας».³⁰ Ακριβῶς κάτω ἀπὸ τις δηλώσεις τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἡ εφημερίδα *Ἐλευθερία* στο φύλλο τῆς ἰδίας μέρας ἔχει ρεπορτάζ τοῦ ανταποκριτῆ τῆς στὴ Θεσσαλονίκη κατὰ τὸ ὁποῖο:

Τὰς τελευταίας ἡμέρας τόσον εἰς τὴν πόλιν μας ὅσον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἐγένοντο ἀρκετές συλλήψεις ἀτόμων κατηγορουμένων ἐπὶ συμμετοχῇ εἰς ἀντεθνικὰς ὁργανώσεις καὶ διενέργειαν κατασκοπείας εἰς βάρος τῆς χώρας. Αἱ ἀρμόδιαι ἀρχαὶ ἐρωτηθεῖσαι σχετικῶς, εἰς οὐδεμίαν ἀνακοίνωσιν προέβησαν, ἐπιφυλαχθεῖσαι νὰ παράσχουν λεπτομερείας ἐντὸς τῶν ἡμερῶν ἐπὶ τῶν γενομένων συλλήψεων. Σχετικῶς μὲ τὰς συλλήψεις οἱ ἀνώτεροι διοικηταὶ χωροφυλακῆς Β. Ἑλλάδος ἐξέθεσαν τόσον εἰς τὸν ὑπουργὸν Δημοσίας Τάξεως ὅσον καὶ εἰς τὸν κ. πρωθυπουργόν κατὰ τὴν σημερινὴν σύσκεψιν τοῦ κλιμακίου Δημοσίας Τάξεως τὴν προσπάθειαν τὴν ὁποῖαν καταβάλλει τὸ ΚΚΕ πρὸς ἀναδιοργάνωσίν τοῦ εἰς παραμεθορίους περιοχάς, ὅπου καθίσταται εὐχερὴς ἡ

²⁹ Εφημ *Ἐλευθερία*, 9-1-1951, σελ. 6

³⁰ Εφημ *Ἐλευθερία*, 10-1-1951, σελ. 4

εἴσοδος ἐκ Βουλγαρίας πρακτόρων τοῦ ΚΚΕ ταχθέντων εἰς τὴν διάθεσιν τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῆς κυβέρνησης καὶ τὶς δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου, ὁ ἀπηνής διωγμός των κομμουνιστῶν που ἔχει ἤδη ξεκινήσει με τὴν ἰσχὺ τοῦ Γ΄ Ψηφίσματος³¹ τὸν Ιούνιο τοῦ 1946, συνεχίζεται καὶ μετὰ τὴν τυπικὴ λήξη τοῦ ἐμφυλίου.³² Παραφωνία ἀποτελεῖ ἡ δήλωση τοῦ Πλαστήρα τὸν Δεκαπενταύγουστο τοῦ 1950 ἀπὸ τὴν Τήνο ὅπου βρισκόταν με ἀφορμὴ τὴ θρησκευτικὴ γιορτὴ, με τὴν ὁποία εἶχε κάνει λόγο γιὰ «μέτρα εἰρηνεύσεως», τὰ ὁποία «ἔχουν σκοπὸν νὰ παρέχουν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς πράγματι παραπλανηθέντας Ἑλληνας νὰ προβοῦν καὶ πάλι χρήσιμοι πολῖται εἰς τὴν πατρίδα τους» ἐκφέροντας καὶ τὴν -αιρετικὴ γιὰ τὸ γενικότερο κλίμα τῆς ἐποχῆς- ἀποψη «ἐὰν ποτὲ μου δοθῇ ἡ εὐκαιρία, θὰ προβῶ ἀμέσως εἰς τὴν κατάργησιν τῆς θανατικῆς ποινῆς, συμφώνως πρὸς τὰς ἐπικρατούσας εἰς ἄλλα ἔθνη ἀντιλήψεις» που προκάλεσε μεγάλες ἀντιδράσεις ἐντὸς καὶ ἐκτὸς κυβέρνησης καὶ οδήγησε στὴν πτώση τῆς.³³ Τὴν 16^η Νοεμβρίου τοῦ 1950, παίρνει ψήφο ἐμπιστοσύνης ἀπὸ τὴ Βουλὴ τριμερῆς κεντροδεξιὰ κυβέρνησι με προεδρεύοντα τὸν κεντρώο φιλελεύθερο Σοφοκλὴ Βενιζέλο, τὴ συμμετοχὴ τοῦ Κωνσταντίνου Τσαλδάρη τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος καὶ τοῦ Γεώργιου Παπανδρέου τοῦ

³¹ Τὸ Γ΄ Ψήφισμα «*Περὶ ἐκτάκτων μέτρων ἀφορρόντων τὴν Δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν*». κατατέθηκε στὴ Δ΄ Αναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1946 ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι Κωνσταντίνου Τσαλδάρη που εἶχε προκύψει ἀπὸ τὶς ἐκλογές τῆς 31^{ης} Μαρτίου 1946. Ὁ ὑπουργὸς Δημόσιας Τάξεως Σπύρος Θεοτόκης στὶς 6-6-1946 κατέθεσε τὸ σχέδιό τοῦ Γ΄ Ψηφίσματος στὴ Βουλὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐγκρίθηκε στὶς 18-6-1946 καὶ τέθηκε σὲ ἀμεσὴ ἰσχὺ με τὴ δημοσίευσή του στὸ ΦΕΚ 197/18-6-1946. Κατὰ τὸν Ν. Αλιβιζάτο «Τὸ ψήφισμα αὐτὸ στρέφονταν εὐθέως κατὰ τοῦ ΚΚΕ καὶ ἀπειλοῦσε με τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου τὰ μέλη καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του. [...]. Οἱ διατάξεις τοῦ Γ΄ Ψηφίσματος ἐφαρμόστηκαν ἀμέσως καὶ με μεγάλη ἀυστηρότητα ὀδηγώντας στα στρατοδικεῖα χιλιάδες ὁπαδοὺς τοῦ ΚΚΕ, μεγάλο μέρος των ὁποίων καταδικάστηκε σὲ θάνατο καὶ ἐκτελέστηκε. Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Γ΄ Ψηφίσματος ὁποιαδήποτε συμβιβαστικὴ λύσι μετὰξὺ των δύο παρατάξεων θὰ πέσει στὸ κενὸ καὶ ὁ ἐλληνικὸς ἐμφύλιος θὰ γενικευθεῖ.» (Πηγή: Αλιβιζάτος Νίκος Κ., *Οἱ πολιτικοὶ θεσμοὶ σὲ κρίσιμ, 1922-1974. Ὅψεις τῆς ἐλληνικῆς ἐμπειρίας*, Θεμέλιο, Αθήνα 1983, σελ. 495-511).

³² Στὶς ἀρχές τοῦ 1950 στὶς φυλακές βρίσκονταν περίπου 17.000 καταδικασμένοι γιὰ πολιτικούς λόγους (μεταξὺ των ὁποίων 2.289 θανατοποινίτες) καὶ 5.500 ὑπόδικοι, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς των ἐκτοπισμένων (κυρίως στὴν Μακρόνησο) ξεπερνοῦσε τὶς 13.000, χωρὶς νὰ συνυπολογίζονται οἱ «προληπτικῶς συλληφθέντες» κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Πηγή: Ι.Ε.Ε., τόμος ΙΕ΄, σελ. 173, Ἐκδοτικὴ Αθηνών.

³³ Μετὰ τὶς ἐκλογές τῆς 15^{ης} Ἀπριλίου τοῦ 1950, σχηματίστηκε κεντρώα κυβέρνησι με πρωθυπουργὸ τὸν πρόεδρο τῆς ΕΠΕΚ Ν. Πλαστήρα καὶ ὑπουργὸ ἐξωτερικῶν τὸν Γ. Παπανδρέου. Βραχύβια ἦταν ὁμως ἡ ὑπαρξὴ τῆς (μόλις τέσσερις μῆνες), ἀφοῦ με διακύβευμα τὰ «μέτρα εἰρηνεύσεως» (δυνατότητα ἀναθεώρησης των Ἑκτακτων Στρατοδικείων, τὴν κατάργησι τοῦ «Ὄργανισμοῦ Ἀναμορφωτηρίων Μακρονήσου» κ.α.) ἀλλὰ καὶ τὴ δήλωσι τοῦ Πλαστήρα στὴν Τήνο γιὰ τὴν κατάργησι τῆς θανατικῆς ποινῆς, τὸ κόμμα των Φιλελευθέρων ἀπέσυρε τὴ στήριξή του, ὀδηγώντας τὸν Πλαστήρα στὴν παραίτησι τὴν 18^η Αὐγούστου. Ὁ ἴδιος δήλωσε χαρακτηριστικὰ στὴ Βουλὴ: «ἐδημιουργήθη κυβερνητικὴ κρίσις, διότι εἰς μίαν θρησκευτικὴν ἐορτὴν ἐπανέλαβα τὸ «εἰρήνη ὑμῖν» τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τὸ ὅποιο ἐκεῖνος κατεδικάσθη ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους». Πηγή: Ι.Ε.Ε., τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 175, Ἐκδοτικὴ Αθηνών.

Δημοκρατικού Σοσιαλιστικού κόμματος.³⁴ Κάποια από τα άρθρα του Γ΄ ψηφίσματος που είχε καταργήσει η κυβέρνηση Πλαστήρα, στο πλαίσιο της προσπάθειας για εσωτερική ειρήνευση, επανέρχονται σε ισχύ. Ενδεικτικό των διωγμών που υφίστανται οι ηττημένοι του εμφυλίου και του γενικότερου κλίματος της περιόδου, είναι όχι μόνο ο αριθμός των εξορίστων αλλά και το πλήθος των δηλώσεων μετανοίας που συχνά-πυκνά δημοσιεύονται στις εφημερίδες της εποχής: «δηλῶ ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξα κομμουνιστής. Παρασυρθεῖς ἐπὶ κατοχῆς εἰς τὸ ΕΑΜ καὶ ἀντιληφθεῖς μετὰ ταῦτα τοὺς προδοτικοὺς σκοποὺς τοῦ ΕΑΜ καὶ τοῦ ΚΚΕ ἀποκηρύσσω ταύτας ὡς προδοτικὰς μὲ τὴν βεβαίωσιν ὅτι θὰ ἐργασθῶ διὰ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος»,³⁵ «δηλῶ ὅτι κατὰ τὴν κατοχὴν καὶ τὸ κίνημα παραπλανηθεῖς ὑπὸ τῶν πρακτόρων τοῦ ΚΚΕ ἐνετάχθην εἰς τὸν εφεδρ. ΕΛΑΣ. Ἀπὸ τῆς καταστολῆς τοῦ κινήματος καὶ ἐντεῦθεν κατ' ἐπανάληψιν καὶ δημοσίᾳ ἀπεκήρυξα καὶ ἀποκηρύσσω καὶ πάλιν τὴν προδοτικὴν τακτικὴν τοῦ ΚΚΕ καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένων ὀργάνων.». ³⁶ Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ τα «ἐξαρτώμενα ὄργανα» εἶναι σύμφωνα με τις αρχές, και το «Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων», αφού κατά το κατηγορητήριο που διαβάζει ο βασιλικός επίτροπος Δημήτριος Σπυρόπουλος στην έναρξη της δίκης των Φιλειρηνιστών στο Ἐκτακτο Στρατοδικεῖο την 21^η Φεβρουαρίου 1951 «[...] οἱ κατηγορούμενοι [...] ἀπὸ κοινοῦ ἐπεδίωκον τὴν ἐφαρμογὴν ἰδεῶν ἐχουσῶν ὡς ἔκδηλον σκοπὸν τὴν διὰ βιαίων μέσων ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος, τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος καὶ τὴν ἀπόσπασιν μέρους ἐκ τοῦ ὅλου τῆς ἐπικρατείας καὶ ἐνήργουν ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν προσηλυτισμόν, ἥτοι συνέπτυξαν ἐργάνωσιν ἀνατρεπτικὴν, ὑποκινουμένη καὶ δρᾶσασα κατ' ἐντολὴν τοῦ ΚΚΕ [...]». ³⁷ Βαριές οι κατηγορίες, ἐμπίπτουν στο πρῶτο ἀρθρο του Γ΄ Ψηφίσματος.³⁸

Τι ἦταν ὁμως το «Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων»; Τον Μάρτιο του 1950, κι ἐνῶ ο Ψυχρὸς Πόλεμος ἔχει ἤδη ξεκινήσει, πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη διεθνῆς συνδιάσκεψη για την εἰρήνη, με τη συμμετοχὴ συνέδρων ἀπὸ 30 χώρες, γνωστὴ ὡς

³⁴ Μετὰ τὴν ἐναρξὴ τοῦ πολέμου στὴν Κορέα τὸν Ιούνιο τοῦ 1950, ἡ ἀμερικανικὴ πολιτικὴ γραμμὴ παρέμβασης στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο μεταβάλλεται καὶ ἡ διαφαινόμενη ἀπόπειρα κατευνασμοῦ τῶν πολιτικῶν παθῶν τοῦ -νωποῦ ἀκόμα- εμφυλίου μέσω τῆς ἀποδοχῆς τοῦ διαλλακτικοῦ Πλαστήρα στὴν κυβέρνησιν εὐνοοῦνται πλέον δεξιότερες πολιτικὲς. Ἡ κυβέρνησιν Σοφοκλῆ Βενιζέλου ἀπέστειλε ἐκστρατευτικὸ σῶμα στὴν Κορέα, τὸν Οκτώβριο τοῦ 1950.

³⁵ Εφημ. *Ἐμπρός*, 19-1-1951, σελ. 3

³⁶ Εφημ. *Ἐμπρός*, 21-2-1951, σελ. 2

³⁷ Σπ. Κουζινόπουλος, ο.π., σελ. 95

³⁸ Ἀρθρο 1 τοῦ Γ΄ Ψηφίσματος: «Ὅστις θέλων ἀποσπᾶσθαι ἓν μέρος ἐκ τοῦ ὅλου τῆς Ἐπικρατείας ἢ νὰ εὐκολύνῃ τὰ πρὸς τοῦτο τὸ τέλος τείνοντα σχέδια, συνώμοσεν ἢ διήγειρε στάσιν ἢ συνεννοήθη μὲ ξένους ἢ κατήρτισεν ἐνόπλους ὁμάδας ἢ ἔλαβεν μετοχὴν εἰς τοιαύτας προδοτικὰς ἐνώσεις τιμωρεῖται μὲ θάνατον».

«Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης». Η συνδιάσκεψη έγινε προκειμένου να υλοποιηθούν οι αποφάσεις που ένα χρόνο πριν είχαν ληφθεί από το Παγκόσμιο Συνέδριο για την ειρήνη, το οποίο είχε διεξαχθεί στο Παρίσι, με πρόεδρο τον νομπελίστα πυρηνικό φυσικό Φρειδερίκο Ζολιό-Κιουρί, και συνέδρους, μεταξύ άλλων, τον Πάμπλο Νερούντα, τον Πωλ Ελνάρ, τον Χόρχε Αμάντο, τον Ναζίμ Χικμέτ. Μεταξύ των μελών της ελληνικής αντιπροσωπείας ήταν η συγγραφέας Έλλη Αλεξίου, και ο γιατρός Πέτρος Κόκκαλης. Απότοκος της συνδιάσκεψης στη Στοκχόλμη ήταν η «Εκκληση της Στοκχόλμης», που ζητούσε την πλήρη απαγόρευση των πυρηνικών όπλων και τον αφοπλισμό των δύο υπερδυνάμεων, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, καλούσε δε τους ανθρώπους σε όλο τον κόσμο να υπογράψουν το κείμενο της έκκλησης, για να προστατευθεί η παγκόσμια ειρήνη. Η έκκληση υπεγράφη πάνω από 200 εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον πλανήτη.

Στην Ελλάδα, μετά τη συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης, δημιουργήθηκε μία προσωρινή επιτροπή πρωτοβουλίας για την ειρήνη, στην οποία μετείχαν ο ποιητής Κώστας Βάρναλης, μητροπολίτης Κοζάνης Ιωακείμ³⁹ και άλλοι διανοούμενοι, για να αρχίσει κι εδώ η συγκέντρωση των υπογραφών για την παγκόσμια ειρήνη. Το έργο της επιτροπής δεν μπόρεσε να προχωρήσει και τη συνέχισή του ανέλαβε η «Ενιαία Δημοκρατική Νεολαία Ελλάδας» (ΕΔΝΕ), μέλος της οποίας ήταν και ο Νικηφορίδης. Λίγο μετά την απόλυσή του από τη Μακρόνησο, ο Νικηφορίδης πηγαίνει στη Θεσσαλονίκη με αποστολή την οργάνωση του εκεί φιλειρηνικού μετώπου και τη συγκέντρωση υπογραφών για την «Εκκληση της Στοκχόλμης». Έρχεται σε επαφή με παλιούς ΕΠΟΝίτες και ξεκινά το έργο της συλλογής υπογραφών. Η Εθνική Ασφάλεια Θεσσαλονίκης πληροφορείται για τη δραστηριότητά τους, ο αστυνομικός διευθυντής Θεσσαλονίκης Βαρδουλάκης ενημερώνει τον υπουργό Δημόσιας Τάξης Αύγουστο Θεολογίτη και αυτός τον τότε πρωθυπουργό Σοφοκλή Βενιζέλο. Αποφασίζεται η σύλληψή τους, την 1^η Ιανουαρίου. Την 18^η Ιανουαρίου, ανακοινώνεται η «ανάκάλυψις μιᾶς νέας παρανόμου ὀργανώσεως του ΚΚΕ καὶ συλλήψεως ὄλων τῶν μελῶν της πρὶν αὕτη σημειώσει δρᾶσιν τινα».

Η δίκη των φιλειρηνιστών ορίστηκε σε ιδιαίτερα σύντομο χρονικό διάστημα· ξεκίνησε την 21^η Φεβρουαρίου στο Έκτακτο Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης. Διήρκεσε

³⁹ Ο Μητροπολίτης Κοζάνης Ιωακείμ κατά την Αντίσταση είχε ενταχθεί στο ΕΑΜ και έμεινε γνωστός ως πνευματικός αρχηγός του. Συμμετείχε στην ΠΕΕΑ στην «Κυβέρνηση του βουνού» και μετά την απελευθέρωση στα Δεκεμβριανά. Η Ιερά Σύνοδος τον καθαίρεσε από το αξίωμά του στο οποίο αποκαταστάθηκε το 1957, χωρίς όμως να καταλάβει ξανά την έδρα του.

τέσσερις ημέρες. Σε ένα μικρό μονόστηλο η εφημερίδα *Έμπρός* την 24^η Φεβρουαρίου καταγράφει την εισήγηση του βασιλικού επιτρόπου «[...] ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος ἐζήτησε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου διὰ τοὺς Νικηφορίδην, Δούκαν καὶ Δαμιανίδην καὶ μικροτέρας ποινὰς διὰ τοὺς ἄλλους» και την επόμενη μέρα στην τελευταία σελίδα της, ανακοινώνει την απόφαση του Εκτάκτου Στρατοδικείου: «(Θεσσαλονίκη 24.) Δι' ἀποφάσεως τοῦ ἐνταῦθα στρατοδικείου, ἐκδοθείσης τὴν μεσημβρίαν τῆς σήμερον, κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ 'δημοκρατικοῦ φιλειρηνικοῦ μετώπου νέων' καὶ κομμουνιστῆς Νικ. Νικηφορίδης. Διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόβιαν δεσμὰ οἱ: Λεων. Δούκας καὶ Ἰωαν. Δαμιανίδης καὶ εἰς δεκαεξαετῇ πρόσκαιρα δεσμὰ ὁ Ἀθαν. Βάκαρης. Ἕτεροι τρεῖς κατεδικάσθησαν εἰς μικροτέρας ποινὰς, ἐνῶ οἱ λοιποὶ ἐπτά ἀπηλλάγησαν. Οἱ περισσότεροι τῶν ἀνωτέρω καταδικασθέντων ἐτύγχανο δηλωσῆαι.». Οι αθηναϊκές εφημερίδες δεν ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με τη δίκη των φιλειρηνιστών, ίσως λόγω της έλλειψης εγγύτητας. Η δίκη και η καταδίκη είχε περισσότερο συμβολικό χαρακτήρα κατίσχυσης των νικητών του εμφυλίου και απευθυνόταν κυρίως στο μακεδονικό κοινό. Ενδεικτικό της υπόθεσης αυτής είναι - εκτιμώ- η δημοσίευση της απόφασης του Εκτάκτου Στρατοδικείου, από την εφημερίδα *Έμπρός*⁴⁰ στο ίδιο πλαίσιο με ένα ευρύτερο κείμενο του φύλλου της Κυριακής 25 Φεβρουαρίου 1951, με τίτλο:

Οἱ καταφυγόντες εἰς τὸ ἐξωτερικὸν συμμορίζονται ἐκπαιδεύονται στρατιωτικῶς εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας τοῦ παραπετάσματος

Στο εν λόγω άρθρο που στηρίζεται σε στοιχεία «ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν», καταγράφεται η πληροφορία ότι «τὸ ΚΚΕ ἐπέβαλεν ἐσχάτως ὑπὸ μορφήν προαιρετικῶν εἰσφορῶν κρατήσεις ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν παντὸς ἐργαζομένου ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ Ἕλληνας. [...] Ἡ κομμουνιστικὴ ἡγεσία ἰσχυρίζεται ὅτι τὰ χρήματα αὐτὰ προορίζονται διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι φυλακισμένων, καταδιωκόμενων κλπ.», ο συντάκτης όμως έχει διαφορετική γνώμη: «Μέρος τοῦ συγκεντρωμένου

⁴⁰ Η εφημερίδα *Έμπρός* πρωτοεκδόθηκε το 1895 από τον Δημήτριο Καλαποθάκη. Θεωρήθηκε από τις σημαντικότερες της εποχής της, με μαχητική αρθρογραφία και υψηλή κυκλοφορία. Μετά το θάνατο του Καλαποθάκη το 1921, οι κληρονόμοι του ανέλαβαν τη διεύθυνσή της. Η εφημερίδα, με αντιβενιζελικό χαρακτήρα, εκδίδεται μέχρι το 1930. Επανεκδίδεται το 1945 από τον γιο του Δημήτριου Καλαποθάκη, Αλκιβιάδη, το 1945 με σαφή δεξιό προσανατολισμό. Στα μέσα της δεκαετίας του 1950 έγινε εβδομαδιαία. Κυκλοφορούσε κάθε Σάββατο, έχοντας χαρακτήρα μιας πολιτικά ουδέτερης λαϊκής εφημερίδας. Πηγή: Νάση Μπαλτά, Δέσποινα Παπαδημητρίου, *Σημειώσεις για την ιστορία του Τύπου. Η ελληνική και η ευρωπαϊκή διάσταση*, εκδ. Οδυσσέας.

ποσοῦ ἀσφαλῶς θὰ ἀποστέλλεται διὰ διαφόρων τρόπων εἰς τὴν χώραν μας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀνατρεπτικῶν σκοπῶν τοῦ ΚΚΕ.».

Τὴν ἴδια περίοδο που στο ἐκτακτο στρατοδικεῖο διεξάγεται ἡ δίκη των φιλειρηνιστῶν, πληροφοροῦμαστε σε δύο διαδοχικά πρωτοσέλιδα τῆς κεντρῶας εφημερίδας *Ἐλευθερία*: «Ἦρχισε χθὲς τὸ νέον κομμουνιστικόν συνέδριον εἰρήνης» τὴν Πέμπτη 22-2-1951 καὶ τὴν ἐπόμενη μέρα «Σκοπὸς τοῦ συνεδρίου τῆς εἰρήνης εἶναι ἡ ὑποκατάστασις τῆς ΟΗΕ καὶ ἡ μάχη κατὰ τῶν τιτοϊστῶν». Τὸ Συνέδριον γιὰ τὴν εἰρήνην ἀντιμετωπίζεται ὡς ἓνας ἀκόμα δάκτυλος τῆς κομμουνιστικῆς προπαγάνδας καὶ ἐντάσσεται στο ἐντὸς των συνόρων ιδεολογικὸ καὶ πολιτικὸ κινήγι κατὰ των κομμουνιστῶν. Μέσα σε τέτοιο κλίμα δικάζεται ὁ Νικηφορίδης καὶ οἱ σύντροφοί του. Τὸ μεσημέρι τῆς 24^{ης} Φεβρουαρίου τὸ ἐκτακτο στρατοδικεῖο που «ἐξεδίκασεν τὴν ὑπόθεσιν τῶν 14 κομμουνιστῶν, οἱ ὅποιοι ἐπεδίωξαν νὰ ἀναδιοργανώσουν κομμουνιστικὴν ὀργάνωσιν»⁴¹ καταδίκασε τὸν Νικηφορίδη σε θάνατον. Ἡ Πριμίδου ἀθωώθηκε καὶ οἱ υπόλοιποι συγκατηγορούμενοί του καταδικάσθησαν σε ποινὲς που κυμαίνονταν ἀπὸ ισόβια κάθειρξη μέχρι φυλάκιση ἐνός ἐτους.

Ὁ Νικηφορίδης ὠδηγήθηκε στὶς φυλακὲς τοῦ Ἑπταπυργίου (Γεντί Κουλέ) καὶ τὸ πρωὶ τῆς 5^{ης} Μαρτίου 1951 ἐκτελέστηκε, παρὰ τὶς ἀντιδράσεις που υπῆρξαν γιὰ τὴν καταδίκη του,⁴² μαζί με ἄλλους ἑξὶ «συμμορίτες».

ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ ΣΥΜΜΟΡΙΤΩΝ

(Θεσσαλονίκη 5 τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας) Ἐξετελέσθησαν σήμερον οἱ καταδικασθέντες εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου Θεσσαλονίκης συμμορίται Χαλκιδικῆς Θεοδ. Ὁρφανίδης, Μόσχος Στογιάννης, Κων. Σπρίντζος, Κων. Μήτρας, Χ. Παπαδόπουλος, Ρήγας Παραθύρας καὶ ὁ Νικ. Νικηφορίδης, κάτοικος Παγκρατίου Ἀθηνῶν, ἀρχηγὸς τῆς κομμουνιστικῆς ὀργανώσεως τοῦ «δημοκρατικοῦ φιλειρηνικοῦ μετώπου».⁴³

⁴¹ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 25-2-1951, σελ. 6

⁴² Ὁ Σπ. Κουζινόπουλος καταγράφει τὸ γεγονὸς τοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ στρατοδικείου ἀπὸ ἑκατοντάδες τηλεγραφήματα που ἐρχοῦνται ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ ζητοῦν νὰ σταματήσει ἡ «δίκη τῆς εἰρήνης», ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπέλπιδα ἀπόπειρα τῆς μητέρας τοῦ Νικηφορίδη, ἡ ὁποία μετὰ τὴν θανατικὴν τοῦ καταδίκης ἀπεθύνθηκε στὴ Φρειδερίκη γιὰ νὰ ζητήσει χάρη, ἔλαβε ὅμως ἀπάντησιν ἀπὸ τὴν Σταθάτου, «Κυρία ἐπὶ τῶν Τιμῶν τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλείσεως» τὴν 15^η Μαΐου τοῦ 1951, δύο μῆνες μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Νικηφορίδη, «ὅτι αὕτη διεβιβάσθη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης». Σπ. Κουζινόπουλος, ο.π., σελ. 109 καὶ 121.

⁴³ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 6-3-1951, σελ. 4

Νίκος Μπελογιάννης, Δημήτρης Μπάτσης, Ηλίας Αργυριάδης, Νίκος Καλούμενος (30 Μαρτίου 1952)

Κατάγεται ο Νικόλαος Μπελογιάννης ἐξ Ἀμαλιάδος Ἡλείας, φοιτητής τῆς νομικῆς, ἐτῶν 37. Ὁ ἴδιος ἐπιβεβαίωσεν ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Γεωργίου καὶ τῆς Βασιλικῆς, ὅτι εἶχε δύο ἀδελφὰς -τὴν Ἑλένην καὶ τὴν Ἀργεντίναν- αἱ ὁποῖα ἀπεβίωσαν φυματικά, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του, ὁποῖος ἀπέθανε τὸ 1942 ἀπὸ σάκχαρον. [...] Ὁ Νικόλαος Μπελογιάννης προσηλυτίσθη πρῶτον εἰς τὸν κομμουνισμόν κατὰ τὰ ἔτη 1930-1932 ὅτε ἦτο ἀκόμη μαθητὴς γυμνασίου [...] Ἡ δρᾶσις τοῦ Μπελογιάννη εἶναι πολυσχιδῆς ἀπὸ ἀπόψεως ἐγκληματικότητος.⁴⁴

Λίγες ἡμέρες πρὶν ανακοινωθεῖ στον Τύπο ἡ ἐξάρθρωση τοῦ «Φιλειρηνικοῦ Μετώπου Νέων γιὰ τὴν Εἰρήνην» στὴ Θεσσαλονίκη, ἐρχεται στο φῶς τῆς δημοσιότητος ἡ σύλληψη τοῦ Νίκου Μπελογιάννη, στελέχους τοῦ ΚΚΕ ποὺ εἰσήλθε παράνομα στὴ χώρα ὡς ἐμπιστος ἀπεσταλμένος τοῦ Ν. Ζαχαριάδη -«ἐφοδιασμένος μὲ μεγάλην ποσότητα χρυσῶν λιρῶν καὶ ἐμπιστευτικὰς διαταγὰς»- γιὰ νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὸν μηχανισμό τοῦ Κ.Κ.Ε. καὶ νὰ ἀπειλήσῃ τὴν ἐθνικὴ ἀσφάλεια. Ὁ Μπελογιάννης εἶχε μπεῖ στὴ χώρα «κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1950 ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ παραπετάσματος». Κινήθηκε μὲ μυστικότητα, ἐμφανιζόμενος ὡς πολιτικὸς μηχανικὸς καὶ ἦλθε σὲ ἐπαφὴ μὲ μέλη τοῦ Κ.Κ.Ε..⁴⁵ Σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ ἀσφάλεια παρακολουθοῦσε τὶς κινήσεις του, μέχρι τὴν 20^η Δεκεμβρίου τοῦ 1950, ὅταν χάρη «εἰς τὴν φιλότιμον προσπάθειαν τῶν ὀργάνων τῆς Γενικῆς Ἀσφαλείας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀστυνόμον κ. Ἰω. Κροντήρη» κατωρθώθη ὥστε ἀποτραπῇ ὁλοσχερῶς ὁ κίνδυνος συνεπείᾳ τοῦ ὁποῖου ἡ πρωτεύουσα καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα πόλεις θὰ ὑφίσταντο ἀκόμη μίαν φορὰ τὰς τρομοκρατικὰς πράξεις τῶν ξενοδούλων⁴⁶ κομμουνιστῶν.⁴⁷

⁴⁴ Εφημ. *Ἐμπρός*, 11-1-1951, σελ. 1,3

⁴⁵ Ὁ Μπελογιάννης κυκλοφοροῦσε «καλοενδεδυμένος μὲ κοστοῦμι ἀρίστης κατασκευῆς καὶ μ' ἓνα πολυτελὲ χαρτοφύλακα. Ἐφόρει μυωπικὰ γυαλιὰ καὶ ἐδίδε τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς σοβαροῦ ἐπιστήμονος, ἐναντίον τοῦ ὁποῖου τὴν ἐλάχιστην ὑπόνοιαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διακινδυνεύσῃ τις.». Εφημ. *Ἐμπρός*, 11-1-1951, σελ. 1

⁴⁶ Στὸ χαρακτηρισμὸ «ξενοδούλων» ἐδράζεται ἡ βασικὴ επιχειρηματολογία τόσο στὴν πρώτη δίκη Μπελογιάννη, ὅσο καὶ στὴ δεύτερη, «τὴ δίκη τῶν ἀσυρμάτων», ἀλλὰ καὶ γενικότερα, ἀφοῦ ὁ κομμουνισμὸς ἀντιμετωπίζεται ὡς ἀντίστιξη στὸ ἐθνικὸ πνεῦμα, τὰ ιδεώδη τοῦ ἐλληνικοῦ ἐθνους, καὶ οἱ κομμουνιστὲς εἶναι καθοδηγούμενοι ἀπὸ ξένες μὴ φίλιες πρὸς τὸν ἐλληνικὸ λαὸ δυνάμεις.

⁴⁷ Ο.π., σελ. 1

Η σύλληψη του Ν. Μπελογιάννη, ανακοινώνεται την 11^η Ιανουαρίου 1951: «ΜΙΑ ΑΝΤΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΤΑΙ», γράφουν τα πρωτοσέλιδα, οι κρατικοί μηχανισμοί όμως συνεχίζουν με «ἐξαιρετική δραστηριότητα» τις έρευνες για να ξετυλίξουν τον μίτο και να αποκαλύψουν ολόκληρο το δίκτυο «τῆς μεγάλης κομμουνιστικής ὀργανώσεως, ἢ ὁποῖα προσεπάθει ν' ἀνασυγκροτηθῇ ἀπὸ μηνῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς πλεῖστα ἀστικά κέντρα τῆς χώρας».⁴⁸

Στα σινεμά της πρωτεύουσας προβάλλεται ο «Τζο ο τρομερός» του Τζον Φορντ και ο Χάμφρεϋ Μπόγκαρτ πρωταγωνιστεί στο «Διψασμένος για ηδονή». Στο γενικότερο κλίμα της εποχής, κυκλοφορεί «Ένα πολύτιμον βιβλίον», του Ιωάννη Γκίκα ακολούθου Τύπου της ελληνικής πρεσβείας στη Ρώμη, με τον τίτλο «Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν ἦτταν τῶν συμμοριτῶν», «φροντίδῃ» του γραφείου Τύπου της πρεσβείας. Ένα βιβλίο που στόχο έχει να δια φωτίσει τὴ διεθνή κοινὴ γνώμη - κυρίως τὴν ἰταλική- για τὸν αγώνα τῆς Ελλάδας «κατὰ τοῦ διεθνοῦς κομμουνισμοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὰ μεταπελευθερωτικά ἔτη».⁴⁹

Στὴν πολιτικὴ επικαιρότητα κυριαρχοῦν διεθνή ζητήματα με πρῶτο θέμα τα τεκταινόμενα στὴν Κορέα, τὸ νέο γεωπολιτικὸ σχεδιασμὸ τῶν ΗΠΑ στὸ πλαίσιο τῆς πρῶτης φάσης τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου καὶ τὴ θέση τῆς Ελλάδας σε αὐτὸ τὸ διαμορφούμενο διεθνὲς σκηνικό.

Ο Μπελογιάννης καὶ ἄλλοι «ὑπερεκατὸν κομμουνισταὶ οἵτινες ἐπετέλουν τὸ κλιμάκιον τοῦ πολιτικοῦ γραφείου τοῦ Κ.Κ.Ε. διὰ τὴν Ἑλλάδα» οδηγοῦνται σε δίκη ἐνώπιον τοῦ ἐκτάκτου Στρατοδικείου Ἀθηνῶν που θα ξεκινήσει ὅταν ολοκληρωθοῦν οἱ έρευνες καὶ ἡ ανακριτικὴ διαδικασία, σχεδὸν δέκα μῆνες μετὰ τὴ σύλληψή του, τὸν Οκτώβριο τοῦ 1951 καὶ θα ολοκληρωθεῖ στὶς 16 Νοεμβρίου.

Ἡ πρώτη δίκη τοῦ Μπελογιάννη καὶ τῶν συντρόφων του

Ἡ δίκη ξεκίνησε τὴν Παρασκευὴ 19 Οκτωβρίου τοῦ 1951 στὸ Ἐκτακτὸ Στρατοδικεῖο Ἀθηνῶν, που στεγαζόταν στὸ Εφετεῖο τῆς οδοῦ Σανταρόζα. Οἱ κατηγορίες που βάραιναν τοὺς ὑπόδικους ἦταν σχετικές με τὴν παραβίαση τοῦ Α.Ν. 509/1947 περὶ ἀπαγόρευσης τῆς κομμουνιστικῆς δράσης.⁵⁰

⁴⁸ Ο.π. σελ. 1

⁴⁹ Εφημ. *Ἐμπρός*, 14-1-1951, σελ. 2

⁵⁰ Σύντομα τὸ κατηγορητήριο ἐμπλουτίστηκε, καθὼς χρησιμοποιήθηκε καὶ ὁ Α.Ν. 375/1936 περὶ κατασκοπείας, ὅταν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐρευνῶν τῆς Ασφάλειας ἀνακαλύφθηκαν οἱ ἀσύρματοι τοῦ Κ.Κ.Ε.

Η ανακριτική έκθεση με την οποία οδηγείται ο Μπελογιάννης και οι σύντροφοί του στο Στρατοδικείο έχει έκταση διακοσίων σελίδων· σύμφωνα με τις «διαρροές» στον Τύπο «ὁ ἀπολογισμός τῆς ἀντεθνικῆς καὶ βαρβάρου ἐπιδρομῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος τοῦ Κ.Κ.Ε. εἰς καταστροφὰς ἔργων πολιτισμοῦ καὶ ἐθνικοῦ πλούτου [...] βάσει τῶν εἰς χεῖρας τοῦ Μπελογιάννη καὶ τῶν συνεργατῶν του κατασχεθέντων στοιχείων καὶ ἐκθέσεων τῶν πρὸς τὴν Μόσχαν [...] ἀπέρχεται, κατὰ τοὺς μετριοτέρους ὑπολογισμοὺς εἰς 4 τρισεκατομμύρια δραχμῶν».⁵¹ Σε αὐτὴ τὴν πρώτη δίκη παραπέμπονται καὶ ο ἱστορικός Γιάννης Κορδάτος «ἐκ Ζαγοράς Βόλου, δικηγόρος, συγγραφεὺς, δημοσιογράφος», ἡ Ἑλλη Ἰωαννίδου «ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον σημαντικὰ στελέχη εἰς τὸν τομέαν τῆς διαφωτίσεως»,⁵² ὁ Στέργιος Γραμμένος

⁵¹ Εφημ. *Ἐμπρός*, 19-10-1951, σελ. 1. Αξιοσημείωτη εἶναι ἡ αριθμητικὴ ἀποτύπωση καὶ πρωτοσέλιδη παρουσίαση, μέσα σε έντονο πλαίσιο, τῶν καταστροφῶν που προκλήθηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, με πρώτη ὅτι «Τὸ Κ.Κ.Ε. κατέστρεψε ὅλοσχερῶς ἢ ἐπέφερε μεγάλας φθοράς εἰς 305 ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας μέτεβαλε εἰς ὄχυρά, σταύλους ἢ κέντρα διασκεδάσεως τῶν κομμουνιστικῶν ὀρδῶν του.» Ἡ ἀντεθνικὴ δράση, συνοδεύεται ἀπὸ ιεροσύλες, ἀντιχριστιανικὲς τακτικὲς που υπονοεῖται ὅτι προσβάλλουν τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνήθικες συμπεριφορὲς ὅπως διαφαίνεται -δίχως νὰ σχολιάζεται ἄμεσα- στὴν περίπτωση τῆς Ἑλλης Ἰωαννίδου. Ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1959, ἡ δεκαπενθήμερη ἐκδόση τοῦ περιοδικοῦ «Ἀστυνομικά Χρονικά» «Ἐπὶ τῇ 15ῃ ἐπετείῳ τῆς ἐνόπλου κομμουνιστικῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Δεκεμβρίου 1944 οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας ἐτέλεσαν ἐπίσημον ἐπιμνημόσυνον δέησιν εἰς τὸν χῶρον τοῦ Συντάγματος Χωροφυλακῆς Μακρυγιάννη» στὴν ὁποία παρευρίσκονται ὁ βασιλεὺς Παῦλος, ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Κανελλόπουλος Παν., ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Ροδόπουλος, τὰ μέλη τοῦ Υπουργικοῦ Συμβουλίου, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων κ.κ. Παπανδρέου, Τσαλδάρης, Βενιζέλος, Στεφανόπουλος, Μανιαδάκης κ.ά.. Παρατίθενται ἐνδεικτικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἐκφωνηθεῖσα ομιλία τοῦ υφυπουργοῦ Εσωτερικῶν Καλαντζή: «[...] Ἡ φυλὴ μας θὰ ὑφίστατο » ἀγρίαν ἀφαίμαξιν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς τρομοκράτας καὶ δημίους, τοὺς ὁποίους ὁ λαός μας εἶδε ἐπὶ τὸ ἔργον κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1944, ἡ θρησκευτικὴ μας πίστις θὰ ἐτίθετο ὑπὸ ἀμείλικτον διωγμὸν καὶ ὅλαι αἱ ἀξίαι τοῦ πατροπαράδοτου Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ μας θὰ ἐποδοπατοῦντο. [...] Τὸ Ἕθνος λησμονεῖ ὅτι τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1944 ἡ θανάσιμος κομμουνιστικὴ ἀπειλὴ ἐξουδετερώθη, ἀλλὰ τὸ 1946 ἐπανῆλθεν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ συμμοριτοπολέμου, ὁ ὁποῖος ἐστοίχισεν εἰς μὲν ὑλικὰς ζημίας 11 δισεκατομμύρια πεντακόσια ἑκατομμύρια δραχμῶν (ἦτοι τὰ 90% τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα χορηγηθείσης ἀμερικανικῆς βοηθείας), εἰς δὲ ἀνθρώπινον ὑλικὸν 57.678 νεκροὺς καὶ τραυματίας » (δηλαδή περισσοτέρους ἀπὸ τὰς ἀπωλείας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1940-1941). [...] Καὶ γνωρίζει τὸ Ἕθνος, ὅτι ὁ κίνδυνος παραμένει πάντοτε ἐνεργός.[...] σήμερον ὑπὸ ἄλλον σχῆμα, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ καλλιεργηθῇ εἰς τὸν λαόν σύγχυσις διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἀνόρθωσις τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, τοῦ ὁποίου σημειωτέον ὅτι καὶ ὁ παράνομος μηχανισμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται συνομοτικῶς καὶ ὅλα τείνουν μεθοδικῶς εἰς τὴν προετοιμασίαν τῶν ψυχολογικῶν καὶ πολιτικῶν προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπέτρεπον εἰς τὸν κομμουνισμόν νὰ ἀποτολμήσῃ ἐκ νέου τὴν κατάργησιν τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας. Οὔτε οἱ σκοποὶ, οὔτε αἱ μέθοδοι ἤλλαξαν [...]». *ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ*, ἐτ. ζ', Αθ. 15 Δεκ. 1959, τ. 158, *Εἰς μνήμην τῶν νεκρῶν μας*, Ν. Ἀρχιμανδρίτου σελ. 7664-7665. Πηγή: https://www.policemagazine.gr/sites/default/files/pdf/%CE%91%CE%A0_1959-12-15-0158.pdf

⁵² Ἡ Ἑλλη Ἰωαννίδου, εἶναι ἡ Ἑλλη Παππά, σύντροφος τοῦ Ν. Μπελογιάννη· « Ἡ Ἰωαννίδου τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος ἀπὸ ἐτῶν εὐρίσκεται εἰς τὰς χώρας τοῦ ἐρυθροῦ παραπετάσματος, εὐρίσκετο κατὰ τὴν σύλληψίν της εἰς ἐνδιαφέρουσας κατάστασιν. Συμπληρωθέντος δὲ τοῦ χρόνου τοῦ τοκετοῦ της ἡ Ἰωαννίδου τῇ φροντίδι τῆς Γεν. Ἀσφαλείας μετεφέρθη εἰς τὸ μαυεuthήριον τῆς Ἑλένας ὅπου ἔτεκεν ἄρρεν, ἀφοῦ τῆς παρεχέθησαν ὅλαι αἱ διευκολύνσεις καὶ περιποιήσεις ἐκ μέρους τῶν ἁρμοδίων ὑπηρεσιῶν.» (Εφημ. *Ἐμπρός*, 19-10-1951, σελ. 3). Γράφει ἡ ἴδια ἀργότερα στο γιο της «[...] Μέσα στο κελί μου, πού τὸ φῶς ἦταν τόσο λίγο, πού μοῦ πονοῦσαν τὰ μάτια ἀπὸ τὴν προσπάθεια, σφίγγοντας μὲ τὰ νύχια τὴ μύτη τοῦ μολυbioῦ τοῦ ἀπάντησα (σσ. ἀναφέρεται στὴν ἀλληλογραφία της με τὸν Ν. Μπελογιάννη κατὰ τὴ διάρκεια της κοινῆς φυλάκισής τους). Ἔτσι ἄρχισε ἡ ἀλληλογραφία μας, πού συνεχίστηκε μὲ δύο καὶ τρία γράμματα τὴ μέρα, ὥσπου ἦρθαν οἱ μέρες πού κόντευες νὰ γεννηθεῖς καὶ

«παλαιόν κομμουνιστικόν στέλεχος [...] (που) ανέπτυξε σημαντικήν δράσιν μεταξύ τοῦ κουτσοβλαχικοῦ στοιχείου καθόσον καὶ οὗτος τυγχάνει κουτσοβλαχικῆς καταγωγῆς»,⁵³ ο Δημ. Καλοφωλιάς, φοιτητής της νομικῆς, ο Ευστ. Δρομάζος «ἐκ Πανόρμου Δωρίδος δικηγόρος - δημοσιογράφος» διευθυντής της εφημερίδας «Δημοκρατικός», ο Ιωάννης Βιστάκης «ἐτῶν 46 [...] ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου Τύπου ἀπεσπασμένος εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κ. Τσουδεροῦ. Οὗτος διηύθυνε τὸ τμήμα λογοκρισίας τοῦ ἐξωτερικοῦ Τύπου εἰς τὸ ὑπουργεῖον Τύπου»⁵⁴ καὶ ο Μάης Ζερβογιάννης «ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου Τύπου ἀπεσπασμένος ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ κατὰ τὸ 1950 ὑπουργοῦ Τύπου», ο οποίος παρουσιάστηκε στην Ασφάλεια «αὐθορμήτως» μόλις πληροφορήθηκε ὅτι καταζητεῖται.⁵⁵

Οἱ κατηγορούμενοι εἶναι «εὐδιάθετοι καὶ ὁμιλητικότατοι»,⁵⁶ στο ακροατήριό βρίσκονται «ὀλίγοι φίλοι, συγγενεῖς καὶ ὁμοῖδεάται». Εντύπωση προκαλεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι μεταξύ των κατηγορουμένων «κυριαρχοῦν οἱ ἐκπαιδευτικοί, τὸσον οἱ δημοδιδάσκαλοι ὅσον καὶ οἱ καθηγηταί». Αφού ἐγινε ἡ ταυτοποίηση των κατηγορουμένων, υποβλήθηκαν ἀπὸ τους συνηγόρους αἰτήσεις για τὴν ἀναβολή της, οἱ οποίες ἐδράζονταν εἴτε στην ἀπουσία μαρτύρων κατηγορίας εἴτε στην ἀναμενόμενη ἐφαρμογή των μέτρων εἰρηνεύσεως καὶ τὴ «λαϊκὴ ἐπιταγή».⁵⁷ Οἱ αἰτήσεις ἀπορρίπτονται.

Ἡ δευτέρα ἡμέρα της δίκης ξεκινά με τὴν ἀπόρριψη της αἰτησης «κατὰ τοῦ κύρους τοῦ κατηγορητηρίου»,⁵⁸ τὴν προσκόμιση των πειστηρίων τοῦ ἀδικήματος «ἤτοι βαλίτσες με διάφορα ἔντυπα κομμουνιστικοῦ περιεχομένου, γραφομηχαναί, ραδιόφωνα κλπ.» καὶ τὴν εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας. Στην πολιτικὴ σκηνή,

με πῆραν ἀπὸ τὴν Ἀπομόνωση. Ἦταν ἡ πρώτη φορά πού με χόρισες ἀπὸ τὸν πατέρα σου. (σσ. στίς 31 *Ιουλίου του 1951, λίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐναρξή της πρώτης δίκης στο Ἐκτακτὸ Στρατοδικεῖο Ἀθηνῶν τὸν Νέμβριο*) [...]. Ἑλλη Παππά, *Γράμματα στο γιο μου, Φυλακὲς Κάστορος – Ἀβέρωφ – Καλλιθέας 1955-1962*, ἐκδ Ἄγρα, 2008, σελ. 25.

⁵³ Εφημ. *Ἐμπρός*, 19-10-1951, σελ. 3

⁵⁴ Ο.π. σελ. 3

⁵⁵ Για τὸν Ζερβογιάννη, συνεχίζει τὸ δημοσίευμα στην εφημ. *Ἐμπρός* τὴν 19^η Οκτωβρίου 1951, σελ. 3: «[...] Οὗτος διετέλεσε κατὰ σειράν ἰδιαίτερος γραμματεὺς τῶν ὑπουργῶν Τύπου Μπαλτατζῆ, Μαυροκορδάτου, Ροδοπούλου καὶ Κοθρῆ. Εἰργάσθη εἰς τὸν τομέαν πληροφοριῶν τοῦ Κ.Κ.Ε. παρέχων εἰς τοῦτο χρησίμους πληροφορίες [...]».

⁵⁶ «Εἰς τὴν αἰσιοδοξίαν τους ἔχει συντελέσει πολὺ καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν δύο κομμάτων, περὶ εἰρηνεύσεως. Τόσον μάλιστα ἔχουν ἀναθαρρήσει, ὥστε νὰ φθάνουν μέχρι περιφρονήσεως τοῦ δικαστηρίου, νὰ αὐθαδιάζουν καὶ νὰ γελοῦν». Εφημ. *Ἐμπρός*, 20-10-1951, σελ. 3.

⁵⁷ «[...] Ὁ συνήγορος κ. Πουλιόπουλος ὑποστηρίζων τὴν αἰτησίαν τοῦ ἀναβολῆς τῆς δίκης λέγει ὅτι ἡ εἰρηνεύσις τὴν ὁποῖαν πρόκειται νὰ ἐφαρμόσῃ ἡ σχηματισθησομένη κυβέρνησις ἐπιβάλλει τὴν ἀναβολὴν τῆς δίκης, διότι, ἄλλωστε, αὕτη εἶναι καὶ ἡ λαϊκὴ ἐπιταγή». ο.π., 20-10-1951, σελ. 3.

⁵⁸ Κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα της δίκης, ο Προκοπίου, ἓνας ἀπὸ τους συνηγόρους υπεράσπισης, κατέθεσε ἐνστάση κατὰ τοῦ κύρους τοῦ κατηγορητηρίου, διότι συντάχθηκε με βάση τὸν καταργηθέντα νόμο 509. Ο βασιλικὸς ἐπίτροπος Καρκατζάς, ζήτησε «τὴν ἀπόρριψιν τῶν ἐνστάσεων ὡς ἀβασίμων». Ο.π., 20-10-1951, σελ. 3

συνεχίζονται οι διαβουλεύσεις μεταξύ Φιλελευθέρων και Ε.Π.Ε.Κ. για τον σχηματισμό κυβέρνησης,⁵⁹ καθώς αναμένεται η απόφαση των εφετείων για τους βουλευτές της δεύτερης κατανομής και η σύγκληση της Ανώτατης Εφορευτικής Επιτροπής για την επικύρωση των τελικών αποτελεσμάτων.⁶⁰

Η σύλληψη του Δ. Μπάτση, του Αλ. Αργυριάδη, του Ν. Καλούμενου και η υπόθεση των ασυρμάτων του Κ.Κ.Ε.

Στις 26 Οκτωβρίου, κατά τη διάρκεια της δίκης, ανακοινώνεται η σύλληψη του «κομμουνιστού δικηγόρου» Δημ. Μπάτση,⁶¹ από την Ασφάλεια Πειραιά ύστερα από πολύμηνη παρακολούθηση. Ο Μπάτσης «εις τὸν ὁποῖον διεβιβάζοντο τεράστια ποσά ὑπὸ τοῦ Ζαχαριάδη ἐξακολουθεῖ [...] νὰ διατηρῇ στενωτάτας σχέσεις μὲ τὸ Κ.Κ.Ε., τοῦ ὁποῖου θεωρεῖται κεντρικὸς ταμίας».⁶² Μαζί με τον Μπάτση, συλλαμβάνονται και άλλα στελέχη του Κ.Κ.Ε., τα οποία «καθοδηγουν πολιτικῶς και ἐνίσχυνον οἰκονομικῶς τοὺς ἐνταῦθα πράκτορας τοῦ Ζαχαριάδη».⁶³ Η Αστυνομική Διεύθυνση Πειραιά, προς το παρόν, τηρεῖ «ἀπόλυτη μυστικότητα» σχετικά με τις λεπτομέρειες της σύλληψης. Μια μέρα μετά, η εφημερίδα *Ἐμπρός*⁶⁴ γράφει:

Οἱ «πολιτικοὶ προοδευτικοὶ κύκλοι» ἀποδίδουν τὴν ὑπὸ τῆς Ἀσφαλείας Πειραιῶς σύλληψιν τοῦ «ἐγκρίτου ἐπιστήμονος» κ. Μπάτση καὶ τῆς παρέας του εἰς ... ραδιουργίας τοῦ «Ἑλληνικοῦ Συναγερμοῦ» καὶ ἀπειλοῦν ὅτι ἐναντίον τῶν κρατικῶν ὀργάνων τὰ ὁποῖα προβαίνουν εἰς συλλήψεις κομμουνιστῶν «ἐπιστημόνων» (ἢ ἐπιστημόνων κομμουνιστῶν) «θὰ ληφθοῦν τὰ ἐπιβαλλόμενα σκληρότατα μέτρα ὥστε νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν κρατικαὶ ὑπηρεσίαι νὰ ἀποτελοῦν παράνομα ὄργανα εἰς χεῖρας μιᾶς

⁵⁹ Εἶχαν προηγηθεῖ οἱ ἐκλογές τῆς 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1951.

⁶⁰ Η οριστική σύνθεση τῆς Βουλῆς που προέκυψε ἀπὸ τῆς ἐκλογές ἦταν ἡ ἀκόλουθη: Ἑλληνικὸς Συναγερμὸς 114 ἔδρες, Ε.Π.Ε.Κ. 74 ἔδρες, Φιλελεύθεροι 57, Ε.Δ.Α. 10, Λαϊκὸν Κόμμα 2, Συναγερμὸς Ἀγροτῶν 1 (σύνολο: 258). Πηγή: Εφημ. *Ἐμπρός*, 25-10-1951, σελ. 1. Ο Παπάγος (Ἑλληνικὸς Συναγερμὸς), παρὰ τὴ σχετικὴ πλειοψηφία που διέθετε δε σχημάτισε κυβέρνησι καὶ ὁ τὸπος οδηγήθηκε σε κυβέρνησι συνεργασίας Βενιζέλου καὶ Πλαστήρα με εἶχε ἰσχνή πλειοψηφία μόλις 131 ἔδρες ἐναντι τῶν 127 τῆς ἀντιπολίτευσις, γεγονός το ὁποῖο καθιστᾷ προβληματικὴ τὴν εφαρμογὴ τῆς πολιτικῆς τῆς καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν «μέτρων εἰρηνεύσεως» που ἐνστερνίζονταν ὁ Πλαστήρας χωρὶς ὅμως τὸ σύνολο τῶν βουλευτῶν τοῦ συνεργαζόμενου κόμματος τῶν Φιλελευθέρων νὰ ἔχει τὴν ἴδια ἀντίληψιν.

⁶¹ Ο Δημήτρης Μπάτσης (1916-1952), γεννήθηκε στὴν Ἀθῆνα καὶ καταγόταν ἀπὸ πλούσια μεγαλοαστικὴ οἰκογένεια. Ἦταν γιος τοῦ ναυάρχου Α. Μπάτση ἀπὸ τὰ Ψαρά καὶ τῆς Α. Πρίντζη ἀπὸ τὴ Σύρο. Εἶχε σπουδάσει Νομικά καὶ Οικονομικά, ἀσχολήθηκε με τὴ μαρξιστικὴ θεωρία, διετέλεσε συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ *Ἀνταίος* (1945-1951). Ἐγγραψε το, θεωρούμενο βιβλίο ἀναφορὰς στὸ εἶδος τοῦ, *Ἡ βαρεῖα βιομηχανία στὴν Ελλάδα*, α' ἐκδοσι: Τὰ νέα βιβλία, 1947.

⁶² Εφημ. *Ἐμπρός*, 26-10-1951, σελ. 4

⁶³ Ο.π., 26-10-1951, σελ. 4

⁶⁴ Εφημ. *Ἐμπρός*, 27-10-1951, σελ. 3

άντεθνικής φατρίας». Όρθότατα! Άφοῦ «άντεθνική φατρία» εἶναι ὁ Παπάγος καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι άντεθνικῶς συνήργησαν εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ συμμοριτισμοῦ, ἐθνικόφρονες πολῖται εἶναι ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα οἱ συμμορῖται τῶν βουνῶν καὶ τῶν πόλεων. Αὐτοὶ θὰ ἐκδίδουν τοῦ λοιποῦ ἐντάλματα κατὰ τῶν «παρانونῶν ὀργάνων» τῆς Ἀσφαλείας, ἀποστέλλοντες τὰ τυχερότερα ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Μακρόνησον διὰ νὰ ἀνανήψουν.

Δηλωτικὸ τῆς πόλωσης τῶν πρώτων μετεμφυλιακῶν χρόνων καὶ τῶν έντονων αντιπαραθέσεων στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία τὸ σημείωμα τῆς εφημερίδας, τὴν ὥρα που ὁ Πλαστήρας ὡς νέος πρωθυπουργός ετοιμάζεται νὰ ανακοινώσει τὰ μέτρα που προτίθεται νὰ προωθήσει γιὰ τὴν «εἰρήνευσιν».

Καὶ ἐνῶ ἡ χώρα ετοιμάζεται νὰ γιορτάσει τὴν ἐνδέκατὴ επέτειο τοῦ ΟΧΙ, «ἰσότιμον μέλος εἰς τὴν Κοινότητα τῶν Κρατῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Συμφώνου, τὴν μεγαλυτέραν συμμαχίαν τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε ποτὲ ἡ Ἱστορία», ἐπαναφέρονται οἱ διατάξεις τοῦ Γ΄ Ψηφίσματος *περὶ Τύπου* οἱ ὁποῖες εἶχαν ἀνασταλεῖ κατὰ τὴν προεκλογικὴ περίοδο, «διότι ἐξ ὠρισμένων δημοσιεύσεων εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἐξημιώθησαν οὐσιωδῶς ἀστυνομικαὶ ὑποθέσεις ἀφορῶσαι τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας».⁶⁵ Οἱ ἐρευνες τῆς Ἀσφάλειας γιὰ τὴν πλήρη ἐξάρθρωση τοῦ κομμουνιστικοῦ δικτύου συνεχίζονται. Τὴν 27^η Οκτωβρίου, ὁρκίστηκε ἡ νέα κυβέρνηση Ε.Π.Ε.Κ καὶ Φιλελευθέρων.

Ἡ πρώτη φάση τῆς δίκης τοῦ Μπελογιάννη ἔχει ολοκληρωθεῖ καὶ πλέον ξεκινοῦν οἱ ἀπολογίαι τῶν κατηγορουμένων· «πρῶτοι θ’ ἀπολογηθοῦν οἱ ἐλαφρύτερον βαρυνόμενοι καὶ τελευταῖοι ὁ Μπελογιάννης καὶ οἱ στενοὶ συνεργάτες του».

Στις 7 Νοεμβρίου, ἡμέρα ἀπολογίας τοῦ Μπελογιάννη, στὸ στρατοδικεῖο παρευρίσκεται ὁ Νορβηγὸς πρεσβευτής, «ὁ ὁποῖος διεβίβασε εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ δικαστηρίου κ. Σταυρόπουλον τὰ συγχαρητήριά του διὰ τὸν ἄψογον καὶ πολιτισμένο τρόπον μεθ’ οὗ διεξάγεται ἡ διαδικασία». Ὁ Μπελογιάννης, κατὰ τὴν κατάθεσὶ τοῦ ἐστιάζει στὸν πολιτικὸ χαρακτήρα τῆς δίκης λέγοντας ὅτι «στὸ πρόσωπό του δικάζεται ἡ πολιτικὴ γραμμὴ τοῦ Κ.Κ.Ε.», καὶ μαζί με τοὺς «κυριωτέρους ἀπὸ τοὺς συγκατηγορούμενούς του [...] ἀπηύθυνον τηλεγράφημα πρὸς τὸν κ. Βισίνσκυ⁶⁶ τοῦ

⁶⁵ Εφημ. *Ἐμπρός*, 27-10-1951, σελ. 4

⁶⁶ Ὁ Αντρέι Βισίνσκυ, (1883-1954) ἦταν πολιτικός, δικαστὴς καὶ διπλωμάτης. Ἐμεῖνε γνωστός ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στὶς δίκας τῆς Μόσχας (1936-1939) στὶς ὁποῖες καταδικάστηκαν καὶ εκτελέστηκαν κορυφαῖα στελέχη τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος καὶ ἀνώτεροι αξιωματικοὶ τοῦ Σοβιετικοῦ Στρατοῦ που κατηγορήθηκαν γιὰ ἀντισοβιετικὴ δράση. Στὴν παρούσα συγκυρία εἶναι Υπουργὸς Ἐξωτερικῶν, ἐπικεφαλὴς τῆς Σοβιετικῆς ἀντιπροσωπείας στὴ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ που ἔχει ξεκινήσει στὶς 6-

όποιου ζητούν την επέμβαση δια την ματαίωσιν τῆς δίκης των».⁶⁷ Η δίκη παίρνει διεθνή διάσταση.

Ο βασιλικός Επίτροπος Κορκαντζάς, ταγματάρχης της στρατιωτικής Δικαιοσύνης, ζητά από το δικαστήριο να επιβάλλει τη θανατική καταδίκη στον Μπελογιάννη και έντεκα συγκατηγορουμένους του.⁶⁸ Στην αγόρευση του -έμπλεη εμφυλιοπολεμικών αναφορών- ο βασιλικός Επίτροπος αναφέρεται κυρίως στην ιστορία και τη δράση του Μπελογιάννη, χαρακτηρίζει το Κ.Κ.Ε. «ξενόδουλον μαφίαν» και τους κατηγορουμένους «κλιμάκιον τῆς μαφίας αὐτῆς».

Κι ενώ η δίκη οδεύει προς το τέλος της, την 15^η Νοεμβρίου έρχεται στο φως η «υπόθεση των ασυρμάτων»: οι ελληνικές αρχές σε συνεργασία με την αμερικανική μυστική υπηρεσία και τον κυβερνήτη του αμερικανικού αεροπλανοφόρου «Φραγκλίνος Ρούζβελτ», το οποίο ναυλωχούσε στον φαληρικό όρμο, χρησιμοποίησαν για τον ακριβή εντοπισμό των ασυρμάτων ελικόπτερο το οποίο «ἤτο ἐφοδιασμένον μὲ τὰ τελειότερα ραδιογωνιομετρικά ὄργανα» και εντόπισαν τους παράνομους ασυρμάτους του Κ.Κ.Ε. που «ἐλειτούργουν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καλλιθέας καὶ τῆς Γλυφάδας». Ο υπουργός Εσωτερικών Ρέντης, δηλώνει στον Τύπο ότι οι συλληφθέντες θα παραπεμφθούν σε τακτικά Στρατοδικεία «ἐὰν ἡ πρᾶξις των χαρακτηρισθῇ ὡς κατασκοπεία» αρνούμενος ότι στις έρευνες συμμετέχουν και οι Αμερικανοί «ἐφόσον εἶναι γνωστόν ὅτι δὲν ὑφίστανται κἄν Ἀμερικανικαὶ ὑπηρεσίαι δρῶσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι (ἡ σύλληψη) ἔργον καθαρῶς τῶν Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν καὶ ἐνδεχομένως τῶν ἀρμοδίων Στρατιωτικῶν τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν».⁶⁹ Ο πρώτος ασύρματος εντοπίζεται στη Γλυφάδα στην οικία «Αὔρα», την οποία είχε νοικιάσει και χρησιμοποιούσε ο Η. Αργυριάδης⁷⁰ που συνελήφθη. Έρευνες έγιναν και στο

11-1951 στο Παρίσι. Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Andrey_Vyshinsky

⁶⁷ Εφημ. *Έμπρός*, 8-11-1951, σελ. 4

⁶⁸ Η εσχάτη των ποινών προτάθηκε για τους εξής δώδεκα κατηγορουμένους: Ν. Μπελογιάννη, Έλλη Ιωαννίδου, Στεφ. Γραμμένο, Κων. Νικολακόπουλο, Α. Μανιάτη, Δ. Κανελλόπουλο, Ευστ. Δρομάζο, Δημ. Παπαγιάννη, Δ. Καλοφωλιά, Θεοδώρα Γεωργιάδου και Π. Παπανικολάου. Για τους υπόλοιπους προτάθηκαν ποινές οι οποίες κυμαίνονταν από ισόβια δεσμά (6) εικοσαετή κάθειρξη (7), εξαετή φυλάκιση (2), τριετή φυλάκιση (6), «ἀπαλλαγὴ λόγῳ πλήρους συγχύσεως» (16), τετραετή φυλάκιση με τριετή αναστολή (22) και για άλλους εικοσιέναν κατηγορουμένους ἀπαλλαγὴ λόγῳ ἔλλειψης ἐπαρκῶν ἐνδείξεων. Πηγή: εφημ *Έμπρός*, 9-11-1951, σελ. 1

⁶⁹ Εφημ. *Έμπρός*, 15-11-1951, σελ. 6. Τους ισχυρισμούς του υπουργού πάντως, η ίδια εφημερίδα τους διαψεύδει καθώς σε άλλες σελίδες του ίδιου φύλλου, κάνει λόγο για συνεργασία των αμερικανών με τις ελληνικές αρχές για την αποκάλυψη των ασυρμάτων. Γεγονός είναι πάντως ότι οι παρακολουθήσεις και οι έρευνες μέχρι την αποκάλυψή τους ήταν πολύμηνες.

⁷⁰ «[...] Ο Αργυριάδης [...] τὸ 1936 ἔγινεν ὀργανωμένος κομμουνιστὴς καὶ λόγῳ τῆς ἀναρχικῆς του δράσεως συνελήφθη ἐπὶ κυβερνησεως Μεταξᾶ καὶ ἐστάλη ἐξορίαν εἰς Φολέγανδρον. Ακολουθῶς καταδικασθεὶς εἰς 4ετῇ φυλάκισιν ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς Ἀκροναυπλίας ἀπὸ τὰς ὁποίας κατὰ τὴν κατοχὴν ἐδραπέτευσεν μετ' ἄλλων κομμουνιστῶν καὶ κατέφυγεν εἰς Λάρισαν. [...] μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας. [...] Τότε ἐξήτησεν ἐργασίαν ἀπὸ τὸ ΚΚΕ καὶ προσελήφθη ὡς

Χαλάνδρι, την Καλλιθέα, τη Φιλαδέλφεια και την Ριζούπολη, δίχως αποτέλεσμα. Στον Πειραιά, «ἐντός τοῦ κέντρου ‘Πράσινος Μῦλος’, ἐπὶ τῆς λεωφόρου Θηβῶν, κατελήφθη ἐν λειτουργίᾳ πομπὸς ἀσυρμάτου, μικρᾶς ἀκτῖνος, προφανῶς ἀπὸ ἐτέραν μυστικὴν ἐγκατάστασιν ἀσυρμάτου, τῆς ὁποίας δὲν ἐπετεύχθη μέχρι στιγμῆς ἢ ἀποκάλυψις». Σε αὐτὴν τὴν εκτεταμένην ἐπιχείρησιν, συνελήφθησαν περίπου εἴκοσι άτομα, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρόν, οἱ πληροφορίες πού ἡ Ασφάλεια ἀφήνει νὰ διαρρεύσουν εἶναι φειδωλές.

Μία μέρα μετὰ, ἀνακαλύφθηκε καὶ ὁ τρίτος πομπὸς στὴν περιοχὴ τοῦ Χαροκόπου στὴν Καλλιθέα, «ἐξαιρετικῆς ἰσχύος καὶ ρωσικῆς κατασκευῆς», σε συνθήκες πού «συνθέτουν πρᾶγματι ἓνα δραματικὸν καὶ περιπετειῶδες μυθιστόρημα...».⁷¹ Κατὰ τὴν «κινηματογραφικὴ» ἐπιχείρησιν τῆς Αστυνομίας παρόντες ὁ ὑπουργὸς Εἰσωτερικῶν Ρέντης, ἀνώτατα στελέχη τῶν αστυνομικῶν ἀρχῶν, ἀξιωματικοὶ τοῦ Γενικοῦ Επιτελείου Στρατοῦ, ἀνταποκριτὲς τοῦ ξένου Τύπου καὶ συνεργεῖο τῆς κινηματογραφικῆς υπηρεσίας «διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἐπιχείρησιν». Δηλωτικὸ τῆς διεθνούς διάστασης πού ἔχει πλέον δοθεῖ στὸ θέμα τῆς κατασκοπείας, σε μία περίοδο πού ὁ διαγκωνισμὸς Ρώσων καὶ Ἀμερικανῶν κλιμακώνεται, ἐνὼ στὸ Παρίσι ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν συνεδριάζει γιὰ τὴν διεθνή εἰρήνευση. Ἡ κυβέρνησις Πλαστήρα βρίσκεται σε περιδίνισιν λόγῳ τῶν «μέτρων εἰρηνεύσεως» τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴν μία εἶναι -τουλάχιστον- κατὰ τὶς ἐπίσημες ἀνακοινώσεις- αποφασισμένη νὰ ἐφαρμόσῃ, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁμῶς πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὶς δικές τῆς παλινωδίες,⁷² τὸ ευρύτερο πολιτικὸ σύστημα, τὴν ἀντιπολίτευσιν τοῦ Παπάγου⁷³ τὶς ἐνδοκυβερνητικὰς διαφωνίας πού

κλητήρας εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ κόμματος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς 7. Τότε ἐγνώρισε τὸν Ζαχαριάδην, ὁ ὁποῖος ἐξετίμησε τὴν ἀφοσίωσίν του καὶ τὸν προσέλαβεν ὡς στέλεχος τοῦ παρανόμου μηχανισμοῦ τοῦ ΚΚΕ.» Εφημ. *Ἐμπρός*, 19-11-1951.

⁷¹ Πρᾶγματι μυθιστορηματικὴς εἶναι ὄχι μόνον οἱ συνθήκες ἀλλὰ καὶ ἡ περιγραφή τῶν ἐρευνῶν, τῆς ἀποκάλυψις τοῦ ἀσυρμάτου καὶ τῆς σύλληψις τῶν ἐμπλεκόμενων, με στιχομυθίας, ἀφήγησιν καὶ πολιτικὴ τοποθέτησιν ἀπὸ τὸν συντάκτη τοῦ ἐρθρου τῆς εφημ. *Ἐμπρός*, τὴν 16^η Νοεμβρίου 1951, σε μία ἐκδοσὴ πού καταλαμβάνει σχεδὸν τὸ σύνολο τῆς εφημερίδας ἐκείνη τὴν ἡμέρα.

⁷² Δήλωσις τοῦ ὑπουργοῦ Εἰσωτερικῶν Ρέντη, με ἀφορμὴ τὴν σκοπούμενη ἀντικατάστασιν τῶν πιστοποιητικῶν νομιμοφροσύνης ἀπὸ «δελτία πληροφοριῶν» καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἀσυρμάτων «Δὲν λαμβάνονται μέτρα ὑπὲρ τῶν κομμουνιστῶν, ἀλλὰ μέτρα ὑπὲρ τῶν μὴ κομμουνιστῶν» καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ Νικ. Πλαστήρα πού «ἐτόνισεν ὅτι ἡ κυβέρνησις ἀνεξαρτήτως τῶν μέτρων ἐπιεικείας τὰ ὁποῖα λαμβάνει, θὰ συνεχίσῃ ἀμείλικτον τὴν δίωξιν τοῦ κομμουνισμοῦ.» Εφημ. *Ἐμπρός*, 16-11-1951, σελ. 4. Παρὰ τὶς διαφαινόμενες προθέσεις γιὰ τὴν εἰρήνευσιν, ἡ κυβέρνησις -ὁ Πλαστήρας προσωπικά- ἀκροβατεῖ σε τεντωμένο σκοινί, προσπαθώντας νὰ συμβιβάσῃ τὶς ἐξακολουθητικὰ συγκρουόμενες δυνάμεις, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς, ἐγχείρημα ἐξαιρετικὰ δύσκολον.

⁷³ «Ὁ κομμουνισμὸς ἀποτελεῖ κίνδυνον διὰ τὴν Ἑλλάδα, εἴτε ἀπροκαλύπτως ἐργάζεται, εἴτε εἶναι καμουφλαρισμένος εἰς «δημοκρατικὴν παράταξιν» [...] Οἱ κομμουνισταὶ εἶναι ρεαλισταί. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς εἶναι πάντοτε ἡ κατάληψις τῆς ἐξουσίας με οἰονδήποτε τρόπον καὶ ἐν ἀνάγκῃ με τὴν βίαν [...] δὲν νομίζω ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς προσεταιρισθῇ κανεὶς. [...] εἶναι ἐπαγγελματικὴ συνωμοτικὴ ὀργάνωσις, πρακτορεύουσα ξένην δύναμιν [...] καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται ὁ κίνδυνος.

προέρχονται κυρίως από τους Φιλελεύθερους, τον αμερικανικό παράγοντα, τον στρατό -κυρίως τον Ι.Δ.Ε.Α.- που έχει προπολεμικά ήδη διεκδικήσει και, σε ένα βαθμό, αναδειχθεί σε άτυπο ρυθμιστή πολιτικών καταστάσεων αλλά και τις βαθιές -κακοφορμισμένες- πληγές της κατοχής και του πρόσφατου εμφυλίου.⁷⁴ Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα αποτυπώνεται γλαφυρά στο κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας του *Έμπρός* την 16^η Νοεμβρίου:

[...] Τὴν στιγμὴν ποὺ ἀνοίγονται αἱ πύλαι τῶν φυλακῶν, εἰς τὰς ὁποίας κρατοῦνται οἱ καταδικασθέντες εἰς θάνατον σφαγεῖς καὶ ἐκτελεσταὶ τῆς ΟΠΛΑ, τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἐπανέλθουν οἱ ἐξόριστοι συνωμόται, τὴν στιγμὴν ποὺ καταργοῦνται τὰ ἔκτακτα στρατοδικεῖα, ποὺ ὁ ἀρχισυμμορίτης Μπελογιάννης χαριεντίζεται κυνικῶτα μὲ τοὺς συνηγόρους του. Τέλος καλυτέρα ἐπιβράβευσιν τῶν μέτρων ἐπιεικειᾶς καὶ εἰρηνεύσεως δὲν μπορούσε νὰ ἔχῃ ἡ κυβέρνησις μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ εὐρυτάτου δικτύου κατασκοπείας τῶν κομμουνιστῶν εἰς βάρος τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους.

Στην επιχείρηση της Καλλιθέας συνελήφθη ο Ν. Καλούμενος,⁷⁵ ιδιοκτήτης της κατοικίας όπου «ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1946» εἶχε τοποθετηθεῖ ο ασύρματος που «εἶχε ὡς ἔργον τὴν μετάδοσιν πληροφοριῶν στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ περιεχομένου εἰς τὸ Κ.Κ.Ε.». Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς επιχείρησης, ο χειριστὴς τοῦ ασυρμάτου Νικ.

Κίνδυνος κατὰ πρῶτον, δι' αὐτὴν ταύτην τὴν πολιτικὴν τῆς εἰρηνεύσεως. Διότι τὸ Κ.Κ.Ε. ἀνασυγκροτούμενον δὲν πρόκειται νὰ βοηθήσῃ τὴν εἰρήνευσιν.» Εφημ. *Έμπρός*, 17-11-1951, σελ. 1,3

⁷⁴ Τὴν 17^η Νοεμβρίου, τὸ *Έμπρός* στὴ σελ. 4, φιλοξενεῖ ρεπορτάζ που ἀναφέρεται στὰ αἰτήματα τῶν «Ἀκριτῶν»: Εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον συνῆλθον σήμερον οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἀκριτικῶν χωρίων κατόπιν τῶν ἀποκαλύψεων διὰ τὰς παρανόμους κομμουνιστικὰς ὁργανώσεις καὶ ἐξέλεξαν ἐπιτροπὴν ἢ ὁποία μεταβαίνουσα εἰς Ἀθήνας θὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως νὰ μὴ ἐφαρμόσῃ τὰ μέτρα ἐπιεικειᾶς καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν ἐπάνοδον τῶν κομμουνιστῶν τουλάχιστον εἰς τὰς ἀκριτικὰς περιοχάς. Ἡ ἐπιτροπὴ θὰ παρουσιασθῇ καὶ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, εἰς τὸν ὅποιον θὰ ἀναπτύξῃ τοὺς σοβαροὺς κινδύνους ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω μέτρα ὑπὲρ τῶν κομμουνιστῶν.»

⁷⁵ Ο Ν. Καλούμενος, επιπλοποιὸς στὸ ἐπάγγελμα, «ἠγόρασεν τὴν οἰκίαν τῆς ὁδοῦ Λυκούργου 39 κατόπιν ἐντολῆς τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος διὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ ὡς κέντρον κατασκοπείας. Τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ ἡ οἰκογένειά του, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν σύζυγόν του Οὐρανίαν ἐτῶν 51, τὰς θυγατέρας του Μαργαρίταν ἐτῶν 22 καὶ Μαρίαν ἐτῶν 20 καὶ τὸν υἱὸν του Πέτρον 14 ἐτῶν, εἶναι ἅπαντες κομμουνισταί, ὡς οἱ ἴδιοι ὡμολόγησαν. Εφημ. *Έμπρός*, 16-11-1951, σελ. 1. Εκτενέστερο καὶ διεξοδικό «βιογραφικόν» τοῦ Καλούμενου ἔχει τὸ *Έμπρός*, στὸ φύλλο τῆς 21-11-1951 (σελ. 1,3). Ἰδιαιτέρον ενδιαφέρον παρουσιάζει καὶ ἡ κατὰ πολὺ μεταγενέστερη συνέντευξις τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Καλούμενου σχετικὰ με τὸν πατέρα τους, τοὺς ασυρμάτους τοῦ Κ.Κ.Ε. καὶ τὴ δίκη που ἀκολούθησε καὶ καταδικάστηκε σε θάνατον ὁ Καλούμενος με τοὺς Μπελογιάννη, Μπάτση καὶ Ἀργυριάδη. Πηγή: <https://www.902.gr/node/9011>

Βαμβούδης⁷⁶ αυτοπυροβολήθηκε, αρνούμενος να παραδοθεί στις αρχές, και πέθανε λίγες ώρες αργότερα στο νοσοκομείο.

Το τέλος της πρώτης δίκης Μπελογιάννη

Την «3^η πρωϊνή» της Παρασκευής 16 Νοεμβρίου 1951 εκδόθηκε η απόφαση του Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών με την οποία «κατεδικάσθησαν εις θάνατον ο Μπελογιάννης και 11 συνεργάτες του, 3 εις ισόβια, 13 εις μικροτέρας ποινάς». ⁷⁷ Η απόφαση του Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών, θα μετατραπεί σε ισόβια δεσμά για όσους καταδικάστηκαν στην εσχάτη των ποινών, ο Μπελογιάννης όμως θα οδηγηθεί σε δεύτερη δίκη λίγους μήνες αργότερα για την υπόθεση των ασυρμάτων.

Η συνέχιση των ερευνών και των αποκαλύψεων για την υπόθεση των ασυρμάτων. Η εμπλοκή του Πλουμπίδη, το δίκτυο που διηύθυνε ο Μπελογιάννης.

Οι ανακρίσεις για τους ασυρμάτους του Κ.Κ.Ε. συνεχίζονται. Στη βύλλα «Αΰρα» της Γλυφάδας, εκεί όπου ο Ηλίας Αργυριάδης είχε εγκαταστήσει και χειριζόταν τον παράνομο ασύρματο, πληροφορούμαστε ότι είχε φιλοξενηθεί και ο Μπελογιάννης «τάς πρώτας μετά την άφιξίν του εις Αθήνας ημέρας». Στην πορεία, ο Αργυριάδης, ο Καλούμενος και η σύζυγός του Όλγα, ανακρινόμενοι, εμπλέκουν και τον Πλουμπίδη:

[...] Κατὰ τὸν Ἀργυριάδην, μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κόμματος ὅπως ἐνισχυθῇ ὁ παράνομος τεχνικός μηχανισμός, ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας κλιμάκιον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος, τῆς εὐρισκομένης εἰς χώραν τοῦ σιδηροῦ παραπετάσματος. Ἐτοποθετήθησαν δὲ εἰς αὐτό τὰ ἡγετικά στελέχη τοῦ κόμματος Νικ. Πλουμπίδης καὶ Νικ. Ἀκριτίδης μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως συντονίζουσιν τὰς ἐνεργείας τῶν πρακτόρων καὶ γενικὰ κατευθύνουσιν τὸ ἔργον τοῦ παρανόμου μηχανισμοῦ. ⁷⁸

⁷⁶ Μαθαίνουμε για τον Βαμβούδη από το *Ἐμπρός* της 16^{ης} Νοεμβρίου 1951 (σελ. 1), ότι καταγόταν από την Οδησό της Ρωσίας, είχε «πλουσία κομμουνιστικήν δρᾶσιν», ήταν 48 ετών και απασχόλησε πρώτη φορά τις αρχές όταν το 1930 επιστρέφοντας από τις «σπουδές», που μαζί με τον Ζαχαριάδη είχε κάνει στη Μόσχα, ανέλαβε ως «περιφερειακός Αἰγαίου» αναπτύσσοντας σημαντική δράση «ιδίως εἰς τὴν νῆσον Σάμον».

⁷⁷ Εφημ. *Ἐμπρός*, 16-11-1951, σελ. 4. Σε θάνατο καταδικάστηκαν οι: Νίκος Μπελογιάννης, Ἑλλη Ἰωαννίδου, Σέργιος Γραμμένος, Δ. Καλοφωλιάς, Θεοδώρα Γεωργιάδου, Αφροδίτη Μανιάτη, Αθαν. Κανελλόπουλος, Δημ. Κανελλόπουλος, Π. Παπανικολάου, Ευστ. Δρομάζος, Καλλιόπη Παπαδοπούλου, Λίζα Κώττου.

⁷⁸ Εφημ. *Ἐμπρός*, 21-11-1951, σελ. 1, 3

[...] Ἐφιλοξενήσαμεν τὸν Ζαχαριάδη, τὸν Πλουμπίδη καὶ κατόπιν τὸν Μπελογιάννην καὶ τὸν Ἀκριτίδην [...].⁷⁹

(Ο Πλουμπίδης) [...] εὐρίσκεται εἰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἀρχικῶς ἐκρύπτετο εἰς κλινικὴν ἱατροῦ μὴ ἀπασχολήσαντος ποτὲ τὴν ἀσφάλειαν [...] (Ο Μπάτσης) ἦτο ὁ κεντρικὸς ταμίας τοῦ κόμματος [...].⁸⁰

Το ρεπορτάζ εἶναι πλούσιο καὶ διεξοδικό. Ὅσον ἀφορὰ στο ἐρώτημα σχετικὰ με τὴν ἡγεσία τοῦ παράνομου μηχανισμοῦ τῶν ασυρμάτων το *Ἐμπρός* τὴν 22 Νοεμβρίου γράφει ὅτι «ἀρχικῶς τὴν ἡγεσίαν εἶχεν ὁ Πλουμπίδης, κατόπιν ὅμως τὸ κόμμα ἀπέστειλε καὶ τὸν Ἀκριτίδην ὁ ὁποῖος εἰσήλθεν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος μὲ τὸν Μπελογιάννην διὰ πλαστοῦ διαβατηρίου. Ἐκτοτε ὡς συντονιστὰι τοῦ παρανόμου μηχανισμοῦ φέρονται καὶ οἱ δύο.».

Ἀπαγορεύομεν τὴν δημοσίευσιν εἰς τὸν ἡμερήσιον καὶ περιοδικὸν τύπον εἰδήσεων καὶ πληροφοριῶν ἐπὶ τῆς ἐν γένει πορείας τῆς ἐνεργουμένης ὑπὸ τῶν Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν ἀνακρίσεως, σχέσιν ἐχούσης πρὸς τὸ ἀνακαλυφθὲν κέντρον κατασκοπείας εἰς περιοχὴν Γλυφάδας καὶ Καλλιθέας ὡς καὶ φωτογραφιῶν τῶν ὑπὸ κατηγορίαν προσώπων.⁸¹

Με αὐτὴ τὴν ανακοίνωσιν που δημοσιεύεται στὶς εφημερίδες τὴν 23^η τοῦ Νοεμβρίου, ὁ Βασιλικὸς Επίτροπος ἀπαγορεύει τὴν «ἀναγραφὴ πάσης εἰδήσεως διὰ τὴν κατασκοπείαν.» Προσωρινά, επικρατεῖ σιγὴ ασυρμάτων.

Συνεχίζεται ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Ο.Η.Ε. γιὰ τὴν διεθνή εἰρήνην στὸ Παρίσι καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν 12 χωρῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Συμφώνου στὴ Ρώμη. Ο Πλαστήρας ἀσθενεῖ, ὁ Βενιζέλος ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ νωρίτερα ἀπὸ τὶς ΗΠΑ ὅπου εἶχε ταξιδέψῃ γιὰ νὰ διενεργήσει προγραμματισμένο ἰατρικὸ ἐλεγχὸ καὶ νὰ συναντήσῃ Ἀμερικανοὺς ἀξιωματούχους, ὁ Παπάγος «φρονεῖ ὅτι μόνον διὰ μιᾶς κυβερνήσεως, τελείως ὁμοιογενοῦς, εἶναι δυνατόν ν' ἀνταπεξέλθῃ ἡ χώρα ἀποτελεσματικῶς εἰς τὰς σημερινὰς δυσχερείας» καὶ ἡ ΓΣΕΕ ἐκδίδει «ἐκκλήσιν» κατὰ τῶν «μέτρων εἰρηνεύσεως» τοῦ Πλαστήρα, ἡ ὁποία φιλοξενεῖται στὴ στήλῃ «Σημειώσεις» τῆς εφημ. *Ἐμπρός* στὴν πέμπτη σελίδα τὴν 27^η Νοεμβρίου:

Ἡ Γενικὴ Συνομοσπονδία τῶν Ἑργατῶν εἰς ἑκκλήσιν τῆς ὑπεγράμμισε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν κίνδυνον ἐκ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ προπαγανδιστικοῦ περὶ εἰρηνεύσεως συνθήματος τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ ἐκάλεσε τὴν κυβέρνησιν νὰ

⁷⁹ Εφημ. *Ἐμπρός*, 22-11-1951, σελ. 1, 3. Ἀπὸ τὴν κατάθεσιν τῆς Ὀλγας Καλουμένου.

⁸⁰ Ο.π., σελ. 3. Ἀπὸ τὴν κατάθεσιν τοῦ Ηλία Καλουμένου.

⁸¹ Εφημ. *Ἐμπρός*, 23-11-1951, σελ. 1

μη ύποτιμήση ‘τὸν κίνδυνον ποὺ ἀπειλεῖ τὸ ἔθνος ἐκ τυχὸν διαβρώσεως τῶν συνδικάτων ἐκ τῆς ἐξαγγελθείσης ἀποκαταστάσεως τῶν ἐγκληματικῶν ὀργάνων τῆς Κομινφόρμ.’ Αὐτὰ τὰ λέγουν οἱ νέοι ἐργάται καὶ ὄχι ἡ ‘Δεξιὰ’. Εἶναι ἡ φωνὴ καὶ αἱ ὑποδείξεις ἐκείνων ποὺ γνωρίζουν ἄριστα τὶ σημαίνει κομμουνιστικὴ διάβρωσις. Εἰς ἀπάντησιν ὁ κ. Πλαστήρας δὲν παύη νὰ ὑποστηρίξει τὸ αἶτημα τῆς γενικῆς ἀμνηστίας. Ἐν τούτοις, αὐτὸς εἶναι πρωθυπουργὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἐργάται ...

Στις 28 Νοεμβρίου, υπάρχουν νέες δημοσιεύσεις για την δράση των κομμουνιστῶν στη υπόθεση των ασυρμάτων, παρά την εκδοθεῖσα απαγόρευση. Αφορμή, η αυτοκτονία της Αἰκατερίνης Δάλλα, φίλης του Αργυριάδη, «λαβοῦσα 100 δισκία ἀτεμπρίνης». Μετά την αποκάλυψη του ασυρμάτου στην οἰκία «Αὔρα» της Γλυφάδας εἶχε και αὐτὴ προσωρινὰ συλληφθεῖ και ανακριθεῖ, ἀφέθηκε ὁμως ἐλεύθερη «διὰ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν δύο ἀνηλίκων τέκνων της, Ὀλυμπίας καὶ Ἰωάννου». Κατὰ τὴν ἀνάκριση, ἡ Δάλλα «προέβη εἰς ἀποκαλύψεις. Κυρίως ἀνέφερε τοὺς κομμουνιστὰς, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο εἰς τὴν ἔπαυλιν [...] ὁ κρατούμενος εἰς τὴν γενικὴν ἀσφάλειαν Πειραιῶς, δικηγόρος Δημ. Μπάτσης, κεντρικὸς ταμίας τοῦ παρανόμου μηχανισμοῦ τοῦ κόμματος, ὁ αὐτοκτονήσας κατόπιν εἰς τὴν κρύπτῃ τῆς Καλλιθέας Βαβούδης, ἡ διαφυγοῦσα φίλη τοῦ τελευταίου Σταυρούλα Λαζαρίδου [...] ὁ Μπελογιάννης καὶ διάφορα ἄλλα στελέχη τοῦ κόμματος [...]».

Οἱ ἐρευνες καὶ οἱ ἀνακρίσεις «ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν συνεχίζονται με ταχύτατον ρυθμόν».

Οἱ πολιτικὲς ἀντιπαραθέσεις γιὰ τὰ μέτρα εἰρηνεύσεως» συνεχίζονται με ἀμείωτη ἐνταση σε ἐπίπεδο κομματικῶν ἡγεσιῶν ἀποτυπώνοντας τὸ ἐμφυλιοπολεμικὸ κλίμα που σε σημαντικὸ βαθμὸ ὑπάρχει στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία, ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο δημοσίευμα, ἀπὸ τὴν «ευαίσθητη» περιοχὴ τῆς Μακεδονίας:

Εἰς τὸ χωρίον Τριάς τῶν Σερρῶν ἐτελέσθη σήμερον πάνδημον μνημόσυνον [...] ἐπ’ εὐκαρίᾳ τῆς ἀνακομιδῆς τῶν ὀστῶν τῶν ἐκτελεσθέντων 250 Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ κομμουνιστῶν [...] καθὼς καὶ 600 πατριωτῶν ἐκτελεσθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Τριάδος ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν. [...] Οἱ παριστάμενοι ἔδωσαν ὄρκον ὅπως εἰς περίπτωσιν καθ’ ἣν πραγματοποιηθῇ ἐπάνοδος τῶν κομμουνιστῶν σφαγέων εἰς χωρία τῆς περιοχῆς κατόπιν τῶν μέτρων ἐπιεικειᾶς τῆς κυβερνήσεως, συγκροτήσουν φάλαγγαν πορείας πρὸς τὰς Ἀθήνας, κρατοῦντες ἕκαστος ἀνὰ μίαν

νεκροκεφαλήν. Τὴν πορείαν αὐτὴν θὰ κάμουν διὰ νὰ ἀφυπνίσουν τοὺς κυβερνῶντας διὰ τὰ μέτρα των ὑπὲρ τῶν προδοτῶν τῆς Ἑλλάδος.⁸²

Ἡ δίκη των ασυρμάτων. Δεύτερη δίκη Μπελογιάννη

Στις 19 Ιανουαρίου 1951 αναγγέλλεται ἡ δίκη γιὰ τὴν υπόθεση των ασυρμάτων. Ὁ Ν. Μπελογιάννης, ὁ Δ. Μπάτσης, ὁ Ν. Καλούμενος, ὁ Η. Αργυριάδης, ἡ Ε. Ἰωαννίδου καὶ ἄλλοι 26 κατηγορούμενοι, θὰ παραπεμφθοῦν στο τακτικὸ Στρατοδικεῖο. Μαζί τους δικάζονται ἐρήμην καὶ τὰ μέλη τῆς Κεντρικῆς Επιτροπῆς τοῦ Κ.Κ.Ε. Ζαχαριάδης, Ἰωαννίδης, Βλαντάς, Πορφυρογέννης καὶ «λοιποί, ὡς καὶ ἐκπρόσωποι αὐτῆς εὐρισκόμενοι εἰς Παρισίους»· κανεὶς ἀπὸ τους τελευταίους δὲν βρίσκεται στὴν Ελλάδα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ δίκη ἔχει διαχωρισθεῖ «λόγῳ τῶν καθοριζομένων ὑπὸ τῆς ποινικῆς δικονομίας μακροχρονίων προθεσμῶν διὰ τοὺς εὐρισκόμενους εἰς τὸ ἐξωτερικόν». Μεταξὺ των κατηγορουμένων ὑπάρχει καὶ «γυναικεῖον κλιμάκιον»: Καλουμένου Μαργαρίτα, Καλουμένου Μαρία, Καλουμένου Ουρανία, Τριανταφυλλίδου Αικατερίνη, Καλλέργη Μαρία, Ἰωαννίδου Ἑλλη, Κατριβάνου Δήμητρα.

Ἡ δίκη ξεκινᾷ τὴν Παρασκευὴ 15 Φεβρουαρίου 1952 στὶς 9.40 το πρωὶ στο Α΄ Διαρκές Στρατοδικεῖο Αθηνῶν, στο Ἀρσάκειο μέγαρο. Ἡ προσοχὴ τῆς ἐγχώριας καὶ τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης ἐπικεντρώνεται στὴν αἴθουσα τοῦ Στρατοδικείου. Πλήθος δημοσιογράφων, ανταποκριτῶν τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ξένου Τύπου τὴν καλύπτουν, «εἰδικὰ δέ, μεγάφωνα θὰ διευκολύνουν τὴν παρακολούθησιν αὐτῆς ἐκ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Τύπου». Εἶναι μάλιστα τόσο μεγάλο τὸ ενδιαφέρον ὥστε ἡ μικροφωνικὴ εγκατάσταση ἐπεκτείνεται καὶ στους διαδρόμους γιὰ νὰ παρακολουθεῖ καὶ τὸ πολυάριθμο κοινὸ τῆς δίκης, ἀφοῦ ἡ αἴθουσα τοῦ Στρατοδικείου εἶχε σχεδὸν ἀσφυκτικὰ γεμίσει ἀπὸ Ἕλληνες καὶ ξένους δημοσιογράφους. Οἱ κατηγορούμενοι παραπέμπονται «ἐπὶ κατασκοπεΐᾳ καὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ» βάσει τοῦ

⁸² Εφημ. *Ἐμπρός*, 30-11-1951, σελ. 4

νόμου 375 του 1936,⁸³ του νόμου 1275 του 1938 και του άρθρου 45 του ποινικού κώδικα.

Μαρτυρικές καταθέσεις, λεπτομέρειες για την παράνομη δράση, σημειολογικές ερμηνείες της στάσης του σώματος, παραλειπόμενα της δίκης, διεθνείς αντιδράσεις, μηνύματα συμπαράστασης που φτάνουν στο δικαστήριο και η ένταση που έχει προκαλέσει ο δημόσιος διάλογος για τα «μέτρα ειρηνεύσεως», συνθέτουν το καθημερινό ειδησεογραφικό δελτίο των δεκαπέντε ημερών που κράτησε η δίκη. Την 15^η Φεβρουαρίου, η πρώτη σελίδα του *Έμπρός* προβάλλει τη σπουδαιότητα της δίκης όχι μόνο για τον ελληνικό λαό αλλά «καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα ἐλεύθερα κράτη [...] τὰ ὅποια θὰ ἀντλήσουν διδάγματα πολὺτιμα διὰ τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα πού χρησιμοποιεῖ ἡ τακτική τῆς Κομινφόρμ διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τελικῶς τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἄλλου καταπροδοθέντος καὶ ὑπονομευθέντος λαοῦ.». Τα «περιβόητα μέτρα ειρηνεύσεως», εάν εφαρμοστούν, «θέτουν ἐν κινδύνῳ ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀσφάλειαν, ἀλλ' ὑπονομεύουν καὶ τὸ μεσογειακὸν ἀμυντικὸν σύστημα εἰς τὸ ὁποῖον μετέχομεν ἰσοτίμως ὥς ἡρωϊκοὶ προασπισταὶ τῆς Ἑλευθερίας». Ευεξήγητη η πολιτική σπουδαιότητα της δίκης στην παρούσα εθνική και διεθνή συγκυρία, την περίοδο που εντείνεται ο ρωσοαμερικανικός ανταγωνισμός, η Ελλάδα και η Τουρκία εισέρχονται στο στρατιωτικό σκέλος του NATO, αναμένεται η αποστολή της αμερικανικής οικονομικής βοήθειας του σχεδίου Μάρσαλ σε μια χώρα που έχει τεράστια οικονομικά προβλήματα, μια κυβέρνηση συνεργασίας που αγωνίζεται να εξαντλήσει τη θητεία της, με τον Παπάγο να караδοκεῖ, τα ανάκτορα και τις ΗΠΑ να έχουν εκδήλως και αδήλως αποκαλύψει τις προτιμήσεις τους, τις εμφυλιακές πληγές ακόμα ανοιχτές.

Σύμφωνα με «ἀξιόπιστη πηγή τῆς Οὐάσιγκτων [...] παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἐκεῖ ἐπίσημοι κύκλοι συνεχίζουν τὴν πολιτικὴν τῆς μὴ ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξαιρέσει τῶν ζητημάτων τῆς ἀμερικανικῆς βοηθείας τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας δὲν παύουν νὰ δυσανασχετοῦν διὰ τὴν σημερινὴν χαώδη πολιτικὴν κατάστασιν αὐτῆς [...] οἱ

⁸³ Ο Α.Ν. 375/1936 «περί τιμωρίας τῶν ἐγκλημάτων κατασκοπείας καὶ τῶν ἐγκληματικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀπειλουσῶν τὴν ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας» θεσπίστηκε στις 18-12-1936 ἀπὸ τον Μεταξά. Στόχος ἦταν ἡ ἀντιμετώπιση τῆς κατασκοπείας, ἡ προστασία τοῦ κράτους ἀπὸ τον κομμουνισμό καὶ ἐν γένει ἡ ἐξουδετέρωση ὅλων τῶν ἀντικαθεστωτικῶν, θιασωρῶν τῆς δημοκρατίας. Παρὰ το γεγονός τῆς δημιουργίας τοῦ ἀπὸ το ἀνταρχικὸ καθεστῶς τῆς 4ης Αυγούστου, Ο Αναγκαστικὸς Νόμος παρέμεινε σὲ ἰσχὺ μέχρι καὶ τὴν πρώτη περίοδο διακυβέρνησης τῆς χώρας ἀπὸ τὴν Νέα Δημοκρατία (1974-1981). Καταργήθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη κυβέρνηση ΠΑ.ΣΟ.Κ., λίγο μετὰ τὴν ἀνοδό του σὲν ἐξουσία το 1981. Πηγή: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82_375/1936

Αμερικανοὶ εὐνοοῦν τὴν διαξαγωγὴν νέων ἐκλογῶν [...] Ἡ ἰδία πηγὴ προσέθεσεν ὅτι ἡ δίκη τῶν πρακτόρων τῆς Κομινφόρμ, ἀποδείξασα κατὰ ποῖον ἀνενόχλητον τρόπον οἱ ἐρυθροὶ εἰργάζοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα καθ' ἣν στιγμὴν υἰοθετοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν τάξιν μέτρα παραφρόνως ἐπιεικείας, κατάφερεν εἰς τὰ ὄμματα τῶν Ἀμερικανῶν πλήγμα κατὰ τοῦ σημερινοῦ κυβερνητικοῦ σχήματος.⁸⁴

Ἡ δίκη συνεχίζεται. Τὴν Τρίτη 25 Φεβρουαρίου ἀπολογεῖται ὁ Μπελογιάννης καὶ στὴ συνέχεια οἱ υπόλοιποι κατηγορούμενοι.

Τὴν Τετάρτη 27 Φεβρουαρίου 1952, «ἡ συρροή κόσμου εἰς τὸ Στρατοδικεῖον ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὴ». Ὅλοι περίμεναν τὴν ἀγόρευση τοῦ Βασιλικοῦ Επιτρόπου. Ἀφοῦ ἐξάρει τὸν υποδειγματικὸ τρόπο με τὸν ὁποῖο διεξήχθη ἡ δίκη, ὁ Επίτροπος κάνει μιὰ «μακρὰ ἀναδρομὴ» γιὰ νὰ υποστηρίξει ὅτι «ὁ κομμουνισμὸς ἀποτελῶν παντοῦ τὴν μειοψηφίαν, ἐκμεταλλεύεται τὰς εὐκαιρίας ἣ δημιουργεῖ τοιαύτας διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν δικτατορίαν του.» Ἐξαιρετικὴ ἡ σπουδαιότητα τῆς δίκης διότι καὶ «πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος ὁ ἐλεύθερος κόσμος ἀτενίζει τὴν μικρὰν αὐτὴν χώραν, διότι ἡ χώρα μας ὑπῆρξεν ἡ πρωτοπόρος πρὸς κάθε ἀντίστασιν ἐναντίον τῆς βίας καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῶν ἰδανικῶν τῆς ἐλευθερίας.»⁸⁵ Ὁ λόγος τοῦ εἶναι καταπέλτης γιὰ τὴν πλειοψηφία τῶν κατηγορουμένων, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι «ἐχρησιμοποίησαν τὸν σατανικὸν τοῦς ὀργανισμὸν διὰ νὰ δώσουν τὰς πληροφορίες ἐκείνας αἱ ὁποῖαι χρειάζονται εἰς τὰς ξένας δυνάμεις καὶ εἰς τοὺς ντὲ φάκτο καὶ εἰς τοὺς ντὲ γιοῦρε μὲ τὸ ΛΖ ψήφισμα ἐχθροῦς τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος».⁸⁶ Δεν ἔχουν μεταμεληθεῖ οἱ κατηγορούμενοι οἱ ὁποῖοι «ἐκινήθησαν ἀπὸ δύο αἷτια: τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ τὴν προσήλωσιν εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τῶν ἡγητῶρων, τῶν πρακτόρων τῶν ξένων δυνάμεων.» Οἱ προτεινόμενες ποινές εἶναι ἀνάλογες.⁸⁷

⁸⁴ Εφημ. *Ἐμπρός*, 27-2-1952, σελ. 1

⁸⁵ Εφημ. *Ἐμπρός*, 28-2-1952, σελ. 3

⁸⁶ Ο.π., σελ. 4

⁸⁷ «[...] διὰ τοὺς ἐκ τῶν κατηγορουμένων Φουστᾶνον Ἀθανάσιον, Γεωργιάδου Θεοδώραν, Γραμμένον Στέργιον, Κανελλόπουλον Ἀθανάσιον καὶ Βουτσινᾶ Γεράσιμον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀρνηθῶ στοιχεῖα ἐνοχῆς. Διὰ τὴν Καλουμένον Οὐρανίαν, ἡ ὁποῖα ἤτο ἓνα ἄθυρμα εἰς τὰ χέρια τοῦ συζύγου της, ζητῶ νὰ μὴ καταλογισθῇ ἡ πρᾶξις, χορηγοῦμένου τοῦ εὐεργετήματος τῆς πλήρους συγχύσεως. Διὰ τοὺς κατηγορουμένους Ἀργυριάδην Ἡλίαν, Μπελογιάννην Νικόλαον, Μπάτσην Δημήτριον, Ἰωαννίδου Ἑλλή, Καλοφωλῆαν Δημήτριον, Λαζαρίδην Φιλάρητον, Καλούμενον Νικόλαον, Ἀργυριάδην Βασίλειον, Κελαϊδίτην Γεώργιον, Μπισμπιᾶνον Μιλτιάδην, Τουλιᾶτον Χαράλαμπον καὶ Τριανταφυλλίδην Κων/τίνον, ζητῶ νὰ τεθῇ καὶ νὰ γίνῃ δεκτὸν τὸ ζήτημα κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 85 τοῦ ποινικοῦ κώδικος ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνον διὰ τὴν δημόσιαν ἀσφάλειαν καὶ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἐσχάτη τῶν ποινῶν. Διὰ τοὺς κατηγορουμένους Λαζόπουλον Σάββαν, Καλουμένον Μαρίαν, Μιχάκην Σταῦρον, Πιτύραν Βασίλειον, Τριανταφυλλίδου Αἰκατερίνην, Καλουμένον Μαργαρίταν, Χρύσην Γεώργιον, Κατριβάνου Δήμητραν, Καλλέργη Μαρίαν, Οἰκονόμου Θεόδωρον καὶ Προδρομίδην Δημήτριον ζητῶ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ποινὴ τῶν ἰσοβίων δεσμῶν.» Εφημ. *Ἐμπρός*, 28-2-1952, σελ. 4

Η Αθήνα και η Άγκυρα είναι σε αναμονή της επικείμενης διημέρου επίσκεψης του στρατηγού Άϊκ Αϊζενχάουερ «ὅπως ἔλθῃ εἰς ἐπαφήν μετὰ τῶν μελῶν τῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς ἀνωτάτης στρατιωτικῆς ἡγεσίας [...] κατόπιν τῆς ἐπισήμου ἐντάξεως αὐτῶν εἰς τὰ Ἀτλαντικὸν Σύμφωνον ὑπὸ τῆς Διασκέψεως τῆς Λισσαβῶνος». Η τελική ετυμηγορία του Στρατοδικείου «ὑπολογίζεται νὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς τῆς ἐβδομάδος» καὶ ὁ Εἰσπράτορας καλεῖ τοὺς στρατοδίκους νὰ ἀναλογισθοῦν «ὅτι ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος ἐπιβάλλει τὴν λήψιν μέτρων κατασταλτικῶν, τὰ ὅποια θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀποτελεσματικά, εἰς τρόπον νὰ μὴν ὑπάρξουν οἱ ρεζέρβες, νὰ μὴν ὑπάρξουν ἄλλοι σατανικοὶ ὀργανισμοὶ οἱ ὅποιοι θὰ συνεχίσουν τὸ καταστρεπτικὸν αὐτὸν ἔργον».⁸⁸

Καθὼς ἡ δίκη βαδίζει πρὸς τὸ τέλος τῆς, με ἀγορεύσεις κυρίως τῶν συνηγόρων, τὴν 28^η τοῦ Φεβρουαρίου ὁ συνήγορος τοῦ Μπελογιάννη καὶ τῆς Ἰωαννίδου «ζητεῖ διὰ τοὺς πελάτας τοῦ τὴν ποινὴν τῶν ἰσοβίων δεσμῶν διότι ἐν περιπτώσει ἐπιβολῆς τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου δὲν ὑπάρχουν ἔνδικοι μέσα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας εἰς περίπτωσιν πλάνης τοῦ δικαστηρίου».⁸⁹ Τὸ ἀμετάκλητον τῆς θανατικῆς ποινῆς ...

Απὸ τὴν Ἀμερικὴ ἡ «Παγκόσμιος Οργάνωσις Παλαιῶν Πολεμιστῶν» στέλνει ἀπευθείας βοήθεια σὲ παλιούς πολεμιστὲς στὴν Ἰταλία, τὴ Γαλλία, τὸ Βέλγιο, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Γιουγκοσλαβία, τὴ Φινλανδία, τὸ Ἰσραήλ· «δέματα μὲ δῶρα τὰ ὅποια θὰ περιλαμβάνουν ὥρολόγια, ἠλεκτρικὰ ξυράφια καὶ διαφόρων εἰδῶν ἐργαλεῖα διὰ τὴν ταχεῖαν ἐπισκευὴν τεχνητῶν μελῶν. Ἐκαστὸν δέμα θὰ περιέχῃ εἶδη ἀξίας 50 δολλαρίων».⁹⁰ Ὁ Ἀμερικανὸς πρεσβευτὴς συναντᾶται με τὸν πρωθυπουργό Πλαστήρα προκειμένου νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀνησυχία τῶν Η.Π.Α. «διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς βοήθειας καὶ ἀναφορικῶς μὲ τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα, τὸ ὅποion πιέζει καταθλιπτικῶς τὴν ὅλην ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς χώρας». Στὴν Ἰαπωνία, ἡ κυβέρνησις «ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς νόμους κατὰ τῆς κατασκοπίας [...] τὸ σχετικὸν νομοσχέδιον θὰ περιλαμβάνῃ δραστικὰ μέτρα κατὰ τῆς δράσεως τῶν κομμουνιστῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ».⁹¹

Τὴν 1^η Μαρτίου ὥρα «12.55 μεσημβρινήν ὁ πρόεδρος, οἱ στρατοδίκαι καὶ ὁ βασιλικὸς εἰσπράτορας καταλαμβάνουν τὰς ἔδρας τῶν. Οἱ κατηγορούμενοι εἶχον μεταφερθῇ εἰς τὰς φυλακὰς ὅπου ἀργότερον συμφώνως μὲ τὸν νόμον τοὺς

⁸⁸ Εφημ. *Ἐμπρός*, 28-2-1952, σελ. 4

⁸⁹ Εφημ. *Ἐμπρός*, 29-2-1952, σελ. 4

⁹⁰ Εφημ. *Ἐμπρός*, 1-3-1952, σελ. 3

⁹¹ Ο.π., 1-3-1952, σελ. 3

άνεκοινώθη ή απόφασις [...] τὸ ἀκροατήριον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὑπερπληρώσει τὴν αἴθουσαν, παρακολουθεῖ μὲ νεκρικήν σιγήν· ὁ πρόεδρος διαβάζει τὴν ἀπόφασιν: «δὲς εἰς θάνατον: Ν. Μπελογιάννης καὶ Ἡλ. Ἀργυριάδης, εἰς θάνατον: Ἑλλη Ἰωαννίδου, Ν. Καλούμενος, Φ. Λαζαρίδης, Δ. Μπάτσης, Μ. Μπισμπιᾶνος καὶ Χ. Τουλιάτος. Ἰσόβια δεσμά: Αἰκ. Τριανταφυλλίδου, Δ. Κατριβᾶνος, Δ. Προδρομίδης καὶ Γ. Χρύσης. 20 ἐτῶν πρόσκαιρα: Σ. Μιχάκης καὶ Κ. Τριανταφυλλίδης. 15 ἐτῶν πρόσκαιρα: Μαρία Καλουμένου, Σ. Λαζόπουλος, Β. Πιτύρας καὶ Θ. Οἰκονόμου. Εἰς εἰρκτὴν 10 ἐτῶν: Α. Φουστᾶνος καὶ Μαρία Καλλέργη - Φωκᾶ. Εἰς φυλάκισιν 1 ἔτους: Γ. Κηλαϊδίτης καὶ Β. Ἀργυριάδης. Ἀθῶοι: Γ. Βουτσινᾶς, Δ. Καλοφωλῆς, Σ. Γραμμένος, Ἀθ. Κανελλόπουλος καὶ Θ. Γεωργιάδης. Ἀπηλλάγησαν λόγῳ πλήρους συγχύσεως αἱ Οὐρανία καὶ Μαργαρίτα Καλουμένου.»⁹² Ἡ εφαρμογὴ τῆς ἀποφασὸς τῶν καταδικασθέντων σε θάνατο μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο ἀφοῦ περάσουν πέντε ἡμέρες ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τῆς ἀποφασὸς. Δικαίωμα ἀπονομῆς χάριτος ἔχει μόνο ὁ βασιλιάς, ἐφόσον βέβαια υπάρξει σχετικὴ εἰσήγησις ἀπὸ τὸν Βασιλικὸ Ἐπίτροπο καὶ τὸ Συμβούλιον Χαρίτων. «Τὴν 1.45 μ.μ. ὁ ἀντεπίτροπος λοχαγὸς κ. Εὐαγγελινίδης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ στρατοδικείου ἀνθυπασπιστοῦ κ. Τζουβᾶρα μετέβη εἰς τὰς φυλακὰς Καλλιθέας ὅπου ἦσαν συγκεντρωμένοι οἱ καταδικασθέντες. Τούτους συγκέντρωσαν ὅλους μαζί καὶ ἐνῶ ἡ φρουρὰ παρουσίαζε ὅπλα, ὁ Β. Ἐπίτροπος τοὺς ἀνέγνωσεν τὴν ἀπόφασιν.»⁹³ Οἱ γυναῖκες κατάδικοι μεταφέρθηκαν στὶς φυλακὰς Ἀβέρωφ καὶ οἱ ἄντρες ὅπου προηγουμένως κρατοῦνταν.

Οἱ τελευταῖες ἡμέρες πρὸς τὸ ἀπόσπασμα. Ἡ ἐπιστολὴ Πλουμπίδη

Ἡ ἀπόφασιν τοῦ στρατοδικείου ἀνοίξε τὸν ἀσκό τοῦ Αἰόλου. Ἡ ἐνδοκυβερνητικὴ κρίσις μαίνεται, οἱ βουλευτὲς τῆς ΕΠΕΚ ἀντιδρῶν,⁹⁴ οἱ Φιλελελεύθεροι φαίνεται πὼς εἶναι προσανατολισμένοι μίᾳ συμβιβαστικῇ λύσει τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐκτελέσεων «εἰς δύο ἢ τρία πρόσωπα, μετρίαζομένης τῆς ποινῆς τῶν ὑπολοίπων, διὰ τοῦ Συμβουλίου Χαρίτων, εἰς ἰσόβια δεσμά.»⁹⁵ Οἱ ἀντιδράσεις καὶ ἀπὸ τὶς δύο ἀντίπαλές ἰδεολογικὰ πλευρὰς εἶναι ζωηρές:

⁹² Εφημ. *Ἐμπρός*, 2-3-1952, σελ. 1,5

⁹³ Ο.π., σελ. 5

⁹⁴ Ενδεικτικὴ εἶναι ἡ δήλωσις τοῦ βουλευτῆ Λουκῆ Ακρίτα, ὅτι «εἶναι ἐναντίον τῶν θανατικῶν ἐκτελέσεων, διότι πιστεύει ὅτι νέαι ἐκτελέσεις, ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ ἐνοχῆς τῶν καταδικασθέντων, δὲν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν προσπάθειαν τῆς καθολικῆς εἰρηνεύσεως τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ὁποῖαν ὅλοι οἱ ὑπεύθυνοι παράγοντες ὀφείλουν νὰ τείνουν.» Εφημ. *Ἐμπρός*, 4-3-1952, σελ. 4

⁹⁵ Ο.π., 5-3-1952, σελ. 1

[...] Περί τὰς 150 γυναῖκας φυλακισμένων μετέβησαν χθὲς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης διὰ νὰ ζητήσουν τὴν ματαίωσιν τῶν καταδικασθέντων εἰς θάνατον κομμουνιστῶν.[...]⁹⁶

[...] Ὁ Ἐθνικόφρων κόσμος εἶναι ἀνάστατος διὰ τὸ πραξικόπημα [...]⁹⁷

[...] Ὑπερδιακόσιοι χῆρες ἐκτελεσθέντων ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν ἔθνικοφρόνων ἐργατῶν καὶ ἄλλων συνδικαλιστικῶν στελεχῶν παρουσιασεῖσαι εἰς τὰ γραφεῖα τῆς ΓΣΕΕ διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν ἐπιχειρουμένην ἀναστολή τῶν κατασκόπων [...]

[...] ἡ ὑπὸ κομμουνιστικὸν ἔλεγχον Παγκόσμιος συνδικαλιστικὴ ὁμοσπονδία ἐξέδωκεν ἀνακοινωθὲν διὰ τοῦ ὁποίου ἐπισύρει τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν δῆθεν ἀλλεπαλλήλων ἐν Ἑλλάδι δικῶν ἐνώπιον στρατοδικείων [...] Ἡ ὁμοσπονδία ἀπέστειλεν καὶ σχετικὸν τηλεγράφημα διαμαρτυρίας πρὸς τὸν Γενικὸν Γραμματέα τοῦ ΟΗΕ.⁹⁸

Τη θέση του ασθενούντος πρωθυπουργοῦ Πλαστήρα ἀναλαμβάνει ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς κυβέρνησης Σοφοκλῆς Βενιζέλος, μεταθέτοντας τὴ συζήτηση γιὰ τὰ «μέτρα εἰρηνεύσεως» μετὰ τὴ γνωμοδότηση τοῦ Συμβουλίου τῶν Χαρίτων διὰ τοὺς καταδικασθέντας εἰς θάνατον».

Τὴν Κυριακὴ 16 Μαρτίου 1952, μιὰ ἐπιστολὴ πού δημοσιεύεται στὸν Τύπο ἐρχεται νὰ ταραξεῖ ἀκόμα περισσότερο τὰ ἤδη κυματώδη ὕδατα τῆς εἰδησεογραφίας ἐγείροντας, βραχυπρόθεσμα καὶ μακροπρόθεσμα, νέα ζητήματα. Ἡ ἐπιστολὴ Πλουμπίδη:⁹⁹

Πρὸς τοὺς κ. κ. Τσουκαλᾶν καὶ Γαλαῖον, συνηγόρους τοῦ Ν. Μπελογιάννη.

Ἐνταῦθα

Ἀξιότιμοι κύριοι,

⁹⁶ Εφημ. *Ἐμπρός*, 6-3-1952, σελ. 5

⁹⁷ Ο.π., 7-3-1952, σελ. 4

⁹⁸ Ο.π., 7-3-1952, σελ. 4

⁹⁹ Ἡ ἐπιστολὴ ἀποτελεῖ ἀκριβῆ ἀντιγραφή -με τοὺς ἐπιτονισμούς- ἀπὸ τὴ δημοσίευσή της στὴν εφημ. *Ἐμπρός*, τὴν Κυριακὴ 16 Μαρτίου 1952, στὶς σελίδες 1 καὶ 5. Εἶχε σταλεῖ ταχυδρομικῶς ἀπὸ τὸν Πλουμπίδη στὸν δικηγόρο τοῦ Μπελογιάννη Ἀγγέλο Τσουκαλά, ὁ ὁποῖος στὴ συνέχεια τὴν παρέδωσε στὸν Γενικὸ Διευθυντὴ τῆς Αστυνομίας Πόλεων, Πανόπουλο. Ἡ γνησιότητα τῆς ἐπιστολῆς Πλουμπίδη ἀμφισβητήθηκε ἀπὸ τὴν ηγεσία τοῦ Κ.Κ.Ε. (λίγες μέρες μετὰ τὴ δημοσίευσή της οἱ ραδιοσταθμοὶ τῆς Σόφιας καὶ τοῦ Βουκουρεστίου μετέδωσαν ὅτι «ἡ ἐπιστολὴ εἶναι πλαστὴ καὶ κατασκευάσμα τοῦ κ. Πανοπούλου») καὶ γέννησε ἐρωτήματα, αφοῦ παρά τὸ ὅτι «ἐνῶ δὲν ἡμφισβητεῖτο τὸ γνήσιον τοῦ γραφικοῦ χαρακτήρος, ἦτο δύσκολον νὰ ἐξηγηθῇ τὸ γεγονός ὅτι ζητοῦσε, ὅπως μὴ τυφεκισθῇ ὁ Μπελογιάννης μὲ ἀντάλλαγμα τὴν ἰδικήν του παράδοσιν». Εφημ. *Ἐμπρός*, 26-11-1952, σελ. 3.

Είναι γνωστό ότι ή έπιτελικά σκηνοθετηθεΐσα δίκη τοϋ συντρόφου μου Ν. Μπελογιάννη έπεβλήθη από τοϋς Άμερικανοϋς άποικιστάς της χώρας μας.

Εΐναι έπίσης γνωστό ότι ό Μπελογιάννης κατεδικάσθη σε θάνατο ΟΧΙ γιατί ήταν ένοχος συγκεκριμένης πράξεως, αλλά γιατί εΐναι θαρραλέος και συνεπής άγωνιστής τοϋ λαοϋ, γιατί εΐναι μέλος της ΚΕ τοϋ Κ.Κ.Ε., γιατί εΐναι κομμουνιστής.

Οί σκηνοθέτες της δίκης δέν έτόλμησαν νά ποϋν άνοιχτά ότι καταδικάζουν τόν Μπελογιάννη για την ιδεολογία του, αλλά στήριξαν την άπόφασή τους ΤΥΠΙΚΑ στα πλαστά στοιχεΐα και τις καταθέσεις τών όργάνων της Άσφαλείας ότι ό Μπελογιάννης ήταν ό καθοδηγητής τοϋ παρανόμου μηχανισμοϋ τοϋ Κ.Κ.Ε.

Για νά άποδειχθΐ άν εΐχε προαποφασισθΐ ή όχι ή καταδίκη τοϋ Μπελογιάννη από τοϋς Άμερικανοϋς και από την κυβέρνηση, για νά μΐν εκτελεσθΐ ό ήρωας τοϋ λαοϋ Μπελογιάννης, για νά δώσω την εϋκαρία στην κυβέρνηση και τώ Συμβούλιο Χαρίτων νά κρατήσουν τίμια και άξιοπρεπή στάση άτομικά και έθνικά και για νά άφαιρέσω και τώ τυπικό στοιχείο της καταδίκης τοϋ Μπελογιάννη.

ΔΗΛΩΝΩ

1) Καθοδηγητής τοϋ παρανόμου όργανισμοϋ τοϋ Κ.Κ.Ε. ήμουν έγώ και ΟΧΙ ό Μπελογιάννης. Για αϋτήν μου την ιδιότητα και για τις πράξεις μου άναλαμβάνω μόνος μου τις εϋθύνες.

Ύστερα άπ' αϋτή τη δηλωσή μου κάθε έπιμονή για την εκτέλεση τοϋ Μπελογιάννη εΐναι άδικαιολόγητα ΑΔΙΚΗ και όλοφάνερη ΔΟΛΟΦΟΝΙΚΗ πράξη.

2) Για νά μη νομισθΐ ότι κάνω τόν παλληκαρά έκ τοϋ άσφαλοϋς υπόσχομαι νά παρουσιασθώ στις άρχές και νά δικασθώ άν μετατραποϋν οί θανατικές καταδίκες τοϋ φίλου και συντρόφου μου Ν. Μπελογιάννη.

Χρήση τοϋ παρόντος νά κάνετε όπου νομίζετε ότι εΐναι χρήσιμο (Συμβούλιο Χαρίτων, Τύπο κλπ.).

Μέ τιμή

Νίκος Πλουμπίδης

Μέλος της Κ.Ε. τοϋ Κ.Κ.Ε.

Υ.Γ. Για τὸ γνήσιο τῆς ὑπογραφῆς μου ἔξω ἀπὸ τὸ γραφικὸ μου χαρακτήρα πού εἶναι σὲ πολλοὺς γνωστός βάζω καὶ τὸ δακτυλικό μου ἀποτύπωμα.

Ν. Πλουμπίδης

Ἀθήνα 12 - ΙΙΙ – 1952

Την 28^η Μαρτίου, τὸ Συμβούλιο Χαρίτων συνεδριάζει σε συνθήκες ἀκρας μυστικότητος¹⁰⁰ καὶ «ὀλίγον μετὰ τὴν 11^{ην} νυκτερινήν, ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασίν του χωρὶς ἐπ’ αὐτῆς νὰ γίνη οὐδεμίᾳ ἀνακοίνωσις». Οἱ πληροφορίες γιὰ τὴν ἀπόφαση εἶναι συγκεχυμένες· σύμφωνα με κάποιες ἀπερρίφθησαν τέσσερις αἰτήσεις καὶ σύμφωνα με ἄλλες ἑξί. Ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῶν καταδικασμένων, παρατείνεται καὶ ἡ ἀγωνία γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ κυβερνητικοῦ συνασπισμοῦ, πού ἀκροβατεῖ σε τεντωμένο σκοινί λόγω τῶν ἐντονῶν διαφωνιῶν γιὰ τὰ μέτρα εἰρήνευσης. Ὁ Βενιζέλος ἐπισκέπτεται τὸν κλινὴρ Πλαστήρα τὴν 29^η τοῦ Μαρτίου καὶ σε σχετικὲς δηλώσεις στὸν Τύπο τοῦ ἰδίου τοῦ Βενιζέλου ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκδοση σχετικῆς ἀνακοίνωσης: «ἡ Κυβέρνησις παραμένει ἀδιάσπαστος διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον της, ἐπελθούσης τελικῆς συμφωνίας μετὰ τῶν κ.κ. Πλαστήρα καὶ Βενιζέλου ὅπως ἐκτελεσθῇ ἡ ἐκδοθεῖσα καὶ ὑποβληθεῖσα εἰς τὸν Βασιλέα ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου τῶν Χαρίτων οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὕτη».¹⁰¹

Ὡς ἐγνώσθη διὰ διαφόρων πηγῶν τὸ Συμβούλιον ἀπέρριψε παμψηφεῖ τὴν αἴτησιν χάριτος τῶν Μπελογιάννη, Ἀργυριάδη καὶ Καλουμένου. Ἐπίσης ἀπέρριψε διὰ ψήφων πέντε κατὰ τριῶν τὴν αἴτησιν τοῦ Μπάτση. [...]¹⁰²

29 Μαρτίου 1952, λίγες ὥρες πρὶν τὸ ἀναπόδραστο τοῦ θανάτου: Ἡ κυβέρνηση, γράφεται ὅτι, «καταβάλλει ἀπεγνωσμένην προσπάθειαν ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀπονομὴν χάριτος εἰς τὸν Μπάτσην»¹⁰³

[...] ὁ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης κ. Παπασπύρου ἀνῆλθεν τὴν 1^{ην} μ.μ. εἰς τὰ ἀνάκτορα Τατοΐου καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὸν Βασιλέα τὴν γνωμάτευσιν τοῦ Συμβουλίου τῶν Χαρίτων μετὰ τῆς δικογραφίας, ὑπέβαλε δὲ καὶ γραπτὴν καὶ προφορικὴν εἰσήγησιν πρὸς τὸν ἄνακτα [...] Μέχρι ἀργὰ τὴν νύκτα χθὲς

¹⁰⁰ Ἐνῶ οἱ συνεδριάσεις τοῦ Συμβουλίου γίνονταν πάντοτε στὸ γραφεῖο τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα τοῦ υπουργείου Δικαιοσύνης, ἡ συγκεκριμένη ἐγίνε στὸ γραφεῖο τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ τῶν φυλακῶν καὶ εἶχε δοθεῖ ἐντολὴ στους υπαλλήλους τῆς γραμματείας καὶ τὸν θυρωρό νὰ μὴ δοθεῖ καμιὰ πληροφορία στους ἐκπροσώπους τοῦ Τύπου γιὰ τὴν προσέλευση τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου.

¹⁰¹ Εφημ. *Ἐμπρός*, 30-3-1952, σελ. 1

¹⁰² Εφημ. *Ἐμπρός*, 30-3-1952, σελ. 1

¹⁰³ Ο.π., 30-3-1952, σελ. 1

άνεμένετο ή απάντησις τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης. Σημειωτέον ὅτι ὁ Βασιλεὺς μεταβάς εἰς τὴν Χαλκίδαν ἐπανῆλθεν τὴν ἐσπέραν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀπαντήσεως συνεσκέφθησαν χθὲς τὴν νύκτα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης οἱ κ.κ. Παπασπύρου καὶ Καρτάλης. [...] εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης προσῆλθον διάφοροι ἐπιτροπαὶ κομμουνιστῶν καὶ ὑπέβαλον ὑπομνήματα διὰ νὰ μὴν ἐκτελεσθοῦν οἱ κομμουνισταὶ κατάσκοποι.

Πυκνὴ ἀχλύς μυστηρίου καλύπτει τις ἐξελιξίσεις. Ἡ ομίχλη ὅμως διαλύθηκε με τὸ πρῶτο φῶς τῆς ἡμέρας τὴν Κυριακὴ 30 Μαρτίου 1952:

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῶν Χαρίτων

Αἱ ἐκτελέσεις ἔγιναν τὴν 4.12' πρωῒνῃν

Ἡ κυβέρνησις κατέβαλε προσπάθειαν νὰ σώσῃ τὸν Μπάτσην¹⁰⁴

Το γύρισμα τῆς ἡμέρας ἀπὸ τὸ Σάββατο πρὸς τὴν Κυριακὴ τῆς 30^{ης} Μαρτίου τοῦ 1952, φαίνεται ὅτι αἰφνιδίασε καὶ τὸν Τύπο. Στὸ πρωτοσέλιδο τοῦ *Ἐμπρός* τῆς 30^{ης} Μαρτίου ὑπάρχει ἓνα παράδοξο, πού σίγουρα δὲν οφείλεται σὲ ὀλιγωρία τῶν ρεπόρτερ, ἀλλὰ μαρτυρᾷ τὴν ταχύτητα καὶ τὴ μυστικότητα με τὴν ὁποία οἱ Μπελογιάννης, Μπάτσης, Καλούμενος καὶ Ἀργυριάδης ὡδηγήθηκαν στο ἀπόσπασμα· στὸν τίτλο ἀναγγέλλονται οἱ ἐκτελέσεις ἀλλὰ στὸ κυρίως σῶμα τοῦ ἀρθροῦ ἀναφέρονται ὅσα διαμείφθησαν τὸ Σάββατο 29 Μαρτίου, καθὼς ὅλοι περίμεναν τὴν τελικὴ ἀπόφασιν τοῦ Βασιλιά.¹⁰⁵ ΓΙΑ πρῶτη φορὰ πάντως πραγματοποιήθηκαν ἐκτελέσεις ὑπὸ τὸ φῶς τῶν προβολέων στρατιωτικῶν οχημάτων καὶ ὄχι τῆς πρῶτης ἀκτίνης τοῦ ἡλίου ὅπως ἐθιμικὰ γινόταν.

Τὴν 3.15' πρωῒνῃν ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος τοῦ Στρατοδικείου κ. Ἀθανασούλης παραλαβὼν δύνανται ἐκ τοῦ Τμήματος Μεταγωγῶν μετέβη εἰς τὸ Ἀστυνομικὸν Τμῆμα Καλλιθέας καὶ ἀνεζήτησε τὸν ἱερέα τῶν φυλακῶν Καλλιθέας. Μὲ αὐτὸν μετέβη ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου ὁ ἱερέας ἐζήτησε νὰ μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων τοὺς Ν. Μπελογιάννην, Μπάτσην, Καλούμενον καὶ Ἀργυριάδην. Ὁ Μπελογιάννης ἡρνήθη νὰ δεχτῇ τοῦτο ... Οἱ λοιποὶ συντετριμμένοι ἐξωμολογήθησαν καὶ ἐδέχθησαν τὴν Θείαν Κοινωνίαν.

¹⁰⁴ Εφημ. *Ἐμπρός*, 30-3-1952, σελ. 1

¹⁰⁵ Στὴν τελευταία σελίδα τῆς κυριακάτικης ἐκδόσεως τῆς εφημ. *Ἐμπρός*, τὴν Κυριακὴ 30 Μαρτίου 1952 ὑπάρχει τὸ ρεπορτάζ τῆς τελευταίας στιγμῆς, προφανῶς πρὸ τοῦ πιεστηρίου, πού περιγράφει συνοπτικὰ -με γλαφυρὸ ὅμως τρόπο- τὶς τελευταῖες στιγμὲς πρὶν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν Μπελογιάννη, Μπάτση, Καλούμενου καὶ Ἀργυριάδη.

Ακολουθώντας υπό ισχυράν δύναμιν χωροφυλακῆς καὶ ἀστυνομίας οἱ μελλοθάνατοι ὠδηγήθησαν εἰς τὸ Γουδί εἰς τὸν συνήθη ὄπισθεν τῆς «Σωτηρίας» τόπον τῶν ἐκτελέσεων.

Ἐκεῖ ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν καταφθάσει καὶ ἡ δύναμις τῆς ἀμέσου δράσεως τῆς Αστυνομίας ὑπὸ τὸν κ. Γ. Κουμαράν, ὡς καὶ δύναμις τῆς ΕΣΑ καὶ ἀνάλογον τμήμα στρατοῦ.

Ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο τὴν 4.12' πρωῒν ὑπὸ τὸ φῶς προβολέων τῶν αὐτοκινήτων. Οὐδεὶς πολίτης παρέστη κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν.¹⁰⁶

Ἡ ευθύνη τῆς ἐκτέλεσης τῶν τεσσάρων εἶχε πλεόν, κατὰ τὸν υπουργὸ Δικαιοσύνης Παπασπύρου, περάσει στὴν αποκλειστικὴ αρμοδιότητα τοῦ υπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμυνας,¹⁰⁷ το ὁποῖο «προέβη εἰς τὰς περαιτέρω ἐνεργείας καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα ἄνευ μεσολαβήσεως τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης [...] ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως διετάχθη παρὰ τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν».¹⁰⁸

Το νομοσχέδιο γιὰ τὰ «μέτρα εἰρηνεύσεως» ψηφίστηκε «κατ' ἀρχήν» καὶ «κατ' ἄρθρον», ἀπόντος τοῦ Ἑλληνικοῦ Συναγερμοῦ, τὴν Τρίτη 2 Ἀπριλίου 1952.

Ἡ ἐκτέλεση τοῦ Μπελογιάννη καὶ τῶν συντρόφων τοῦ σκίασε τὸν δημόσιο βίον καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι καὶ σήμερα, εβδομήντα χρόνια μετὰ, νὰ προκαλεῖ συζητήσεις.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Εφημ. *Ἐμπρός*, 30-3-1952, σελ. 4

¹⁰⁷ Γιὰ τὸ ρόλο τοῦ στρατοῦ τὴν περίοδο αὐτή, βλ. Πάνος Κρίκης, *Ο ρόλος τοῦ στρατοῦ στὴν εξέλιξη τῆς ἱστορίας ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 μέχρι τὸ 1975*, ἐκδ. Κουλτούρα, 2008

¹⁰⁸ Εφημ. *Ἐμπρός*, 1-4-1952, σελ. 1

¹⁰⁹ Δεκαετίες ἀργότερα, τὸ 1980 προβάλλεται στὰ σινεμά ἡ ταινία τοῦ Νίκου Τζήμα «Ο ἄνθρωπος με τὸ γαρύφαλλο» ποὺ ἀναφέρεται στὴν σύλληψη καὶ τὴ δίκη τοῦ Μπελογιάννη. Ὁ τίτλος εἶναι δάνειο ἀπὸ τὴ φωτογραφία κατὰ τὴ δίκη τοῦ Νίκου Μπελογιάννη, ποὺ τὸν ἀπαθανατίζει νὰ κρατᾷ χαμογελαστός ἓνα κόκκινο γαρύφαλλο. Ἡ ταινία, παραγωγὴ τῆς «Ἄρμα φιλμ», βασίστηκε στὸ σενάριο τοῦ Νίκου Τζήμα σὲ συνεργασία μετὰ τὸν δημοσιογράφου Πότη Παρασκευόπουλο. Ἡ μουσικὴ ἦταν τοῦ Μίκη Θεοδωράκη. Τὸν Νίκο Μπελογιάννη ἐνσάρκωσε, στὴν πρώτη καὶ μοναδική του κινηματογραφικὴ ἐμφάνιση ὁ πανεπιστημιακὸς Φοῖβος Γκιόκοπουλος. Συμπρωταγωνιστοῦσαν: Μίρκα Παπακωνσταντίνου, Πέτρος Φυσσοῦν, Μάνος Κατράκης, Κώστας Καζάκος, Ἀντώνης Ἀντωνίου, Ἀλέκος Ἀλεξανδράκης, Ἄγγελος Ἀντωνόπουλος, Βαγγέλης Καζάν κ.α. Ἡ πρεμιέρα τῆς ἐγένετο τὸν Οκτώβριο τοῦ 1980 στὸ Διεθνὲς Φεστιβάλ Κινηματογράφου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸν Νοέμβριο βγήκε στὸς κινηματογράφους. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1981 προβλήθηκε στὸ Διεθνὲς Φεστιβάλ Κινηματογράφου τῆς Μόσχας. Τὸ 2009, ἐπαναπροβλήθηκε μετὰ νέα διανομὴ στὸς κινηματογράφους. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ, ἀποτυπώνεται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν εἰσιτηρίων ναφοῦ μετὰξὺ εἰκοσιπέντε ταινιῶν τῆς σεζὸν ποὺ προβλήθηκε, κατατάχθηκε πρώτη μετὰ 2.000.000 εἰσιτήρια. Πηγή: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F_%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%BF%CF%82_%CE%BC%CE%B5_%CF%84%CE%BF_%CE%B3%CE%B1%CF%81%CF%8D%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF_\(%CF%84%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CE%B1\)#cite_note-rdb-3](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F_%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%BF%CF%82_%CE%BC%CE%B5_%CF%84%CE%BF_%CE%B3%CE%B1%CF%81%CF%8D%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF_(%CF%84%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CE%B1)#cite_note-rdb-3). Ἐκτός ὁμως τὴν κινηματογραφικὴ «συζήτηση» γιὰ τὸν Μπελογιάννη, τροφὴ δόθηκε καὶ στὴ λογοτεχνία μετὰ τὸ ποίημα τοῦ Γιάννη Ρίτσου *Ο ἄνθρωπος με τὸ γαρύφαλλο*, ἐκδ. Κέδρος, τὸν Ναζὶμ Χικμέτ *Ο ἄνθρωπος με τὸ γαρύφαλλο*, τὸν Κώστα Βάρναλη *Στοὺς μπελογιάννηδες*, τὸν Νίκο Δαββέτα *Ο ζωγράφος τοῦ Μπελογιάννη, πολιτικὸ νουὰρ μυθιστόρημα*, ἐκδ. Μεταίχμιο 2013. Στὸ ἐρευνητικὸ, ιστοριογραφικὸ μέρος τῆς ὑπόθεσης τοῦ Μπελογιάννη ἐνδεικτικὰ μποροῦν νὰ αναφερθοῦν τὰ ἀκόλουθα βιβλία: *Ἐτσι ἀγαπάμε ἐμεῖς τὴν Ελλάδα*, πλήρη

Νίκος Πλουμπίδης (14 Αυγούστου 1954)

Λίγους μήνες μετά την εκτέλεση του Ν. Μπελογιάννη συλλαμβάνεται ο Νίκος Πλουμπίδης, «ό φαντομάς της κομινφόρμ», «ό κόκκινος δάσκαλος», «ό εϋψυχος».¹¹⁰ Την Τρίτη 25 Νοεμβρίου 1952 «έπετεύχθη ή σύλληψις τοῦ Πλουμπίδη τὴν 2.49 μ.μ. [...] ὑπὸ ἰσχυρᾶς δυνάμεως ἀνδρῶν τῆς Ἀσφαλείας ἐν πολιτικῇ καὶ ἀστυνομικῇ περιβολῇ εἰς τὴν περιφέρεια τοῦ ΙΕ΄ Ἀστυνομικοῦ τμήματος Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πρεβέζης 14 οἰκία ὅπου οὗτος ἐκρύπτετο ἀπὸ τετραμήρου».¹¹¹ Η επιτυχία της Ασφάλειας συνέπεσε μάλιστα με την αλλαγή της ηγεσίας των Σωμάτων Ασφαλείας.¹¹² τα εϋσημα αποδίδονται ιδιαίτερα στους «ἐν τῇ Γενικῇ Ἀσφαλείᾳ ἐπὶ κεφαλῇ τῆς διώξεως τοῦ κομμουνισμοῦ Ἀστυνομικοὺς Διευθυντὰς β΄, Ἰ. Κροντήρη καὶ Ἀθ. Ἀγγελόπουλον». Ο Πλουμπίδης για μήνες άλλαζε κρησφύγετα σε προάστια της Αθήνας· το τελευταίο διάστημα είχε μετακινηθεῖ στην μονοκατοικία της οδού Πρεβέζης, στο λόφο Σκουζέ, όπου και συνελήφθη. Μαζί με τον Πλουμπίδη συνελήφθησαν και η Ειρήνη Χάνου με την Νότα Διονυσιάδου.

Η πορεία προς τη δίκη

[...] Εἰς τὰ κατασχεθέντα μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀσυρμάτων σήματα, ὁ Πλουμπίδης ἀνεφέρετο συνθηματικῶς μὲ τὸν ἀριθμὸν 33. Τὸ ὅτι δὲ ἦτο ὁ ἰθύνων νοῦς τῆς ὅλης κομμουνιστικῆς δράσεως ἐν Ἑλλάδι, ἀποδεικνύεται δὲ ἀπὸ πολλὰ σήματα τὰ ὅποια κατεσχέθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τυφεκισθέντος κομμουνιστοῦ Ἀργυριάδη καὶ εἰς τὴν ἐν Καλλιθέᾳ οἰκίαν τοῦ ἐπίσης τυφεκισθέντος κομμουνιστοῦ Καλούμενου.

πρακτικά και ιστορικά των δικών Μπελογιάννη. Τα σήματα Βαβούδη, Σακελλαρόπουλος Σπύρος, Σκελλαρόπουλος Γρηγόρης, εκδ. Τόπος, Οκτώβριος 2016, Υπόθεση Νίκου Μπελογιάννη. Η προανακριτική έκθεση της Ασφάλειας, εκδ. Καστανιώτη, Οκτώβριος 2015, Η δίκη του Μπελογιάννη, εκδ. εφημ Ελευθεροτυπία, 2011, Νίκος Μπελογιάννης. Η δίκη και η απολογία ενός λαϊκού αγωνιστή, Συλλογικό, εκδ. Εντύποις, 2012, Νίκος Μπελογιάννης. Εθνικός – λαϊκός ήρωας της Ελλάδας, εκδ. Παπακωνσταντίνου, Αθήνα 1978, Στο σπίτι των ηρώων. Νίκος Μπελογιάννης, Νίκος Πλουμπίδης, Ζαμπαθάς Κούλης, εκδ. Ατέχνως, 2020.

¹¹⁰ Τα προσωνόμια του Πλουμπίδη είναι από το ρεπορτάζ της εφημ. *Εμπρός*, την 26-11-1952 (σελ. 3), μια μέρα μετά τη σύλληψή του. Τον χαρακτηρισμό «εϋψυχος» φέρεται ότι τον αποδίδει στον Πλουμπίδη ο διευθυντής της Αστυνομίας Πανόπουλος.

¹¹¹ Εφημ. *Εμπρός*, 26-11-1952, σελ. 1

¹¹² Ένα περίπου μήνα νωρίτερα, στις 11 Οκτωβρίου 1952 έχει παραιτηθεί η κυβέρνηση Πλαστήρα και προκηρύχθηκαν εκλογές για την Κυριακή 16 Νοεμβρίου 1952, οι οποίες διζήχθησαν με πλειοψηφικό σύστημα. Ο Ελληνικός Συναγερμός του Παπάγου συγκέντρωσε ποσοστό 49,2%, η Ένωση Κομμάτων ΕΠΕΚ και Κόμμα Φιλελευθέρων με τον Πλαστήρα και τον Βενιζέλο 34.2.% και η ΕΔΑ 9,25%. Ο Ελληνικός Συναγερμός κέρδισε 247 έδρες από τις 300 της Βουλής και η Ένωση Κομμάτων ΕΠΕΚ – Κόμματος Φιλελευθέρων 53 έδρες (25 για την ΕΠΕΚ και 28 για το Κόμμα Φιλελευθέρων). Πηγή: Ι.Ε.Ε, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 183.

Ὁ Πλουμπίδης διώκεται ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, εἶχε δὲ ἐπικηρυχθῆ καὶ ἀντὶ 50.000.000 δραχμῶν.¹¹³

Ὅπως ἐγράψε ὁ Τύπος, ὁ Πλουμπίδης, ἐκτός ἀπὸ τὴν πλούσια κομμουνιστικὴ του δράση ἔχει ἤδη συνδεθεῖ με τὴν υπόθεσιν τῶν ασυρμάτων καὶ ἀναμένεται νὰ παραπεμφθεῖ στο δικαστήριον γιὰ παράβασιν τοῦ νόμου 375.

Στο Ἐμπρός τῆς 27^{ης} Νοεμβρίου, δύο εἰδήσεις κυριαρχοῦν στὴν επικαιρότητα: ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Τούρκου προέδρου Τζελάλ Μπαγιάρ στὴν Ἀθῆνα ποὺ ετοιμάζεται νὰ τον υποδεχθεῖ με «μεγαλειώδη καὶ εἰλικρινῇ ὑποδοχήν» καὶ οἱ ἀποκαλύψεις γιὰ τὴ σύλληψιν τοῦ Πλουμπίδη, οἱ ὁποῖες διανθίζονται με πλούσιον ἐρωτικὸ παρασκήνιον. Ἡ σύλληψις, διερωτάται ὁ συντάκτης τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Ἐμπρός¹¹⁴ με υπογραφή Α.Σ.Σ., ἀν «ἄραγε δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐρωτικῆς ἀντιζηλίας» Εἰρήνης Χάνου καὶ τῆς Νότας Διονυσιάδου. Ἡ Χάνου «ἀπὸ διετίας εἶχε διορισθῇ ὑπάλληλος στὸν ὀργανισμό μεταφορῶν δι' αὐτοκινήτου τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ» σπιτονοικοκυρά καὶ «ἐρωμένη» τοῦ Πλουμπίδη, «εἶναι ἀπόφοιτος κολλεγίου, ἀρκετὰ ἔξυπνη καὶ κάτοχος τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς. Ὡστόσο, εἶναι παλαιὰ κομμουνίστρια, ἡ ὁποία ἐδήλωσε μετάνοια εἰς τὰ ... χαρτιά, ὅχι ὅμως καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς! Ἀπὸ φανερὴ καὶ θορυβώδους ἀναρχικῆ ἔγινε κρυπτοκομμουνίστρια». Ἡ Διονυσιάδου ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἦταν «χήρα καὶ πάμπτωχος [...] σύνδεσμος μεταξὺ Πλουμπίδου καὶ σημαινόντων στελεχῶν τοῦ κόμματος», τὴν ὁποία χρησιμοποίησε ἡ Χάνου ὡς κάλυψιν γιὰ τὴ σχέση τῆς με τὸν Πλουμπίδη, προσφέροντάς τῆς τροφὴ καὶ στέγη ὡς ἀντάλλαγμα.

Ὁ Πανόπουλος, γενικὸς διευθυντὴς τῆς Αστυνομίας Πόλεων καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Αστυνομίας Ἑβερτ «μετέβησαν εἰς τὴν ὑποδιεύθυνσιν τῆς Γενικῆς Ἀσφαλείας καὶ ἐξήτασαν διὰ μακρῶν τὸν συλληφθέντα Πλουμπίδην», δίχως ὅμως κάποιο ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ ὁ Πλουμπίδης ἀρνείται νὰ τοὺς δώσει κάποια πληροφορία. Τὴν ἴδια μέρα ἐξετάζονται ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πλουμπίδη Σπύρος, ἡ γυναίκα τοῦ Ν. Πλουμπίδη, Ἰουλία «ἡ ὁποία μετεφέρθη ἐκ Θεσσαλονίκης ὅπου ἐξέτιε ποινὴν εἰκοσαετοῦς φυλακίσεως» καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς Ι. Παπαχρήστου «ταξίαρχος τοῦ ΕΛΑΣ, μὲ ἀξιόλογον δρᾶσιν»· «ἀμφότεροι μετὰ τὴν ἐξέτασίν των ἀφέθησαν ἐλεύθεροι».¹¹⁵

Τὸ μεσημέρι τῆς 27^{ης} Νοεμβρίου, ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τοῦ Κ.Κ.Ε. ποὺ ἐκπέμπει ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ἀποκηρύσσει τὸν Πλουμπίδη:

¹¹³ Εφημ. Ἐμπρός, 26-11-1952, σελ. 3

¹¹⁴ Εφημ. Ἐμπρός, 27-11-1952, σελ. 1

¹¹⁵ Ο.π., σελ. 1

[...] Ἡ Κ.Ε. τοῦ Κ.Κ.Ε. ἀνακοινώνει ὅτι ὁ Ν. Πλουμπίδης ἢ Μπάρμπας εἶναι ἀπὸ 27ετίας πράχτορας τῆς Ἀσφαλείας μέσα στὶς γραμμές τοῦ Κ.Κ.Ε., στενὸς συνεργάτης τοῦ Σιάντου.¹¹⁶ Εἰδικὰ στὰ χρόνια τῆς μεταξικῆς διχτατορίας στὴν πρώτη Χιτλερική κατοχὴ καὶ στὴν περίοδο τῆς Ἀμερ/τίας. Ὁ προβοκάτορας Πλουμπίδης ἔκανε πολὺ μεγάλη ζημιὰ στὸ λαϊκὸ κίνημα καὶ στὸ λαὸ μας. Ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες προδοσίες του εἶναι ὅτι παράδωσε στὴν Ἀσφάλεια καὶ στὸ δῆμιο τὸν λαϊκὸ ἥρωα Ν. Μπελογιάννη.

Ὁ Πλουμπίδης εἶναι, βαμμένος θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ. Ἡ Ἀμερ/κὴ κατασκοπεία καὶ ἡ Μ/Φ Ἀσφάλεια τώρα ποὺ κατάλαβαν ὅτι ὁ πράχτοράς τους ξεσκεπάζεται σκηνοθέτησαν τὴ νέα σύλληψη τοῦ Πλουμπίδη γιὰ νὰ τὸν καλύψουν.

Τέτοιες εἰκονικὲς συλλήψεις τοῦ Πλουμπίδη ἔχουν γίνῃ καὶ στὸ παρελθὸν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ.

Ἡ Κ.Ε. τοῦ Κ.Κ.Ε. ξεσκεπάζει σήμερα τὸν προβοκάτορα Ν. Πλουμπίδη ἢ Μπάρμπα. Ὅλα τὰ ὑλικά καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀφοροῦν τὴν χαφιδικὴ πραχτορικὴ δράση τοῦ Πλουμπίδη θὰ δημοσιευτοῦν στὴ κατάλληλη ὥρα.

Ὁ λαὸς μας πρέπει νὰ ξέρεῖ ὅτι ἡ Ἀσφάλεια, ὁ Παπάγος, ἡ Ἀμερ/τία θὰ χρησιμοποιοῦν τὸν Πλουμπίδη καὶ τοὺς συνεργάτες του γιὰ νὰ ὀργανώσουν προβοκάτσιες καὶ νὰ χτυπήσουν τὸ δημοκρατικὸ μας κίνημα καὶ πρέπει νὰ ὑπερασπίσῃ τὶς δημοκρατικὲς ὀργανώσεις καὶ τοὺς τίμιους ἐκπροσώπους του.¹¹⁷

Ἡ ἀνακοίνωση αὐτὴ τοῦ σταθμοῦ, τοῦ Ζαχαριάδη οὐσιαστικά, προκαλεῖ ἰδιαίτερα μεγάλη αἴσθηση. Εἶναι μιὰ ἀκόμα διαγραφή στο πλαίσιο τῶν ἐσωτερικῶν ἐκκαθαρίσεων ποὺ ἔχει ξεκινήσει ἡ ηγεσία τῆς ἐξόριστης Κ.Ε. τοῦ Κ.Κ.Ε. ἢ μήπως μιὰ προσπάθεια νὰ «θολώσουν τὰ νερά» ἀποκηρύσσοντας τὸν Πλουμπίδη με στόχο νὰ ελαφρύνουν τὴ θέση του στο Στρατοδικεῖο καὶ παράλληλα νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἠθικὸ τῶν ὁπαδῶν τοῦ κόμματος στὴν Ελλάδα ποὺ βλέπουν ὅτι ἓνα ηγετικὸ στέλεχος θὰ οδηγηθεῖ με βαρύτερες κατηγορίες στο δικαστήριό; Το βέβαιον εἶναι πάντως ὅτι ὁ Πλουμπίδης φαίνεται νὰ ἀπομένει μόνος του νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴ ἐλληνικὴ

¹¹⁶ Νομίζω ὅτι ἡ ἀναφορά γίνεται στον Γιώργη Σιάντο, μέλος τῆς Γραμματείας τῆς Κεντρικῆς Επιτροπῆς τοῦ Κ.Κ.Ε. Ὁ Σιάντος εἶχε συνυπογράψῃ τὴ συνθήκη τῆς Βάρκιζας μαζί με ἄλλα δύο μέλη τοῦ Ε.Α.Μ., τὸν Μήτσο Παρτσαλίδη καὶ τὸν Ηλία Τσιριμώκο. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ζαχαριάδη στὴν Ελλάδα τὸ 1945, τὸν ἐρίξε σε δυσμένεια. Πέθανε τὸ 1947.

¹¹⁷ Εφημ. Ἐμπρός, 28-11-1952, σελ. 1

στρατιωτική δικαιοσύνη, το βαθύ κράτος που στα πρώτα αυτά μετεμφυλιακά χρόνια με ζήλο επιδίδεται στον αγώνα κατά του κομμουνισμού. Η Διονυσιάδου, αφέθηκε ελεύθερη «διότι ἐκ τῆς ἀνακρίσεως δὲν προέκυψαν στοιχεῖα ἐνοχῆς εἰς βάρος τῆς.». Στο φύλλο της 29^{ης} Νοεμβρίου στο *Ἐμπρός* ο υπουργός Εσωτερικών Λυκουρέζος, αμφισβητεί με δηλώσεις του την ειλικρίνεια των δηλώσεων της ηγεσίας του Κ.Κ.Ε.: «ὁ Πλουμπίδης οὐδέποτε ὑπῆρξε πράκτωρ τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν». Ο ίδιος ο Πλουμπίδης φέρεται να υπέστη νευρικό κλονισμό «μετὰ τὴν ἐκπομπὴν τοῦ σταθμοῦ τῶν συμμοριτῶν τὴν ὁποῖαν ἤκουσε καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ τοῦ ραδιοφώνου, τὸ ὁποῖον κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικητοῦ τῆς Ασφαλείας ἐτοποιητήθη εἰς τὸ δωμάτιόν του»¹¹⁸ και χρειάστηκε τη βοήθεια του γιατρού της Ασφάλειας. Λίγες μέρες μετά, την 1^η Δεκεμβρίου, μεταφέρεται από τα γραφεία της Ασφάλειας στο σανατόριο «Σωτηρία», λόγω της επιβαρυνμένης κατάστασης της υγείας του, όπου και θα παραμείνει κρατούμενος μέχρι να οδηγηθεί στο Στρατοδικείο.

Η δίκη

Η δίκη του Πλουμπίδη, θα ξεκινήσει την 24^η Ιουλίου 1952. Δυο μέρες πριν από την έναρξή της ο ραδιοφωνικός σταθμός του Κ.Κ.Ε. «ἀπεκάλεσε πάλιν αὐτὸν πράκτορα τῆς Ασφαλείας, τονίζει δὲ ὅτι ὁ Παπάγος μὲ τὴν δίκην ἐπιδιώκει νὰ εὔρη πάτημα διὰ νῆαν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ λαοῦ».¹¹⁹

Χθὲς τὴν 9^{ην} πρωῒνῃν ἤρχισεν ἐνώπιον τοῦ Διαρκοῦς Στρατοδικείου Ἀθηνῶν ἡ δίκη τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν τοῦ Κ.Κ.Ε. κατηγορουμένων ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, κατασκοπίᾳ, παραβάσει τοῦ Γ΄ Ψηφίσματος.¹²⁰

Ο Πλουμπίδης εισέρχεται στην αίθουσα, όπου από νωρίς έχουν παραταχθεί Έλληνες και ξένοι δημοσιογράφοι, σιδηροδέσμιοι, «φορεῖ λευκό κουκουλάτικο ἀρίστης ποιότητος κοστοῦμι καὶ γαλάζια γραβάτα. Εἶναι φρεσκοξυρισμένος, καθαρὸς καὶ δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι προσέρχεται εἰς δεξίωσιν».¹²¹ Οι φωτορεπόρτερ συνωστίζονται, ο ίδιος, προσηνής, δε δείχνει να ενοχλείται. Στο εδώλιο «εὐρίσκεται μόνον ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς Ν. Πλουμπίδης καὶ δύο συνεργάτιδες τούτου, ἡ Εἰρήνη Χάνου καὶ ἡ Νίκη Κότσυφα, αἱ ὁποῖαι διεδραμάτισαν ἕναν ἀσήμαντον ἀλλὰ πάντως κατασκοπευτικὸν ρόλον εἰς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν. Τὰ ἄλλα μέλη τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κ.Κ.Ε. δικάζονται ἐρήμην ὡς ἀπουσιάζοντα εἰς

¹¹⁸ Εφημ. *Ἐμπρός*, 29-11-1952, σελ. 1

¹¹⁹ Εφημ. *Ἐμπρός*, 24-7-1953, σελ. 3

¹²⁰ Εφημ. *Ἐμπρός*, 25-7-1953, σελ. 3

¹²¹ Ο.π., 25-7-1953, σελ. 1

τὸ ἐξωτερικόν.». ¹²² Οι κατηγορούμενοι «ἐδήλωσαν ὅτι οὐδὲν ἔχουν νὰ ποῦν» και η διαδικασία ξεκινά με τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας· πρώτος καταθέτει ο Αστυνομικός Διευθυντής Αθηνών Ρακιντζής.

Την Κυριακή 26 Ιουλίου στις 3.30 μ.μ. πεθαίνει ο Πλαστήρας. Η κηδεία του έγινε την Τετάρτη 29 Ιουλίου. Τη Δευτέρα συνεχίζεται η δίκη Πλουμπίδη. Ο Πλουμπίδης απολογείται την Πέμπτη 30 Ιουλίου· εστιάζει στη θέση ότι η δίκη είναι πολιτική, ιδεολογική και όχι υπόθεση κατασκοπείας: « Δὲν δικάζεται ὁ Πλουμπίδης γιὰ τὸ Α ἢ Β ἀδίκημα. Δικάζεται ὁ Πλουμπίδης ὡς κομμουνιστὴς ἡγέτης μαζί με ὅλους τοὺς ἄλλους ἐρήμην συγκατηγορουμένους του. [...] δὲν δικάζομαι ὡς ἄτομο. Δικάζομαι ὡς ιδεολογία». ¹²³ Για τον Μπελογιάννη και την επιστολή του που χαρακτηρίστηκε ως πλαστή από την ηγεσία του Κ.Κ.Ε. σημειώνει: « Για μένα ἡ σωτηρία του Μπελογιάννη ἦταν πανανθρώπινο καθῆκον. Ὁ Μπελογιάννης ἦταν ἥρωας καὶ σηματοφόρος τῆς εἰρήνης. [...] Ἄν ὁ σταθμός τῆς Ὑλευθέρης Ἑλλάδας' τῇ χαρακτηρίσε ὡς πλαστή, πολὺ ὀρθὰ ἔπραξε γιατί γνώριζε καλά πὼς δὲν ἤμουν ἐγὼ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ παράνομου μηχανισμοῦ». ¹²⁴

Την ἐπόμενη μέρα, Παρασκευή 31 Ιουλίου, η ἀγόρευση του Βασιλικού Επιτρόπου Νικήτα Πολυχρονόπου καταλήγει στην πρόταση της «δὶς εἰς θάνατον» για τον Πλουμπίδη και τα στελέχη του Κ.Κ.Ε. που δικάζονται ἐρήμην: «οἱ Πλουμπίδης, Ζαχαριάδης, Ἰωαννίδης, Μπαρτζώτας, Βλαντᾶς, Στρίγγος, Ροῦσσοι, Βλαντίσιος, Δημητρακαρέας καὶ Ρούλα Λαζαρίδου εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, τὸ δὲ εἶδος καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν γένει περιστάσεις καθιστῶσι τὴν πρᾶξιν ἰδιαζόντως ἀπεχθὴ καὶ θὰ ἐπιβάλητε τὴν προσήκουσαν ἐσχάτην τῶν ποινῶν δὶς εἰς ἅπαντας τούτους.». ¹²⁵

Η ετυμηγορία του Στρατοδικείου ανακοινώνεται στον Πλουμπίδη στις 4 Αυγούστου που βρίσκεται, λόγω της ασθένειάς του, φρουρούμενος στη «Σωτηρία». ¹²⁶

¹²² Ο.π. 25-7-1953, σελ. 1

¹²³ Εφημ. *Ἐμπρός*, 31-7-1953, σελ. 3

¹²⁴ Ο.π., 31-7-1953, σελ. 3

¹²⁵ Εφημ. *Ἐμπρός*, 1-8-1953, σελ. 3

¹²⁶ Για την περίοδο που ο Πλουμπίδης βρίσκεται φυλακισμένος στο σανατόριο «Σωτηρία», μέχρι την εκτέλεσή του, βλ. Δημοσθένης Παπαχρίστου, *Νίκος Πλουμπίδης. Ντοκουμέντα. Γράμματα από τη φυλακή 1953 – 1954*, εκδ. Δελφίνι, 2012

Η εκτέλεση

Το καλοκαίρι του 1954, μπορούσε κάποιος να σβύσει στη δίψα του με μια παγωμένη μπίρα «Φιξ», να αναζητήσει την ελπίδα για ένα καλύτερο κόσμο στο «Ζητείται Έλπις» του Αντώνη Σαμαράκη ή να συμμετάσχει στον «καταυλισμόν πρὸς κατάρτισιν στελεχῶν διὰ τὴν ἀναπτυξιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς ιδέας τῶν Ἑνωμένων πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς κατανοήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν προβλημάτων» που διοργάνωνε η «Εὐρωπαϊκὴ κίνησις Νέων».

Τον Αύγουστο, μια μέρα πριν από τη γιορτή του Δεκαπενταύγουστου, ένα χρόνο μετά την καταδίκη του «ὁ Νικόλαος Πλουμπίδης «ἐξετελέσθη ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου», του στις 5.41 τα ξημερώματα.

Ο Πλουμπίδης, εμφανίστηκε στο απόσπασμα που είχε στηθεί στην Αγία Μαρίνα στο Δαφνί, καλοντυμένος και ψυχραιμος: «ἐξετελέσθη ζητωκραυγάζων ὑπὲρ τοῦ Κ.Κ.Ε., ἀντιμετώπισε μὲ ἀπόλυτον ψυχραιμίαν τὰς σφαίρας τοῦ ἀποσπάσματος (...) δὲν ἐδέχθη οὔτε νὰ κοινωνήσῃ, οὔτε νὰ τοῦ δέσουν τοὺς ὀφθαλμούς του» γράφουν οι εφημερίδες την επομένη. Και ο Πλουμπίδης είχε πια περάσει μετά τον Μπελογιάννη στην αιωνιότητα, κυρίως λόγω της στάσης του, της συνέπειας στις αρχές του μέχρι και την τελευταία στιγμή της ζωής του.¹²⁷

Τη δεκαετία του 1970, ο Θάνος Μικρούτσικος συνθέτει σε στίχους Μάνου Ελευθερίου, το τραγούδι «Νίκος Πλουμπίδης»:

Σε τούτη την πατρίδα τι γυρεύω,

με μισθοφόρους και πραιτωριανούς,

[...]

Κινήσαμε για μακρινό ταξίδι [...]

ποιος κόσμος μας κρατάει και ποιο σανίδι

απόψε που δικάζουν τον Πλουμπίδη.

Λύκοι αγκαλιά με τα σκυλιά, λύκοι αγκαλιά με τα σκυλιά.¹²⁸

¹²⁷ Βλ. και *Νίκος Πλουμπίδης* (Συλλογικό), εκδ. Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 2019 αλλά και τη γλαφυρή παρουσίαση της δίκης και της στάσης του Πλουμπίδη στο έργο του Β. Ραφαηλίδη, *Ιστορία (κωμμοστραγική) του ελληνικού κράτους 1830-1974*, εκδ. του Εικοστού Πρώτου, 2001

¹²⁸ Ο δίσκος στον οποίο περιέχεται το τραγούδι είναι ο «Τροπάρια για φονιάδες» με ερμηνευτές την Μαρία Δημητριάδη και τον Γιώργο Μεράντζα. Κυκλοφόρησε το Νοέμβριο του 1977, σε μια εποχή που το πολιτικό τραγούδι άκμαζε.

2. ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1960: Οι ποινικοί εκτελεσθέντες

Σταυρούλα Γκουβούση (27 Αυγούστου 1960), Δημήτριος (Μήτρος) Γκουβούσης (3 Σεπτεμβρίου 1960)

Το λυκόφως της δεκαετίας του 1950 χρωματίζεται στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων από μια υπόθεση που έρχεται από την κατοχική περίοδο της δεκαετίας του 1940. Τον Ιανουάριο του 1959, η πολιτική ζωή της χώρας συνταράσσεται από την υπόθεση της επικείμενης δίκης του Γερμανού αξιωματικού Μαξ Μέρτεν.¹²⁹ Ο Μέρτεν, που είχε συλληφθεί το 1957 στη Θεσσαλονίκη, επρόκειτο να δικαστεί για τα εγκλήματα που είχε διαπράξει κατά τη διετία 1942-1944, ως αξιωματικός των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής στη Θεσσαλονίκη.¹³⁰ Η κυβέρνηση Καραμανλή -κατόπιν πίεσεως των Δυτικογερμανών- κατέθεσε στη Βουλή νομοσχέδιο «Περί άναστολης διώξεως έκληματιων πολέμου». Έντονη πολεμική ξεσπά ενάντια στην κυβέρνηση από τον Τύπο της εποχής και τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Οι μνήμες του πολέμου είναι ακόμα νωπές και οποιαδήποτε προσπάθεια αμνήστευσης εγκληματιών στο πλαίσιο της προόδου και της προσπάθειας «να παραμεριστούν τὰ ἐμπόδια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν σχέσεων μας με τὴν Δυτικὴ Γερμανία», όπως ο τότε υπουργός Δικαιοσύνης Καλλίας ισχυρίστηκε είναι εμφανώς ενάντια στην κοινή γνώμη.¹³¹

Οι κινηματογράφοι στα αστικά κέντρα προβάλλουν τις *Λευκές νύχτες* του Λουκίνο Βισκόντι με τον Μαρτσέλλο Μαστρογιάννι σε πρωταγωνιστικό ρόλο. Την ίδια χρονιά, πλήθος ελληνικών παραγωγών προβάλλονται στους κινηματογράφους ανά την επικράτεια.

¹²⁹ Σχετικά με την υπόθεση Μέρτεν, βλ. *Μια υπόθεση πολιτικής και όχι δικαιοσύνης. Η δίκη Μέρτεν (1957-59) και οι ελληνογερμανικές σχέσεις*, Χρύσα Σπηλιώτη στο: *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943-1960*, Mark Mazower (επιμέλεια), σελ. 319-326, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2004 και Κούκουνας Δημοσθένης, *Η υπόθεση Μέρτεν και η σύγκρουση με τον Καραμανλή*, εκδ. Ariston books, 2019.

¹³⁰ Ο Μέρτεν ήταν ο αξιωματικός που υπέγραψε για την μεταφορά 50.000 Εβραίων της Θεσσαλονίκης στο στρατόπεδο του Άουσβιτς και είχε την ευθύνη για την αρπαγή των περιουσιών τους, συνολικής εκτιμώμενης αξίας πάνω από 125.000.000 γαλλικά φράγκα. Μέρος αυτών των περιουσιών είχε σταλεί στην Γερμανία, ενώ το υπόλοιπο λέγεται ότι το είχε κρύψει ο Μέρτεν προκειμένου να το καρπωθεί ατομικά.

¹³¹ Παρά τις έντονες αντιδράσεις σε πολιτικό και σε κοινωνικό επίπεδο η κυβερνητική πλειοψηφία ψήφισε τον Νόμο 3933/1959 και το Νομοθετικό Διάταγμα 4016/1959 που ανέστειλαν «πᾶσα δίωξιν Γερμανῶν ὑπηκόων φερομένων ὡς ἐγκληματιῶν πολέμου».

Και ενώ αυτά απασχολούν την μείζονα πολιτική επικαιρότητα της περιόδου, όχι πολύ μακριά από την πρωτεύουσα, στο Λεωνίδιο του νομού Αρκαδίας την 8^η Ιανουαρίου του 1959, έρχεται στο φως ένα άγριο έγκλημα. Η Σταυρούλα Γκουβούση, με την βοήθεια του μικρού της γιου, Μήτρου Γκουβούση σκότωσε τη σύζυγό του, Μεταξία Γκουβούση, 21 ετών.

ΤΗΝ ΕΠΙΝΙΞΑΝ

Η ΠΕΘΕΡΑ ΚΑΙ Ο ΣΥΖΥΓΟΣ

Τηλεγράφημα τού διοικητού Χωροφυλακής Αρκαδίας πρὸς τὸ ὑφυπουργεῖον Ἑσωτερικῶν ἀναφέρει ὅτι ἐντὸς δεξαμενῆς πλήρους ὕδατος, τῆς ἐν Λεωνιδίῳ οἰκίας τῆς Σταυρούλας Γκουβούση, ἀνευρέθη χθὲς τὴν πρωΐαν νεκρά ἡ Μεταξία σύζυγος Γ. Γκουβούση.

Ἐκ τῶν ἀνακρίσεων διεπιστώθη, ὅτι τὸν πιγμὸν διέπραξεν ἡ Σταυρούλα Γκουβούση, βοηθουμένη καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν τῆς καὶ σύζυγον τοῦ θύματος Δημήτριον.

Οἱ δρᾶσαι, οἱ ὅποιοι συνελήφθησαν καὶ ὡμολόγησαν τὸ ἐγκλημὰ των, ἰσχυρίσθησαν ὅτι διέπραξαν τοῦτο διὰ λόγους τιμῆς.¹³²

Η Μεταξία ήταν τότε έγκυος στο παιδί της με τον Μήτρο. Ο γάμος τους είχε γίνει τρία χρόνια νωρίτερα, το 1959, όταν ο Μήτρος ήταν 17 χρονών και η Μεταξία στα 16 της. Ο Μήτρος μέχρι τότε συντηρούνταν από τη μητέρα του και μετά το γάμο ο βιοπορισμός έγινε αντικείμενο μέριμνας της Μεταξίας που εργαζόταν σε ένα εργαστήριο ζαχαροπλαστικής, το οποίο αργότερα πέρασε στην ιδιοκτησία της. Η πρώτη κρίση που έζησαν στο γάμο τους ήταν μόλις τρεις μήνες αφότου παντρεύτηκαν καθώς η Μεταξία έφυγε από το σπίτι τους γιατί ο Μήτρος χαρτόπαιζε όποτε τύχαινε να έχει χρήματα στα χέρια του. Λίγο καιρό μετά, ο Μήτρος μετέπεισε την Μεταξία, που γύρισε στο σπίτι τους.

Η Σταυρούλα Γκουβούση είχε γεννηθεί το 1897 και όλη της τη ζωή την πέρασε στο Λεωνίδιο. Είχε χηρέψει από νωρίς και μόνη της ανέθρεψε δύο αγόρια. Ο πρωτότοκος πλέον εργαζόταν στην Αθήνα και ο μικρότερος είχε μείνει μαζί της στο χωριό.

¹³² Εφημ. *Έλευθερία*, φ. 8-1-1959, σελ. 5

Η Γκουβούση, η «φόνισσα τοῦ Λεωνιδίου»¹³³ και ο γιος της Μήτρος καταδικάσθηκαν «δὶς εἰς θάνατον» ἀπὸ το Κακουργιοδικεῖο Κυπαρισσίας στις 29 Μαΐου του 1959.

Μετά την καταδίκη τους, η Σταυρούλα Γκουβούση οδηγήθηκε στις γυναικείες φυλακές Αβέρωφ στην Αθήνα και ο Μήτρος Γκουβούσης στις φυλακές της Κέρκυρας. Σχεδόν ένα χρόνο αργότερα η Γκουβούση εκτελέστηκε στον Υμηττό και ο Μήτρος στην Κέρκυρα, στο πεδίο βολής στις Αλυκές, κοντά στην πόλη της Κέρκυρας.

Το αστυνομικό ρεπορτάζ των εφημερίδων φιλοξενεί κι άλλα ειδικά εγκλήματα κατά της ζωής.

Η ΔΙΚΗ ΤΗΣ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΡΙΑΣ

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ΕΙΣ ΠΑΤΡΑΝ

ΠΑΤΡΑΙ, 9. (Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας). -Συνεχίσθη σήμερον εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον ἡ δίκη της Μαρίας Μιλάνου, ἐτῶν 20, κατηγορουμένης, ὅτι ἐδηλητηρίασε τὸν πατέρα της Διονύσιον, τὸν ἀδελφόν της Δημήτριον, ἀπεπειράθη δὲ νὰ δηλητηριάσῃ καὶ τὴν μητέρα της, ὑπὸ τὴν ἐπὶ ἥρειαν τοῦ πάππου της Πατρινοῦ, συγκατηγορουμένου της, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνόμους σχέσεις. Κατὰ τὴν σημερινὴν συνεδρίασιν ἐξητάσθη ὁ ἰατροδικαστὴς καθηγητὴς κ. Ἡλιάκης, ὁ ὁποῖος κατέθεσεν ὅτι, ὡς προέκυψεν, ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχουν ἐρωτικαὶ σχέσεις μετὰ Πατρινοῦ καὶ ἐγγονῆς. Ἐξητάσθησαν ἐπίσης διάφοροι μάρτυρες, οἱ ὁποῖοι κατέθεσαν γεγονότα σχετικά μὲ τὴν φαρμακείαν. Ἡ δίκη συνεχίζεται.¹³⁴

Πρόδρομος της «δηλητηριάστριας της Μάνης»¹³⁵ που θα δούμε στη συνέχεια, αλλά ὅπως φαίνεται ἡ χρῆση δηλητηρίων (γεωργικῶν φαρμάκων κατὰ βάση) για την τέλεση φόνου, δεν αποτελεί γυναικεῖο προνόμιο. Στις 30-5-1959, ο ανταποκριτὴς της εφημερίδας *Ἐλευθερία* στα Χανιά μεταδίδει: « Συνεχίσθη εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον ἡ δίκη Λουκογεωργάκη, κατηγορουμένου ὅτι ἐδηλητηρίασε τὴν φίλην του Αἰμιλίαν Γαβαλά, τὴν ὁποίαν εἶχε καταστήσει ἔγκυον, διὰ νὰ μὴ νομιμοποιήσῃ τὰς μετ' αὐτῆς σχέσεις.[...]».¹³⁶

¹³³ Εφημ. *Ἐμπρός*, σελ. 16 τὴν 30^η -5 - 1959, σε μονόστηλο της τελευταίας σελίδας με τίτλο «Δὶς εἰς θάνατον φόνισσα τοῦ Λεωνιδίου καὶ ὁ γιὸς της».

¹³⁴ Εφημ. *Ἐλευθερία*, φ. 10-6-1959, σελ. 6 (οπισθόφυλλο)

¹³⁵ Για σχετικές υποθέσεις βλ. το βιβλίο του Κ. Κατσάπη, *Οι καταραμένοι. Σπαράγματα κοινωνικῆς ἱστορίας, ἀντίδοτο στη νοσταλγία του ἐξήντα*, εκδ. Οκτώ, 2019

¹³⁶ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 31-5-1959

Το επόμενο είναι ένα έγκλημα τιμής¹³⁷ -από τα όχι και λίγα- που σημάδευαν την εποχή, απομεινάρια κωδίκων παλαιότερων εποχών.

NEON AGPION EΓKΛΗΜΑ
ΚΑΤΕΚΡΕΟΥΡΓΗΣΕ ΤΗΝ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ
ΔΙΟΤΙ ΕΙΧΕΝ ΕΡΑΣΤΗΝ

Ἐν μέσῃ ὁδῷ τῆς κατέφευγεν ὀκτὼ πλήγματα διὰ μαχαίρας.

ΑΓΡΙΝΙΟΝ, 22 -Ἄγριον έγκλημα διεπράχθη τήν Κυριακήν εἰς τὸ χωρίον Παπαδάτον Ξηρομέρου. Ὁ Βασ. Γερολυμάτος ἐτῶν 57, κατεκρεούργησε τήν κόρην του Θεοδώραν ἐτῶν 23, πλήξας αὐτήν ὀκτάκις διὰ μαχαίρας. Ὁ δράστης προέβη εἰς τήν πράξιν του διότι ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ κόρη του διετῆρει ἐρωτικές σχέσεις μὲ ὁμοχώριόν του τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἐγνώσθη εἰσέτι.

Ἐκ τῶν ἀνακρίσεων διεπιστώθη ὅτι ἡ Θεοδώρα μετέβη χθές εἰς τήν Ἐκκλησίαν. Κατά τήν διάρκειαν ὅμως τῆς λειτουργίας ἔφυγε καί συνηντήθη μὲ τὸν ἐραστήν της εἰς φιλικήν των οἰκίαν. Τοῦτο ἐπληροφορήθη ὁ πατήρ της ἀπὸ ὁμοχώριόν του καί ὅταν ἡ θυγάτηρ του ἐπέστρεφεν εἰς τήν οἰκίαν της τήν συνήνητησε καθ' ὁδόν καί τήν κατεκρεούργησε μὲ τήν μάχαιραν τήν ὁποίαν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ.

Ὁ δράστης μετὰ τήν πράξιν του παρεδόθη εἰς τήν χωροφυλακὴν Μαχαλά.¹³⁸

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΥΡΓΟΝ
ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑΙ ΚΑΤΕΔΙΚΑΣΘΗΣΑΝ ΕΙΣ ΙΣΟΒΙΑ ΔΕΣΜΑ ΕΠΙ
ΦΟΝῶ ΚΑΙ ΛΗΣΤΕΙΑ

ΠΥΡΓΟΣ, 22. -Ἐξεδόθη τήν Κυριακήν ἡ ἀπόφασις ἐπὶ τῆς πολυκρότου δίκης τοῦ φόνου μετὰ ληστείας τοῦ ἐκ Βουντένης τῆς περιφέρειας Ἀχαΐας Χρήστου Καραβασίλη, ἐτῶν 50, τῆς διεξαχθείσης εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον Πύργου. Κατηγορούμενοι ἦσαν οἱ Κων. Κωσπέτας, ἐτῶν 23, ἐκ Καστριτίσιου Πατρῶν, Κων. Ρόδης, ἐτῶν 41, Ἀπ. Παναγιωτακόπουλος, ἐτῶν 25 καὶ Φ. Κωσπέτας, ἐτῶν 60, ἐκ Βουντένης. Ἐξ αὐτῶν οἱ τρεῖς πρῶτοι τῇ προτροπῇ τοῦ τελευταίου τήν πρωΐαν τῆς 10ης Μαρτίου ἐφόνευσαν ἐξ ἐνέδρας διὰ ροπάλων εἰς τὴν θέσιν Φασκομηλιά Βουστένης τὸν ἐκεῖθεν διερχόμενον ἐπὶ ἵππου Χρ.

¹³⁷ Για τα «εγκλήματα τιμής», βλ. σχετικά, Έφη Αβδελά, *Διὰ λόγους τιμῆς. Βία, συναισθήματα καὶ ἀξίες στη μετεμφυλιακὴ Ελλάδα*, εκδ. Νεφέλη, 2006

¹³⁸ Εφημ. *Μακεδονία*, φ. 23-6-1959, σελ. 1

Καραβασίλην καί του ἀφήρεσαν 2.000 δραχ. νομίσαντες ὅτι ἐπρόκειτο περί τοῦ Κ. Λυχουργιώτη μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Φ. Κωσπέτας εἶχε προηγουμένας ἀφορμάς. Διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ἐπεβλήθη καί εἰς τοὺς τέσσαρες κατηγορουμένους ἡ ποινὴ τῶν ἰσοβίων δεσμῶν.¹³⁹

Ο οριστικός ἐπίλογος τοῦ φονικοῦ στο Λεωνίδιο, γράφτηκε ἓνα χρόνο ἀργότερα, μετὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς Σταυρούλας Γκουβούση στὸν Ὑμηττό καὶ λίγες μέρες κατόπιν τοῦ γιου τῆς Μήτηρου στὴν Κέρκυρα. Ἡ Σταυρούλα, ἀφοῦ ἐξομολογήθηκε στὸν ἱερέα τῶν φυλακῶν, ὁδηγήθηκε στους πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ, στὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη, ὅπου καὶ ἐκτελέσθηκε διὰ τυφεκισμοῦ. Στὸ ἴδιο σημεῖο τὰ ἐπόμενα χρόνια θὰ θανατωθοῦν ἡ Ἀλεξάνδρα Μέρδη (4 Σεπτεμβρίου 1962), Ἀθανασία Ἀγγελινού (10 Αυγούστου 1962) καὶ ἡ Αἰκατερίνη Δημητρεά (10 Ἀπριλίου 1965).

Τὸ πρωτοσέλιδο τῆς *Μακεδονίας*, τὴν Κυριακὴ 28 Αυγούστου 1960 ἀναφέρεται ἐκτενῶς στὴν ἐκτέλεση τῆς Γκουβούση, φιλοξενεῖ ὅμως καὶ τὸν «μέγα καλλιτεχνικὸν ἄθλον» τῆς Μαρίας Κάλλας, ἡ ὁποία τραγούδησε λίγες ὥρες νωρίτερα τὴ *Νόρμα* στὸ θέατρο τῆς Ἐπιδάουρου «ἔχουσα πυρετὸν 38,2», «κατενθουσιάσασα τὰς χιλιάδας τῶν θεατῶν». Ὁ Καραμανλὴς ετοιμάζεται νὰ ἐπισκεφτεῖ τὴ Βόρεια Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐγκαινιάσει τὴ θεμελίωση τοῦ ὑδροηλεκτρικοῦ ἐργοστασίου τῆς Πτολεμαΐδας ἀλλὰ καὶ τὴ σύνδεση τῶν ηλεκτρικῶν δικτύων Ἑλλάδας καὶ Γιουγκοσλαβίας.

Ἡ Γκουβούση εἶναι ἡ πρώτη γυναίκα ποὺ ἐκτελοῦνταν γιὰ ποινικὸ ἀδίκημα στὴν Ἑλλάδα,¹⁴⁰ γεγονὸς ποὺ προκάλεσε ἐντύπωση. Ἡ «κακοῦργος πενθερά τοῦ Λεωνιδίου»,¹⁴¹ σύμφωνα μετὰ τὰ γραφόμενα στὸν Τύπο, ὅταν συνειδητοποιεῖ τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς λείει στὸν ἱερέα ποὺ τὴ συνόδευε στὸν τόπο τῆς ἐκτέλεσης: «Οἱ ἄνθρωποι με κατεδίκασαν εἰς θάνατον, ἅς μὲ συγχωρήσῃ τουλάχιστον ὁ Θεὸς δι' ὅ,τι ἔκαμα ὥστε νὰ βρῶ μιᾶς στιγμῆς κι ἐγὼ ἡσυχία. [...] Δὲν θέλω τίποτα ἄλλο ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον. Τέλειωσα πιά μ' αὐτόν. Ὅ,τι εἶχα τοῦ τὸ ἔδωσα, τώρα θὰ τοῦ

¹³⁹ Ο.π., 23-6-1959, σελ. 1

¹⁴⁰ Τὴ δεκαετία τοῦ '30 εἶχαν καταδικαστεῖ σὲ θάνατο -δίχως ὅμως νὰ ἐκτελεστούν τελικὰ- ἡ Σοφία (Φούλα) Ἀθανασοπούλου, εικοσιδύο χρόνων, καὶ ἡ μητέρα τῆς Ἀρτεμὶς Κάστρου, σαράντε πέντε χρόνων, γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ συζύγου τῆς Φούλας, Δημήτρη Ἀθανασόπουλου, τριάντα πέντε χρόνων. Ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα ἀγριο ἐγκλημα ἐνδοοικογενειακῆς βίας ποὺ συγκλόνισε τὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς καὶ πέρασε στὴν ἱστορία μετὰ τὸ τραγοῦδι «Κακούργα πεθερά» ἢ «Καημένη Ἀθανασόπουλε» τοῦ Ἰάκωβου Μοντανάρη. Οἱ καταδικασμένες σὲ θάνατο μάνα καὶ κόρη, ἐφέθηκαν ἐλεύθερες τὸ 1941, χάρις σὲ ἓνα νόμο γιὰ τὴν ἀποσυμφόρηση τῶν φυλακῶν, ὁ ὁποῖος ψηφίστηκε ἀπὸ τὴν κατοχικὴ κυβέρνησις Τσολάκογλου. Σχετικὰ μετὰ τὴν περίπτωση τῆς Γκουβούση δεῖς καὶ: Γιάννης Ράγκος *Ξεχασμένα Πρωτοσέλιδα. Ρεπορτάζ ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ μικροῖστορία*, ἐκδ. Polaris, 2016

¹⁴¹ Ἐφημ *Μακεδονία*, 28-8-1960, σελ. 1

δώσω και τη ζωή μου».¹⁴² Μεταξύ «θείας και ανθρωπίνης δικαιοσύνης» για να ανακαλέσουμε στη μνήμη τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη στην περίφημη φράση της *Φόνισσας*¹⁴³ των αρχών του εικοστού αιώνα. Η Γκουβούση, επικαλούμενη την τιμή του γιου της καταφεύγει σ'ένα άγριο, «ειδεχθές» έγκλημα που, κατά σύμπτωση - εξωτερικά τουλάχιστον- ανακαλεί εικόνες από τη μυθοπλασία και εγείρει ερωτήματα αν και σε τι βαθμό η ελληνική επαρχία, η οικογένεια, η θέση της γυναίκας στην κοινωνία και τα στερεότυπα που χαρακτηρίζουν τις οικογενειακές, τις έμφυλες και τις κοινωνικές σχέσεις έχουν ριζικά μεταβληθεί μισόν αιώνα μετά την παπαδιαμάντεια *Φόνισσα*, σε μια χώρα που προσπαθεί να βρει ένα σύγχρονο πρόσωπο.

Ο Καραμανλής βρίσκεται ήδη στη Θεσσαλονίκη, απ' όπου παρακολούθησε τη στρατιωτική άσκηση «Πλούτων» και θα κηρύξει την έναρξη της Διεθνούς Έκθεσης.

Στην Κέρκυρα ο Μήτρος Γκουβούσης οδηγείται στο πεδίο βολής των Αλυκών για να εκτελεστεί, καθώς το Συμβούλιο Χαρίτων είχε απορρίψει και τη δική του αίτηση για απονομή χάριτος. Μαζί με τον Γκουβούση, εκείνο το πρωινό του Σεπτεμβρίου του 1960, θανατώθηκαν και άλλοι δύο ποινικοί όπως μαρτυρά η δημοσίευση που ακολουθεί, από τον Τύπο της εποχής

ΤΡΕΙΣ ΚΑΤΑΔΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΞΕΤΕΛΕΣΘΗΣΑΝ ΧΘΕΣ ΕΙΣ. ΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑΝ
ΦΡΙΚΙΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ ΕΝΟΣ ΕΞ ΑΥΤΩΝ¹⁴⁴

Τὴν 5ην πρωϊνὴν χθὲς εἰς τό παρά τήν θέσιν Ἀλυκαὶ τῆς περιοχῆς Ποταμοῦ Κερκύρας Πεδίον Βολῆς ἐγένετο ἡ ἐκτέλεσις τριῶν καταδίκων εἰς θάνατον τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ δικαίου, οἱ ὅποιοι ἐκρατοῦντο εἰς τὰς φυλακάς Κερκύρας. Τῶν ἐκτελεσθέντων εἶχον ἀπορριφθῆ αἱ αἰτήσεις χάριτος. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Δ. Γκουβούσης, ἐτῶν 22, υἱὸς τῆς Σταυρούλας Γκουβούσης, ἐτῶν 60, ἡ ὁποῖα ἐξετελέσθη πρὸ ἡμερῶν. Οἱ ἔτεροι ἐκτελεσθέντες ἦσαν οἱ Χαρ. Κουστένης καὶ Ἰωάν. Νικολακόπουλος.

Ὁ Δ. Γκουβούσης ὡς καὶ ἡ μήτηρ του ἐξετελέσθησαν καταδικασθέντες εἰς θάνατον διότι κατ' ἀπάνθρωπον καὶ εἰδεχθῆ τρόπον εἶχον φονεῦσει τὴν σύζυγον τοῦ Δ. Γκουβούσης, Μεταξίαν, τὴν ὁποίαν ἀσπαίρουσαν ὑπὸ τὰ κτυπήματά των ἔπνιζαν εἰς τὴν στέρναν τῆς οἰκίας των, εἰς τὸ Λεωνίδιον τῆς Κυνουρίας. Ὁ Χαρίλαος Β. Κουστένης, ἐκ Δημητσάνης Ἀρκαδίας, ἐτῶν 38, γεωργός, κατεδικάσθη διότι τὸν Δεκέμβριον 1958 εἶχε κατασφάζει εἰς Δημητσάναν τὸν γέροντα Γεώργ.

¹⁴² Εφημ. *Μακεδονία*, 28-8-1960, σελ. 9

¹⁴³ Η *Φόνισσα* του Αλ. Παπαδιαμάντη, πρωτοδημοσιεύθηκε σε συνέχειες στο περ. *Παναθήναια* από τον Ιανουάριο μέχρι τον Ιούνιο του 1903. Πρόκειται για ένα «κοινωνικό μυθιστόρημα», κατά τον συγγραφέα, στο οποίο αποτυπώνεται η ψυχολογία της Φραγκογιαννούς, μιας γυναίκας φτωχής στη Σκιάθο, που τα βιώματά της την οδηγούν στην παιδοκτονία, προκειμένου να γλιτώσει τα κορίτσια που πνίγει από τη μίζερη ζωή που φαντάζεται ότι τα περιμένει. Η Φραγκογιαννού «εὔρε τὸν θάνατον [...] μεταξύ θείας καὶ ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης».

¹⁴⁴ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 3-9-1960, σελ. 6

Ὡς μεταδίδεται ἐκ Κερκύρας, ὁ Γκουβούσης, ἐξομολογούμενος, ἠκούσθη λέγων ὅτι οὗτος δὲν ἔπταιε διὰ τὸν στραγγαλισμὸν τῆς συζύγου του, ἀλλ' ὅτι τὸν «ἐπῆρε στὸν λαιμὸν τῆς ἡ μάνα του, τῆς ὁποίας ἦτο ἐρωμένος ...»!!

Κατὰ τὰς αὐτὰς πληροφορίας, οἱ ἐκ τῶν ἐκτελεσθέντων Γκουβούσης καὶ Νικολακόπουλος ἐπέδειξαν ψυχραιμίαν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεώς των. Ἀντιθέτως, ὁ τρίτος ἐξ αὐτῶν Χ. Κουστένης εἶχε μεταβληθῇ εἰς ράκος καὶ ἔκλαιε συνεχῶς.

Δεληγιάννην καὶ τὴν οἰκονόμον του γραῖαν Γιαννούλαν Παπαθεοδώρου. Τέλος, ὁ Ἰωάννης Νικολακόπουλος, γεννηθεὶς εἰς Τρυπητὴν Ὀλυμπίας, κατεδικάσθη τὴν 10)6)59 ὑπὸ τοῦ Κακουργιοδικείου Ναυπλίου εἰς θάνατον, διότι ἐστραγγάλισε τὴν σύζυγόν του Ἀγγελικὴν.

Οἱ προαναφερθέντες ἐξετελέσθησαν κατόπιν παραγγελίας τοῦ εἰσαγγελέως Ἐφετῶν Κερκύρας, κ. Χαλαζωνίτη, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἐν τῷ μεταξύ διαβιασθῇ ὅλα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα.

Ανάλογο ρεπορτάζ τῆς εφημερίδας *Ἐμπρός*, αναφερόμενο στὴν ἐκτέλεση τοῦ Γκουβούση γράφει: «εἶχε χάσει τελείως τὸ θάρρος του καὶ κατέστη ράκος ἀνθρώπινο ἀπὸ τῆς παρελθούσης Δευτέρας, ὅτε ἐπληροφορήθη τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μητρός του, τῆς ὁποίας ὅμως τὸ τέλος οὐδόλως τὸν συνεκίνησε. Ἀντιθέτως, λέγεται ὅτι ὑπεστήριζεν: 'Αὐτὴ ἡ σκύλα ἔφαγε καὶ μένα'».¹⁴⁵

Εἶναι μάλλον ἀδύνατο νὰ ελεγχθῇ ἡ αξιοπιστία τῆς μαρτυρίας γιὰ τα λεγόμενα τοῦ Γκουβούση, φέρνει ὅμως στο μναλὸ τὴν περίφημη φράση *cherchez la femme* μίας καὶ ὡς αἴτιο τοῦ φόνου δὲν προβάλλεται ἡ δικὴ του συνειδητὴ ἀπόφαση, ἀλλὰ ἡ εκπλήρωση ἐνός ἠθικοῦ κώδικα γιὰ τὴν προβαλλόμενη ἀπιστία τῆς ἀτυχῆς Μεταξίας καὶ ἡ ἠθικὴ παρότρυνση τῆς μητέρας του, τὴν ὁποία φαίνεται νὰ ἐγκαλεῖ ἀκόμα καὶ τὴν ὕστατη ὥρα.

Διασταλτικά, ὡς ἐνδειξη τῶν πολλαπλῶν, αντιφατικῶν συχνὰ εικόνων καὶ τῶν χασμάτων ποὺ ἐνυπάρχουν στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία τῆς δεκαετίας τοῦ 1950, ἔχει σημειολογικὸ ενδιαφέρον ἡ διαφημιστικὴ καταχώρηση κρέμας περιποίησης στὸν Τύπο τῆς ἐποχῆς.¹⁴⁶ «Νὰ χαίρεστε ποὺ σᾶς μαλώνει!! Ὁ ἄνδρας τῆς τὴν μαλώνει γιὰτὶ εἶναι πολὺ ἐλκυστικὴ καὶ γοητεύει ὅλο τὸν κόσμον. Μέσα τοῦ ὅμως ὁμολογεῖ τὴν ἱκανοποίησίν του. Δοκιμᾶστε καὶ σεῖς νὰ κεντήσετε τὴν ζήλεια τοῦ ἀνδρός σας ἀκολουθώντας τὴν μέθοδο ποὺ ἔφερε τὴν ὡμορφιά καὶ τὴν ἐπιτυχία σὲ τόσες γυναῖκες [...]. Προφανῶς ἡ διαφήμιση ἀφορᾷ κυρίως τις γυναῖκες τῶν αστικῶν κέντρων, ὁ βίος τῶν ὁποίων ἀπέχει παρασάγγας ἀπὸ τὸν ἀντίστοιχο τῶν ὁμοφύλων τοὺς στὴν ἐλληνικὴ ὑπαιθρο, κατὰ βάθος ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ στηρίζεται σὲ ἀρχετυπικὰ στερεότυπα γιὰ τὴ γυναικεῖα ὁμορφιά -καὶ τὰ ὅσα θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ αὐτὴ ἐπιφέρει- καθὼς ὑποδόρια ἀναπαράγει καὶ τις ἀντιλήψεις γιὰ τὴν κοινωνικὴ θέση τῶν

¹⁴⁵ Εφημ. *Ἐμπρός*, 3-9-1960, σ. 16

¹⁴⁶ Εφημ. *Ἐμπρός*, 6-6-1959, σελ. 9

γυναικών, αν σταθούμε στην εκφορά του λόγου, αλλά και την εικόνα που εμφανίζει τον άνδρα να στέκεται ως τιμητής απέναντι στη γυναίκα, ψηλότερα από αυτήν.

Αλεξάνδρα Μέρδη (4 Σεπτεμβρίου 1962)

ΜΕ ΔΡΑΣΤΙΚΟΝ ΓΕΩΡΓΙΚΟΝ ΦΑΡΜΑΚΟΝ

Χωρικός έδηλητηριάσθη εις Μεσολόγγι υπό της συζύγου του και τών γονέων της;

ΕΝΩ ΕΙΡΓΑΖΕΤΟ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΡΟΝ ΤΟΥ ΚΑΤΕΠΕΣΕ ΣΦΑΔΑΖΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΛΑΦΟΥΣ

ΑΓΡΙΝΙΟΝ, 3. - Από της πρωίας εύρίσκονται εις τὸ χωρίον Ἅγιος Ἀνδρέας ὁ εἰσαγγελεύς Μεσολογγίου κ. Δελαπόρτας, ὁ εἰρηνοδίκης Μακρυνείας κ. Γιαννακούλιας καὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἀστυνομίας οἱ ὅποιοι διεξάγουν ἀνακρίσεις σχετικῶς μὲ τὸν μυστηριώδη θάνατον τοῦ Χρήστου Πρεβέντζα, ἐτῶν 28, ὁ ὅποιος συνέβη αἰφνιδίως τὴν 28ην παρελθόντος Ὀκτωβρίου εἰς τὸν ἀγρόν του, παρουσία τῆς συζύγου του Μαρίας, θυγατρὸς Ἀντωνίου Μέρδη, ἐτῶν 26, τὴν ὅποιαν εἶχε νυμφευθῇ πρὸ ἑξαμήνου.

Τὸ ζεῦγος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης μετὰ τὸν γάμον. Τὸ πρῶτον τρίμηνον τὸ ζεῦγος ἔζη ἄρμονικά. Κατόπιν, ὅμως, ἤρχισαν προστριβαὶ μεταξύ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν πενθερικῶν, αἱ ὁποῖαι καθημερινῶς ὠξύνοντο. Συνεπεία τῶν ἀνωτέρω καὶ τοῦ ἀκαριαίως καὶ αἰφνιδίως ἐπισυμβόντος θανάτου τοῦ Πρεβέντζα ἐκλήθη παρὰ τῶν οἰκείων του ὁ ἰατρὸς κ. Λέλος ὁ ὅποιος ἐξέφρασεν ὑπονοίας ὅτι ἐπρόκειτο περὶ δηλητηριάσεως. Κατόπιν

τούτου τὰ σπλάχνα τοῦ Πρεβέντζα ἀπεστάλησαν εἰς Ἀθήνας πρὸς τοξικολογικὴν ἐξέτασιν.

Σήμερον παρελήφθη τὸ πόρισμα τῆς τοξικολογικῆς ἐξετάσεως, ἀποφαίνεται δὲ σαφῶς ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἀτυχοῦς Πρεβέντζα προῆλθεν ἀπὸ δηλητηρίασιν διὰ γεωργικοῦ φαρμάκου (παραθείου). Κατόπιν τούτου καὶ βάσει τῶν πορισμάτων τῶν μέχρι τοῦδε διεξαχθεισῶν ἀνακρίσεων αἱ ἀρχαὶ ἐνετόπισαν ταύτας εἰς τὴν οἰκογενεῖαν τῆς συζύγου τοῦ θύματος Μαρίας καὶ προέβησαν εἰς τὴν σύλληψιν καὶ ἀπομόνωσιν τῶν γονέων τῆς Ἀντωνίου καὶ Ἀλεξάνδρας Μέρδη, ἀργότερον δὲ ἀπεμόνωσαν καὶ τὴν ἰδίαν. Ἐκ τῶν συνεκτιθεσῶν ἀνακρίσεων προέκυψαν καὶ νέα ἐπιβαρυντικὰ στοιχεῖα εἰς βάρος τῆς οἰκογενείας Μέρδη.¹⁴⁷

Ἡ εἰδησεογραφία στὴν εφημερίδα *Μακεδονία*, τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1960 περιλαμβάνει καὶ τὴν ἐπιχρῆσιση ἐνὸς φονικοῦ ποῦ διαπράχθηκε δυο μῆνες νωρίτερα ἀνήμερα τῆς ἐθνικῆς ἐπετείου, τὴν 28^η Οκτωβρίου. Ἡ Ἀλεξάνδρα Μέρδη, ἐτῶν 62, νοικοκυρά, κάτοικος τοῦ χωριοῦ Ἅγιος Ἀνδρέας στὴν Αἰτωλοακαρνανία δηλητηρίασε τὸν γαμπρό της, Χρήστο Πρεβέντζα εικοσιοκτὼ ἐτῶν, με παραθεῖο τὸ ὁποῖο ἐρίξε στο φαγητό του. Ὁ Πρεβέντζας εἶχε νυμφευθεῖ τὴν κόρη της Μέρδη, Μαρία, ἑξι μῆνες νωρίτερα καὶ ἐκτοτε ζούσαν, κατὰ τὰ εἰωθότα τῆς ἐποχῆς, στο σπίτι τῆς Μαρίας. Ἐνὸς ἀρχικὰ οἱ σχέσεις τους ἦταν ἀρμονικές, μετὰ τὴν ἀράδο λίγων μηνῶν τὰ πράγματα ἀλλάξαν καὶ οἱ καβγάδες γαμπροῦ καὶ πεθεράς ἦταν συχνοί, με τὴ σύζυγο νὰ παίρνει τὸ μέρος τῆς μητέρας. Ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τῆς ἐποχῆς φαίνεται ὅτι ἡ αἰτία τῶν προστριβῶν γαμπροῦ καὶ πεθεράς ἦταν οικονομικῆς φύσης. Ἡ Μέρδη, τὴν ἡμέρα τοῦ φόνου ἐβράσε φασολάδα στὴν ὁποία ἐρίξε ἱκανὴ ποσότητα παραθείου καὶ με τὴν κόρη της ἐστείλε -ὅπως κάθε μέρα- ἕνα πιάτο στὸν Πρεβέντζα ποῦ ἐργαζόταν στα χωράφια. Μόλις ἐφαγε δυνατοὶ πόνοι τὸν κατέλαβαν καὶ λίγο ἀργότερα πέθανε. Ἐνας γιαντρός ποῦ κλήθηκε ἀπὸ κάποιον συγχωριανό, καθὼς μάννα καὶ κόρη ξεσήκωσαν τὸ χωριό με τὶς φωνές τους γιὰ τὸ κακό ποῦ εἶχε συμβεῖ, ἀπλὰ ἀρκέστηκε νὰ διαπιστώσει τὸν θάνατο ποῦ ὅμως δὲν τὸν ἀπέδωσε σε κάποιο ἐγκεφαλικό ἢ καρδιακό ἐπεισόδιο ἀλλὰ υποψιάστηκε κάποιου εἶδους δηλητηρίαση καὶ ἐτσι, ἀφοῦ πῆρε υλικό ἀπὸ τὸ σορό τοῦ ἀτυχοῦς ἀνδρὰ τὸ ἐστείλε γιὰ τοξικολογικὴ ἐξέταση στα ἐργαστήρια τοῦ Πανεπιστημίου στὴν Ἀθήνα. Ἐνάμιση μῆνα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Πρεβέντζα, οἱ ἀπαντήσεις ἀπὸ τὴν τοξικολογικὴ ἐξέταση ἀποστέλλονται στὴ

¹⁴⁷ Εφημ. *Μακεδονία*, 4-12-1960, σελ. 7

Χωροφυλακή Μεσολογγίου, επιβεβαιώνοντας την εικασία του γιατρού· ο Πρεβέντζας είχε πεθάνει από δηλητηρίαση με παραθείο. Ως πρώτοι ύποπτοι καλούνται στη Χωροφυλακή η σύζυγος και τα πεθερικά του θύματος. Αρχικά, δηλώνουν άγνοια αλλά μετά από ένα εικοσιτετράωρο ανακρίσεων, η Αλεξάνδρα Μέρδη «σπάει» και ομολογεί την ενοχή της αναλαμβάνοντας εξ ολοκλήρου την ευθύνη για το φονικό. Δε φαίνεται όμως να πείθει τους χωροφύλακες, οι οποίοι αφήνουν ελεύθερο τον πατέρα και παραπέμπουν μάνα και κόρη στον εισαγγελέα Μεσολογγίου, ο οποίος τις παραπέμπει για απολογία στον ανακριτή, έχοντας ασκήσει εναντίον τους δίωξη για ανθρωποκτονία από πρόθεση. Οι δύο γυναίκες οδηγούνται σε δίκη στο Κακουργιοδικείο Αμαλιάδας τον Μάιο του 1961 και την Πέμπτη 18 Μαΐου το δικαστήριο αποφαινεται καταδικάζοντας την Αλεξάνδρα Μέρδη σε θάνατο με «διαρκή άποστέρησιν τῶν πολιτικῶν της δικαιωμάτων καὶ εἰς τὰ δίκης ἔξοδα καὶ τέλη.». ¹⁴⁸ Για την κόρη, Μαρία Πρεβέντζα, το δικαστήριο αποφάσισε να παραπεμφθεί σε νέα δίκη, καθώς θεώρησε ότι η ετυμηγορία των ενόρκων να αθωωθεί η Μαρία ήταν εσφαλμένη: «Τὸ δικαστήριον κηρύσσει ἄκυρον ὡς πεπλανημένη τὴν ἐτυμηγορίαν τῶν ἐνόρκων [...] ἀναβάλλει δὲ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς ἀποφάσεως, παραπέμπει τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν ὡς προς τὴν κατηγορουμένην εἰς προσεχὴ σύνοδον, ὀριστείαν ἀπὸ τοῦ εισαγγελέως Ἐφετείου Πατρῶν.». ¹⁴⁹ Η δίκη της Μαρίας ξεκίνησε την 19^η Μαρτίου του 1962 στο Κακουργιοδικείο της Πάτρας. Η ίδια εξακολούθησε να υπερασπίζεται την άγνοια για τα σχέδια της μάνας της, το δικαστήριο όμως δεν πείσθηκε και της επέβαλλε ποινή δεκαπενταετούς κάθειρξης ως ένοχη ανθρωποκτονίας από πρόθεση. ¹⁵⁰ Μάνα και κόρη βρίσκονται πλέον στη φυλακή.

Την Τρίτη 4 Σεπτεμβρίου 1962, η Αλεξάνδρα Μέρδη οδηγείται στους πρόποδες του Υμηττού, στη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου όπου στις 5.40 τα ξημερώματα εκτελείται «διὰ τυφεκισμού». Την επομένη, κοινοποιείται ο θάνατος της «μέγαιρας πεθεράς», σ' ένα λιτό μονόστηλο στην *Μακεδονία*: «Τὴν 5.40 πρωινὴν εἰς τὸν συνήθη τόπον ἐκτελέσεως, παρὰ τὸν Χολαργόν, ἐξετελέσθη, παρουσία του εισαγγελέως κ. Βίλλια καὶ τοῦ γραμματέως τῆς εἰσαγγελίας κ. Στρατινιώτη, ἡ Αλεξάνδρα Ἀντ. Μέρδη, ἐτῶν 62, ἐξ Ἀγ. Ἀνδρέου Μεσολογγίου, ἡ ὁποῖα εἶχε κριθεῖ

¹⁴⁸ Πάνος Σόμπολος, *Εγκλήματα γένους θηλυκού στην Ελλάδα*, σελ. 93, εκδόσεις Πατάκη 2019

¹⁴⁹ Ο.π. σελ. 94 (απόσπασμα των πρακτικών της δίκης)

¹⁵⁰ Της επιβλήθηκε επιπλέον πενταετής στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων και χρηματική ποινή 5000 δραχμές.

ἔνοχος ἄνευ ἐλαφρυντικῶν ὑπὸ τοῦ Κακουργιοδικείου Ἀμαλιάδος διὰ τὸν θάνατον τοῦ γαμβροῦ της Χρ. Εὐθ. Πρεβέντζα [...].¹⁵¹

¹⁵¹ Εφημ *Μακεδονία*, 5-9-1962, σελ. 5

Αθανασία Αγγελινού (4 Οκτωβρίου 1962)

ΨΥΧΟΠΑΘΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΟΛΗΠΤΟΣ ΕΦΟΝΕΥΣΕ ΤΟΝ ΚΟΙΜΩΜΕΝΟΝ ΣΥΖΥΓΟΝ
ΤΗΣ ΔΙ' ΑΞΙΝΗΣ

ΛΕΓΕΙ ΟΤΙ ΤΗΣ ΕΦΕΡΕΤΟ ΒΑΝΑΥΣΩΣ ΚΑΙ ΟΤΙ ΕΙΧΕΝ ΕΡΩΜΕΝΑΣ¹⁵²

Η Αθανασία Αγγελινού, τον Ιούνιο του 1960, ξημερώματα Πέμπτης 23 Ιουνίου, πολτοποίησε με μια αξίνα το κεφάλι του συζύγου της. Ήταν ο δεύτερος γάμος αυτής της «βαθιά θρησκευόμενης γυναίκας». Η εφημερίδα *Έλευθερία*, αφιερώνει για το γεγονός την επομένη της ομολογίας του φόνου, ένα τρίστηλο στην τελευταία σελίδα της. Εντυπωσιακός ο ειδησεογραφικός τίτλος, δηλωτικός αλλά και έμμεσα σχολιαστικός όσον αφορά στην ανακοίνωση του γεγονότος, αμφίσημος («Λέγει ...») όσον αφορά στα αίτια του φόνου. Στο ίδιο πνεύμα και οι μεσότιτλοι του άρθρου (ΘΑ ΒΡΕΙΤΕ ΤΟΝ ΑΝΤΡΑ ΜΟΥ ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΝ ΣΤΟ ΚΡΕΒΑΤΙ, ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΡΙΨΕ ΤΟ ΚΡΑΝΙΟΝ, ΨΥΧΟΠΑΘΗΣ Η ΔΡΑΣΤΙΣ, ΕΙΧΕ ΠΡΟΜΕΛΕΤΗΣΗ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ). Σε αυτόν τον δεύτερο γάμο, -σύμφωνα με την κατάθεσή της- κακοπερνούσε αφού ο άντρας της έβγαινε με άλλες γυναίκες, την κακομεταχειριζόταν και συχνά την έδερνε. Το ζευγάρι ζούσε στη συνοικία της Πεύκης (Άνω Μαγκουφάνα ήταν η ονομασία της περιοχής τότε) του Αμαρουσίου Αττικής. Το βράδυ που διεπράχθη ο φόνος, είχαν κανγαδίσει, η ίδια πήρε τα χάπια της για να κοιμηθεί,¹⁵³ τα ξημερώματα σηκώθηκε και με μια αξίνα αφού πλησίασε το κρεβάτι που κοιμόταν ο Νικόλας Αγγελινός του έφερε αλλεπάλληλα θανατηφόρα χτυπήματα στο κεφάλι και το στήθος. Κατόπιν, πήρε κι άλλα χάπια, ξάπλωσε και ξανακοιμήθηκε. Η ίδια, αφού ξημέρωσε, με τη συνοδεία μιας γειτόνισάς την οποία παρακάλεσε να τη συνοδεύσει στο νοσοκομείο γιατί δεν αισθανόταν καλά, πήγε στη Χωροφυλακή και ομολόγησε την πράξη της.

Η Αγγελινού έπασχε από «έντονον ύποσεξουαλισμόν» μετά από το ατύχημα που είχε υποστεί και μάλιστα «έξεδηλώθη εις αυτήν θρησκομανία». Προβάλλεται λοιπόν στο άρθρο της *Έλευθερίας* ως -φυσικό επόμενο μάλλον- επόμενο ότι ο σύζυγός της «είχε συνάψη, κατόπιν τούτου σχέσεις με άλλας γυναίκας». Η ίδια «[...] Τοῦ ἐλιβάνιζε καθημερινῶς τὰ ἐνδύματα διὰ νὰ μὴ δύναται νὰ πηγαίνει με τὰ λιβανισμένα καὶ διαβασμένα με τὰς προσευχάς της ἐνδύματα εἰς τὰς ἐρωμένας του καὶ ἤναπτε παρουσία του πλῆθος εἰκόνων πρό τῶν κηρίων [...]». Ο Αγγελινός είχε εγκαταλείψει για ένα διάστημα το σπίτι του αλλά, σύμφωνα με μαρτυρίες των

¹⁵² Εφημ *Έλευθερία*, 24-6-1960, σελ. 6

¹⁵³ Η Αγγελινού είχε σε προγενέστερο χρόνο τραυματιστεί στο κεφάλι σε τροχαίο ατύχημα και έκτοτε έπαιρνε φαρμακευτική αγωγή.

γειτόνων, «[...] κατόπιν συστάσεων συγγενῶν και φίλων ἐπανήλθε πρὸ ἡμερῶν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλ' ἤρνεϊτο να ἐξοφλήσῃ τὰ χρέη τὰ ὅποια εἶχε συνάψῃ ἡ σύζυγός του ὅτε οὗτος ἀπουσίαζε. Τοῦτο ἀπετέλεσεν ἀφορμὴ νέων διενέξεων [...]». Ἡ γειτονιά φαίνεται να αναγνωρίζει ὅμως ὅτι «[...] ἡ Ἀθανασία ἀπαυδήσασα πλέον και βοηθούσης και τῆς ψυχοπαθείας ἐκ τῆς ὁποίας κατετρύχετο, τὸν ἐφόνευσεν.»

Εἰς τὸ Ἱπποκράτειον νοσοκομεῖον ὅπου νοσηλεύεται

ΑΠΕΛΟΓΗΘΗ Ἡ ΘΡΗΣΚΟΛΗΠΤΟΣ ΦΟΝΙΣΣΑ

**Ἰσχυρίσθη ὅτι ἐξετέλεσε τὸν σύζυγόν της
ὑπὸ τὸ κράτος ἰσχυρᾶς νευρικῆς κρίσεως**

ΕΠΑΝΕΛΑΒΕΝ ΟΤΙ ΤΟ ΘΥΜΑ ΤΗΝ ΕΞΗΡΕΘΙΣΕ, ΥΒΡΙΖΟΝ ΤΑ ΘΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΚΝΥΟΝ Εἰς ΑΥΤΗΝ ΑΣΕΜΝΟΥΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ.— ΟΛΙΓΗΝ ΩΡΑΝ ΠΡΟ ΤΟΥ ΦΟΝΟΥ ΤΗΣ ΕΚΑΨΕ ΤΟ ΧΕΡΙ ΜΕ ΤΣΙΓΑΡΟ.— Ο ΣΑΤΑΝΑΣ, ΕΙΠΕ, ΔΕΝ ΤΟΥΣ ΑΦΗΝΕ ΝΑ ΗΣΥΧΑΣΟΥΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΣΠΡΩΧΝΕ Εἰς ΤΟ ΚΑΚΟΝ.— ΔΙΕΣΚΕΔΑΖΕ, ΠΡΑΓΜΑΤΙ, ΜΕ ΑΛΛΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΟ ΘΥΜΑ;

Ζητεῖ τώρα νὰ τὴν τιμωρήσῃ φρικτὰ ὁ Θεὸς

Πρωτοσέλιδο στην εφημερίδα *Μακεδονία*, 25-6-1960

Δύο ἡμέρες μετὰ ἀπὸ τὸ φονικὸ στην Πεύκη και μια μετὰ ἀπὸ τὴν κοινοποίησή του στα αναγνωστικὸ κοινό, ἡ εφημερίδα *Ελευθερία* σε τετράστιγλο τῆς πρώτης σελίδας αναφέρεται στο διαζύγιο του μεγιστάνα Αριστοτέλη Ωνάση ἀπὸ τὴν σύζυγό του Τίνα Λιβανού, στην Αλαμπάμα των ΗΠΑ: «Τὸ διαζύγιον ἐξεδόθη πρὸ ἡμερῶν και πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς κ. Ωνάση εἰς Παρισίους. Ἡ ἡλικίας 29 ἐτῶν και ὠραιότατη κ. Ωνάση, εἰς τὴν σχετικὴν αἴτησιν τῆς κατηγόρησε τὸν σύζυγόν της διὰ «ψυχικὴν σκληρότητα» [...] οὐδεμίαν ἀξίωσιν περὶ διατροφῆς προέβαλεν εἰς βάρος τοῦ πρώην συζύγου της».¹⁵⁴ Στο ἴδιο ἀρθρο καταγράφεται ὅτι ὁ γάμος Ωνάση - Λιβανού εἶχε ουσιαστικὰ διαλυθεῖ δυο χρόνια νωρίτερα, ὅταν «ὁ Ἕλλην μεγαλοεφοπλιστὴς ἐπραγματοποίησε «κρουαζιέραν» εἰς τὴν Μεσόγειον μὲ τὴν ὑψίφωνον Μαρία Κάλλας». Δυο περιπτώσεις γυναικείας κακοποίησης θα μπορούσε κάποιος να ἰσχυριστεῖ, δυο ατυχεῖς γάμοι με διαφορετικὴ ἐκβασῇ. Στον ἓνα ἄμεσο και «πολιτισμένο» διαζύγιο και στον ἄλλο ἄγριο φονικὸ. Πιθανόν να σχετίζεται με τὴν ταξικὴ θέση, τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο ἀλλὰ σίγουρα και με τα ἐν γένει ἰσχύοντα στην Ελλάδα τῆς δεκαετίας του 1960. Γεγονός εἶναι πάντως πως ἡ οικογενειακὴ ιδιωτικότητα στο βαθμὸ που αὐτὴ μπορεί να υπάρξει, ὅταν δὲν ἀναιμειγνύεται με τὴν ἀνοχή και τὴ συγκάλυψη -πολλές φορές ἡ «γειτονιά» γνωρίζει ἀλλὰ δὲν μιλά- ἡ ο

¹⁵⁴ Εφημ. *Ελευθερία*, 25-6-1960, σελ. 1

Τύπος με την αποκάλυψη, το σχολιασμό και τη διόγκωση που τρέφει και διαμορφώνει την κοινή γνώμη, συχνά χαρακτηρίζεται από ανοιχτή ή συγκαλυμμένη βία. Σε όλες τις περιπτώσεις πάντως –είτε μιλάμε για «αναίμακτα» διαζύγια είτε για αποτροπιαστικά εγκλήματα όπως αυτό της Αγγελινού, ο Τύπος λειτουργεί «ερεθιστικά» για το κοινό που αδημονεί να πληροφορηθεί για περισσότερες λεπτομέρειες οι οποίες είναι τρομολαγνικές στην περίπτωση της Αγγελινού –και των υπολοίπων γυναικών που δικάστηκαν και καταδικάστηκαν με την εσχάτη των ποινών- ή ανάγνωσμα κομμωτηρίου για την νεόκοπη μικροαστική τάξη της περιόδου όταν αναφέρονται σε μέλη της εγχώριας ή ξένης αρχηγείας.

Παράλληλα όμως με όλα αυτά τα ζοφερά, ο Τύπος το ίδιο διάστημα κάνει την κινηματογραφική επισκόπηση της χρονιάς. Σε δύο διαδοχικές δημοσιεύσεις στην *Έλευθερία*,¹⁵⁵ ο Μάριος Πλωρίτης αποτυπώνει και σχολιάζει την κίνηση στις κινηματογραφικές αίθουσες της χώρας.¹⁵⁶ Επισημαίνει στις 3-7-1960 ο κριτικός την αλματώδη άνοδο του κινηματογραφικού κοινού «άφοῦ μέσα σὲ 10 μόλις χρόνια οι θεατές τῶν σκοτεινῶν αἰθουσῶν, οὔτε λίγο οὔτε πολύ διπλασιάστηκαν!». Παρατηρεῖ επίσης ὅτι πέρα ἀπὸ την ποσοτική αύξηση των θεατῶν στις κινηματογραφικές αἰθουσες ὑπάρχει και ποιοτική μεταβολή ἀφοῦ με τη συνδρομή και των κριτικῶν στήλων των εφημερίδων το γούστο του κοινού «ἀρχίζει νὰ ἀνεβαίνει σιγά – σιγά» και «ταινίες μὲ οὐσιαστικότητα, ἀνθρώπινη καὶ καλλιτεχνική ἀξία δὲν ἀγνοήθηκαν» ἀλλὰ και «ἡ προτίμηση γιὰ τὸ ἑλληνικὸ φιλμ δὲν εἶναι πιά τυφλή. Πετυχαίνουν, κατὰ κανόνα, οἱ πιὸ φροντισμένες, οἱ πιὸ ἄρτιες σχετικὰ ταινίες μας». Κόσμοι παράλληλοι, ἀσύμπτωτοι θα παρατηρήσουμε. Ἡ οικονομική πρόοδος, ἡ πνευματική κίνηση και το συνακόλουθο «φως» μαζί με τη φτώχὴ μικροαστική περιφέρεια των πόλεων και της χειμάζομένης ἐλληνικῆς υπαίθρου σκιαγραφοῦν την ἐλληνική δεκαετία του 1960. Ἡ συνύπαρξη του Καζαντζίδη που τραγουδά τον λαϊκὸ καημὸ και ἡ Κάλλας που μεσουρανεῖ στις διεθνεῖς σκηνές.

¹⁵⁵ Εφημ. *Έλευθερία*, Σάββατο 25-6-1960 και 3-7-1960

¹⁵⁶ Ενδεικτικὰ ἀναφέρουμε κάποιες ἀπὸ τις ταινίες που προβλήθηκαν και τα εισιτήρια που «έκοψαν»: *Χιροσίμα ἀγάπη μου* (Αλαίν Ρενέ – Γαλλία) 53.990 εισιτήρια, *Ο κλέψας του κλέψαντος* (Μάριο Μοντιτσέλλι – Ιταλία): 26.571 εισιτήρια, *Μερικοί το προτιμούν καυτό* (Μπίλλυ Γουάιλντερ – ΗΠΑ) 93.440 εισιτήρια, *Γη ποτισμένη με αἷμα* (Μπ. Κον – Ινδία): 87.126 εισιτήρια. Ἀπὸ τις ἐλληνικές ταινίες που βγήκαν στις αἰθουσες ἐκείνη τη χρονιά, πρωταθλήτρια ἀνεδείχθη ἡ ταινία *Το ζῦλο βγήκε ἀπὸ τον παράδεισο* του Ἀλ. Σακελλάριου με πρωταγωνιστές την Ἀλίκη Βουγιουκλάκη και τον Δημήτρη Παπαμιχαήλ (Φίνος Φιλμς) και 259.530 εισιτήρια, ἐνῶ δευτεραθλήτρια ἀναδεικνύεται το *Κλωτσοσκούφι* του Ντίνου Δημόπουλου με πρωταγωνιστές την Ἀλίκη Βουγιουκλάκη και τον Ἀλέκο Ἀλεξανδράκη (Φίνος Φιλμς) και 228.424 εισιτήρια.

ΚΑΤΕΔΙΚΑΣΘΗ ΕΙΣ ΘΑΝΑΤΟΝ Η ΣΥΖΥΓΟΚΤΟΝΟΣ ΑΓΓΕΛΙΝΟΥ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥΡΓΙΟΔΙΚΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Εφημ. *Έλευθερία*, 17-1-1961, σελ. 6

Η υπόθεση της Αγγελινού εκδικάστηκε στο Κακουργιοδικείο Πειραιά τη Δευτέρα 16 Ιανουαρίου 1961. Η ίδια κατά τη διάρκεια της δίκης της επανέλαβε όσα είχε πει και στη Χωροφυλακή, ότι δηλαδή ο Αγγελινός «τῆς ἐφέρετο σκαιῶς, τὴν ἐχλεύαζε ὡς πρὸς τὴν θρησκευτικὴν τῆς πίστην καὶ τῆς ἐστέρει συχνάκις καὶ αὐτὴν τὴν διατροφήν»,¹⁵⁷ τῆς εἶχε κάνει τὴ ζωὴ ἀφόρητη, σε σημεῖο που εἶχε νωρίτερα αποπειραθεῖ να δώσει ἡ ἴδια τέλος στῆς ζωὴ τῆς. Τα ἀδελφία του θύματος στον ἀντίποδα, ἰσχυρίστηκαν ὅτι τὰ αἷτια τοῦ φόνου ἦταν οικονομικά. Ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου ἐκδόθηκε «τὴν 2αν πρωῒνήν μετὰ δίωρον διάσκεψιν τῶν ἐνόρκων, ὁ προῖστάμενος τῶν ὁποίων ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν νὰ μὴ ἐπιβληθῇ ἡ ποινὴ θανάτου.». ¹⁵⁸ Ο εἰσαγγελέας πάντως πρότεινε να κηρυχθεῖ ἐνοχὴ ἡ Αγγελινού καὶ να τῆς ἐπιβληθεῖ ἡ ἐσχάτη τῶν ποινῶν. Το δικαστήριό ἀποφάσισε να μὴν τῆς ἀναγνωριστεῖ κάποιο ἐλαφρυντικό καὶ τὴν καταδίκασε σε θάνατο. Ἡ *Μακεδονία*, σε τετράστηλο τῆς 7^{ης} σελίδας τῆς 17^{ης} τοῦ Ιανουαρίου ἔχει ἐκτενέστερο ρεπορτάζ γιὰ τὴν καταδίκη τῆς Αγγελινού. Ἡ Αγγελινού ὠδηγήθηκε στὶς γυναικείες φυλακὲς καὶ ὥρα 5.25 το ξημέρωμα τῆς 10^{ης} Αὐγούστου τοῦ 1962, ἐκτελέστηκε στους πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ, στὴ μονὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου. Ἡ *Έλευθερία* τὴν ἐπόμενη μέρα, 11^η Αὐγούστου, ἀναφέρεται στὴν ἐκτέλεσή τῆς σε ἓνα μονόστηλο με τὴν καταληκτικὴ παρατήρηση: «Ἡ Ἀγγελινοῦ, ἡ ὁποῖα, σημειωτέον ἦτο θρησκώληπτος, δὲν ἐδέχθη να μετελάβῃ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.».

Τὴν ἴδια ἡμέρα στὸ ἴδιο μονόστηλο τῆς τελευταίας σελίδας τῆς ἐφημερίδας περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἐκτέλεση «κατὰ τὰ κεκανονισμένα» τοῦ τέως λοχία Ζουρνατζή Ἀναστάσιου, ἐτῶν 23, ὁ ὁποῖος με τὴν υπ'αριθμὸ 201/60 τοῦ Διαρκοῦς Στρατοδικείου Θεσσαλονίκης «κατεδικάσθη εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν ἐπὶ ἀνθρωποκτονία ἐκ προθέσεως τῆς φίλης τοῦ Κωνσταντινῆς Γατέλλου, πράξεως τελεσθείσης εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σείχ Σοῦ Θεσσαλονίκης τὴν 14.4.1960». Ο Ζουρνατζῆς ἐκτελέσθηκε στὶς 5.38 τα ξημερώματα, «ὅπισθεν τῶν φυλακῶν τοῦ Ἑπταυργίου». Ἡ *Μακεδονία*, πιθανόν λόγω τῆς ἐγγύτητος τῆς εἰδήσεως, ἀφιερώνει ἓνα τετράστηλο στὴν πρώτη σελίδα γιὰ τὸν Ζουρνατζή, στὸ τέλος τοῦ οὐοίου

¹⁵⁷ Εφημ. *Έλευθερία*, 17-1-1961, σελ. 6

¹⁵⁸ Ο.π. σελ. 6

αναφέρεται σύντομα και στη θανάτωση της Αγγελινού με τον επιγραμματικό, και μάλλον άνευρο, μεσότιτλο «Καὶ μία φόνισσα», η δε είδηση της εκτέλεσης της Αγγελινού είναι πανομοιότυπη με το αντίστοιχο άρθρο της *Ἐλευθερίας*. Την προηγούμενη μέρα, ανήμερα των εκτελέσεων, η *Μακεδονία* κατέγραφε την περίπτωση τέντυ μπόϋ, ο οποίος «κατεδικάσθη εἰς θάνατον»

BIENNH 9. (Ρώυτερ). Ο ραδιοφωνικός σταθμός της Σόφιας, μετέδωσε σήμερον (χθές), ὅτι κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὁ τέντυ μπόϋ Μπόρις Μιλανώφ Γκόλεφ, διότι ἐτραυμάτισε πολιτοφύλακα διὰ μαχαίρας. Ὁ ἐκφωνητής προσέθεσεν, ὅτι ἡ ἀπόφασις αὐτὴ θὰ ἀποτελέσῃ μάθημα δι' ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι διαταράσσουν τὴν δημοσίαν τάξιν.¹⁵⁹

Η υπερβολή της ποινής είναι δηλωτική του «ηθικού πανικού» που καταλαμβάνει κοινωνίες και καθεστώτα όταν απειλείται η καθεστηκυία τάξη όχι μόνο η οικονομικοκοινωνική αλλά κυρίως τα θεμέλιά της, η κρατούσα ηθική και τα σύμβολα της νομιμότητας. Ο σκοπός της είναι πρόδηλα αποτρεπτικός – παραδειγματιστικού χαρακτήρα για όποιον μελλοντικά αποπειραθεί να αμφισβητήσει την ιδεολογική ηγεμονία. Ας μην ξεχνάμε εξάλλου ότι η δεκαετία του 1960 είναι η δεκαετία της έντονης αμφισβήτησης από τη νεολαία,¹⁶⁰ για την ακρίβεια της οργανωμένης, ενσυνείδητης αντίδρασης σε όλα όσα ο παλιός κόσμος κληροδοτεί.

Στην Ελλάδα των πολλαπλών προσώπων της δεκαετίας αυτής -ταυτόχρονα με την αναπτυξιακή προσπάθεια- εξακολουθεί να υπάρχει πρόβλημα υποσιτισμού «[...] Μεταδίδεται ἐξ Ἐλασσόνος, ὅτι ἡ τοπικὴ ἐφημερίς «Φωνὴ τῆς Ἐλασσόνος» γράφει, ὅτι τὰ παιδιά τῆς περιοχῆς εἰς ποσοστὸν 15% μεταβαίνουν τὴν πρωίαν εἰς τὰ σχολεῖα ἄνευ τροφῆς».¹⁶¹ Ο Σπύρος Μελάς στη στήλη ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΙΚΟΣΙΤΕΤΡΑΩΡΑ της *Ἐλευθερίας*, σχολιάζει την προσπάθεια να αναδειχθεί η Ελλάδα σε «κινηματογραφότοπο». Εκτιμά ότι η προσπάθεια αυτή είναι θετική διότι «μπορεῖ ν᾿ἀχη εὐχάριστα οικονομικά ἀποτελέσματα. Ἔχει ὁ τόπος τόση ἀνάγκη ν' ἀναπτύξῃ τοὺς πόρους του! Καὶ παρουσιάζει σοβαρὰ προσπάθεια νὰ τραβήξῃ ξένους ἐπιχειρηματίες κινηματογράφου νὰ δουλέψουν ἐδῶ καὶ ν' ἀφήσουν χρῆμα. Ἐδῶ θὰ βροῦν ἄφθονες ἡλιακές ἡμέρες, φθηνὰ μεροκάματα μὲ τὴν κομπάρσαρία καὶ τὸ κατώτερο κινηματογραφικὸ προσωπικόν, φθηνὰ κινηματογραφικὰ στούντιο, φθηνὰ

¹⁵⁹ Εφημ. *Μακεδονία*, 10-8-1962, σελ. 6

¹⁶⁰ Βλ. σχετικά: Κ. Κατσάπης (επιμέλεια), *Οι απείθαρχοι. Κείμενα για την Ιστορία της νεανικής αναίδειας τη μεταπολεμική περίοδο*, εκδ. Οκτώ, 2018 και Κ. Κατσάπης, *Το «πρόβλημα νεοαλαία».* *Μοντέρνοι νέοι, παράδοση και αμφισβήτηση στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1964-1974*, εκδ. Απρόβλεπτες εκδόσεις, 2013

¹⁶¹ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 17-1-1961

έξοδα κινήσεως, μιὰ πρωτοφανή προθυμία τοῦ κράτους νὰ παραχωρή τοὺς ἄνδρας τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ νὰ μεταμφιέζονται καὶ νὰ μεταφέρονται ὡς θεατρίνοι καὶ νὰ παίζουν κατὰ μάζες τὶς ταινίες τους [...].¹⁶² Ἡ Ελλάδα ἀλλάζει διαρκῶς, δημιουργεῖ τὴν εἰκόνα μιᾶς χώρας σε οικονομικό ὄργανο, ἐπενδύει στοὺς τουρισμό, τα συσκευασμένα προϊόντα, τὸ super market, ὅλα ὅσα χαρακτηρίζουν τὸν δυτικὸ τρόπο ζωῆς, τὸν ὁποῖο βέβαια τὰ νεολογιστικὰ κινήματα τῆς ἐποχῆς ἀρχίζουν νὰ ἀμφισβητοῦν, οἱ αὐτόχθονες ὁμῶς τώρα τὸν ἀνακαλύπτουν καὶ ἐνθουσιάζονται μετὰ τὴν ποιότητά του. Ὅλα αὐτὰ στὴν ἐπιφάνεια ὁμῶς, ἀφοῦ κάτω ἀπὸ τὸ ἐντυπωσιακὸ λούστρο ὑπάρχει φτώχεια, ἀνέχεια, καταπίεση, ἡ καθημερινότητα τῶν ἀνθρώπων που ζοῦν στὴν περιφέρεια τῶν ἀστικῶν κέντρων ἢ τὴν ἐπαρχία καὶ ἀναδεικνύεται εἴτε ἀπὸ εἰδησάρια «χωμένα» κάπου στὶς ἐσωτερικὲς σελίδες τοῦ Τύπου, εἴτε ἐκκωφαντικὰ στὶς θλιβερὲς περιπτώσεις τῶν ἀνθρώπων που ἐξετάζουμε, ὡς σημάδια μιᾶς κοινωνίας που ἀγωνίζεται νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν πενία καὶ τὴν ὑπανάπτυξη ἐπουλῶνοντας ἐπιδερμικά τὸ τραυματικὸ παρελθόν, ἐπισείοντας τὴ ρομφαία τῆς ποινῆς σε ὅποια πράξη ἀπειλεῖ τὴ συνοχή, τὸ διαμορφούμενο παρόν καὶ τὸ εὐοίωνο μέλλον. Στὸν Τύπο συνυπάρχουν ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ κίνηση, ἡ μικρὴ καὶ μεγάλη ἐγκληματικότητα, οἱ διαφημίσεις καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ οἱ στήλες που ἀπευθύνονται στὶς γυναῖκες εἰδικά, ὅπως εἶναι αὐτὴ τῆς *Μακεδονίας* «Ὁ κόσμος τῶν γυναικῶν» με συμβουλὲς γιὰ τὴν ὁμορφιά, τὴ μόδα, τὴ μαγειρικὴ, τὴν ἀθλήση τὸν πολυδιάστατο ρόλο που καλεῖται πλέον νὰ ἐνσαρκώσῃ ἡ γυναῖκα. Ποιὰ γυναῖκα ὁμῶς εἶναι τὸ ἐρώτημα. Τῆς υπαίθρου ἢ τῶν ἀναπτυσσόμενων ἀστικῶν κέντρων, τῆς πρωτεύουσας καὶ τῆς νεοσχηματιζόμενῃ μικροαστικῆς τάξεως που ζεῖ στὴν «περιοχὴ τοῦ Χίλτον», τὸ ὁποῖο θὰ ἀναδειχθεῖ σε σύμβολο ἀνάπτυξης καὶ ευμάρειας γιὰ τὸ υδροκέφαλο ἐλληνικὸ κράτος.¹⁶³

Τὸ τρίπτυχο ὕβρις, νέμεσις, τίσις ἐφαρμόζεται εἴτε στὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο τῶν πολιτικῶν ἐκτελεσθέντων ἢ διωγμένων τῆς προηγούμενης σκοτεινῆς περιόδου τοῦ 1950, εἴτε στὸ χαμερπὲς τῶν ποινικῶν τῆς ἀπαστράπτουσας δεκαετίας τοῦ 1960.

¹⁶² Εφημ. Ἐλευθερία, 17-1-1961, σελ. 1

¹⁶³ Τὸ ξενοδοχεῖο Χίλτον, ἐμβληματικὸ γιὰ τὴν πρωτεύουσα, κατασκευάστηκε μετὰ τὴν 1958 καὶ 1963, σε οἰκόμεδο ἐκτάσεως 16.000 πηχεῶν, τὸ ὁποῖο παραχωρήθηκε ἐναντὶ 750.000 δολαρίων στὸν ἐφοπλιστὴ Ἀπόστολο Πεζά. Τὸ οἰκόμεδο, στὴ διασταύρωση τῶν οδῶν Βασιλίσσης Σοφίας καὶ Βασιλέως Κωνσταντίνου, μέχρι τότε στέγαζε στρατιωτικὲς υπηρεσίες οἱ ὁποῖες μεταφέρθηκαν. Τὸ ξενοδοχεῖο ἐγκαινιάστηκε τὴν 20^η Ἀπριλίου 1960. Πηγή: <https://www.lifo.gr/now/athens/otan-i-athina-dihazotan-mprosta-stin-anegersi-toy-hilton>

ΕΞΕΤΕΛΕΣΘΗ Η ΦΟΝΕΥΣΑΞΑ ΕΙΣ ΜΑΓΚΟΥΦΑΝΑΝ ΜΕ ΑΞΙΝΗΝ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΤΗΣ

Ἐξετελέσθη χθὲς τὴν 5.25' πρωτὴν εἰς τὸν ὄπισθεν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Εὐαλό- του χώρον, παρὰ τὸν εἰρημὸν Παπάγου, ἡ Ἀδυνασία χθὲς Νικόλαον Ἀγγελοπού- λου γένος Ἀλεξάνδρου Μπουμπουνοπούλου, κατείκας Μαγκευφάνας, ἡ ὁποία εἶχε κα- ταδικασθῇ εἰς κρίσιν διὰ τὸν φόνον δι' ἑξήτης τοῦ κοιμημένου συζύγου της. Ἡ Ἀγγελῆνός, ἡ ὁποία, ἐπηρεαζομένη ἤτο θρη- σκόλητος, ἐν ἰδίᾳ νὰ μεταλάβῃ τὸν Ἀρχαίτων Μυστηρίων.

ΚΑΙ Ο ΦΟΝΕΥΣ ΤΗΣ ΦΙΛΗΣ ΤΟΥ
ΕΙΣ ΤΕΙ'Χ ΣΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 10. (Τοῦ ἀντιστοικρ:- τοῦ μας).— Ὑπὸ τοῦ βασιλικῆς Ἐπιτρο- πῆς τοῦ Διαρκεῶς Στρατοδικείου Θεσα- λονίκης ἀνκοινώθη ὅτι σήμερον καὶ ὥραν 3.38' ἀποθνή τὴν φυλακῶν τοῦ Ἐπισ- τωρίου γένετο ἡ ἐκτέλεσις, κατὰ τὰ κα- κανευσμῶνα, τοῦ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 201)60 ἀποφάσεως τοῦ Διαρκεῶς Στρατοδικείου Θεσσαλονίκης καταδικασθέντος — εἰς τὴν παιὴν τοῦ θανάτου τέως λοχίου Ζουριτζή Ἀναστασίου τοῦ Εὐσταθίου, ἱτάν 23; εἰς Ἀλυστράτης Χερσῶν. Οὗτος καταδικάσθη εἰς τὴν ισόβιαν τὸν ποινὴν ἐπὶ ἀνθρωπο- κτονίᾳ ἐκ προέβλεως τῆς φίλης του Κων- σταντίνος Γατίλλου, πρόξενος τελευτήσεως εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ 20% τοῦ Θεσσαλο- νίκης τὴν 14.4.1960. Ἡ ὡς ὄνα ἀ- πόφασις ἐπικυρώθη ὑπὸ τοῦ Ἀναδωροῦ τοῦ Δικαστηρίου, σχετικῇ εἰς αὐτοὺς φ- ναρίσματος τούτων ὡς καὶ, χάριτος ἀπερρί- εθη.

Αικατερίνη Δημητρία (10 Ιουλίου 1965)

ΤΕΣΣΑΡΑΣ ΦΟΡΑΣ ΕΙΣ ΘΑΝΑΤΟΝ ΚΑΤΕΔΙΚΑΣΘΗ Η ΦΟΒΕΡΑ

ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΤΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΕΙΧΕ ΔΙΑΠΡΑΞΕΙ ΤΕΣΣΑΡΑ ΣΤΥΓΕΡΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

ΝΑΥΠΛΙΟΝ, 8 – Το κακουργιοδικεῖον, κατεδίκασε την Αἰκατερίνην, σύζυγον Γ. Δημητρία, ἐτῶν 42, κάτοικον Στούμπας Καλαμάτας, τετράκις εἰς θάνατον, διὰ τοὺς διαπραχθέντας ὑπ' αὐτῆς, τέσσαρας φόνους.

Ὡς γνωστόν, αὕτη εἶχε δηλητηριάσει διὰ παραθείου τὴν μητέραν της Τεκούλα Λουκαρέα, τὸν ἀδελφόν της Κωνσταντῖνο, τὴν ὁμοχώριόν της Καιτούλαν Τσιλιγωνέα καὶ τὸν πενταετὴ Ἡλία Πίτσουλα. Διὰ τὴν ἀπόπειραν ἀνθρωποκτονίας κατὰ τῆς τετραέτιδος Ἀθηνᾶς Θωμέα, τὸ διαστήριον τῆς ἐπέβαλε τὴν ποινὴν τῆς δεκαετοῦς καθείρξεως. Κατὰ τὴν ἀπολογίαν της, ἡ κατηγορουμένη ὡμολόγησεν τὰς ἀνωτέρω πράξεις της, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσε ἀπὸ 27^{ης} Μαΐου μέχρις 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1962. Οἱ ἔνορκοι ἐκήρυξαν αὐτὴν ἔνοχον ἄνευ οὐδενὸς ἐλαφρυντικοῦ, τὸ δὲ δικαστήριον τῶν συνέδρων ἐδέχθη, ὅτι οἱ ἀνωτέρω πράξεις εἶναι ἰδιαζόντως ἀπεχθεῖς. Ἡ καταδικασθεῖσα ἤκουσε μὲ ἀπάθειαν τὴν εἰς θάνατον καταδίκην της.¹⁶⁴

Ἡ Δημητρία, «ἡ ὕαινα τῆς Μάνης» ἢ «ἡ δηλητηριάστρια τῆς Μάνης» κατὰ τὸν Τύπο, δικάστηκε καὶ καταδικάστηκε γὰρ τα ἐγκλήματά της. Το κακουργιοδικεῖο του Ναυπλίου ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασί του στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1963 κρίνοντάς τὴν ἔνοχον γὰρ τέσσαρις ἀνθρωποκτονίαις ἀπὸ πρόθεσιν καὶ μιᾷ ἀπόπειρᾳ ἀνθρωποκτονίας οἱ ὁποῖαι τελέστηκαν κατὰ τρόπον ἰδιαζόντως ἀπεχθὴ καὶ ἀπὸ ἀτομο ἐπικίνδυνον γὰρ τὴν δημόσιαν ἀσφάλειαν. Τῆς ἐπιβλήθηκε ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου γὰρ καθεμίᾳ ἀνθρωποκτονίᾳ καὶ πρόσκαιρη καθείρξις δεκαπέντε ἐτῶν γὰρ τὴν ἀπόπειραν ἀνθρωποκτονίας. Ὁδηγήθηκε στὶς φυλακὰς καὶ ἐκτελέστηκε τὸ Σάββατον 10 Ἀπριλίου 1965 στὸν Ὑμηττό, ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου. Ἦταν ἡ τελευταία γυναῖκα ποὺ ἐκτελέστηκε ἐν τῇ Ἑλλάδι.

Ἡ ὕαινα τῆς Μάνης Αἰκατερίνη Δημητρία, ἐτῶν 40, ἡ ὁποία εἶχε καταδικασθῇ τετράκις εἰς θάνατον τὸν Μάιον τοῦ 1963 ὑπὸ τοῦ κακουργιοδικεῖου Λασηθίου, ὠδηγήθη τὴν 5.45 πρωῒν ἰς τὸ Γουδί καὶ

¹⁶⁴ Εφημ. *Μακεδονία*, 9-5-1963, σελ. 8

ἐξετελέσθη, παρουσία τοῦ εἰσαγγελέως πλημμελειοδικῶν κ. Π. Νικολοδήμου. Ἦ ἐκτελεσθεῖσα, ἐπειδὴ ἐγκατελήφθη, λόγω τοῦ δυστρόπου χαρακτήρος της ὑπὸ τοῦ συζύγου της, ἐκδικουμένη, ἐδηλητηρίασε τὴν μητέρα της [...] μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κινήσῃ τὰς ὑποψίας ἀρχῶν καὶ νὰ ὀδηγηθῇ μετὰ τὴν καταδίκην της ἐνώπιον τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος ψυχρά, ὅπως καὶ ὅταν ἐξετέλῃ τὰ στυγερά ἐγκλήματά της.¹⁶⁵

Λανθάνον αἴτιο γιὰ τὰ εγκλήματά της θεωρήθηκε ὁ «δύστροπος χαρακτήρας» που εἶχε ὀδήγησεν τὸν σύζυγό της νὰ τὴν εγκαταλείψει καὶ τὴν ἴδια νὰ ἀναζητήσῃ ἐκδίκησιν ἀπὸ τὸ συγγενικό της περιβάλλον, τὸ ὁποῖο θεώρησε υπεύθυνο γιὰ τὴν κατάστασιν ἐν ᾗ ὀδηγήθηκε ὁ γάμος της. Ἡ ἴδια κατὰ τὴν ἀπολογία της εἶχε ἰσχυρισθεῖ ὅτι «οἱ συγγενεῖς της τὴν χώρισαν ἀπὸ τὸν ἄνδρα της καὶ δὲν μετανοεῖ δι' ὅτι ἔκαμε.».

Ἡ Δημητρία, ἀπὸ τὴν 27^η Μαΐου 1962 μέχρι τὴν 6^η Σεπτεμβρίου 1962 δηλητηρίασε «διαδοχικῶς διὰ παραθείου, τὸ ὅποιο ἔρριπτε εἰς τὸ φαγητὸν ἢ τὸν καφέ», τὴν μητέρα της Σπεκούλα χήρα Γεωργίου Λουκαρέα 75 ἐτῶν, τὴν θεία της Ποτούλα 52 χρονῶν, τὸν ἀδελφὸν της Κωνσταντῖνον Λουκαρέα καὶ τὸν πεντάχρονον Ἡλία Πίτσουλα. Αφορμὴ γιὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἐγκληματικῆς δράσεως τῆς Δημητρίας ἦταν ὁ «αἰφνίδιος θάνατος τοῦ 5ετοῦς Ἡλ. Πίτσουλα, εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν γενομένην τοξικολογικὴν ἐξέτασιν τῶν ἔχνη παραθείου.».¹⁶⁶ Οἱ συγχωριανοὶ της ἐν τῇ Στούπᾳ τῆς μεσσηνιακῆς Μάνης, εἶχαν σχηματίσει ὑποψίας ἀπὸ παλιότερα γιὰ τὴν ἐμπλοκὴν τῆς Δημητρίας ἐν τοῖς συνεχόμενοις αἰφνίδιους θάνατοις,¹⁶⁷ οἱ ὁποῖοι ἐνδυναμώθηκαν μετὰ τὴν τοξικολογικὴν ἐξέτασιν τοῦ νεότερου θύματός της. Ἡ Δημητρία εἶχε προσπαθήσῃ νὰ δηλητηριάσῃ καὶ ἓνα ὀκτάχρονον κοριτσάκι, ἐν ᾧ προσέφερε ἓνα ῥόδι ἐμποτισμένον με παραθεῖον, τὸ ὁποῖον ὁμῶς σῶθηκε. Λέγεται ὅτι ὁ πατήρ της εἶχε παλιότερα ἐλθεῖ ἐν λεκτικῇ προστριβῇ με τὴν Δημητρίαν. Ἡ δράστις ἐκτελέσθη ἀπὸ τὴν χωροφυλακὴν Καρδαμύλης. Οἱ ἐξελίξεις εἶναι πλέον ταχείαι. Τὴν ἐπόμενη μέρα ἡ Δημητρία ὀδηγεῖται ἐν ἀντιεἰσαγγελεῖ Πλημμελειοδικῶν Καλαμάτας, ὅπου «ὡμολόγησε μὲ προκλητικὴν κυνικότητα τὴν ἐνοχὴν της, μόνον δὲ ὅταν ἀνεφέρετο εἰς τὴν δηλητηρίασιν τῆς μητρὸς της ἀνελύετο εἰς λυγμούς, ἐκδηλώνουσα οὕτω τὴν μεταμέλειάν της διὰ τὸν θάνατον ταύτης.».¹⁶⁸ Οἱ

¹⁶⁵ Εφημ. *Μακεδονία*, 11-4-1965, σελ. 7

¹⁶⁶ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 11-9-1962, σελ. 1

¹⁶⁷ Ο Π. Σόμπολος ἐν τῷ βιβλίῳ του *Εγκλήματα γένους θηλυκοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι*, σελ. 50 καταγράφει ἀπὸ τὸ ρεπορτάζ τὴν κατάθεσιν τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος Νεοχωρίου: «Εγὼ εἶχα ὑποψιασθεῖ ὅτι οἱ θάνατοι δὲν ἦσαν φυσιολογικοὶ [...]»

¹⁶⁸ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 12-9-1962, σελ. 8

αστυνομικές αρχές σύμφωνα με το ρεπορτάζ, «πιστεύουν ότι η Δημητρέα προέβη εις τὰς ἐγκληματικές ἐνέργειάς της διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν οἰκογένειάν της, διότι τὴν ἐθεώρησε ὑπαίτιον τῆς διαστάσεως μετὰ τοῦ συζύγου της. Πάντως δὲν ἀποκλείουν καὶ τὴν ἐκδοχὴν ὅτι αἱ δηλητηριάσεις εἶχον περιουσιακά κίνητρα, τῆς δράστιδος ἀποσκοπούσης τὴν ἐξόντωσιν τῶν συγγενῶν της διὰ νὰ τοὺς κληρονομήσῃ.».¹⁶⁹

Ἡ ἀνασσα Φρειδερίκη το ἴδιο διάστημα καὶ ἐνῶ στο δημόσιο διάλογο κυριαρχοῦν οἱ ἀντιδράσεις γιὰ τὴν αὐξήση τῆς βασιλικῆς χορηγίας,-σε μιὰ κίνηση πολιτικοῦ ἀντιπερισπασμοῦ, περιοδεύει στὴν Κομοτηνὴ «συνοδευομένη ὑπὸ τῆς πριγκιπίσσης Εἰρήνης [...] ὅπου ἐπεθεώρησε τὰ ἐκεῖ ‘σπίτια τοῦ παιδιοῦ’...».¹⁷⁰ Δήλωσε δε νωρίτερα, ὡς θεματοφύλακας τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογένειας καὶ τῶν παραδόσεων ὅτι «‘ἐλπίζει’ νὰ νυμφευθῇ ὁ διάδοχος [...] ὅπως ἐλπίζει ὅτι ‘σύντομα θα γίνῃ γιὰ γιὰ’...».¹⁷¹

Λίγους μῆνες μετὰ τὴν καταδίκη τῆς Δημητρέα ἀπὸ τὸ δικαστήριον, στὶς 24 Οκτωβρίου, ἓνα τηλεγράφημα ἀπὸ τὴ Σουηδικὴ Ακαδημία ἀνακοινώνει τὴ βράβευση τοῦ Γιώργου Σεφέρη με τὸ βραβεῖο Νόμπελ λογοτεχνίας. Ὁ ποιητὴς δήλωσε στὸν Τύπο με τὴν ἀφορμὴ τῆς βράβευσής του: «Διαλέγοντας ἓναν Ἕλληνα ποιητὴ γιὰ τὸ βραβεῖο Νομπέλ, νομίζω πὼς ἡ Σουηδικὴ Ακαδημία θέλησε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀλληλεγγύη της μὲ τὴ ζωντανὴ πνευματικὴ Ἑλλάδα. Ἐννοῶ: αὐτὴ τὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν ὁποῖα τόσες γενεές ἄγωνίστηκαν, προσπαθώντας νὰ κρατήσουν ὅ,τι ζωντανό ἀπὸ τὴ μακριὰ παράδοση της. Νομίζω, ἀκόμη, ὅτι ἡ Σουηδικὴ Ακαδημία θέλησε νὰ δείξῃ πὼς ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότητα χρειάζεται καὶ τὴν ποίηση - κάθε λαοῦ - καὶ τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα...».¹⁷² Ἡ τελετὴ βράβευσῃς ἐγένεε στὶς 10 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἐχει, νομίζω, ἐνδιαφέρον ἡ δήλωση τοῦ ποιητῆ, γιὰτὶ καταδεικνύει τὴ συνύπαρξη ποικίλων ὄψεων τῆς τότε ἐλληνικῆς πραγματικότητος. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ συνυφαίνεται με τὴν πολιτικὴ -ας μὴν παραβλεφθῇ ἡ πίστη ὁρισμένων ὅτι ἡ βράβευση τοῦ Σεφέρη σχετίζεται ὄχι μόνον με τὴν διπλωματικὴ τοῦ ιδιότητα ἀλλὰ καὶ με τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους διεκδικητὰς τοῦ βραβείου ἦσαν ὁ (μαρξιστῆς) Πάμπλο Νερούδα καὶ ὁ Σαρτρ-Παλιότερα, εἶχαν προταθῇ καὶ ὁ Σικελιανὸς με τὸν Καζαντζάκη, ἀλλὰ οἱ υποψηφιότητές τοὺς δὲν ἔτυχαν θερμῆς υποδοχῆς στὴν πατρίδα μας. Προφανῶς οἱ σκέψεις αὐτές, ποὺ ἐκδηλώθηκαν καὶ ἀπὸ

¹⁶⁹ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 11-9-1962, σελ. 1

¹⁷⁰ Εφημ. *Ἐλευθερία*, 16-9-1962, σελ. 11

¹⁷¹ Ο.π., σελ. 11

¹⁷² Εφημ. *Ἐλευθερία*, 25-10-1963, σελ. 8

μερίδα δημοσιογράφων της εποχής¹⁷³, δεν απαξιώνουν ούτε θέτουν σε αμφισβήτηση, τη σημασία της βράβευσης, πολλώ δε μάλλον την ποιητική αξία του Σεφέρη. Φέρνουν στο προσκήνιο όμως έννοιες όπως η παράδοση –στην οποία αναφέρεται και ο ποιητής- που μπορούν εύκολα να οικειοποιηθούν στο πλαίσιο της διαμόρφωσης των κυρίαρχων κοινωνικοπολιτικών αντιλήψεων. Όπως κάθε έννοια, έτσι και η παράδοση μπορεί να διασταλεί, να συσταλεί ή να παγιωθεί με τέτοιο τρόπο που να εμποδίζει ή να ευνοεί την πρόοδο· στην παρούσα φάση μόνο η Τέχνη την αξιοποιεί γόνιμα. Η πλειοψηφία της πολιτικής ηγεσίας και της κοινωνίας, είναι αγκιστρωμένοι σε αυτήν σε μια περιδίνηση προς τα πίσω.

ΤΕΤΡΑΚΙΣ ΕΙΣ ΘΑΝΑΤΟΝ Η ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΤΡΙΑ

ΝΑΥΠΑΛΙΟΝ, 8. (Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας). — Ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα Κακούργου δικαίου κατεδικάσθη σήμερον τετράκις εἰς θάνατον ἡ δηλητηριάστρια τῆς Μάνης» Αἰκατερίνη Γ. Δημητρεά, κατηγορουμένη διὰ τὴν δηλητηρίαν τεσσάρων ἀτόμων. Ἐπίσης τῆς ἐπέδωκται ποινὴ 15ετοῦς καθειρέως δι' ἀπέπειραν ἀνθρωποκτονίας ἐκ προθέσεως εἰς ὄψος πέμπτου ἀτόμου. Ἡ Δημητρεά ἐξαπατηρίσθη ἐπικίνδυνος διὰ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν.

Συγκεκριμένως αὕτη, κατὰ τὸ τετράμηνον Ἰουλίου — Σεπτεμβρίου εἰς τὸ χωρίον Στούπα Μάνης ἐδηλητηρίασε διὰ παραθείον τὴν μητέρα τῆς Στεκούλας Λουκαρέα, τὴν ἐξαδέλφην τῆς Πωτούλας Τσιλιγανέα, τὸν ἀδελφὸν τῆς

Κ. Λουκαρέαν καὶ τὸν 5ετῇ ἀνημῖον τῆς Ἠλίας Πίτσουλαν καὶ ἀπεπειράθη νὰ δηλητηρίασῃ τὴν 4ετιδα Ἀθηνᾶν Ν. Θωμέα, θεωρήσασα αὐτοὺς ὑπευθύνους τῆς διαστάσεως μετὰ τὸν σύζυγόν τῆς.

Εἰς τὸν πατέρα τοῦ Ἠλία Πίτσουλα ἐπιδικάσθη ποσὸν 10.000 δραχμῶν διὰ ψυχικὴν ὀδύνην.

Ἡ δηλητηριάστρια, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς διαδικασίας ἦτο ἡρεμὸς, ἐδέχθη δὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου λίαν ψυχραίμως.

Ἡ Δημητρεά ἀπολογουμένη, εἶπεν ὅτι προέβη εἰς τὴν πράξιν τῆς, διότι οἱ συγγενεῖς τῆς τὴν κώρισαν ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς καὶ ὅτι εἰν μετανοεῖ δι' ὅτι ἔκαμε.

Εφημ. *Ἐλευθερία*, 9-5-1963, σελ. 8

¹⁷³ Αναφέρομαι στη συνέντευξη που έδωσε στους εκπροσώπους του Τύπου ο Γ. Σεφέρης. Πηγή: Εφημ. *Μακεδονία*, 25-10-1963, σελ. 8

Αριστείδης Παγκρατίδης (16 Φεβρουαρίου 1968)

Από μικρό παδί βασανίζομαι. Πουλοῦσα τὸ σῶμα μου γιὰ δέκα φραχμές, γιὰ νὰ φάω. Πουλοῦσα τὸ αἷμα μου στὸν Ἐρυθρὸ Σταυρό, γιὰ νὰ πάρω λίγα χρήματα, γιὰ νὰ φάω. Δὲν εἶμαι ἐγκληματίας, θὰ σκότωνα τὸν δολοφόνου του πατέρα μου, που ζῇ σήμερα στὸ χωριό μας. Ὁμολογῶ πως ἔσφαλα. Ἐσφαλα πολὺ. Καὶ γι' αὐτό θέλω νὰ μὲ δικάσετε. Μέσα στὴ φυλακὴ εἶδα πολλὰ καὶ κατάλαβα πολλὰ. Τώρα ἄλλαξα καὶ γι' αὐτό θέλω νὰ τιμωρηθῶ.¹⁷⁴

Ο Παγκρατίδης ήταν ίσως η πιο μυθιστορηματική μορφή¹⁷⁵ από όλους τους εκτελεσθέντες. Ἐμεινε στην ιστορία ως «δράκος του Σείχ Σου», η δε καταδίκη του αμφισβητήθηκε έντονα και εξακολουθεί να αμφισβητείται μέχρι και σήμερα.

Το εγχώριο 1963, πολιτικά σημαδεύεται από δύο γεγονότα: τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη στις 27 Μαΐου και το τέλος της οκταετούς διακυβέρνησης της χώρας από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, ο οποίος την 10^η Δεκεμβρίου, έχοντας νωρίτερα χάσει τις εκλογές του Νοεμβρίου,¹⁷⁶ αυτοεξορίζεται στο Παρίσι αφήνοντας στη θέση της ηγεσίας της ΕΡΕ τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο. Ο Καραμανλής σε μια μακροσκελή επιστολή του, την οποία παρέδωσε στον Κανελλόπουλο, εξηγεί τους λόγους για τους οποίους αποφάσισε να αποχωρήσει από την πολιτική. Ἐκτοτε θα ζήσει για τα επόμενα έντεκα χρόνια στο Παρίσι, μέχρι την επιστροφή του στην Ελλάδα το 1974. Ο Παπανδρέου και η Ένωση Κέντρου, στις επόμενες εκλογές της 16^{ης} Φεβρουαρίου του 1964, με ποσοστό περίπου 52,7% (2.424.000 ψήφοι) καταλαμβάνει 171 έδρες στη Βουλή και σχηματίζει αυτοδύναμη κυβέρνηση.

Η επιστολή του Καραμανλή προς τους βουλευτές της ΕΡΕ, με ημερομηνία 9-12-1963, δημοσιεύεται την επομένη στις εφημερίδες. Η *Μακεδονία* της 10^{ης} Δεκεμβρίου, την δημοσιεύει στο πρωτοσέλιδο, στο οποίο δικάζει σημαντικό χώρο

¹⁷⁴ Εφημ. *Μακεδονία*, 7-10-1964, σελ. 3 (Μιλά ο Αρίστος Παγκρατίδης, απολογούμενος στο εφετείο για την κατηγορία της απόπειρας βιασμού νεαρής τροφίμου στο ορφανοτροφείο «Μέγας Ἀλέξανδρος»).

¹⁷⁵ Βλ. σχετικά, Θωμάς Κοροβίνης, *Ο γύρος του θανάτου*, εκδ. Άγρα, 2018

¹⁷⁶ Οι εκλογές της 3^{ης} Νοεμβρίου, διεξήχθησαν με σύστημα ενισχυμένης αναλογικής και ανέδειξαν στην πρώτη θέση την Ένωση Κέντρου του Γ. Παπανδρέου με ποσοστό περίπου 42% (σε απόλυτους αριθμούς ψηφίστηκε από 1.962.000 ψηφοφόρους) και 138 έδρες. Στη δεύτερη θέση βρέθηκε η ΕΡΕ του Κ. Καραμανλή με ποσοστό περίπου 39,4% (1.837.000 ψήφοι) και 132 έδρες. Τα υπόλοιπα κόμματα ήταν η ΕΔΑ με ποσοστό επί των ψηφισάντων περίπου 14,3% και 28 έδρες, το κόμμα των Προοδευτικών (Σπύρος Μαρκεζίνης) με ποσοστό περίπου 3,7% και 2 έδρες. Πηγή: *Ι.Ε.Ε*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 208, Εκδοτική Αθηνών.

το αστυνομικό ρεπορτάζ για τον Αριστείδη Παγκρατίδη, τον «δράκο του ὀρφανοτροφείου». Ο Παγκρατίδης κρατείται στη Γενική Ασφάλεια, όπου και ανακρίνεται εντατικά και με άκρα μυστικότητα τόσο για την απόπειρα βιασμού μιας νεαρής τροφίμου του ορφανοτροφείου «Μέγας Ἀλέξανδρος» όσο και -κυρίως- για τα εγκλήματα που είχε προ τετραετίας διαπράξει ο «δράκος του Σείχ Σου», αρνούμενος ωστόσο την όποια προσπάθεια συσχέτισής του με αυτόν.

Ὁ «δράκος τοῦ ὀρφανοτροφείου», καίτοι διέρρευσε ἤδη τρία εἰκοσιτετράωρα ἐξαντλητικῶν ἀνακρίσεων, ἀπὸ τῆς συλλήψεώς του, ἀρνεῖται ἐπιμόνως ὅτι εἶναι ὁ φοβερός ἐγκληματίας τοῦ Σείχ Σου. Διαρκῶς ἐπιμένει ὅτι ‘αὐτὸς δὲν σκοτῶνει’. Περιπίπτει ὅμως εἰς ἀντιφάσεις αἱ ὁποῖαι ἐνισχύουν βασίμως τὰς ὑπονοίας ἀναμίξεώς του εἰς τὰ ἀνεξιχνίαστα ἐγκλήματα καὶ ὅτι δὲν ἀποκλείεται τελικῶς νὰ ‘λυγίσῃ’ καὶ νὰ προβῇ εἰς πλήρεις ὁμολογίας ἢ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι πρόκειται περὶ ἐπίδοξου μιμητοῦ τοῦ στυγεροῦ ἐγκληματίου [...].¹⁷⁷

Ο Παγκρατίδης εἶχε συλληφθεῖ τα ξημερώματα της Κυριακῆς 8-12-1963 «ἐνῶ ἐκοιμᾶτο εἰς τὴν Τούμπαν οἰκίαν του [...] εἰς τὰ Γερμανικά τῆς Ἰανῶ Τούμπας, ἀριθμὸς 120»¹⁷⁸ Ἡ κινητοποίηση των υψηλῶν κλιμακίων της αστυνομίας ἦταν πρωτοφανής. Γράφει σχετικά ἡ εφημερίδα *Μακεδονία* τὴν Κυριακὴ 8 Δεκεμβρίου 1963: «εἰδοποιηθέντες κατεύθασαν εἰς τὸ 7^{ον} τμήμα ὁ εἰσαγγελεὺς κ. Μπούτης, ὁ διευθυντὴς ἀστυνομίας κ. Κρέτσας, ὁ ὑποδιευθυντὴς κ. Μίχος, ὁ διοικητὴς τῆς γενικῆς ἀσφαλείας κ. Τζαβάρας, οἱ ὑπομοίραρχοι κ.κ. Κανελλόπουλος καὶ Κλωνάρης καὶ περιπολικά τῆς ἀμέσου ἐπεμβάσεως μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ταξίαρχον κ. Τζαμουράνη». Τι εἶχε ὅμως συμβεῖ; Ο Παγκρατίδης, ἓνας «σεξουαλικῶς ἀνώμαλος κακοποιός, ὁ ὁποῖος ἐτέλει προφανῶς ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ναρκωτικῶν», κατηγορήθηκε ὅτι ἀποπειράθηκε νὰ βιάσῃ μια δωδεκαετὴ τροφίμο του ορφανοτροφείου «Μέγας Ἀλέξανδρος», τα ξημερώματα της Κυριακῆς 8-12-1963.

Εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀναρρωτήριον καὶ ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸ ἡμίφως τοῦ ἀντιφεγγίζοντος διαδρόμου τοῦ ἰσογείου, ὁ βδελυρὸς δράκος, διέκρινε ἐπὶ κλίνης κοιμωμένην τὴν μόνην νοσηλευομένην Κατερίναν Σούρλα, ἐτῶν 12, ἡ ὁποία ἔπασχε ἐξ ἀμυγδαλῶν. Ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς παραπλεύρως κενῆς κλίνης, ἀνέσυρε τὰ κλινοσκεπάσματα καὶ ἐφίμωσε τὴν ἀτυχῇ παιδίσκη μὲ μίαν πετσέτα, τὴν ὁποίαν ἀπεκόμισε κατὰ τὴν διέλευσιν ἀπὸ τὴν τραπεζαρία. Καταξέσχισε μὲ

¹⁷⁷ Εφημ. *Μακεδονία*, 10-12-1963, σελ. 1

¹⁷⁸ Εφημ. *Μακεδονία*, 8-12-1963, σελ. 1 καὶ σελ. 8

μανίαν τὶς πυζάμες καὶ τὰ ἐσώρουχα τῆς παιδίσκης, ἐνῶ εἰς τὴν ἑτέραν χεῖρα ἐκράδαινε ἀπειλητικῶς τεμάχιον ἀκατέργαστου λίθου. Τὴν ἀνέτρεψεν ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ ἀπεπειράθη νὰ κορέσῃ τὰς κτηνώδεις ὀρέξεις του, ἐνῶ συγχρόνως τὴν συνεβούλευσε μὲ ὑποβλητικὴν φωνὴν νὰ μὴν καλέσῃ εἰς βοήθειαν, διότι ἄλλως θὰ τὴν ἐφόνευεν. Ἐγκατέλειπε τὸν λίθον καὶ τὴν ἤρπασεν ἐκ τοῦ λαιμοῦ, διὰ νὰ τὴν στραγγάλισῃ, ἐνῶ συγχρόνως τὴν ἔδακνεν ἀνηλεῶς, εἰς διάφορα σημεῖα. Ἡ παιδίσκη εἰς μίαν ἀπεγνωσμένην προσπάθειαν ἐπέτυχεν νὰ ἀποσπᾷ τὴν πετσέταν ἐκ τοῦ στόματός της καὶ ἤρχισε κραυγάζουσα ὑστερικῶς. Ὁ δράκος καταληφθεὶς ἐκ τρόμου ἐγκατέλειπε τὸ θύμα τοῦ αἰμόφυρτον καὶ ἐτράπη πρὸς τὸν ἐξώστην τοῦ ἀναρρωτηρίου. Ὁ βδελυρὸς δράκος ἤνοιξε τὴν ἀνασφάλιστον θύραν τοῦ ἐξώστου, διεσκέλισεν τὸ κιγκλίδωμα καὶ ἄνευ δισταγμοῦ ἐπήδησεν εἰς τὸν αὐλόγυρον, ἐξ ὕψους πέντε περίπου μέτρων. Ἐν συνεχείᾳ, τρέχων ἔφθασεν εἰς τὸν μανδρότοιχον, παρὰ τὴν πύλην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κονίτης, διεσκέλισεν καὶ αὐτὸν ὡς αἴλουρος καὶ ἐπήδησεν ἐξ ὕψους τριῶν περίπου μέτρων εἰς τὸ πεζοδρόμιον, ὅπου μετ' ὀλίγα βήματα συναντήθη μὲ τὸν διερχόμενον ὁδηγὸν τοῦ ΟΑΣΘ, ἐν τῷ μεταξύ, τὸ πᾶν εἶχε ἀναστατωθῇ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἰδρύματος.¹⁷⁹

Αξιοπρόσεκτο στο ἐνυπόγραφο ρεπορτάζ του Κ.Π. Σαλαπάτα εἶναι το γλαφυρὸ, σε μυθιστορηματικὸ ἐπίπεδο, ὕψος τοῦ κειμένου, στοιχεῖο που ἐμφανῶς συντελεῖ ἐν αὐτῷ που ονομάζουμε δημιουργία κλίματος ἐπηρεασμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης, οἱ χαρακτηρισμοὶ που συνοδεύουν τὸν δράστη καὶ τὸν κατατάσσουν ἐν συνείδησιν τοῦ μέσου ἀναγνώστη ἐν κοινωνικῷ περιθώριῳ, αὐτὸ ἀπὸ το ὁποῖο κινδυνεύει ὁ κάθε ευυπόληπτος πολίτης καὶ οἱ ἀρχεῖς υποχρεώνονται νὰ τὸν προφυλλάσσουν, ἡ ἐξωλογικὴ σχεδὸν υπεράνθρωπη διαφυγὴ τοῦ Παγκρατίδη ἀπὸ το ὀρφανοτροφεῖο («ἐπήδησεν εἰς τὸν αὐλόγυρον ἐξ ὕψους πέντε περίπου μέτρων») σκιαγραφοῦν ἕνα πραγματικὸ κοινωνικὸ κίνδυνον.

Στὴν προσπάθειά του νὰ ξεφύγῃ ὁ Παγκρατίδης ἔπεσε πάνω σ' ἕνα διερχόμενον ὁδηγὸ λεωφορείου τοῦ ΟΑΣΘ, ὁ ὁποῖος τὸν κάλεσε νὰ σταματήσῃ ἀλλὰ ὁ Παγκρατίδης «τὸν ἐξύβρισε χυδαίως, τὸν ἀπειλῆσεν καὶ ἐπεχείρησεν νὰ ἀπομακρυνθῇ». Ἀκολούθησε συμπλοκὴ τῶν δύο ἀνδρῶν ἀλλὰ ὁ Παγκρατίδης κατάφερε νὰ διαφύγῃ. Ἡ καταγγελία του συμβάντος ἀπὸ τὸν ὁδηγὸ ἐν ἀστυνομίᾳ, ἡ παράλληλη καταγγελία τῶν ἐργαζομένων ἐν τῷ ἰδρυματι καὶ συνδυασμὸς μετὰ τὸν ἐλεγχό

¹⁷⁹ Ο.π., σελ. 1

στοιχείων που κάποιος αστυφύλακας είχε νωρίτερα το ίδιο βράδυ διενεργήσει στον Παγκρατίδη, καθώς «περί τὴν 3^{ην} πρωϊνὴν χθὲς, εἶχεν ἐπισημάνει τὸν Παγκρατίδην κινούμενον, ὑπὸ τὸ σκότος, ὑπόπτως, ἐνὼ εἰς τὴν περιοχὴν ἐπεκράτει ἀπόλυτος ἡρεμία»,¹⁸⁰ ἐστρεψαν τις υποψίες στο πρόσωπό του -ήταν ἄλλωστε παλιὸς γνωστός της αστυνομίας- και στις 7 το πρωί συνελήφθη.

Ο «ἀκατέργαστος λίθος» που ἔφερε μαζί του ὡς ὅπλο ο Παγκρατίδης, εἶναι το ισχυρότερο ἴσως συνεκτικό εὔρημα¹⁸¹ για την ταυτοποίηση ἀπὸ την αστυνομία του Παγκρατίδη με τον «δράκο τοῦ Σέϊχ Σοῦ» ο οποίος εἶχε δράσει στην ἴδια περιοχὴ ὅταν ο Παγκρατίδης ἦταν δεκαοκτὼ ετών, και εξακολουθοῦσε να παραμένει ἀσύλληπτος, ἔχοντας ὁμως ἀφήσει την ἀπειλητικὴ του σκιά να πλανάται πάνω ἀπὸ την πόλη της Θεσσαλονίκης.

Την Τρίτη, 10 Δεκεμβρίου 1963, ἐνὼ ο Παγκρατίδης κρατεῖται και ἀνακρίνεται με στόχο να καταδειχθεῖ ἀπὸ τις ἀρχές η σύνδεση Παγκρατίδη με τα ἐγκλήματα του «δράκου τοῦ Σέϊχ Σοῦ» δίχως ὁμως να τελεσφοροῦν, στη Σουηδία ἀπονέμεται στον Σεφέρη το βραβεῖο Νόμπελ ποίησης ἀπὸ τον βασιλιά Γουσταύο – Αδόλφο. Η *Μακεδονία* την επομένη, ἀναφέρει ἐκτενῶς στην τελετὴ βράβευσης του Ἑλληνα ποιητὴ και παράλληλα ἐνημερώνει τους ἀναγνώστες της για την ὑπόθεση του «δράκου» ὅτι:

[...] Ἀργὰ τὴν νύκτα, ἐγνώσθη, ὅτι ἡ προανάκρισις βαίνει πρὸς τὸ τέρμα. Αφοῦ συμπληρωθοῦν αἱ καταθέσεις καὶ προσκομισθοῦν τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν, τῶν διαφόρων ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν, ὁ Παγκρατίδης θὰ παραπεμφθῇ, μετὰ τῆς ὀγκωδεστάτης δικογραφίας, εἰς τακτικὴν ἀνάκρισιν. Κατὰ τινα πληροφορίαν, τὸ τακτικὸ μέρος τῆς ἀνακρίσεως θὰ ἀνατεθῇ εἰς τὸν ἀνακριτὴν κ. Σαρτζετάκη.¹⁸²

Το ρεπορτάζ συνεχίζεται και τις ἐπόμενες ἡμέρες ἀφοῦ ο Παγκρατίδης εξακολουθεῖ να κρατεῖται ἀνακρινόμενος προκειμένου να διακριβωθεῖ ἀν σχετίζεται με τον «παλαιὸ δράκο».

Η λύση για τις ἀρχές δόθηκε τελικὰ ὅταν μετὰ ἀπὸ τις πολυήμερες ἐξαντλητικὲς ἀνακρίσεις ο Παγκρατίδης λυγίζει –σύμφωνα με την αστυνομία και τον Τύπο- και ἀναλαμβάνει τη ευθύνη για τις ἐπιθέσεις που εἶχε διαπράξει ο διαβόητος «δράκος τοῦ Σέϊχ Σοῦ».

¹⁸⁰ Ο.π., σελ. 8

¹⁸¹ «Η πέτρα εἶναι ὁμοία με του παλαιοῦ ἐγκληματίου», στον τίτλο της ἐφημ. *Μακεδονία*, 10-12-1963, σελ. 1

¹⁸² Εφημ. *Ἐλευθερία*, 11-12-1963, σελ. 7

Ὁ Δράκος ὡμολόγησε τὰ φοβερὰ ἐγκλήματα

Καὶ ἀπεκάλυψε συγκλονιστικὰς λεπτομερείας

ΑΝΑΠΑΡΕΣΤΗΣΕ ΜΕ ΜΕΓΑΛΗΝ ΑΠΑΘΕΙΑΝ

1^{ον} Τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ζεύγους Παναγιώτου – Βλάχου εἰς Σείχ – Σοῦ

2^{ον} Τὴν δολοφονίαν τοῦ ἱλάρχου Ραΐση καὶ τῆς Παληογιάννη

3^{ον} Τὴν δολοφονίαν τῆς ραπτρίας τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου

ΘΑ ΔΙΚΑΣΘΗ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΠΕΝΤΑΜΕΛΟΥΣ ΕΦΕΤΕΙΟΥ ΔΙΑ ΛΗΣΤΕΙΑΣ

ΜΕΤΑ ΦΟΝΩΝ¹⁸³

Ἡ *Μακεδονία* με τον πηχυναίο αναλυτικό τίτλο του πρωτοσέλιδου ανακοινώνει το τέλος της προανακριτικής διαδικασίας που συνδέει τελικά τον Παγκρατίδη με τον «δράκο τοῦ Σείχ Σοῦ». Τα εγκλήματα για τα οποία κατηγορείται ο Παγκρατίδης ανακοινώνονται σε συνέντευξη Τύπου από τον αστυνομικό διευθυντή Θεσσαλονίκης στους δημοσιογράφους που έχουν κληθεί στο κτίριο της Γενικής Ασφάλειας:

Ὁ Παγκρατίδης συνελήφθη διὰ τὴν ἐπίθεσιν εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον «Μέγας Ἀλέξανδρος». Περὶ αὐτοῦ ἔχετε λάβει γνῶσιν. Ἀνακρινόμενος ὡμολόγησε τὰ ἀκόλουθα ἐγκλήματα: τὸ ἐγκλημα κατὰ τοῦ Ἀθανασίου Παναγιώτου καὶ τῆς Ἐλεωνόρας Βλάχου τὸ ὁποῖον διέπραξε τὴν 18^{ην} Φεβρουαρίου εἰς τὸ Σείχ Σοῦ. Τὸ ἐγκλημα κατὰ τοῦ Κων. Ραούση, ἱλάρχου καὶ τῆς Εὐδοξίας Παληογιάννη, τὸ ὁποῖον διεπράχθη τὴν 6^{ην} Μαρτίου 1959, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ παλαιοῦ ἀεροδρομίου τῆς Μίκρας. Τὸ ἐγκλημα κατὰ τῆς Μελπομένης Πατρικίου, τὸ ὁποῖον διέπραξε τὴν 3^{ην} Ἀπριλίου 1959, ἐντὸς οἰκίσκου τοῦ δημοτικοῦ νοσοκομείου. Ἡ ὅλη ἐξέτασις ἐγένετο τῇ συμπράξει τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς. Τίποτε ἄλλο.¹⁸⁴

Λίγες μέρες αργότερα, ο Παγκρατίδης αναιρεί την κατάθεσή του ισχυριζόμενος ότι κατέθεσε κατόπιν βασανιστηρίων από την αστυνομία,¹⁸⁵ η υπόθεση του όμως «θεωρεῖται λήξασα».

Την ἴδια μέρα στο πρωτοσέλιδο της *Μακεδονίας*: «Τὸν Ἰανουάριον τὸ βούλευμα τοῦ δικαστικοῦ συμβουλίου γὰ τὰ αἵματηρά γεγονότα»·¹⁸⁶ η υπόθεση Λαμπράκη και η απόδοση ευθυνών –σε αντίθεση με τον Παγκρατίδη- δεν έχει ακόμα κλείσει.

¹⁸³ Εφημ. *Μακεδονία*, 15-12-1963, σελ. 1

¹⁸⁴ Ο.π., σελ. 1

¹⁸⁵ Ο Παγκρατίδης υποστήριξε ότι «κατόπιν ψυχολογικῆς βίας ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὰ πάντα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίπτωσιν τοῦ ‘δράκου’», εφημ *Μακεδονία*, 17-12-1963, σελ. 1

¹⁸⁶ Ο.π. σελ. 1

Ο Παγκρατίδης οδηγήθηκε στη φυλακή με την «κατηγορία της αποπειρας βιασμού, ἐν συνδυασμῳ μὲ τὸ Ν.Δ. 4000 περὶ τεντυμποῖσμοῦ, διὰ τὴν ἐπίθεσιν τὴν ὁποίαν ἐνήργησε εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον ‘Μέγας Ἀλέξανδρος’, κατὰ τὸ ὅποιον ἀπεπειράθη νὰ βιάσῃ μικρὰν τρόφιμον αὐτοῦ. Εἰς τὸν κ. ἀνακριτὴν ἔχουν διαβιβασθῇ καὶ αἱ δικογραφίαι, αἱ σχηματισθεῖσαι διὰ τὰ παλαιὰ ἐγκλήματα τοῦ ‘δράκου’, αἱ ὁποῖαι φέρουν τὸν χαρακτηρισμόν, ληστεῖαι μετὰ φόνων. Ἐπὶ τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν ὁ Παγκρατίδης θὰ ἀπολογηθῇ ἀργότερον».¹⁸⁷

Ἡ δίκη του Παγκρατίδη για την απόπειρα βιασμού της δωδεκάχρονης στο ορφανοτροφείο «Μέγας Αλέξανδρος» ξεκίνησε σχεδόν ένα χρόνο αργότερα στο Κακουργιοδικείο Θεσσαλονίκης, τη Δευτέρα 5 Οκτωβρίου 1964. Το ενδιαφέρον της κοινῆς γνώμης παραμένει αμείωτο και, καθώς σημειώνεται στον Τύπο, η ίδια η δίκη παρουσιάζει «ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, διότι ἀναμένεται κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, νὰ γίνουν ἀποκαλύψεις διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ‘δράκου’».¹⁸⁸ Παράλληλα συνεχίζεται η τακτική ανάκριση σχετικά με την ταυτοποίηση του δράστη για τα εγκλήματα του «δράκου του Σείχ Σου», με τον οποίο έχει -από τις αρχές τουλάχιστον- ταυτιστεί ο Παγκρατίδης.

Το Κακουργιοδικείο Θεσσαλονίκης εξέδωσε την απόφασή του στις 4.20 ξημερώματα της Τετάρτης 7 Οκτωβρίου 1964 κηρύσσοντας τον Παγκρατίδη «ἔνοχο καταχρήσεως εἰς ἀσέλγειαν, ἄνευ οὐδενὸς ἐλαφρυντικοῦ καὶ οὐχὶ ἀποπειρας βιασμοῦ». Με βάση την ετυμηγορία των ενόρκων, το δικαστήριο επέβαλε την ποινή «τῆς ἐννεαετοῦς προσκαίρου καθείρξεως καὶ στέρησιν τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων ἐπὶ πενταετίαν. Ἐπίσης ἐπέδίκασε διὰ ψυχικὴν ὀδύνην, διὰ τὸ θῦμα, τὸ ποσὸ τῶν 7.000 δραχμῶν».¹⁸⁹

Ἡ «ζωηρὰ ἐντύπωσις» που ἔχει προκαλέσει στην κοινή γνώμη η δίκη του Παγκρατίδη διαφαίνεται και από την παρουσία, παρά της προχωρημένης ώρας, πλήθους περιέργων στην αίθουσα και στους διαδρόμους του δικαστικού μεγάρου.¹⁹⁰ Στη δίκη κατέθεσε ως μάρτυρας και ο αδελφός του Παγκρατίδη, Παγκράτιος, «ἐτῶν 26, ἑγγαμος, χρυσοχόος. Οὗτος εἶναι τελείως διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του.

¹⁸⁷ Εφημ. *Μακεδονία*, 18-12-1963, σελ. 1

¹⁸⁸ Εφημ. *Μακεδονία*, 6-10-1964, σελ. 1

¹⁸⁹ Εφημ. *Μακεδονία*, 7-10-1964, σελ. 1

¹⁹⁰ «[...] Παρὰ τὸ προκεχωρηκὸς τῆς ὥρας, ἡ αἴθουσα τοῦ Κακουργιοδικείου καὶ οἱ διάδρομοι τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου ἦσαν πλημμυρισμένοι ἀπὸ περιέργους, οἱ ὁποῖοι ἀνέμενον ἐπὶ ὥρας διὰ νὰ πληροφορηθοῦν τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου.» Εφημ. *Μακεδονία*, 7-10-1964, σελ. 1

Κατώρθωσε νὰ γίνη ἓνας ἐξαιρετικός οἰκογενειάρχης καὶ πολὺ καλὸς ἐπαγγελματίας [...].».¹⁹¹

Το πρῶτο βήμα του αναβαθμοῦ πρὸς την κορύφωση του δράματος καὶ την μελλοντικὴ καταδίκη του Παγκρατίδη ὡς «δράκου» ἔχει ἤδη συντελεστεί. Ἡ ἀγόρευση του εἰσαγγελέα στην παρούσα δίκη καταγράφει διαυγέστατα τὸ κλίμα ἠθικοῦ πανικοῦ που ἔχει καταλάβει την κοινωνία τῆς Θεσσαλονίκης.

Οὐδεμία ἀμφιβολία μοῦ μένει ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ «δράκου». Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶναι αὐτὸς, ὡς ἄνθρωπος δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ αὐτόν. [...] Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ δικαστικὰ χρονικὰ ἐνεφανίσθη ἄνθρωπος τόσο «σάπιος», ὅσον ὁ Παγκρατίδης. Δὲν ὑπάρχει διαστροφή, ἡ ὁποία νὰ εἶναι ἄγνωστος εἰς τὸ βρωμερόν του σῶμα. Δὲν ὑπάρχει ἀνωμαλία, ἡ ὁποία δὲν ἐκέντρισε τὴν «ἄρρωστην» ψυχὴν του. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ὁ Παγκρατίδης. Ἡ δίκη τοῦ εἰκοσιτετραετοῦς κακοποιοῦ ἐγένετο αἰτία νὰ ἀνασυεθοῦν αἱ πτυχαι, αἱ ὁποῖαι καλύπτουν πολλὰ σημεῖα ταῆς σημερινῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν «Παγκρατῆδιδων» οἱ ὁποῖοι κυκλοφοροῦν ἐλεύθεροι καὶ μολύνουν μὲ τὰς ἀποπνικτικὰς ἀναθυμιάσεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σωματός των τὸ ὑγιὲς σύνολον αὐξάνει ἐπικινδύνως. Προσῆλθον ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀνευθυριάστως κατέθεσαν ὅτι «θὰ ἔκαμαν ἔρωτα μὲ τὸν Ἀρίστον».

Οὐδεμία ἀντίδρασις ἐκ μέρους τῆς κοινωνίας κατὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν.¹⁹²

Δυο χρόνια ἀργότερα, ξεκίνησε ἡ δίκη του Παγκρατίδη γιὰ τα ἐγκλήματα του «δράκου» στο πενταμελὲς Εφετεῖο. Διήρκεσε ἑντεκα ἡμέρες, ἀπὸ την 12^η μέχρι την 22^η Φεβρουαρίου του 1966. Ὁ εικοσιπεντάχρονος πλέον Παγκρατίδης οδηγεῖται ἀπὸ τις φυλακὲς Ἑπταπυργίου στο δικαστήριον «ὑπὸ τὴν σκιάν μιᾶς κατηγορίας βαρυτάτης, ἀνθρωποκτονίης ἐπαχθεῖς καὶ ληστεῖες, περισφιγμένες καὶ ἀπὸ μιὰ δικογραφία πολυσέλιδη μὲ πλῆθος ἐπιβαρυντικῶν στοιχείων».¹⁹³

Πλήθος κόσμου ἀναμενόταν νὰ παρακολουθήσει τὴ δίκη. Ὁ ἀριθμὸς των μαρτύρων υπερέβαινε τοὺς εκατὸ, μεταξύ των ὁποίων «περιλαμβάνονται πολλοὶ ἀνώμαλοι τύποι τῆς Θεσσαλονίκης, φίλοι τοῦ Παγκρατίδη καὶ ἀστυνομικοὶ καὶ ιδιωτὰ διαφόρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν λεπτομέρειες τῆς ζωῆς του»¹⁹⁴

¹⁹¹ Εφημ. *Μακεδονία*, 6-10-1964, σελ. 6

¹⁹² Εφημ. *Μακεδονία*, 7-10-1964, σελ. 8

¹⁹³ Εφημ. *Μακεδονία*, 11-2-1966, σελ. 1

¹⁹⁴ Ο.π., σελ. 7

Ο Παγκρατίδης, «ὁ εἰκοσιπενταετής ἀνώμαλος, ὁ ἄνθρωπος ποὺ πουλοῦσε τὸ κορμί του γιὰ νὰ ζήσει, ὁ ναρκομανής, ὁ σαδιστής, ὁ ἱκανὸς γιὰ ὅποιαδήποτε βρωμερότητα»,¹⁹⁵ θα πρέπει νὰ λογοδοτήσει καὶ νὰ ἀνατρέψει τὸ κατηγορητήριο ποὺ ἔχει ἤδη ἀρνηθεῖ καὶ θα ἐξακολουθήσει νὰ ἀρνεῖται κατηγορηματικά μέχρι τὴν ὕστατη ὥρα.

Κατὰ τὴν ἀκροαματικὴ διαδικασία κανένα ἀπὸ τὰ θύματα ποὺ ἔχουν ἐπιζητήσει τὸν ἐπιθέσεων τοῦ «δράκου» δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀναγνωρίσει τὸν Παγκρατίδη με ἀπόλυτη βεβαιότητα. Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς δίκης, ἡ αἴθουσα εἶναι κατάμεστη. Τὸ σύνολο τῶν μαρτύρων ποὺ παρελαύνει, ἀποτυπώνει τὴν ἐρεβώδη διάσταση ἀλλὰ καὶ τὴ συνύπαρξη δύο κόσμων· αὐτοῦ τῆς κανονικότητας, τῶν νοικοκυραίων, τοῦ κανόνα (με τὴν ἐννοία ὅχι μόνο τῆς κοινωνικῆς πλειοψηφίας, ἀλλὰ κυρίως τῆς ορθῆς ἠθικῆς ἐπιλογῆς) καὶ τοῦ περιθωρίου, τοῦ κύκλου τοῦ Παγκρατίδη. Ἐνὸς κόσμου ποὺ «οἱ ἄλλοι, ποὺ ἀποτελοῦν τὸν κανόνα, δὲν μποροῦν νὰ πλησιάσουν τὸν κόσμον αὐτόν, μὲ τὶς πνιγνερὲς ἀναθυμιάσεις. Κλείνουν τὴν μύτη τους καὶ ἀποστρέφουν τὸ πρόσωπό τους»,¹⁹⁶ παρατηρεῖ ὁ συντάκτης τῆς *Μακεδονίας*.

Ἡ δίκη σὲ ὅλη τὴ διάρκειά της καλύπτεται ἀπὸ τὸν Τύπο με διεξοδικὰ ἀρθρα ποὺ καταλαμβάνουν ὅχι μόνο τὴν πρώτη σελίδα ἀλλὰ καὶ μέρος τῶν ἐσωτερικῶν. Ὁλοκληρώθηκε τὴν 22^α τοῦ Φεβρουαρίου με τὴν ἀπόφαση καταπέλτη γιὰ τὸν Παγκρατίδη: «τετράκις εἰς θάνατον». Παρά τὶς ἐπιφυλάξεις τοῦ ἐισαγγελέα γιὰ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου στὴν ἐκδίκαση τῆς ὑπόθεσης καὶ τὴν πρόταση γιὰ ἰσόβια κάθειρξη, τὸ δικαστήριο ἀποφάσισε:

Τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου δι' ἐκάστην τῶν τετελεσμένων πράξεων ληστειῶν καὶ τὴν ποινὴν τῆς ἰσοβίου καθειρέξω διὰ τὴν ἀπόπειραν ληστείας εἰς βάρος τῆς Παληογιάννη. Ἐκρίνε δὲ ὅτι ὁ καταλογισμὸς ἐλαφρυντικῶν δὲν ἐπαρκεῖ διὰ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῆς τελέσεως καὶ ἄλλων ἀξιοποίνων πράξεων.
[...]¹⁹⁷

Οἱ δικηγόροι τοῦ θα ἀσκήσουν ἐφεση κατὰ τῆς ἀπόφασης τοῦ δικαστηρίου, ἐπικαλούμενοι κυρίως τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο ὁ Παγκρατίδης ἀναγκάστηκε ἀπὸ τὴν ἀστυνομία -με βασανιστήρια- νὰ ἀναλάβει τὴν εὐθύνη γιὰ τὶς πράξεις τοῦ «δράκου», τὰ ἐπεισόδια κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκδίκασης τῆς ὑπόθεσης στὸ ἐφετεῖο, τὴν ἀρνήση τοῦ ἴδιου νὰ ἀπολογηθεῖ στὸ δικαστήριο. Ἡ ἐφεση γιὰ τὴν ἀναίρεση τῆς ἀπόφασης

¹⁹⁵ Εφημ. *Μακεδονία*, 12-2-1966, σελ. 1

¹⁹⁶ Εφημ. *Μακεδονία*, 13-2-1966, σελ. 1

¹⁹⁷ Εφημ. *Μακεδονία*, 23-2-1966, σελ. 1

του πενταμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης, συζητήθηκε στο ποινικό τμήμα του Αρείου Πάγου την 17^η Σεπτεμβρίου 1966 το οποίο απεφάνθη ότι ορθώς είχε ληφθεί η απόφαση του πενταμελούς εφετείου της Θεσσαλονίκης και δε συνέτρεχε λόγος επανάληψης της δίκης είτε στο εφετείο είτε στο κακουργιοδικείο.

Δυο χρόνια αργότερα ο Παγκρατίδης οδηγείται στο εκτελεστικό απόσπασμα.¹⁹⁸ Ήταν Παρασκευή 16 Φεβρουαρίου 1968.

Έννεα χρόνια από τη διάπραξι τῶν φοβερῶν ἐγκλημάτων καὶ δύο από τὴν καταδίκη του τετράκις σὲ θάνατο ἀπὸ τὸ πεντεμελὲς ἐφετεῖο Θεσσαλονίκης, ὁ Ἀριστείδης Παγκρατίδης ἐξετελέσθη χθὲς τὴν αὐγὴ, στις 7.06΄ ἀκριβῶς στὸ Σείχ Σοῦ, στο μέρος που συνδέθηκε μὲ τὸ ὄνομά του.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Η απόφαση για τον Παγκρατίδη και η συνακόλουθη εκτέλεσή του άνοιξε έναν κύκλο συζητήσεων και αναψηλάφησης των γεγονότων και της δικαστικής ετυμηγορίας. Ενδεικτικά: Κώστας Τσαρούχας, *Ο δράκος που διέφυγε. Υπόθεση Παγκρατίδη: μια αστυνομική πλεκτάνη, μια δικαστική πλάνη, μια άδικη εκτέλεση*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2006, Λογοθέτης Κωνσταντίνος, *Παγκρατίδης: εις θάνατον τετράκις*, εκδ. Μπαρμπουνάκη, 2020, Κώστας Παπαϊωάννου, *Ο «δράκος» του Σείχ Σου. Ένας αθώος στο απόσπασμα*, εκδ. Ποντίκι, 1988

¹⁹⁹ Εφημ. *Μακεδονία*, 17-2-1968, σελ. 1

Χανς Μπασενάουερ, Χέρμαν Ντουφτ (15 Δεκεμβρίου 1969)

Ουδέποτε εις τὴν μακραίωνην ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μέχρι σήμερον διεπράχθησαν τόσα εἰς ἀριθμὸν καὶ τόσον εἰδεχθῇ ἐγκλήματα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δράστου. Τοῦτο μας ἤγαγεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ δρᾶσται ὅπωςδήποτε δὲν ἦσαν Ἕλληνες. Ἡ σύλληψις των ἐπεβεβαίωσε τὸν συλλογισμόν μας. Ἄλλωστε ἡ ψυχροσύνησις τοῦ Ἑλλήνος δὲν προσιδιάζει εἰς τὴν διάπραξιν ἀπεχθῶν ἐγκλημάτων. Εἶναι ἀτύχημα διὰ τὸν εὐγενῆ γερμανικὸν λαὸν ὅτι οἱ δρᾶσται τοιούτων ἐγκλημάτων κατάγονται ἀπὸ μίαν γερμανικὴν πόλιν.²⁰⁰

Το ἀπόγευμα τῆς Πέμπτης 16 Ἀπριλίου τοῦ 1969 πλήθος δημοσιογράφων Ἑλλήνων καὶ ξένων, συνωστίζονται στοὺς ὑπουργικὸς γραφεῖο γιὰ τὴ συνέντευξιν τύπου ποὺ παραχωρεῖ ὁ ὑπουργὸς Δημόσιας Τάξεως, Τζεβελέκος. Παρακαθήμενοι οἱ Δεδούσης, υποδιευθυντὴς τῆς Αστυνομίας Ἀθηνῶν, Καραμπάτσος, διευθυντὴς τῆς υποδιεύθυνσης Ασφαλείας Προαστίων καὶ Μαυροειδῆς, προϊστάμενος τῆς Υπηρεσίας Διώξεως Κοινῆς Εγκλήματος, ὁ «πρωτεργάτης τῆς ἀξιόλογης ἐπιτυχίας τῆς χωροφυλακῆς».

Ἀνακοινώνεται ἡ ἐξιχνίασις πέντε ληστειῶν «μετὰ φόνων μὲ ἕξ νεκροὺς καὶ ἓνα τραυματίαν» ποὺ εἶχαν διαπραχθεῖ σὲ διάστημα ἐνὸς μηνός, ἀπὸ τὸν Μάρτιο ὡς τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1969. Συλληφθέντες καὶ κατηγορούμενοι ἦσαν ὁ Χανς Μπασενάουερ καὶ ὁ Χέρμαν Ντουφτ. Παιδικοὶ φίλοι, ὁ Ντουφτ εἶχε γεννηθεῖ τὸ 1938 στὴν Φρανκφούρτη, υδραυλικὸς δήλωνε στὸ ἐπάγγελμα, καὶ ὁ Μπασενάουερ, ἐπίσης γεννημένος τὸ 1938 στὸ Ντάρμστατ, υδραυλικὸς καὶ αὐτός, ἐγγαμὸς καὶ πατέρας τριῶν παιδιῶν.²⁰¹

Το χρονικὸ τῆς δράσεως καὶ ἡ σύλληψη

Οἱ δύο Γερμανοὶ «εἰσῆλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος δι' αὐτοκινήτου 'Μερσεντές - 220' φέροντος τὰ στοιχεῖα 'SABD - 23', ὡς τουρίσται»,²⁰² τὴν 17^η Φεβρουαρίου 1969. Κατευθύνθησαν στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ κατέλυσαν, ἀρχικὰ στὸ ξενοδοχεῖο *Ἄστορ* καὶ κατόπιν σὲ ἓνα διαμέρισμα τῆς οδοῦ Σκουφᾶ.

²⁰⁰ Εφημ. *Μακεδονία*, 17- 4-1969, σελ. 1

²⁰¹ Ἀξιοσημείωτη λογοτεχνικὴ μεταφορὰ τῆς ὑπόθεσης των Μπασενάουερ καὶ Ντουφτ εἶναι τὸ βιβλίο τοῦ Γιάννη Ράγκου, *Μυρίζει αἷμα*, ἐκδ. Καστανιώτης 2019

²⁰² Ο.π., σελ. 1 (Με στοιχεῖα ἀπὸ τὴ συνέντευξιν τύπου στὸ ἴδιο φύλλο τῆς εφημερίδας συντάχθηκε καὶ τὸ χρονικὸ τῆς δράσεως των δύο Γερμανῶν κατὰ συρροήν δολοφόνων).

Η δράση τους ξεκίνησε το πρωί της Πέμπτης 6 Μαρτίου με τη ληστεία ενός πρατηρίου βενζίνης λίγο έξω από τη Θήβα. Η λεία τους ήταν 16.000 δραχμές και άφησαν πίσω τους δύο νεκρούς: τον Κωνσταντίνο Καναρή, υπάλληλο του πρατηρίου βενζίνης, τριάντα τριών ετών και τον στρατιώτη Κωνσταντίνο Κούλη, είκοσι δύο ετών. Βαριά τραυματισμένος βρέθηκε ο Αναστάσιος Γκιζίνης, τριάντα πέντε ετών. Μια εβδομάδα αργότερα, ξημερώματα της 14^{ης} Μαρτίου σκότωσαν και λήστεψαν έναν πλούσιο ελληνοαμερικάνο, τον Παντελή Αθηναίο, 50 χρόνων, στο σπίτι του στο Καβούρι. Αυτή τη φορά άρπαξαν 11.000 δραχμές, 312 δολάρια και ένα δαχτυλίδι που αφαίρεσαν από το χέρι του θύματος. Τη νύχτα της 7^{ης} προς την 8^η Απριλίου λήστεψαν, αφού τον οδήγησαν στο Καβούρι αποκομίζοντας τη φτωχή λεία ύψους 400 δραχμών, τον τριαντατετράχρονο οδηγό ταξί Ιωάννη Φραγκιαδάκη και τον σκότωσαν πλήττοντάς τον «τρīs διὰ μαχαίρας ἐκ τῶν ὀπισθεν.». Δυο μέρες κατόπιν, τη νύχτα της 9^{ης} προς τη 10^η Απριλίου, ληστεύουν ένα βενζινάδικο στη Μαλακάσα, αρπάζουν 3.500 δραχμές και φονεύουν τον υπάλληλο Ιωάννη Τσουτσάνη κατάφέροντάς του «14 πλήγματα διὰ μαχαίρας». Το πέμπτο έγκλημά τους, αυτό που μέσω μιας σειράς συμπτώσεων οδήγησε στη σύλληψή τους, ήταν ο φόνος του - πραγματικά άτυχου γιατί κυριολεκτικά βρέθηκε στο δρόμο τους- Γεώργιου Παπαγεωργίου, υφαντουργού, μετανάστη στη Γερμανία, ο οποίος βρισκόταν στην Ελλάδα με τη σύζυγό του για ολιγοήμερες διακοπές κοντά στην δίχρονη κόρη τους την οποία ανέτρεφε η αδελφή της γυναίκας του.²⁰³ Στην αστυνομία έχει ήδη σημάνει συναγερμός εξαιτίας των προηγουμένων εγκλημάτων για τα οποία «[...] φαινόταν ότι οί δράσται ἦσαν ἢ ἀλλοδαποί ἢ ψυχοπαθεῖς Ἕλληνες. Οὐδέποτε εἰς τὴν χώραν μας διεπράχθησαν τόσον εἰδεχθῆ καὶ φρικιαστικά ἐγκλήματα. Οἱ βλέψεις μας ὡς ἐκ τούτου καὶ οἱ ἔρευνές μας ἐστράφησαν πρὸς τοὺς ξένους περισσότερο καὶ κάθε ὑποπτη κίνησις των ἠλέγχετο μέχρι καὶ τῆς παραμικρᾶς της λεπτομερείας».²⁰⁴ Η κινητοποίηση για τον έλεγχο «κάθε ὑποπτης κίνησης ἀλλοδαπῶν μὲ αὐστηρότητα καὶ σοβαρότητα» φέρνει αποτελέσματα. Ένας πρατηριούχος στον Σκαραμαγκά, προφανώς από αυτούς που ανήκαν στο δίκτυο πληροφοριοδοτών, τηλεφωνεί στην

²⁰³ Τυπική μάλλον περίπτωση οικογένειας μεταναστών της περιόδου, που λόγω των εξαντλητικών εργασιακών ωραρίων και των δύσκολων συνθηκών ζωής, άφηναν συχνά τα παιδιά τους σε καποιες παππούδες, ή κοντινούς συγγενείς μέχρι να ορθοποδήσουν οικονομικά και είτε να επιστρέψουν στην πατρίδα, είτε να μπορέσουν να τα πάρουν μαζί τους. Τεκμήριο ότι παρά την, σε μεγάλο βαθμό συντελεσμένη αστικοποίηση της περιόδου και τον μετασχηματισμό της μορφής της οικογένειας, η εκτεταμένη μορφή της που κυριαρχούσε τα προπολεμικά και τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια εξακολουθεί να υφίσταται στην ελληνική επαρχία -κυρίως- σε λανθάνουσα μορφή.

²⁰⁴ Απόσπασμα από την κατάθεση στο δικαστήριο την πρώτη ημέρα της δίκης, 21-7-1969, του μοίραρχου Μ. Παπαλεξίου. Εφημ. *Μακεδονία*, 22-7-1969, σελ. 5

αστυνομία για τις ύποπτες κινήσεις μιας Σιτροέν με ξένο αριθμό κυκλοφορίας που ανεφοδιάστηκε με καύσιμα και αναχώρησε προς την Αθήνα. Η καταγγελία φτάνει τυχαία στα αυτιά ενός πολίτη, του Ταμπουράκη, ο οποίος «συνδέεται με την αστυνομία». ²⁰⁵ Όταν ο Ταμπουράκης γυρίζει το βράδυ στο σπίτι του στο Χαϊδάρι αναφέρει στη μητέρα του το συμβάν. Αυτή η πληροφορία θορυβεί τη μητέρα του που είχε παρατηρήσει ότι στη γειτονιά είναι σταθμευμένη από το προηγούμενο απόγευμα μια άγνωστη Μερσεντές με ξένες πινακίδες. ²⁰⁶ Αμέσως ενημερώνεται η χωροφυλακή Χαϊδαρίου και και η υποδιεύθυνση ασφαλείας «από την όποιαν και απέστάλησαν επί τόπου έμπειρα όργανα καὶ ἔστησαν ἐνέδρα.». ²⁰⁷

Όταν οι Ντουφτ και Μπασενάουερ επιστρέφουν κατά τις 4.00 μ.μ. να πάρουν το αυτοκίνητο, ο Ντουφτ συλλαμβάνεται ενώ ο Μπασενάουερ προσωρινά διαφεύγει, μα λίγο αργότερα συλλαμβάνεται και αυτός στο διαμέρισμα της οδού Σκουφά. Ήταν Μεγάλο Σάββατο, 12 Απριλίου 1969, λίγες ώρες μετά την εκτέλεση του τελευταίου θύματός τους.

Τα σινεμά προβάλλουν την μεγάλη κινηματογραφική επιτυχία «Ξύπνα Βασίλη» με πρωταγωνιστές τον Γ. Κωνσταντίνου, τον Αλ. Αλεξανδράκη και την Μάρω Κοντού, αλλά και Έλβις Πρίσλεϋ, τον «βασιληᾷ τῆς μελωδίας». Η χώρα, εκτός από το Πάσχα, ετοιμάζεται να γιορτάσει με λαμπρότητα την επέτειο της επανάστασης της 21^{ης} Απριλίου και ο πρωθυπουργός, αφού «ἐδέχθη τὰς εὐχὰς διὰ τὸ Πάσχα μελῶν τῆς κυβερνήσεως, τῆς ἡγεσίας τοῦ στρατοῦ καὶ ὅλων τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ κράτους», ετοιμάζεται να «μεταβῇ εἰς διαφόρους μονάδας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ θὰ συνεορτάσῃ τὸ ἅγιον Πάσχα μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ὀπλιτῶν». ²⁰⁸

²⁰⁵ Ο (παρα)κρατικός μηχανισμός, το δίκτυο πληροφοριοδοτών, λειτουργεί εξαιρετικά την επταετία. Χαρακτηριστική η καταχώρηση -εντός πλαισίου ώστε να είναι ευδιάκριτη- στην *Μακεδονία* την 17-4-1969, σελ. 8 (οπισθοφύλλο): «Ο κρατικός μηχανισμός πρέπει νὰ γίνῃ εὐκίνητος, εὐέλικτος καὶ σύγχρονος. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ, πρέπει νὰ τὸν ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὰς δεσμεύσεις τῶν πολυπλόκων θεσμῶν. Ἐπισημάνετε τὰς ἀδυναμίας διὰ νὰ τὰς ἀντιμετωπίσωμεν, ἀλλὰ καὶ παρακάμψετε αὐτὰς, μέχρις ὅτου ἀντιμετωπισθοῦν διὰ νέων θεσμῶν, προκειμένου νὰ ἐφαρμόσετε μέθοδον ταχείας ἀποδόσεως τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Σπεύσατε λοιπόν. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ»

²⁰⁶ Οι Ντουφτ και Μπασενάουερ είχαν κινηθεί προς την Ηλεία με στόχο να συνεχίσουν τις ληστείες σε βάρος πλουσιών τουριστών. Ένα ατύχημα όμως που κατέστρεψε το ένα από τα φανάρια της Μερσεντές, άλλαξε τα σχέδιά τους. Συμπτωματικά στο δρόμο τους βρέθηκε ο Παπαγεωργίου, που εκινείτο οδικώς με μια BMW με γερμανικές πινακίδες, αποφάσισαν να τον ληστέψουν και να τον σκοτώσουν. Χρησιμοποίησαν και τα δύο αυτοκίνητα για να επιστρέψουν στην Αθήνα έχοντας στο πορτ μπαγκάζ της BMW το πτώμα του Παπαγεωργίου. Εκεί άφησαν προσωρινά τη Μερσεντές σε μια γειτονιά του Χαϊδαρίου και κατευθύνθηκαν εκ νέου προς την Πελοπόννησο για να ξεφορτωθούν το πτώμα.

²⁰⁷ Εφημ *Μακεδονία*, 17-4-1969, σελ. 8

²⁰⁸ Εφημ *Μακεδονία*, 13-4-1969, σελ. 16

Την Παρασκευή 18 Απριλίου, μια μέρα μετά τη συνέντευξη τύπου για τη σύλληψη των δύο Γερμανών που προσωρινά κρατούνται στο στάδιο της προανάκρισης στο τμήμα της Νέας Ιωνίας, ο επιτετραμμένος της Δυτικής Γερμανίας κ. Άρενς επισκέφτηκε τον διευθυντή εθιμοτυπίας του υπουργείου εξωτερικών στον οποίο «ἐξέφρασε τὸν ἀποτροπιασμόν τῆς πρεσβείας διὰ τὰ φοβερὰ αὐτὰ ἐγκλήματα καὶ παρεκάλεσεν ὅπως διαβιβασθοῦν τὰ συλλυπητήριά της πρὸς τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν τῶν θυμάτων».²⁰⁹

Η δίκη

Στις 4.56 ὥραν Ἑλλάδος τῆς Δευτέρας 21 Ἰουλίου, ἐπραγματοποιήθη ὁ μέγας ἄθλος. Ὁ ἀστροναύτης Ἄρμστρονγκ ἐπάτησε τὸ πόδι του εἰς τὴν σελήνην.²¹⁰

Το βλέμμα των κατοίκων του πλανήτη είναι στραμμένο στο επίτευγμα της κατάκτησης της σελήνης. Εκατομμύρια άνθρωποι παρακολούθησαν την προσελήνωση και τον σεληνιακό περίπατο του αμερικανού αστροναύτη, αισθανόμενοι, πιθανώς, ρίγη συγκίνησης γι'αυτό που μέχρι τότε αποτελούσε προϊόν της φαντασίας τολμηρῶν μυθιστοριογράφων.

Το ενδιαφέρον του κοινού στην Ελλάδα όμως, εκείνη τη Δευτέρα του Ιουλίου απασχολεί και ἄλλο ἓνα γεγονός που καλύπτει σημαντικό μέρος της ειδησεογραφίας· ξεκινά στο πενταμελές εφετείο της Αθήνας η δίκη των Χανς Μπασενάουερ και Χέρμαν Ντουφτ, των δύο «ξένων λυκανθρώπων»,²¹¹ των «κτηνῶν ἀπὸ τον Βορρά»²¹² που συντάραξαν την ελληνική κοινωνία λίγους μήνες πριν με το πλήθος και την αγριότητα των φόνων που διέπραξαν. «Οἱ πολῖται οἵτινες εἶχον συγκεντρωθῇ συνωθοῦντο πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς αἰθούσης τοῦ πενταμελοῦς ἐφετείου διὰ νὰ εἰσβάλουν εἰς αὐτὴν μὲ προθέσεις λυντσαρίσματος τῶν κατηγορουμένων. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ δύναμις τῆς χωροφυλακῆς καὶ ἐκείνης τῆς ἀστυνομίας συνεκράτησε τὸ πλῆθος».²¹³ Οἱ συγγενεῖς των θυμάτων και οἱ μαυροφορεμένες χήρες που παρευρίσκονται στην αίθουσα του δικαστηρίου, εντείνουν τη συναισθηματική φόρτιση που υπάρχει.

Η δίκη κράτησε τρεις μέρες, ἀπὸ τὴν 21^η Ἰουλίου μέχρι τὴν 23^η που ἐκδόθηκε ἡ καταδικαστική ἀπόφαση. Για τους δύο Γερμανούς είχαν οριστεί ἀπὸ τὸ δικαστήριον

²⁰⁹ Εφημ Μακεδονία, 19-4-1969, σελ. 1

²¹⁰ Εφημ Μακεδονία, 22-7-1969, σελ. 1

²¹¹ Εφημ Ἐμπρός, 18-4-1969, σελ. 1

²¹² Ο.π., σελ. 1

²¹³ Εφημ Μακεδονία, 22-7-1969, σελ. 5

συνήγοροι υπεράσπισης. Το βαρύ κατηγορητήριο, εκτός από τους ιδιαιζόντως ειδεχθείς φόνους με ληστεία, περιελάμβανε «παράνομον κατοχήν ὄπλων καὶ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, παράνομον ὀπλοφορίαν, παράνομον κατοχήν δύο ἀμφίστομων μαχαιριῶν καὶ ὀπλοχρησίαν».²¹⁴

Αφού κατέθεσαν οι μάρτυρες και οι κατηγορούμενοι, ήλθε πλέον η ώρα να αγορεύσει ο εισαγγελέας:

Μία ἀπὸ τὰς καλλιτέρας παραδόσεις τῆς χώρας μας εἶναι ἡ φιλοξενία πρὸς πάντα ξένον. Ξένιος ἀπεκαλεῖτο ὁ ἀρχαῖος θεὸς Ζεὺς. [...] Ἀλλὰ ὁ Ζεὺς εἶχε καὶ τὴν προσωνομίαν τιμωρός. Δὲν εἶναι ξέφραγο ἀμπέλι ἡ Ἑλλὰς διὰ νὰ ἔρχεται ὁ κάθε ἀλήτης, ὁ κάθε ἀχρεῖος, ὁ κάθε ἀδίστακτος ἐγκληματίας καὶ νὰ διαπράττῃ ἐγκλήματα, ὡς αὐτὰ πού διέπραξαν οἱ κατηγορούμενοι. Αὐτὸ δὲν εἶναι αἰχμὴ διὰ τὸ φίλο καὶ σύμμαχον ἔθνος, τὴν δημοκρατίαν τῆς Γερμανίας. Παντοῦ δυστυχῶς φύονται ἀγκάθια. Ἄλλωστε, ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις, ἐξέφρασε τὰ συλλυπητήριά της πρὸς τὰς οἰκογενείας τῶν θυμάτων καὶ τὰ συγχαρητήριά της πρὸς τὰς ἐλληνικὰς ἀρχὰς διὰ τὴν σύλληψιν τῶν ἀποτροπαίων αὐτῶν κακοῦργων. [...] Οὐδὲν ἐλαφρυντικόν θὰ ἦταν ὕβρις διὰ τοὺς παθόντας καὶ μόνον ἡ σκέψις περὶ ἐλαφρωτέρας ποινῆς ὡς ἐκείνης τῆς ἰσοβίου καθειρξεως. [...] Ἦκούσθησαν διαμαρτυρίες ὅτι διατηροῦμεν ἀκόμῃ εἰς τὴν χώραν μας τὴν θανατικὴν ποινὴν. Καταργήστε κύριοι πρῶτοι ἐσεῖς τὰ ἐγκλήματα σας καὶ μετὰ ἡ πολιτεία θὰ καταργήσῃ τὴν θανατικὴν ποινὴν. Καὶ κάτι ἄλλο κύριοι: [...] Ἡ ποινὴ τῆς ἰσοβίου καθειρξεως δὲν τηρεῖται ἀπολύτως ὅπως τηρεῖται εἰς ἄλλας χώρας. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν οὐδεὶς εὕρισκεται εἰς τὰς ἐλληνικὰς φυλακὰς ἐκ τῶν προπολεμικῶς καταδικασθέντων εἰς ἰσόβια δεσμά. Ἐχετέ το αὐτό ὑπ' ὄψιν.²¹⁵

Το δικαστήριο, την επόμενη ημέρα, ύστερα από διάσκεψη «δύο καὶ ἡμισείας ὥρων», κηρύσσει τους Γερμανούς ἐνοχους για ὅλα ὅσα κατηγοροῦνται και το λόγο ἔχει πλέον ο εισαγγελέας στην πρόταση καθορισμοῦ των ποινῶν·για τις ληστείες και τα ἐγκλήματα που διέπραξαν προτείνει «πεντάκις εἰς θάνατον». Αμέσως μετὰ τον λόγο παίρνει ἡ υπεράσπιση που προσπαθεῖ να μετριάσει τὴν προτεινόμενη ἀπὸ τον εισαγγελέα θανατικὴ ποινὴ με το επιχείρημα ὅτι «ὁ θάνατος ἀποτελεῖ λύτρωσιν, ἐνὼ ὁ ἰσόβιος ἐγκλεισμός εἰς τὰς φυλακὰς εἶναι συνεχῆς δοκιμασία. Μόνον εἰς τὸ κελλί του ὁ ἰσοβίτης βασανίζεται συνεχῶς ἀπὸ ἐφιάλτας καὶ ὑποφέρει δι' ὅτι ἔκαμε.

²¹⁴ Ο.π., σελ. 5

²¹⁵ Εφημ *Μακεδονία*, 23-7-1969, σελ. 5

Τιμωρεῖται καθημερινῶς καὶ οὐχὶ ἅπαξ».²¹⁶ Το δικαστήριον αποσύρεται σε διάσκεψη για τον καθορισμό της ποινῆς καὶ το ακροατήριον «ἐπηρεασμένον ἀπὸ τὰς ἀγορεύσεις τῶν συνηγόρων τῆς ὑπερασπίσεως καὶ φοβούμενον μὴ τυχόν παρασυρθῇ τὸ δικαστήριον καὶ δὲν ἐπιβάλλῃ τὴν θανατικὴν ποινὴν, ἐξέσπασεν εἰς ἀποδοκιμασίας τῶν ὑπερασπιστῶν καὶ εἰς ἀπειλὰς κατὰ τῶν ἐγκληματιῶν».²¹⁷ Εἶναι τόση ἡ ἐνταση που ὑπάρχει στο ακροατήριον, ὥστε ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν ἐπιβολὴ «εἰς ἕκαστον πεντάκις» τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου καὶ παρὰ τὴν «ἱκανοποίησιν τοῦ κοινοῦ αἰσθήματος», «[...] μόλις ἀποχώρησε τὸ δικαστήριον, τὸ ἀκροατήριον ἐξέσπασε καὶ πάλιν εἰς ἀποδοκιμασίας καὶ ἐξεδήλωσε προθέσεις λιντσαρίσματος. Ἡ ἐπέμβασις ὁμῶς τοῦ εἰσαγγελέως κ. Παττακιά καὶ τοῦ ἐπικεφαλῆς τῆς δυνάμεως τῆς χωροφυλακῆς ἀπεκατέστησε τὴν τάξιν καὶ τὸ ἀκροατήριον ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνεται».²¹⁸

Ἡ ἐκτέλεση

Οἱ δικηγόροι τοῦ Μπασενάουερ καὶ τοῦ Ντουφτ, υπέβαλαν αἴτηση ἀναίρεσης τῆς ἀπόφασης στὸν Ἀρειὸ Πάγο στις 26 Ἰουλίου, ἡ ὁποία ἀπερρίφθη τὴν 18^η Νοεμβρίου²¹⁹ ὅπως καὶ λίγες μέρες ἀργότερα ἀπερρίφθη ἡ αἴτηση ἀπονομῆς χάριτος. Ὁ Χανς Μπασενάουερ βρίσκεται ἐγκλειστος στις φυλακὲς τῆς Αἰγίνας καὶ ὁ Χέρμαν Ντουφτ στις φυλακὲς τῆς Κέρκυρας. Σχεδὸν ἓνα μῆνα μετὰ, τὴν 15^η Δεκεμβρίου, ὁ Χέρμαν Ντουφτ ἐκτελέστηκε στὸ πεδίο βολῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου καὶ ὁ Χανς Μπασενάουερ στὴν Αἰγίνα «εἰς τὸν συνήθη τὸπον ἐκτελέσεων ‘Τούρλος’ τῶν ἐγκληματικῶν φυλακῶν Αἰγίνης, ὅπου ἐκρατεῖτο».²²⁰ Συμπτωματικὰ, τὴν ἴδια μέρα στις ἐσωτερικὲς σελίδες τῆς εφημερίδας *Μακεδονία*, ὑπάρχει ἀναφορὰ σε μιὰ σειρὰ φόνων που διεπράχθησαν στὴν ἄλλη ὀχθὴ τοῦ Ἀτλαντικοῦ τὸν Αὐγούστο τοῦ ἰδίου ἔτους, ὅταν ἡ ομάδα τοῦ Τσαρλς Μάνσον μῆκε στὴν ἐπαυλὴ τοῦ σκηνοθέτη Ρομάν Πολάνσκι καὶ σκότωσε πέντε άτομα, μεταξύ αὐτῶν τὴν ἐγκυμονοῦσα σύζυγο τοῦ σκηνοθέτη, ἠθοποιό Σάρον Ταίητ.

²¹⁶ Εφημ. *Μακεδονία*, 24-7-1969, σελ. 4

²¹⁷ Ο.π., σελ. 4

²¹⁸ Ο.π. σελ. 4

²¹⁹ Εφημ. *Μακεδονία*, 19-11-1969, σελ. 3

²²⁰ Εφημ. *Μακεδονία*, 16-12-1969, σελ. 1

ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1970: Η τελευταία εκτέλεση

Βασίλειος Λυμπέρης (25 Αυγούστου 1972)

Οικογενειακή τραγωδία εις τὸ Χαλάνδρι Ἀθηνῶν.

Ἦκαψε τὰ παιδιά του καὶ τὴ γιαγιά τους.

Ἦταν ἀπὸ καιρὸ σὲ διάστασι.²²¹

Ἡ οικογενειακή τραγωδία που αναδεικνύεται ἀπὸ τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων τὴν Πέμπτη 6 Ἰανουαρίου 1972, «ξετυλίχθηκε στὶς 2 τὸ πρωῒ μέσα σ' ἓναν οἰκίσκο δύο δωματίων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ 28^{ης} Ὀκτωβρίου στὴ Μεταμόρφωση Χαλανδρίου καὶ εἶχε γιὰ δρᾶστη τὸν Β.Γ. Λυμπέρη, ἐτῶν 26 καὶ θύματα, τὰ δύο παιδιά του Παναγιώτα, ἐτῶν 2 ¹/₂ καὶ Γιώργο, 12 μηνῶν, τὴν πεθερά του Ἀντιγόνη Μάρκου, ἐτῶν 55 καὶ τὴν γυναῖκα του Βασιλική Λυμπέρη, ἐτῶν 24, μὲ τὴν ὁποῖα ἦταν χωρισμένος ἐδῶ καὶ καιρό».²²²

Το νεαρὸ ζευγάρι εἶχε γνωριστεῖ πέντε χρόνια νωρίτερα το 1967, στο Λαϊκὸ νοσοκομεῖο ὅπου, συμπτωματικά, οἱ πατέρες τους νοσηλεύονταν στὸν ἴδιο θάλαμο με καρδιακά προβλήματα. Οἱ δύο νέοι συναντήθηκαν στὸ επισκεπτήριο καὶ σύντομα ἡ γνωριμία τους κατέληξε σὲ «στενότερο σύνδεσμο καὶ τελικά σὲ γάμο». Οἱ οικογένειές τους φαίνεται ὅτι δεν εἶχαν θετική γνώμη, ἀλλὰ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν ἀπόφασή τους καθὼς -ὅπως ἀφηγείται ὁ πατέρας τοῦ Λυμπέρη: «ἀναγκάστηκα νὰ ὑποκύψω εἰς τὴν θέλησιν τῶν δύο νέων, ὅταν πέθανε ὁ πατέρας τῆς Βασιλικῆς καὶ ἡ ἴδια περίμενε ἤδη παιδί ἀπὸ τὸν 22χρονο τότε γιό μου ποὺ μόλις εἶχε ἀποστρατευθῇ».²²³ Ἡ ἀπροθυμία τῆς οικογένειας τῆς Βασιλικῆς γιὰ τὸν γάμο ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὸν ἀντρα τῆς ἀδελφῆς τῆς γυναίκας του: « Τὸ 1967 παντρεύθηκαν, παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ πεθεροῦ μου, ποὺ πέθανε ἀπὸ τὸν καημὸ του. Ἐπέμενε νὰ τὸν παντρευθῇ ἡ Βασιλική. Αὐτὴ τὸν ἀγαποῦσε».²²⁴

Ὁ γάμος τους δεν ἦταν ἀνέφελος, τὰ προβλήματα ἀρχισαν ἀπὸ τὸν πρῶτο καιρὸ, πρὶν ἀκόμα γεννηθεῖ τὸ πρῶτο τους παιδί. Ὁ Λυμπέρης συχνὰ ἀπομυζούσε χρήματα ἀπὸ τὴν πεθερά του,²²⁵ τὰ ὁποῖα ξόδευε σὲ διασκεδάσεις, «χαρτόπαιζε καὶ

²²¹ Εφημ. *Μακεδονία*, 6-1-1972, σελ. 1

²²² Εφημ. *Μακεδονία*, 6-1-1972, σελ. 1

²²³ Ο.π., 7-1-1972, σελ. 7

²²⁴ Ο.π., 7-1-1972, σελ. 7

²²⁵ Ἡ μητέρα τῆς Βασιλικῆς «ἦτο σύζυγος πρωτοδίκου», εἶχε δε ἀξιοσημεῖωτη κτηματική περιουσία στὴν περιοχή τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Χαλανδρίου. Ἐνα εργοστάσιο μπαχαρικών ὅπου γιὰ κάποιο διάστημα ἐργάστηκε ὁ Λυμπέρης ὡς συσκευαστής, στεγαζόταν σὲ ἀκίνητο δικῆς τῆς ιδιοκτησίας στὴν

μεθοῦσε». Οι καβγάδες συχνοί, όπως και οι προσπάθειες, της Βασιλικής κυρίως,²²⁶ να παραμείνουν μαζί. Ο Λυμπέρης το 1968, με την οικονομική αρωγή της πεθεράς του άνοιξε ένα εργοστάσιο μπαταριών, το οποίο έκλεισε ένα χρόνο αργότερα. Το ζευγάρι, εγκαθίσταται στο Χαλάνδρι, στο πατρικό σπίτι της Βασιλικής, συγκατοικεί με την μητέρα της Βασιλικής, Αντιγόνη Μάρκου και ο Λυμπέρης εργάζεται ως συσκευαστής μπαχαρικών σε μια βιοτεχνία στο Χαλάνδρι· «Λίγους μήνες μετά και ἐνῶ ἡ Βασιλικὴ περιμένε τὸ δεύτερο παιδί τους, ἄρχισε ἡ οὐσιαστικὴ διάστασι τοῦ ζεύγους».²²⁷

Μετά τον οριστικό χωρισμό τους, ο Λυμπέρης μετακομίζει από τη Μεταμόρφωση Χαλανδρίου σε ένα διαμέρισμα της οδού Σονιέρου 15 στην Αθήνα.

Το χρονικό του εγκλήματος: τὸ εἰδεχθέστερον ἔγκλημα τῆς δεκαετίας²²⁸

Λίγες ώρες πριν το χάραμα της Τετάρτης 5 Ιανουαρίου, ο Λυμπέρης έφυγε με το αυτοκίνητό του από το δωμάτιο της οδού Σονιέρου και κατευθύνθηκε στο Χαλάνδρι όπου έφτασε «κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Χωροφυλακῆς στὶς 2 τὸ πρωῒ». Αφού άνοιξε την πόρτα της μονοκατοικίας με το κλειδί του, μπήκε στο δωμάτιο «ὅπου ἔκοιματο ἡ πεθερὰ του μὲ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ἐγγονάκια της, τὴν Παναγιώτα, ἐτῶν 2 ¹/₂, ἔχοντας ἓνα ‘μπιντόνι’ βενζίνης. Ἄδειασε ἓνα μέρος στὸ κρεβάτι καὶ ἔβαλε φωτιά. Μὲ τὶς πρῶτες φλόγες, ἡ πενθερὰ ἐπετάχτηκε ἔντρομη ἀπὸ τὸ κρεβάτι της, ἄρπαξε τὸ ἐγγονάκι της καὶ τὸ πέταξε ἀπὸ τὸ κρεβάτι της γιὰ νὰ τὸ σώσει, βάζοντας συγχρόνως τὶς φωνές καὶ ἔτρεξε στὴν τουαλέττα. Πρὶν πάει στὴν τουαλέττα πέταξε καὶ τὸ ἄλλο, πιὸ μικρό, τὸν Γιωργάκη πὺ τὴν ἄλλη μέρα εἶχε τὰ γενέθλιά του, κλείνοντας ἓνα χρόνο. Στὶς φωνές ξύπνησε καὶ ἡ γυναῖκα του, πὺ κοιμόταν στὸ ἄλλο δωμάτιο καὶ ἔτρεξε στὸ χῶλ νὰ δεῖ τί συνέβαινε. Βρέθηκε ἀντιμέτωπη μὲ τὸν ἄνδρα της [...] Ὁ σύζυγός της ὅμως τὴν ἄρπαξε, τὴν ἐκτύπησε καὶ μετὰ τὴν ἔρριξε κάτω, μέσα στὶς φλόγες πὺ εἶχαν πεταχθῇ ἀπὸ τὸ ἄναμμα τῆς βενζίνης πὺ εἶχε ρίξει στὸ χῶλ. Στὴν προσπάθειά του αὐτὴ ἔπαθε καὶ ὁ ἴδιος ἐλαφρὰ ἐγκαύματα στὸ πρόσωπο».²²⁹ Τα

«περιοχή Μάρκου» που είχε κληρονομήσει από τον πατέρα της. Παρά τις οχλήσεις του Λυμπέρη να πουλήσει μέρος της «δὲν ἔστεργε νὰ πωλήσῃ τὰ κτήματά της γιὰ νὰ δώσῃ χρήματα εἰς τὸν γαμβρόν της.» Εφημ. *Μακεδονία*, 6-1-1972, σελ. 4

²²⁶ Εκτός από τις μαρτυρίες που μιλούν για την αγάπη που η Βασιλική έτρεφε για το πρόσωπο του Λυμπέρη και τις προσπάθειες που έκανε για να «κρατήσει» την οικογένεια, είναι χαρακτηριστικά τα όσα φέρεται να είπε μέσα από το νοσοκομείο, λίγες ώρες πριν πεθάνει: «[...] Πῶς πήρε τέτοια ἀπόφαση καὶ πῶς κράτησε ἡ καρδιά του νὰ βάλῃ φωτιά καὶ νὰ κάψῃ τὰ παιδιά του; [...] Εἶναι ἓνας κακοῦργος, μεγάλος κακοῦργος ... ἐπαναλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ προθέτει στὸ τέλος. Δὲν θέλω νὰ τοῦ κάνετε κακό.» Εφημ. *Μακεδονία*, 6—1972, σελ. 4

²²⁷ Εφημ. *Μακεδονία*, 7-1-1972, σελ. 7

²²⁸ Ο χαρακτηρισμός από την εφημερίδα *Μακεδονία*., 7-1-1972, σελ. 7

²²⁹ Εφημ. *Μακεδονία*, 6-1-1972, σελ. 4

εγκαύματα του Λυμπέρη σε συνδυασμό με την μαρτυρία της γυναίκας του από το νοσοκομείο²³⁰ οδήγησαν γρήγορα στη σύλληψή του. Το έγκλημα γίνεται αντιληπτό κατά τις πέντε το πρωί, όταν ο «Αντώνιος Στρογγυλούδης, γαμβρός ἐπ’ ἀδελφῇ τῆς Βασιλικῆς Λυμπέρη, ἐτῶν 25, ὁ ὁποῖος ἔμενε ἐκεῖ κοντά,, ξεκίνησε μὲ τὸν Ἀθανάσιον Ἀγγέλου, γείτονά του, γιὰ τὶς δουλειές τους. Περνώντας ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖτι της Μάρκου εἶδαν νὰ βγαίνουν καπνοὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ τὴν στέγην [...] ἔσπασαν τὴν πόρτα [...] καὶ μπῆκαν στὸ χῶλ. Τότε ἀντίκρυσαν τὸ φοβερὸ θέαμα [...] ζοῦσε μόνο ἡ Βασιλικὴ Λυμπέρη [...] τὴν ἔβαλαν ἀμέσως στὸ αὐτοκίνητο τοῦ Στρογγυλούδη καὶ τὴν μετέφεραν στὸ νοσοκομεῖο. Ἐν τῷ μεταξύ εἰδοποίησαν τὴν χωροφυλακὴ».²³¹

Ο Λυμπέρης γύρισε στο δωμάτιο όπου ἔμενε, πέφτει γιὰ ὕπνο καὶ τὸ πρωί, κατὰ τις 7.30, πηγαίνει κανονικὰ στὴ δουλειά του.²³² Ἡ ἀντίστροφη μέτρηση γιὰ τὴν σύλληψή του εἶχε ὁμως ξεκινήσει. Ἀρχικὰ ἀρνεῖται τὴν ὅποια συμμετοχὴ καὶ γιὰ τα εγκαύματα ἰσχυρίζεται ὅτι τα ἔπαθε καθὼς προσπαθοῦσε νὰ ψῆσει καφέ σε ἓνα καμινέτο που φούντωσε καὶ τὸν ἔκαψε. Γρήγορα ὁμως τὸ ἄλλοθί του κατέρρευσε καὶ ἀναγκάστηκε νὰ παραδεχθεῖ τὸ ἐγκλημά του, ἀφοῦ τα στοιχεῖα σε βάρος του ἦταν ἀδιάσειστα.

Τὴν ἡμέρα που τα θύματα κηδεύονταν στὸ νεκροταφεῖο τῆς Μεταμόρφωσης,²³³ ἀποκαλύπτεται ὅτι ὁ Λυμπέρης δὲν ἔδρασε μόνος του· κατηγοροῦνται μαζὶ του γιὰ τέσσερις ἀνθρωποκτονίες ἀπὸ πρόθεση «αἱ ὁποῖαι διεπράχθησαν κατὰ τρόπον εἰδεχθῇ καὶ διακεκριμένην φθοράν διὰ πυρός» ὁ Παῦλος Ἀγγελόπουλος «ἐτῶν 18 φαναρτζῆς, ἐξ Ἀγρινίου», ὁ Θεόδωρος Καπρέτσος, - ξάδελφος τοῦ Ἀγγελόπουλου- ἐτῶν 24 οικοδόμος, γιὰ ἀπλὴ συνέργεια καὶ ὁ Ἀθανάσιος Σταματίου ἐτῶν 21 οικοδόμος, «δι’ ἀπόπειραν περιθάλψεως ἐγκληματίου». Τὸ ἐγκλημα δὲν οφειλόταν στὴν κακιὰ στιγμὴ, εἶχε προσχεδιαστεί. Κατὰ τὴν προανάκριση ἀποκαλύπτεται ὅτι ὁ Ἀγγελόπουλος «ποὺ θεωρεῖτο ἀπὸ τὴν

²³⁰ Ἡ Βασιλικὴ, ἐπέζησε γιὰ λίγες ὥρες νοσηλευόμενη. Αὐτὴ κατονόμασε τὸν Λυμπέρη ὡς δράστη τοῦ φονικοῦ, στὴν ἀδελφὴ τῆς μητέρας τῆς, μοναχὴ Φιλοθέη, ἡ ὁποία μόλις πληροφορήθηκε τὸ συμβάν ἔσπευσε στὸ πλευρὸ τῆς. Εἰδοποιήθηκε ὁ συνταγματάρχης Μαυροειδῆς που εἶχε βρισκόταν στὸν τόπο τοῦ ἐγκλήματος. Ὁ Μαυροειδῆς εἶχε ἤδη διατάξει τὴ σύλληψη τοῦ Λυμπέρη «γιατὶ εἶχε πλέον σχηματίσει τὴν πεποίθηση ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ δράστης». Εφημ. *Μακεδονία*, 6-1-1972, σελ. 4

²³¹ Εφημ. *Μακεδονία*, 6-1-1972, σελ. 4

²³² Ἐχοντας εγκατασταθεῖ μετὰ τὸν χωρισμὸ τοῦ στὴν Αθήνα, ἐργάζεται, μαζὶ με τὸν πατέρα τοῦ σε ἐργοστάσιο μπαταριῶν, ἰδιοκτησίας τοῦ γαμπροῦ τοῦ, στὴν Ακαδημία Πλάτωνος.

²³³ Γράφει ἡ *Μακεδονία*, τὴν 7^η Ἰανουαρίου 1972, μεταφέροντας τὸ βαρὺ κλίμα, τὴ συγκίνησι καὶ τὴν οργὴ που κυριαρχοῦσε: «τὴν κηδεῖα παρηκολούθησαν πολλοὶ κάτοικοι τῆς Μεταμορφώσεως, ἰδίως δὲ γείτονες τῆς οἰκογενείας πού ξεκληρίστηκε κατὰ τὸν πλέον ἀπάνθρωπον τρόπο. Τὴν στιγμὴν ποὺ κατεβιβάζοντο τὰ φέρετρα στὸν τάφο, ἀκούστηκαν κατάρες ἀπὸ τοὺς γείτονες, ποὺ θρηνοῦσαν τὸν ἄδικον χαμὸ μῆς ὁλόκληρης οἰκογενείας.». Εφημ. *Μακεδονία*, 7-1-1972, σελ. 7

χωροφυλακή ως έγκληματική φυσιογνωμία», μαζί με τον Λυμπέρη και τον Καπρέτσο, εκείνο το βράδυ κατευθύνθηκαν στη μονοκατοικία του Χαλανδρίου για να πραγματοποιήσουν το σχέδιο του Λυμπέρη. Ο Καπρέτσο δείλιασε μόλις κατάλαβε ότι είχε έλθει η στιγμή να ενεργοποιήσουν το σχέδιο για το οποίο τους προετοίμαζε ο Λυμπέρης, και έμεινε στο αυτοκίνητο για να φυλάει τσίλιες. Ο Λυμπέρης με τον Αγγελόπουλο, πήραν τα μπιτόνια με τη βενζίνη που είχε τοποθετήσει ο Λυμπέρης στο πορτ μπαγκάζ, και πήγαν προς το σπίτι όπου κοιμόταν η οικογένεια: «[...] σὲ λίγο εἶδα μιὰ λάμψη, ἄκουσα ἓναν κρότο καὶ εἶδα νὰ βγαίνουν καπνοὶ. Ἐπλησίασα πιὸ κοντὰ πρὸς τὸ μέρος ἀπὸ ὅπου ἔβγαιναν οἱ καπνοὶ καὶ τότε ἄκουσα στριγγές φωνές μικροῦ παιδιοῦ. [...] οἱ φωνές αὐτές μὲ συνεκλόνισαν [...] ἔτρεξα καὶ μπῆκα στὸ αὐτοκίνητο [...]. Τὰ λεπτὰ ποὺ περίμενα μου φάνηκαν αἰῶνες»²³⁴ αφηγείται αργότερα ο Καπρέτσο.

Η κοινή γνώμη έχει κυριολεκτικά συγκλονιστεί από το πρωτοφανές έγκλημα. Κατά την αναπαράσταση, την 7^η Νοεμβρίου, ισχυρή αστυνομική δύναμη με δυσκολία συγκράτησε το εξαγριωμένο πλήθος που είχε συγκεντρωθεί γύρω από τον τόπο του εγκλήματος.

Ο υπουργός Δικαιοσύνης Τσουκαλάς για να κατευνάσει την κοινή γνώμη που ανησυχεί και ζητά παραδειγματική τιμωρία των δραστών, δηλώνει σχετικά με το έγκλημα στις 8 Ιανουαρίου:

Αἱ νομοθεσίαι ὅλων τῶν πολιτισμένων χωρῶν φυσικὰ δὲ καὶ τῆς Ἑλλάδος προβλέπουν ὠρισμένας διαδικασίας καὶ προθεσμίας ἐπὶ πάσης περιπτώσεως οἰουδήποτε ἐγκλήματος ὅσονδήποτε στυγεροῦ, μέχρις ὅτου ἡ δικαιοσύνη ἐκφέρῃ τὴν τελικὴν κρίσιν της. [...] Ἡ δὲ πολιτεία, ὡς εἶναι εὐνόητον δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐμφανίζεται ὡς ἐκδικήτρια, ἀλλὰ μόνον ὡς τιμωρός. [...] Ἐσημειώθησαν προσφάτως κρούσματα ἀληθῶς ἀποτροπαίων κακουργημάτων, μὲ ἀποκορύφωμα τὸ πρόσφατον πολλαπλοῦν ἔγκλημα τοῦ Χαλανδρίου, τὸ ὁποῖον δικαίως διηγείρεν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν φρίκην εἰς ὁλόκληρον τὴν ὑγιῶς σκεπτόμενην κοινὴν γνώμην. Πρόκειται περὶ ἐγκληματικῶν ἐκδηλώσεων, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονταν εἰς τὸ περιθώριον τῶν ἐκ παραδόσεως ἑλληνικῶν ἡθῶν καὶ μεταφέρουν ἔστω καὶ εἰς μεμονωμένα παραδείγματα τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν χῶρον τῆς ζούγκλας. Ἐχομεν τὴν τύχην νὰ παρουσιάζωμεν τὸν χαμηλότερον ἴσως δείκτην ἐγκληματικότητος εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμῶν ὅσον καὶ ἀπὸ

²³⁴ Εφημ. *Μακεδονία*, 7-1-1972, σελ. 7

ἀπόψεως ἐγκλημάτων. Αἱ ἐκδηλώσεις ὅμως τῆς βίας, τῆς ἀναρχίας καὶ τῆς περιφρονήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, αἱ ὁποῖαι μαστίζουν ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἀποτελοῦν ἀτυχὲν νόσημα μολυσματικὸν καὶ μεταδοτικόν. [...] Ὅσον ἀφορᾷ τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, ἡ ἐν δικαίῳ ἀναστατώσει τελοῦσα κοινὴ γνώμη δύναται νὰ παραμένῃ τελείως ἡσυχος καὶ ἡρεμος. Ἡ ἐλληνικὴ δικαιοσύνη θὰ ἐπιτελέσῃ τὸ καθῆκον τῆς καὶ μάλιστα τὸ συντομώτερον δυνατόν. [...]»²³⁵

Τὴν Τετάρτη, 12 Ιανουαρίου, οἱ κατηγορούμενοι οδηγούνται νωρὶς το πρωί στον ἀνακριτὴ Σταθέα «διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ συγκέντρωσις κόσμου καὶ αἱ ἀποδοκιμασίαι». Μετὰ τὴν πολὺωρη ἀπολογία τοὺς καὶ τὴν προσπάθεια νὰ ἀποποιηθοῦν τὶς εὐθύνες, ἀποφασίστηκε ἡ προφυλάκιση τῶν Λυμπέρη, Καπρέτσου καὶ Ἀγγελόπουλου, ἐνῶ ὁ Σταμάτης ποὺ κατηγορεῖται γιὰ «συγκάλυψιν ἐγκλήματος» ἀφέθηκε ἐλεύθερος. «Κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας ἡ δίκη θὰ διεξαχθῇ μέχρι τέλος Φεβρουαρίου.».

Τὴν ἡμέρα ποὺ ἀποφασίζεται ἡ προφυλάκιση τῶν «κτηνανθρώπων τοῦ Χαλανδρίου», ὁ εἰσαγγελέας πρωτοδικῶν, βασιλικὸς ἐπίτροπος τοῦ Ἐκτάκτου Στρατοδικείου Ἀθηνῶν Νικολοδήμος «καλέσας τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ τύπου» ἀνακοίνωσε ὅτι παραπέμπονται σὲ δίκη στὶς 20 Ιανουαρίου «ἐπὶ παραβάσει τῶν ἄρθρων 271 παρ. 1 καὶ 272 παρ. 4 τοῦ ποινικοῦ κώδικος (σύστασις, παράβασις περὶ τὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας καὶ ἔκρηξις)» οκτὼ άτομα «αὐτοαποκαλούμενοι ‘ἀντιστασιακοί’» οἱ ὁποῖοι ἀφού ἀφίχθησαν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ «ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ Κ.Κ.Ε., τὸ Π.Α.Κ. καὶ τὸ Π.Α.Μ. καὶ ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω ὀργανώσεων ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς [...] ἐπέδόθησαν εἰς διαφόρους δυναμιτιστικὰς ἐνέργειας».²³⁶ Μεταξὺ τῶν συλληφθέντων γιὰ δυναμιτιστικὰς ἐνέργειες, ἦταν ὁ μετέπειτα ὑπουργὸς τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ., Σήφης Βαλυράκης.²³⁷

Ἡ δίκη

Ἡ δίκη τοῦ Βασίλη Λυμπέρη ξεκίνησε τὴν Παρασκευὴ 5 Μαΐου 1972 στὸ Μικτὸ Ὁρκωτὸ Κακουργιοδικεῖο Ἀθηνῶν.²³⁸ Οἱ κατηγορίες γιὰ τὸν εικοσιεπτάχρονο

²³⁵ Εφημ. *Μακεδονία*, 9-1-1972, σελ. 1

²³⁶ Εφημ. *Μακεδονία*, 13-1-1972, σελ. 1, 3

²³⁷ Οἱ υπόλοιποι κατηγορούμενοι ἦταν οἱ: Κυριαζὴς Ἰωάννης, Σπηλιόπουλος Σπυρίδων, Νικολόπουλος Βασίλειος, Χρυσάφης Ἰωάννης, Λενέττης Ἰωάννης, Κύργιος Δημήτριος, Καραγιώτας Ζαχαρίας, Σπηλιόπουλος Σπυρίδων, Νικολαΐδης Ἰωσήφ καὶ Βρανάς Δημήτριος, οἱ ὁποῖοι βαρύνονται με διάφορες κατηγορίες. Πηγή: εφημ. *Μακεδονία*, 13-1-1972, σελ. 5

²³⁸ Πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου ἦταν ὁ ἐφέτης Κ. Ποταμιάνος καὶ εἰσαγγελέας ὁ Γ. Δημητριάδης. Ἐνορκοὶ ἦταν οἱ Γ. Γεωργόπουλος, Α. Ζέρβα καὶ Σ. Σιμίτης. Τὴν υπεράσπιση τοῦ Λυμπέρη εἶχαν ἀναλάβει οἱ Ι. Θεοδώρου καὶ Κ. Παπασπύρου, Ν. Παπαϊωάννου γιὰ τὸν Καπρέτσο, Θ. Κουβέλης γιὰ τὸν Σταμάτη καὶ Α. Μιχαηλίδης γιὰ τὸν Ἀγγελόπουλο. Πηγή: εφημ. *Μακεδονία*, 6-5-1972, σελ. 1

Λυμπέρη και τον δεκαοκτάχρονο Αγγελόπουλο, κοινές: «τέσσερις άνθρωποκτονίες ἐκ προθέσεως ἰδιαζόντως ἀπεχθεῖς καὶ διακεκριμένη φθοράν ἐκ πυρός.». Ο Καπρέτσος «παραπέμπεται δι' ἀπλήν συνεργίαν εἰς τὰς πράξεις τῶν δύο ἄλλων» και ο Σταμάτης, που φτάνει στο δικαστήριο με τη στρατιωτική του στολή καθώς «ἤδη ὑπηρετοῦσε τὴν θητείαν του», παραπέμπεται «δι' ἀπόπειραν περιθάλψεως ἐγκληματίου» εφόσον δεν αποκάλυψε στις αρχές την πραγματική αιτία των εγκαυμάτων του Λυμπέρη και πέταξε τα ρούχα που ο Λυμπέρης και ο Αγγελόπουλος φορούσαν εκείνο το βράδυ του Ιανουαρίου, στα σκουπίδια. Την πρώτη ημέρα της δίκης κατέθεσαν «ἅπαντες οἱ μάρτυρες κατηγορίας καὶ ὑπερασπίσεως καὶ ἀπελογήθη ὁ ἐκ τῶν κατηγορουμένων Κ. Σταμάτης».²³⁹ Το Σάββατο 6 Μαΐου ἐπίκειται η απολογία των ἄλλων τριῶν.

Την ημέρα έναρξης της δίκης Λυμπέρη σύμπασα η κοινή γνώμη «αποχαιρετά» τις 21 μαθήτριες που πνίγηκαν κατά τη διάρκεια σχολικής εκδρομής στη Γεωργιούπολη των Χανίων. Ἐνα τραγικό συμβάν,²⁴⁰ που μαυροφόρεσε την Κρήτη και ἔφερε βαθιά λύπη στην επικράτεια.

Στις 10 το πρωί του Σαββάτου, η αίθουσα του μικτού ορκωτού δικαστηρίου ἦταν ασφυκτικά γεμάτη ἀπὸ συγγενεῖς, φίλους και περιέργους που εἶχαν δημιουργήσει «τεταμένην ἀτμόσφαιραν». Πρώτος ἀπολογεῖται ο Λυμπέρης που για μια ἀκόμα φορά ἰσχυρίζεται ὅτι δεν εἶχε πρόθεση να βλάψει τη γυναῖκα και τα παιδιά του παρά μόνο την πεθερά του στην οποία ἀπέδιδε και τους λόγους για τους οποίους το ζευγάρι εἶχε ἔλθει σε διάσταση· «ὁμολογῶ» λέει σε κάποιο σημεῖο της ἀπολογίας του «ὅτι ἔκανα ἓνα μεγάλο κακό. [...] Ποτὲ δὲν ἤμουν κακοῦργος. Ἐχω ζητήσει ἐπανειλημμένως στὸ κελλί μου στην Αἴγινα, νὰ μὲ συγχωρέση ὁ Θεός, τὰ παιδιά μου, ἡ γυναῖκα μου, ἡ πεθερά μου, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ποὺ τοὺς ἔχω κάνει κακό».

²³⁹ Εφημ. *Μακεδονία*, 6-5-1972, σελ. 1

²⁴⁰ Το πρωῒνό της Πέμπτης 4 Μαΐου 1972, περίπου εκατὸ μαθητές και μαθήτριες ἀπὸ το ημιγυμνάσιο του Σπηλίου Ρεθύμνου ἐπισκεύτηκαν στο πλαίσιο σχολικής ἐκδρομής, τη Γεωργιούπολη Χανίων με τη συνοδεία πέντε καθηγητῶν και καθηγητριῶν. Περίπου στις 3 το μεσημέρι, μια ομάδα 27 μαθητριῶν που διέφυγε της προσοχῆς των συνοδῶν καθηγητῶν, μῆκε σε μια μικρῆς χωρητικότητας ψαρότατα «διὰ θαλάσσιον περίπατον καὶ διὰ νὰ περιεργασθοῦν ἐλλιμενισμένον πλησίον τῆς ἀκτῆς ἄρματαγωγὸν τοῦ στόλου.» Κυβερνήτης της μηχανότρατας ἦταν ὁ 26χρονος ἀδελφός του ιδιοκτήτη της. Περίπου δεκαπέντε λεπτά μετὰ τον ἀπόπλου ὁ κινητήρας της βάρκας σταμάτησε και για ἀδιευκρίνιστους λόγους οἱ μαθήτριες βρέθηκαν στη θάλασσα. Παρά τη μεγάλη κινητοποίηση, 21 ἀπὸ τις μαθήτριες πνίγηκαν, πιθανόν διότι μπλεχτηκαν στα δίχτυα της μηχανότρατας. (Πηγή: Εφημ. *Μακεδονία*, 5-5-1972, σελ. 1). Το θλιβερό γεγονός, που ἀπασχόλησε Τόπο και Δικαιοσύνη, ταλάνιζε για χρόνια ὄχι μόνο τις οικογένειες των δύσμοιρων μαθητριῶν, ἀλλὰ και την κοινή γνώμη. Ο Παττακός στις 6 Μαΐου ἐκδίδει «αὐστηράν ἐγκύκλιον» σχετικά με τις σχολικὲς ἐκδρομές, με την οποία στηλιτεύει την ἀβλεψία των συνοδῶν καθηγητῶν και παρακινεῖ τους νομάρχες «νὰ ἀρνοῦνται τὴν ἔγκρισιν ἐκδρομῶν, ἐὰν δὲν πεῖθωνται προηγουμένως, ὅτι ἡ ἐπιτήρησις τῶν μαθητῶν ἐξασφαλίζεται δι' ἱκανῶν καθηγητῶν». (Πηγή: εφημ. *Μακεδονία*, 7-5-1972, σελ. 1)

Ο Αγγελόπουλος, στον οποίο φορτώνει την ευθύνη για τους φόνους ο Λυμπέρης, παραδέχεται ότι αυτός άναψε το σπίρτο που πυροδότησε τη βενζίνη για να καεί η οικογένεια, αρνείται όμως ότι ενήργησε αυτόβουλα, ισχυρίζεται ότι ο Λυμπέρης είχε γίνει εμμονικός με την ιδέα να κάψει το σπίτι του και τον κατηγορεί ότι δε λέει ολόκληρη την αλήθεια « Σὲ μιὰ στιγμή τὸν εἶδα, [...] νὰ ρίχνη βενζίνη στὸ δωμάτιο καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπάνω στὴ γυναῖκα του καὶ νὰ τῆς βάζη φωτιά. Τότε νευρίασα καὶ σκέφθηκα, ὅτι μᾶς εἶχε πεῖ ψέμματα, ὅτι ἀπουσίαζε ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἐπεχείρησα νὰ τὸν κάψω ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερα. Γι' αὐτὸ καὶ φέρει καὶ τὰ ἐγκαύματα».²⁴¹

Ο Καπρέτσος επιμένει στα όσα έχει εξ αρχής πει για τη συμμετοχή του προσθέτει όμως ότι καθώς γύρισε ο Λυμπέρης με τον Αγγελόπουλο στο αυτοκίνητο, είδε τον Αγγελόπουλο να κλαίει και ρωτώντας τον Λυμπέρη «μήπως ἔκανες καμμιὰ κουταμάρα καὶ μέσα στὸ σπίτι που ἔβαλες φωτιά ἦταν ἡ γυναῖκα σου καὶ τὰ παιδιά σου;» αυτός του απάντησε «ὄχι, μόνο ἡ πεθερὰ μου ἦταν μέσα καὶ αὐτὴ φαντάζομαι ὅτι θὰ ἔχει φύγει τώρα».

Ο εισαγγελέας Δημητριάδης στην αγόρευσή του προτείνει την «ἐσχάτην τῶν ποινῶν» για τον Λυμπέρη και τον Αγγελόπουλο και για τους Καπρέτσο και Σταμάτη να τιμωρηθούν με βάση το κατηγορητήριο, δίχως ελαφρυντικά.

Τη Δευτέρα 8 Μαΐου 1972, το δικαστήριο εξέδωσε την απόφασή του:

Τετράκις εἰς θάνατον κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ μικτοῦ κακουργιοδικείου Ἀθηνῶν, ὁ Βασίλειος Λυμπέρης, ἐτῶν 27 καὶ ὁ κύριος συνεργός του εἰς τὸ ἀποτρόπαιον ἔγκλημα, Παῦλος Ἀγγελόπουλος, ἐτῶν 28, κριθέντες ἔνοχοι ἰσαριθμῶν ἰδιαζόντως ἀπεχθῶν ἀνθρωποκτονιῶν ἐκ προθέσεως. Κατεδικάσθησαν, ἐπίσης, τετράκις εἰς ισόβιον κάθειρξιν, ὁ Θεόδωρος Καπρέτσος, ἐτῶν 24, δι' ἀπλὴν συνέργιαν εἰς τὰς ἀνθρωποκτονίας καὶ εἰς φυλάκισιν τριῶν ἐτῶν, ὁ Ἀθανάσιος Σταμάτης, ἐτῶν 21, κριθεὶς ἔνοχος ἀποπείρας ὑποθάλψεως ἐγκληματίου, ἄνευ οὐδενός ελαφρυντικοῦ.²⁴²

Οι καταδικασθέντες το μεσημέρι της ίδιας μέρας μεταφέρθηκαν στις φυλακές της Αίγινας.

Η εκτέλεση – μια μαρτυρία

²⁴¹ Εφημ. *Μακεδονία*, 7-5-1972, σελ. 4

²⁴² Εφημ. *Μακεδονία*, 9-5-1972, σελ. 7

Τον Αύγουστο του 1972, ο Αγγελόπουλος βρίσκεται κρατούμενος στις φυλακές της Κέρκυρας και ο Καπρέτσος στην Αίγινα. Στο Συμβούλιο Χαρίτων η αίτηση χάριτος του Λυμπέρη «έκρίθη παμψηφεί ότι έπρεπε να απορριφθῇ» και για τον Αγγελόπουλο το Συμβούλιο «είχε γνωμοδοτήσει με διαφορά μιᾶς ψήφου, τέσσαρες ἔναντι τριῶν, να μὴν τοῦ δοθῇ χάρις»· επικράτησε ὁμως ἡ ἀποψη, λίγες μέρες πριν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσή του να ἀνασταλεῖ ἡ ποινὴ τοῦ «λόγω τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας του.»²⁴³

Ο Λυμπέρης ἐπρόκειτο να ἐκτελεστεῖ τα ξημερώματα τῆς 25^{ης} Αὐγούστου. Αφὸς τοῦ ἀνακοινώθηκε ἡ ἀπόφαση ἀπὸ τὸν διευθυντὴ τῶν φυλακῶν, «τὸν ἐπεσκέφθη ὁ ἱερεὺς π. Κωνσταντῖνος Ἀσπετάκης, στὸν ὁποῖον ἐξωμολογήθη, διὰ νὰ κοινωνήσῃ εὐθὺς ἀμέσως τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων».²⁴⁴ Λίγο πριν τις τέσσερις το χάραμα, ξεκινᾷ ἡ πομπὴ κατεθυνόμενη πρὸς τὴν περιοχὴ «Δύο Ἀοράκια» τοῦ Ηρακλείου, συνοδεῖα τοῦ αρμόδιου εἰσαγγελέα, τοῦ ἱατροῦ, τοῦ διευθυντῆ τῶν φυλακῶν, τοῦ ἱερέα καὶ τοῦ γραμματέα τῆς εἰσαγγελίας. Ἀπέναντί τοῦ στήθηκε τὸ ἀπόσπασμα τῶν δώδεκα ἀνδρῶν.

Ἡ μαρτυρία

Τις τελευταῖες στιγμὲς τοῦ Β. Λυμπέρη στο ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα, κατέγραψε, κατ' ἀποκλειστικότητα, ὁ δημοσιογράφος Ν. Γερακάρης, ὁ ὁποῖος εἶχε νωρίτερα καλύψει δημοσιογραφικὰ καὶ τὴν δίκη. Αφηγείται ὁ ἴδιος χρόνια ἀργότερα:²⁴⁵

[...] Μερικοὶ δε φαντάστηκαν ὅτι (ἡ δίκη) θα γινόταν τόσο γρήγορα, ἀλλὰ οἱ διαδικασίες σε ἀπολυταρχικὰ καθεστῶτα ...

[...] *Ἡ διαδικασία τῶν ἐκτελέσεων, ἦταν κλειστὴ γιὰ τὸ κοινό; Μποροῦσαν νὰ παρευρεθοῦν μέλη τῆς οἰκογένειας;*

Ὁχι, κανεῖς. Μόνον ὁ παπὰς καὶ ὁ εἰσαγγελέας καὶ ἡμουν κι ἐγώ. Καὶ βέβαια ἦταν φυσικὰ ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος, ἓνας ἀνθυπολοχαγὸς ἐφεδρὸς· καὶ υπῆρχε καὶ μόνιμος ἐπιλοχίας ἢ λοχίας πιο κάτω ἀπὸ αὐτόν. Αὐτός ἐδῶσε τὴν ἐντολή, ἀφὸς ὁμως προηγουμένως ἀνέμενε αὐτός -κι ὅλοι ἐμεῖς δηλαδὴ- με ἀγωνία ὁπωςδήποτε, ἀνέμενε τὴν ἀνατολή τοῦ ἡλίου, διότι ὁ νόμος ὀρίζε ἀν δὲν ἀνατεῖλει ὁ ἥλιος, δὲ γίνεται ἐκτέλεση.

²⁴³ «[...] Ἡ ἀπόφασις γιὰ τὴν ἀναστολὴν ἐκτελέσεως τοῦ Ἀγγελοπούλου δὲν ἀναφέρεται βέβαια σὲ νέα ἡμερομηνία ἐκτελέσεως. Πρόκειται γιὰ ἀναβολὴ ἐπ' ἀόριστον. Ἄν ἡ ἀναβολὴ αὕτῃ παραταθῇ διὰ μίαν τριετίαν ἢ τετράκις εἰς θάνατον καταδίκη τοῦ Ἀγγελοπούλου μετατρέπεται αὐτομάτως εἰς ἰσόβιον κάθειρξιν.». Εφημ. *Μακεδονία*, 26-8-1972, σελ. 7

²⁴⁴ Εφημ. *Μακεδονία*, 26-8-1972, σελ. 1

²⁴⁵ Ἡ ἀφήγησις γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Λυμπέρη περιλαμβάνεται καὶ στο αὐτοβιογραφικὸ βιβλίο τοῦ Ν. Γερακάρη *Εσωτερικὸς μετανάστης*, σελ. 75-79, ἐκδ. Ποταμός Ἀθήνα 2014. Τα ὅσα ἐδῶ παραθέτω εἶναι προϊόν ἀπομαγνητοφώνησης τῶν ὁσων ὁ κ. Νίκος Γερακάρης μου ἐξιστόρησε σὲ μιὰ συνέντευξη ποὺ πραγματοποιήσαμε στο γραφεῖο τοῦ τον Σεπτέμβριο τοῦ 2021.

Αλλά τον Λυμπέρη τον είχαν φέρει 10-12 λεπτά, λίγο παραπάνω, τον είχαν φέρει εκεί και τον είχαν με ένα άσπρο πουκάμισο, θυμάμαι, τον είχαν εκεί όρθιο, του είπαν αν έχει καμιά τελευταία επιθυμία, είπε «όχι» αυτός, και δόθηκε το «πυρ» από τον αξιωματικό αλλά -ευτυχώς, θα έλεγε κανείς τη λέξη- σε έξι μόνο (ήταν δώδεκα στρατιώτες στα τουφέκια) υπήρχαν σφαίρες· σε όλα μπαρούτι, στα έξι μόνο σφαίρες. Έτσι, κανείς δεν ήξερε ποιος σκότωσε. Τους είπαν «εσύ μπορεί να μην έχεις τη σφαίρα», τους τα είχαν μοιράσει τελευταία στιγμή τα όπλα. Πυροβόλησαν. Ήταν στο πεδίο βολής των ενόπλων δυνάμεων δηλαδή, στρατιωτικό πεδίο βολής της Κρήτης. Σήμερα, απ' ό,τι έχω ακούσει είναι γήπεδο μπάσκετ ωραιότατο εκεί. Ήταν χώμα πίσω από το πεδίο βολής, οι σφαίρες -οι έξι- πέρασαν το σώμα του δολοφόνου της γυναίκας, της πεθεράς και των δύο παιδιών του, ένα νέο παιδί, ήταν και ευπαρουσίαστος, 27 ετών. Σηκώθηκε σύννεφο σκόνης πίσω. Εγώ, βέβαια εκείνη η στιγμή ήταν συγκλονιστική, επειδή θέλω όμως και, πιστεύω, είμαι πάντοτε ειλικρινής, πρώτον επειδή είχα ζήσει τα προηγμένα και τα εν συνεχεία τεκταινόμενα μέχρι και της ημέρας της εκτέλεσης, δεν τον λυπήθηκα αυτόν, και το μυαλό μου, ο νους μου, ήταν πώς να προλάβω να εξασφαλίσω τη δημοσιογραφική επιτυχία. Ήμουν και νέος, τριανταενός. Συγκλονίστηκα όμως λίγο αργότερα. Ευθύς μετά την εκτέλεση, ήταν η νεκροφόρα έτοιμη, πήγε και τον πήγε στο νεκροταφείο που ήταν λίγο πιο κάτω -παρακείμενο νεκροταφείο. [...] Έτρεξα και έφτασα πριν, γιατί ήταν παλιόδρομος, πριν από τη νεκροφόρα. Την ώρα που φτάσαμε έβγαλαν το φέρετρο και η μάνα που ήταν εκεί, η μάνα, ο αδελφός και η μνηστή του αδελφού. Ο πατέρας είχε πάει στο Ηράκλειο αλλά είχε ένα καρδιακό επεισόδιο με τα προβλήματα από τη στεναχώρια του, και τον κρατήσαν στο ξενοδοχείο οι γιατροί και του είπαν «μην πας εσύ γιατί μπορεί να μην...» η μάνα όμως πήγε. Είπε: «εγώ θα πάω ό,τι και να γίνει», πήγε και του ανοίξαν το φέρετρο, αλλά εκεί ήταν ... [...] όταν έπεσαν οι έξι πυροβολισμοί, ο νόμος ορίζει τη χαριστική βολή, η περίφημη χαριστική βολή. Ο ανθυπολοχαγός που ήταν επιστήμονας, ένα νέο παιδί, πολύ νέος, δεν μπορούσε να δώσει αυτός τη χαριστική βολή και έδωσε εντολή ως ανώτερος, στον επιλοχία· караβανάς. Τι караβανάς τριάντα πέντε χρονών, σαράντα το πολύ. Του έδωσε εντολή, πήγε αυτός από πάνω αλλά και αυτός έτρεμε. Δεν είχε ψυχραμία. Είχε ένα τόμιγκαν ημιαυτόματο. Γύρισε αλλού. Σημάδεψε και γύρισε αλλού. Επειδή έτρεμε, αντί για μία σφαίρα του

έριξε τέσσερις - πέντε στο κεφάλι. Αυτό είδε η μάνα και εγώ -αυτή ήταν μπροστά, εγώ ήμουν λίγο πιο πίσω αλλά επειδή ήμουν ψηλός έβλεπα- εκείνη τη στιγμή συγκλονίστηκα, όταν κυρίως όταν άκουσα τη μάνα του να φωνάζει «Βασίλη μου!». Το παιδί της. Το δολοφόνο, αλλά το παιδί της. Αυτό που είχε εννιά μήνες στην κοιλιά της, που το γέννησε, που το μεγάλωσε και που είχε ελπίδες πολλές αλλά αυτό έγινε δολοφόνος, δυστυχώς.

Λίγους μήνες μετά το έγκλημα στο Χαλάνδρι, ένας νεαρός σεναριογράφος, δραματοποιεί τα γεγονότα της βραδιάς εκείνης για την ταινία «Οι σατανάδες της νύχτας».²⁴⁶ η κινηματογραφική αναπαράσταση της βραδιάς που ο Λυμπέρης με τους συνεργούς του προέβησαν στο αποτρόπαιο έγκλημά τους πέρασε στη μεγάλη οθόνη.

²⁴⁶ Η ταινία προβλήθηκε στους κινηματογράφους το 1972 και έκοψε 56.650 εισιτήρια (ήλθε 33^η μεταξύ των 64 ταινιών της χρονιάς εκείνης). Το σενάριο του Βασίλη Μανουσάκη, βασίστηκε στην ιστορία του Λυμπέρη. Σκηνοθεσία του Μάριου Ρετσίλα και παραγωγή του James Paris. Πρωταγωνιστούν: Γιάννης Κατράνης, Άρης Μιχόπουλος, Μάκης Γιαννόπουλος, Χρ. Καλαβρούζος, Έλεν Τσαλδάρη, Δημήτρης Μπισλάνης κ.α.. Πηγή: <https://retromaniax.gr/threads/%CE%9F%CE%B9-%CE%A3%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%A4%CE%B7%CF%82-%CE%9D%CF%8D%CF%87%CF%84%CE%B1%CF%82-1972.17619/> (τελευταία ανάκτηση: 12-9-2021). Κατά μια περιέργη σύμπτωση, ο Γιάννης Κατράνης (ενσάρκωνε τον Β. Λυμπέρη στους «Σατανάδες της νύχτας») συμμετείχε, χρόνια αργότερα, και στην ταινία του Νίκου Τζήμα «Ο άνθρωπος με το γαρύφαλλο» (1980) που αναφέρεται στη δίκη του Ν. Μπελογιάννη.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η «αναγκαιότητα» της θανατικής ποινής. Οικοδομώντας το μετεμφυλιακό κράτος: 1950-1972

Αντίρροπες δυνάμεις παλεύουν για την δημιουργία του μετεμφυλιακού κράτους. Από τη μια η προσπάθεια της οικονομικής ανάπτυξης που θα δώσει εντυπωσιακά αποτελέσματα τη δεκαετία του 1960, η αυξανόμενη αστικοποίηση (το 1970 η πλειονότητα των Ελλήνων κατοικούσε σε πόλεις²⁴⁷) με τις συνακόλουθες αλλαγές στον τρόπο ζωής και κοσμοαντίληψης των ανθρώπων, και από την άλλη η σταδιακή εγκατάλειψη της υπαίθρου που βαλτώνει στην πολιτισμική υπανάπτυξη και τον συντηρητισμό των κοινωνικών δομών.

Μια περιδιάβαση στις σελίδες των εφημερίδων στις αρχές της δεκαετίας του 1950, αποτυπώνει γλαφυρά τις πολλαπλές όψεις της ελληνικής κοινωνίας:

Χωρίς προκαταβολή και μόνον με 35.000 την εβδομάδα αγοράζετε το ραδιόφωνόν σας [...] με δόσεις ραδιόφωνα, ηλεκτρικές κουζίνες, ηλεκτρικά ψυγεία [...] Τò πολυτελέστατον υπερωκεάνειον «Corsica» αναχωρεί εκτάκτως εκ Πειραιώς την 12^{ην} Δεκεμβρίου δι' Αυστραλίαν (Μελβούρνη και Σίδνεϋ [...]) Ένας πλοῦτος άνεκμετάλλευτος· ό τουρισμός μας [...] έπυροβόλησε τόν διαφθορέα της άνεπιτυχῶς [...] διὰ τῆς παρούσης μου δηλῶ ό κάτωθι ύπογεγραμμένος ... ότι οὐδέποτε ύπῆρξα κομμουνιστής ...

Αρχόμενος καταναλωτισμός με δόσεις, μετανάστευση, εμφάνιση της νέας μεταπολεμικής θεότητας – του τουρισμού, εγκλήματα τιμής, δηλώσεις μετανοίας, συνθέτουν μέρος του ψηφιδωτού της ελληνικής κοινωνίας.

Η Ελλάδα καθημαγμένη, πολιτικά και κοινωνικά διαιρεμένη μετά από σχεδόν μια δεκαετία πολέμων, εισέρχεται με ασταθή πολιτικό βηματισμό στη δεκαετία του 1950²⁴⁸ προσπαθώντας να διαχειριστεί πλήθος προβλημάτων που αφορούν το σύνολο

²⁴⁷ Το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας το 1951 έχει πληθυσμό 1.378.586 κατοίκους, το 1961 έχει 1.852.709 και το 1971 αυξάνεται σε 2.540.241. Το πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης στις ίδιες χρονικές περιόδους έχει 302.635 που αυξάνεται σε 380.648 το 1961 και 557.360 το 1971. Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1955*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, σ. 12-13 και Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1976*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, σ. 22-25. Από το Δημ. Ανωγιάτης-Πελέ – Ιω. Δημόπουλος – Κων. Μαυρέας *Η φυσική κίνηση του πληθυσμού στον αστικό χώρο στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1956-1975* ηλεκτρονική πηγή: file:///C:/Users/FB09~1/AppData/Local/Temp/il_04_05.pdf

²⁴⁸ Το 1950, μέσα σε ένα εξάμηνο –από τον Μάρτιο μέχρι τον Σεπτέμβριο– σχηματίστηκαν πέντε διαφορετικές κυβερνήσεις. Ενδεικτικό της πολιτικής αστάθειας των πρώτων μετεμφυλιακών χρόνων είναι τα ποσοστά των κομμάτων και των εκλογικών σχηματισμών στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου του

της οικονομικής και κοινωνικοπολιτικής ζωής. Η κομμουνιστική απειλή επικρέμαται ως δαμόκλειος σπάθη -κατά την άποψη της κυρίαρχης αστικής τάξης τουλάχιστον- απειλή ενάντια στα δυτικό φιλελευθερισμό με τον οποίο έχει ταχθεί η μεταπολεμική Ελλάδα. Η παρουσία του αμερικανικού παράγοντα είναι έντονη στο σύνολο των εκφάνσεων του δημόσιου βίου πολιτικοοικονομικού και πολιτιστικού,²⁴⁹ μέσω άμεσων και έμμεσων υπερατλαντικών παρεμβάσεων στον εγχώριο πολιτικό βίο, την πολιτική εξάρτηση από τον «αμερικανό φίλο», την «ζωογόνο» εκροή χρημάτων προς την Ελλάδα με το σχέδιο Μάρσαλ,²⁵⁰ καθιστώντας την ένα ιδιότυπο προτεκτοράτο, οξύνοντας και διαιωνίζοντας την πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ των νικητών και των ηττημένων του εμφυλίου, της εγχώριας δεξιάς και της αριστεράς.²⁵¹

Η άτεγκτη σκληρότητα με την οποία το μετεμφυλιακό κράτος αντιμετώπισε τον εγχώριο κομμουνισμό είναι αδιαμφισβήτητη. Στην Ελλάδα των αρχών του 1950, βρίσκονται στις φυλακές περίπου 17.000 καταδικασμένοι για πολιτικούς λόγους (μεταξύ αυτών είναι 2.289 θανατοποινίτες) και ικανός αριθμός εκτοπισμένων σε ξερονήσια.²⁵²

Οι πολιτικές εκτελέσεις των αρχών της δεκαετίας του 1950 (Ν. Νικηφορίδης, Ν. Μπελογιάννης, Η. Αργυριάδης, Ν. Καλούμενος, Δ. Μπάτσης, Ν. Πλουμπίδης) εγείρουν σε σχετικά μικρό βαθμό την εγχώρια συζήτηση αναφορικά με την επιβολή της θανατικής ποινής σε ανθρωπιστικό πλαίσιο, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί σε πλήθος παραγόντων· στην ένταση των εσωτερικών πολιτικών προβλημάτων, στα νωπά τραύματα του εμφυλίου, στην επιθυμία του καθεστώτος να επιβάλλει με σιδηρά πυγμή την ιδεολογική κατίσχυση των νικητών του εμφυλίου απέναντι σε έναν εχθρό

1950. Από τα δεκαεπτά κόμματα και τους δέκα εκλογικούς σχηματισμούς, κανείς δεν μπόρεσε να συγκεντρώσει ποσοστό μεγαλύτερο ή ίσο του 20%. Το *Λαϊκό Κόμμα* πήρε ποσοστό 18,8%, το *Κόμμα των Φιλελευθέρων* 17,2%, η *Ε.Π.Ε.Κ.* του Πλαστήρα –που μόλις είχε ιδρυθεί– πήρε 16,4%. Το κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου πήρε 10,7%, η *Δημοκρατική Παράταξις* υπό τους Αλέξανδρο Σβώλο, Ιωάννη Σοφianoπούλου και Νεόκοσμο Γρηγοριάδη (συνασπισμός αριστερών κομμάτων) 9,7% και ο «βαθιά» δεξιός συνασπισμός των Κοτζιά, Τουρκοβασίλη και Μανιαδάκη 5,3%. Το *Εθνικό Ενωτικό Κόμμα* του Παναγιώτη Κανελλόπουλου πήρε 5,3% και το *Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος* του Ζέρβα μπαίνει στη Βουλή με ποσοστό 3,7%. Πηγή: Θανάσης Διαμαντόπουλος, *10 και μια δεκαετίες πολιτικών διαιρέσεων. Οι διαιρετικές τομές στην Ελλάδα την περίοδο 1910-2017. 5ο τεύχος. Δεκαετία του 1950. Η ασθμαίνουσα δημοκρατία*, εκδ. Επίκεντρο, 2017.

²⁴⁹ Για την αμερικανική πολιτιστική παρουσία στην Ελλάδα την εικοσαετία 1953-1973 βλ. το έργο της Ζηνοβίας Λαλιούτη *Ο «άλλος» πολιτιστικός πόλεμος. Η αμερικανική διπλωματία στην Ελλάδα, 1953 – 1973*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2019, αλλά και το συλλογικό *Η δική μας Αμερική. Η αμερικανική κουλτούρα στην Ελλάδα*, επιμέλεια: Μαραγκού Έλενα, τσιμπούκη Θεοδώρα, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2010

²⁵⁰ Βλ. Γιώργος Σταθάκης, *Το δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ. Η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*, εκδ. Βιβλιόραμα, 2004

²⁵¹ Για την αμερικανική παρουσία στην Ελλάδα βλ. Ζηνοβία Λαλιούτη, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989*, εκδ. Ασίνη, 2016

²⁵² Πηγή: *Ι.Ε.Ε.*, τόμος ΙΕ', σελ. 174

που εξακολουθεί να έχει λαϊκά ερείσματα, την ξένη παρέμβαση, τη διεθνή συγκυρία της πρώτης και θερμής φάσης του Ψυχρού Πολέμου.

Στην περίπτωση του Νικηφορίδη οι αντιδράσεις για την καταδίκη του ήταν έντονες σε διεθνές επίπεδο²⁵³ αλλά στην εγχώρια δημοσιογραφική επικαιρότητα εξαντλούνται στην καταγραφή των ολίγων ημερών που διήρκεσε η δίκη και την λιτή ανακοίνωση της εκτέλεσης λίγους μήνες μετά.

Ο Νικόλαος Πλαστήρας με τον δημόσιο πολιτικό του λόγο τάχθηκε εμφανώς και με παρρησία κατά της θανατικής ποινής με την εισήγηση των «μέτρων ειρηνεύσεως», στο πλαίσιο της γενικότερης πολιτικής του αντίληψης που συνοψιζόταν στη γεφύρωση του χάσματος δεξιάς και αριστεράς, προκειμένου με τον λαό ενωμένο, υπό τον βασιλιά, να επιτευχθεί πολιτική σταθερότητα και το έθνος να ανοικοδομηθεί. Στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου του 1950, η Ε..Π.Ε.Κ. αναδείχθηκε σε τρίτη κοινοβουλευτική δύναμη με ποσοστό 16,44% επί των ψήφων και 45 έδρες. Για τον Πλαστήρα ήταν η πρώτη φορά που έμπαινε στον κοινοβουλευτικό στίβο ως αρχηγός πολιτικού κόμματος. Σχετικά με την επιθυμία του για την κατάργηση της θανατικής ποινής ενδιαφέρον παρουσιάζουν όσα κατέγραψε ο Σόλων Γρηγοριάδης:

Τον απασχολούσε περισσότερο από τις πολιτικές ζυμώσεις κάποιο καίριο πρόβλημα συνείδησης. Ήθελε να καταργήσει τον θάνατο σαν ποινή οποιασδήποτε μορφής. Αναλογιζόταν τους σωρούς των εκτελεσμένων Ελλήνων στην πολεμική δεκαετία και τον έπιανε δέος στη σκέψη ότι μπορεί να επαναληφθούν. «Λευτέρη θα χαλάσω τον κόσμο, αλλά θα καταργήσω την ποινή του θανάτου», είπε κάποτε στον δημοσιογράφο Λευτέρη Κωτσαρίδη. Και στον γράφοντα που τον επισκέφθηκε κάποτε στο διαμέρισμα του Μαυροκορδάτου όπου φιλοξενούνταν τότε -στη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας- του είχε πει: «Πρέπει να επισπεύσω την κατάργηση της ποινής του θανάτου. Φοβούμαι μην δεν προλάβω. Σκέψου στις μέρες μου, να είμαι, ας

²⁵³ Αναφέρει σχετικά ο Σπ. Κουζινόπουλος σχετικά με τις αντιδράσεις που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια της δίκης και κατόπιν, αφού εκτελέστηκε ο Νικηφορίδης, στις σελ. 109 και 182 του βιβλίου του *Η εκτέλεση της ειρήνης. Υπόθεση Νικηφορίδη*: «[...] το στρατοδικείο βομβαρδίζεται από εκατοντάδες τηλεγραφήματα που καταφθάνουν από ολόκληρο τον κόσμο ζητώντας να απελευθερωθούν οι αγωνιστές της ειρήνης. Το ζεύγος των διάσημων φυσικών Ζολιό Κιουρί και μαντάμ Κιουρί, η ιδιαιτέρα της βασίλισσας της Αγγλίας, ο πασίγνωστος φιλόσοφος Μπέρτραντ Ράσσελ, η μαθηματική ιδιοφυία Αλβέρτος Αϊνστάιν κι ένα πλήθος από προσωπικότητες των γραμμάτων και των τεχνών ενώνουν τις φωνές τους απαιτώντας να σταματήσει αυτή η 'δίκη της ειρήνης' όπως την αποκαλούν». «[...] Οι ελληνικές πρεσβείες σε πολλές χώρες 'βομβαρδίζονται' από ψηφίσματα και ανακοινώσεις διαμαρτυρίας και διαδηλώσεις διοργανώνονται έξω από αυτές».

πούμε, εξουσία και να δώ να τουφεκίζονται άνθρωποι χωρίς να μπορέσω να τους εμποδίσω ...»²⁵⁴

Τον Αύγουστο του 1950, με αφορμή τη διπλή γιορτή του Δεκαπενταύγουστου, πλήθος πιστών συρρέει στην Τήνο: «Πρωτοφανής χαρακτηρίζεται ή έφετεινή συγκέντρωση πιστών, [...] Τò σύνολον αὐτῶν ὑπολογίζεται εἰς 27.000 ἔναντι τῶν περυσινῶν 12.000 καὶ τῶν 25.000 τοῦ 1928, πού ἀποτελοῦσαν καὶ τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν συγκεντρώσεως πιστῶν εἰς τὸ νησί τῆς Τήνου».²⁵⁵ Εκεί θα βρεθεί και ο πρωθυπουργός Πλαστήρας με άλλα μέλη της κυβερνήσεώς του.

Στο επίσημο γεύμα που παρέθεσε ο Δήμος του νησιού έλαβε χώρα ένα μάλλον απροσδόκητο συμβάν που έφερε κάποιους σε αμηχανία και τον Πλαστήρα στο στόχαστρο του δεξιού Τύπου, της Μητρόπολης και των κυβερνητικῶν του εταίρων. Ο πρωθυπουργός κατά την εκφώνηση του εθιμοτυπικού λόγου, παρεκκλίνει από τα αναμενόμενα, φαινομενικά αποδύόμενος την πολιτική του ιδιότητα, και προβάλλει τη χριστιανική του ταυτότητα: «σήμερον δὲν ἦλθον ὡς κυβερνήτης ἀλλὰ ὡς χριστιανός». Ζητά τη βοήθεια και τη συμπαράσταση της Θεομήτορος που καθοδηγεί όλους τους χριστιανούς στον ορθό δρόμο: «Νὰ συγχωροῦμεν τοὺς χριστιανούς καὶ νὰ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους». Ήταν ένας εύσχημος τρόπος για να αναφερθεί εκ νέου στην αναγκαιότητα εφαρμογῆς των «μέτρων έπιεικειάς» διότι «ταῦτα ἔχουν σκοπὸν νὰ παράσχουν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς πράγματι παραπλανηθέντας Ἑλληνας νὰ ἀποβοῦν καὶ πάλι χρήσιμοι εἰς τὴν πατρίδαν τους». Ο Πλαστήρας μιλά κατά βάση πολιτικά, παρά τον χριστιανικό μανδύα που ενδύεται απευθυνόμενος σε όσους -ακόμα και εντός της κυβέρνησῆς του- επικρίνουν τα μέτρα ειρήνευσης και χαρακτηρίζουν τον ίδιο ως (φιλο)κομμουνιστή· «Ἔχω παρεξηγηθεῖ ὥστε νὰ θεωροῦμαι συνοδοιπόρος καὶ κομμουνιστής. Αὐτὸ δὲν μὲ ταρασσει οὔτε μὲ κάνει νὰ ἐξέλθω τῆς ἀρχῆς ταύτης ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω εἰς τὴν ἐπιείκειαν, ἡ ὁποία ὁμως ὑπὸ τὴν σημερινὴν σύνθεσιν τῆς κυβερνήσεώς μου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ ὅπως τὴν ἐννοῶ ἐγώ».²⁵⁶

Ο παρακείμενος Μητροπολίτης Σύρου και Τήνου Φιλάρετος, απαντά άμεσα στα λόγια του Πλαστήρα «Ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας εἶμαι σύμφωνος εἰς τὴν παροχὴν συγγνώμης πρὸς τοὺς παραστρατήσαντας. Πλὴν ὁμως ἡ συγγνώμη αὕτη

²⁵⁴ Σόλων Νεοκ. Γρηγοριάδης, *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974*, σελ. 40, εκδ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Αθήνα 2011

²⁵⁵ Εφημ. *Έμπρός*, 17-8-1950, σελ. 5

²⁵⁶ Ο.π., σελ. 5

παρέχεται υπό της Ἐκκλησίας εἰς τοὺς πράγματι καὶ εἰλικρινῶς μετανοήσαντας. [...] Ἡ συγγνώμη ἢ παρεχομένη εἰς ἀμετανοήτους, παρέχει εἰς αὐτοὺς τὴν εὐχέρειαν νὰ ἐγκληματίσουν ἐκ νέου καὶ νὰ φανοῦν ἐπιζήμιοι εἰς τὰ ἄτομα καὶ εἰς τὸ ἔθνος».

Ο Πλαστήρας δεν αφήνει δίχως απάντηση τη θέση του Μητροπολίτη: «εἶμαι κεκηρυγμένος κατὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἀνθρωπίνων ζωῶν εἰς οἰανδήποτε περίπτωσιν. Τὴν στιγμὴν, καθ’ ἣν ὑπάρχουν ἐπιεικέστεραι ποιναί, ὅπως τὰ ισόβια δεσμά, δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦντες τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ζωῆς ἐνός ἀνθρώπου, δηλῶ δὲ ὅτι ἐὰν ποτὲ μου δοθῇ ἡ εὐκαιρία, θὰ προβῶ ἀμέσως εἰς τὴν κατάργησιν τῆς θανατικῆς ποινῆς, συμφώνως πρὸς τὰς ἐπικρατούσας εἰς τὰ ἄλλα προηγμένα ἔθνη ἀντιλήψεις».²⁵⁷

Τὴν ἴδια ἡμέρα που στὴν εφημερίδα *Ἐμπρός* δημοσιεύονται «Αἱ γενόμεναι εἰς Τῆνον καταπληκτικαὶ δηλώσεις τοῦ κ. Πλαστήρα», σε ἄλλες στήλες δημοσιεύονται δηλώσεις μετανοίας ἀνανηψάντων κομμουνιστῶν, οἱ οἱποῖοι προσπαθοῦν νὰ ἐπανενταχτοῦν στὸν κοινωνικὸ ιστό ἀποκηρύσσοντας μετὰ βδελυγμίας τὸν κομμουνισμό, τὸν ἐχθρὸ τοῦ ἔθνους, τῆς πατρίδας, ἐναρμονιζόμενοι με τὶς ἀρχές τοῦ κράτους τῶν ἐθνικοφρόνων ὅπως τὸ ἐννοεῖ ἡ παράταξι που νίκησε -μόλις ἓνα χρόνο νωρίτερα- στὸν Γράμμο. Ἡ ἐκκλησία πάλι, δια τοῦ εκπροσώπου τῆς, περιορίζεται στὴ χριστιανικὴ συγχώρεση, ἀκροβατώντας λεκτικὰ μετὰξὺ εὐαγγελικῆς ἐρμηνείας καὶ πολιτικῆς τοποθέτησης δὲν κρύβει ὅμως τὴ δεξιοστροφή θεώρηση γιὰ τὴν ἐθνικοφροσύνη.

Σε ολόκληρη σχεδὸν τὴ διάρκεια τῆς δίκης τοῦ Μπελογιάννη, ἡ πολιτικὴ συζήτηση γιὰ τὰ «μέτρα εἰρηνεύσεως» βρίσκεται στὸ προσκήνιο. Ἐντονότερος εἶναι ὁ θόρυβος που ξεσπά λίγο πρὶν καὶ ἀφοῦ ξεκινήσει ἡ 6^η Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Ο.Η.Ε. στὸ Παρίσι στίς 6 Νοεμβρίου 1951. Ἡ κυβέρνησις Πλαστήρα προτίθεται, σύμφωνα με δημοσιεύματα στὸν Τύπο,²⁵⁸ «νὰ ματαιώσῃ τὴν πρόοδον τῆς δίκης τῆς ὁμάδας Μπελογιάννη, μὲ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ δῆθεν διακυβευομένου ὑπερτάτου ἐθνικοῦ συμφέροντος, λόγῳ τῆς ἐπιθέσεως ποὺ ἐτοιμάζει ἡ Μόσχα εἰς τὸν Ο.Η.Ε.». Δύο μέρες νωρίτερα ἀπὸ τὸ δημοσίευμα, ἡ κυβέρνησις εἶχε ἐκδηλώσει τὴν πρόθεσὴ τῆς νὰ καταργήσῃ τὰ ἑκτακτὰ στρατοδικεῖα,²⁵⁹ ὥστε νὰ ἐκδικάζονται οἱ υποθέσεις τοὺς ἀπὸ πενταμελὴ ἐφετεία.

²⁵⁷ Ο.π., σελ. 5

²⁵⁸ Εφημ. *Ἐμπρός*, 4-11-1951, σελ. 1

²⁵⁹ Ο ὑπουργὸς Δικαιοσύνης Παπασπύρου με δηλώσεις στὸν Τύπο ἀνακοίνωσε ὅτι «τὰ ἑκτακτὰ στρατοδικεῖα θὰ καταργηθοῦν ἐπὶ τῇ βάσει συμφωνίας τῶν συνεργαζομένων ἐν τῇ κυβερνήσει κομμάτων». Εφημ. *Ἐμπρός*, 2-11-1951, σελ. 4

Η εθνικόφρων δεξιά μπροστά στον διαφαινόμενο κίνδυνο να ματαιωθεί η δίκη του Μπελογιάννη, επιτίθεται στον Πλαστήρα με το *Έμπρός* να γράφει: «Ο κ. Ν. Πλαστήρας, ως πρωθυπουργός, ὄργανον ἄβουλων εἰς χεῖρας κομμουνιστῶν καὶ συνοδοιπόρων, ἀποτελεῖ πλέον πραγματικόν κίνδυνον διὰ τὸ ἔθνος, μὲ τὰ μέτρα ἐπεικειάς καὶ τὰ πραξικοπήματα κατὰ τῆς δικαιοσύνης».

Αυτό που φαίνεται να ανησυχεί την εγχώρια ειδησεογραφία της συντηρητικής παράταξης είναι η διεθνοποίηση της δίκης και η διαφαινόμενη διαπόμπευση της Ελλάδας ως χώρας που δε σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η δίκη του Μπελογιάννη έχει πάρει ήδη διεθνή διάσταση και το μέλημα είναι να μετριαστεί ο θόρυβος. Η ευκαιρία να γίνει μια ουσιαστική συζήτηση για την θανατική ποινή, μετατίθεται στις ελληνικές καλένδες.

Τα ξημερώματα της 16^{ης} Νοεμβρίου 1951 εκδίδεται η απόφαση του Στρατοδικείου για τη θανατική καταδίκη του Μπελογιάννη και άλλων 11 συντρόφων του. Νωρίτερα ο Σοβιετικός εκπρόσωπος στον ΟΗΕ, Μαλίκ, έχει αποστείλει προς τη Γενική Γραμματεία της Συνέλευσης επιστολή με την οποία ζητά να μην καταδικαστούν σε θάνατο οι Έλληνες κομμουνιστές «διαβιβάζων σχετικὰ αἰτήσεις τῶν ἐλληνικῶν ὀργανώσεων τῆς ἀριστερᾶς».²⁶⁰ η επιστολή, όπως παρουσιάζεται από τον δεξιό Τύπο είναι πρόδηλη στήριξη προς το δίκτυο κατασκόπων της Μόσχας, δε σχετίζεται με την δίωξη ιδεών, αλλά με την επιβουλή της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας ενός ελεύθερου κράτους. Κατὰ την εκτίμηση της εφημ. *Έμπρός* στο κύριο άρθρο της 17^{ης} Νοεμβρίου 1951 «διὰ τῆς ἐξουδετερώσεως τοῦ κατασκοπικοῦ κομμουνιστικοῦ δικτύου τῆς Ἑλλάδος ἐπέρχεται σοβαρὰ διάστασις τοῦ δικτύου τῆς Κομινφόρμ τῆς Ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου».²⁶¹ Εύλογη είναι λοιπόν η πεποίθηση ότι η στάση των Ρώσων αναφορικά με την μη καταδίκη των Ελλήνων κομμουνιστῶν σε θάνατο, συνδέεται με τη στήριξή τους στο, παράνομο στην Ελλάδα, Κ.Κ.Ε.

Στην επιστολή στήριξης της ρωσικής αντιπροσωπείας προς τους Έλληνες κομμουνιστές απαντά από το βήμα της Συνέλευσης ο Έλληνας αντιπρόσωπος στον Ο.Η.Ε., Πολίτης, υποστηρίζοντας ότι παρά το ότι η ρωσική παρέμβαση εγείρει θέμα ανάμειξης στα εσωτερικά μιας άλλης χώρας, σε αντίθεση με τον καταστατικό χάρτη του Ο.Η.Ε. ως μοναδική λύση διαβλέπει την κατάργηση για όλους του σχετικού άρθρου από τον καταστατικό χάρτη του Ο.Η.Ε., έτσι ώστε να σηκωθεί το Σιδηρούν

²⁶⁰ Εφημ. *Έμπρός*, 16-11-1951, σελ. 4

²⁶¹ Εφημ. *Έμπρός*, 17-11-1951, σελ. 1

Παραπέτασμα, «για νὰ εἰσέλθουν παρατηρηταὶ εἰς αὐτὸ [...] θὰ μᾶς ἐπληροφόρουν ἀσφαλῶς ποῖαι ὑψηλαὶ ἀρχαὶ καὶ πῶς αἱ εὐλογαὶ αἰτίαι ἐνέπνευσαν μερικὰς ἀνατριχιαστικὰς πράξεις [...] ἤτοι τὴν ἀκτέλεσιν εἰς τὸ δάσος τοῦ Κατίν Πολωνῶν ἀξιωματικῶν [...]».²⁶² Ὅταν τὸ δίκαιο τοῦ ἀντιπεπονηθότος ἐπιστρατεύεται ὡς πολιτικὸ ἐπιχείρημα εἶναι σίγουρο ὅτι δὲν ἔχουν ἀκόμα ωριμάσει ἐκεῖνες οἱ συνθήκες ποὺ θὰ ὁδηγήσουν σε ἀποφάσεις γιὰ τὴν προστασία συνολικὰ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ὡς ὑπέρτατο ἀγαθὸ, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ πολιτικὲς πεποιθήσεις.

Ενδεικτικὸ τῆς ἐντασης τῶν πολιτικῶν παθῶν, τοῦ πολιτικοῦ διαγκωνισμοῦ σε τοπικὸ ἀλλὰ καὶ διεθνὲς ἐπίπεδο ἀποτελεῖ ἡ μονοδιάστατη πρόσληψη τῶν ἀνθρωπιστικῶν ιδεωδῶν· ἡ παρωπιδικὴ ἀνάγνωση φαίνεται στὴν ἀκόλουθη εἰδηση ποὺ δημοσιεύει ἡ ἐφημερίδα *Ἐμπρός*

Ὁ χθεσινὸς ὁμαδικὸς ἀπαγχονισμὸς τῶν ἔνδεκα Τσεχοσλοβάκων ἡγετῶν τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος εἰς τὴν Πράγαν, ἐξηκολούθησε καὶ σήμερον νὰ σχολιάζεται μὲ ἀποτροπιασμὸν εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, ἀποδίδεται δὲ κυρίως εἰς ρητὰς ἐπιταγὰς τῆς Μόσχας, ἢ ὅποια φοβεῖται ἐπέκτασιν τοῦ τιτοϊκοῦ κινήματος εἰς τὰ διάφορα κράτη [...]²⁶³

Αποτροπιαστικὸς πράγματι ὁ θάνατος ἀλλὰ ἡ ἐπιλεκτικὴ ἀνάγνωση τῶν φρικαλεοτήτων τῆς Πράγας, διαβάζεται μυωπικὰ σε σχέση με τὶς ἐκτελέσεις τῶν πολιτικῶν κρατουμένων στὴν Ελλάδα.

Σε κάποιες περιπτώσεις, ὅπως αὐτὴ ποὺ θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ὁ Τύπος καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἀπαιτοῦν αὐστηροποίηση τῶν ποινῶν καὶ ἡλικιακὴ διεύρυνσή τους γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἐγκληματικότητας. Αφορμὴ εἶναι ἀκόμα μιὰ -σε σύντομο χρονικὸ διάστημα- δολοφονικὴ ἐπίθεση σε ἓναν οδηγὸ ταξί με στόχο τὴ ληστεία. Το σωματεῖο τῶν οδηγῶν ταξί στὴν Αθήνα, ἀναστατωμένο καὶ φοβισμένο «κατέρχεται εἰς ἀποφασιστικὸν ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου».²⁶⁴ Ἐνας ἀπὸ τοὺς οδηγούς μιλά γιὰ αὐτοδικία, ἐφόσον τὸ κράτος δὲν τοὺς προστατεύει καὶ μόνο ὅταν «ἐκτελεστῇ ὁ πρῶτος διδάξας [...] θὰ ἡσυχάσουμε».²⁶⁵ Ὁ Σύνδεσμος ιδιοκτητῶν ταξί ἐκδίδει ἀνακοίνωση:

Πιστεύομεν ἀκραδάντως ὅτι ἐφ' ὅσον ἤθελον ληφθῇ νομοθετικὰ μέτρα ἐπιβολῆς αὐστηροτάτων ποινῶν (μηδὲ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου ἐξαιρουμένης)

²⁶² Εφημ. *Ἐμπρός*, 20-11-1951, σελ. 4

²⁶³ Εφημ. *Ἐμπρός*, 4-12-1952, σελ. 4

²⁶⁴ Εφημ. *Ἐμπρός*, 3-12-1952, σελ. 1

²⁶⁵ Ο.π., σελ. 3

ἀσχέτως ηλικίας²⁶⁶ ... ἤθελεν αὐτομάτως ἐκλείψει ὁ ἐσχάτως παρατηρηθεὶς νεωτερισμὸς ληστεύσεως τῶν βιοπαλαιστῶν αὐτοκινητιστῶν ταξί.²⁶⁷

Ένας δεκαεξάχρονος μαθητής που εἶχε επιτεθεῖ λίγες μέρες πριν σε οδηγὸ ταξί με στόχο τη ληστεία, τον σκότωσε και παραπέμπεται «ἵνα δικασθῇ ἐπὶ ληστεία μετὰ φόνου, παρανόμῳ ὀπλοφορία καὶ ὀπλοχρησία»,²⁶⁸ ἔχει «ξεσηκώσει» τον κλάδο των αυτοκινητιστῶν που ζητούν μετ' επιτάσεως την παραδειγματική και σκληρὴ τιμωρία του ἀκόμα και με θάνατο.

Όχι πολλές μέρες μετὰ, την 10^η Δεκεμβρίου 1952, ο υπουργὸς Εξωτερικῶν της νεοεκλεγείσας κυβέρνησης Παπάγου,²⁶⁹ σε ομιλία του που μεταδίδεται ἀπὸ τον ραδιοφωνικὸ σταθμὸ της Αθῆνας με ἀφορμὴ την ἡμέρα των δικαιωμάτων του ἀνθρώπου,²⁷⁰ τονίζει μεταξύ ἄλλων:

[...] Αἱ διακηρύξεις καὶ οἱ συνταγματικοὶ χάρται δὲν ἀρκοῦν διὰ τὸν πραγματικὸν σεβασμὸν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Χρειάζεται ἡ ἐπακριβὴς καὶ ἡ αὐστηρὰ τήρησις αὐτῶν ἀπὸ ὅλους καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς κυβερνήτας. [...] Ὅταν ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος ἐκάστου ἐξασφαλισθῇ καὶ ἀπὸ τοὺς πολίτας καὶ ἀπὸ τὸ κράτος, ἡ διακήρυξις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων θὰ λάβῃ πλέον σάρκα καὶ ὅσθα. [...]²⁷¹

Κοινωνία πουριτανική στη βάση της η Ελλάδα του 1950, ἔχει ὁμως, σαν τον Ιανό, και ἓνα προοδευτικὸ προσωπεῖο. Παράλληλα με τα ἀνθρώπινα δικαιώματα και τις υπέρ αὐτῶν διακηρύξεις, η Ελλάδα της εποχῆς ἀνησυχεῖ για τη διαφθορά των νέων ἀπὸ

²⁶⁶ Για το σωφρονισμό των ἀνηλίκων, βλ. Έφη Αβδελά, «*Νέοι ἐν κινδύνῳ*»: επιτήρηση, ἀναμόρφωση καὶ δικαιοσύνη ἀνηλίκων μετὰ τον πόλεμο, εκδ. Πόλις, 2013

²⁶⁷ Ο.π., σελ. 3

²⁶⁸ Εφημ. Έμπρός, 23-12-1952, σελ. 5

²⁶⁹ Ο Ελληνικὸς Συναγερμὸς στις ἐκλογές της 16^{ης} Νοεμβρίου του ἰδίου ἔτους ἐξέλεξε με ποσοστὸ 49,2% 247 βουλευτὲς ἀπὸ τους τριακόσιους της Βουλῆς, ἐνὼ ο συνασπισμὸς ΕΠΕΚ καὶ Φιλελευθέρων με ποσοστὸ 34,2% ἐξέλεξε 51 βουλευτὲς.

²⁷⁰ Την 10^η Δεκεμβρίου του 1948 ἡ Γενικὴ Συνέλευσις του ΟΗΕ στο Παρίσι, με ψήφους 48 υπέρ 0 κατὰ καὶ 8 ἀποχές (ἀπείχε το σοβιετικὸ μπλοκ κρατῶν, ἡ Νότια Αφρική καὶ ἡ Σαουδικὴ Αραβία) υιοθέτησε την Οικουμενικὴ Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ἀνθρώπου, ἡ οποία ἀποτελεῖται ἀπὸ το προοίμιο καὶ 30 ἄρθρα. Ἡ Ελλάδα, ὡς μέλος του ΟΗΕ ἀπὸ τις 25 Οκτωβρίου 1945, συνυπέγραψε την Οικουμενικὴ Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ἀνθρώπου.

²⁷¹ Εφημ. Έμπρός, 11-12-1952, σελ. 6

τον κινηματογράφο,²⁷² για τον προσηλυτισμό που ασκούν οι χιλιαστές στη Βόρεια Ελλάδα²⁷³ και επιθυμεί μια ισχυρή Εκκλησία ως πνευματικό ταγό.

Ο αγώνας για την κατάργηση της θανατικής ποινής ξεκινά μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου και τα ανυπολόγιστα τραύματα σωματικά, ψυχικά, οικονομικά που άφησε στο πέρασμά του, από τη Γαλλία. Πνευματικοί άνθρωποι όπως ο Άρθουρ Κέσλερ και ο Αλμπέρ Καμύ συμμετέχουν ενεργά. Το 1957, ο Καμύ δημοσιεύει το έργο του «Σκέψεις γύρω από τη θανατική ποινή», δύο χρόνια αργότερα ο Αλμπέρ Νο το «Ου φονεύσεις» και ανοίγουν τον διάλογο στη γαλλική κοινωνία.²⁷⁴

Το περιοδικό *Νέα Πορεία*²⁷⁵ δημοσιεύει σε τρία συνεχόμενα τεύχη το δοκίμιο του Αλμπέρ Καμύ, από τον Ιανουάριο μέχρι τον Φεβρουάριο του 1960. Η ελληνική μετάφραση έγινε από τον Παύλο Παπασιώπη και είχε τίτλο: «Σκέψεις για τη λαιμητόμο».²⁷⁶ Η δημοσίευση του κειμένου του Καμύ καταδεικνύει το ενδιαφέρον κάποιων ανθρώπων σχετικά με τα ηθικά ζητήματα που εγείρει η εφαρμογή της θανατικής ποινής, ένα λογοτεχνικό περιοδικό όμως έχει σαφώς περιορισμένο αναγνωστικό κοινό, δεν αφορά τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης που επηρεάζεται από έντυπα λαϊκά, πλατιάς κυκλοφορίας. Σίγουρα όμως ανοίγει ένα «παράθυρο» ώστε να ξεκινήσει, έστω και σε μικρή κλίμακα μια σχετική συζήτηση.

Ἡ γενεά τοῦ 46

ΑΜΒΟΥΡΓΟ –Μάϊος

Εἶναι ἡ γενιά που ἄνοιξε τὰ μάτια της στὸν ἥλιο τὴν ΩΡΑ ΜΗΔΕΝ

Ὅταν ὁλόκληρος ὁ κόσμος κείτονταν σὲ ἐρείπια.

Ὅταν τίποτα δὲν ὑπῆρχε ὄχι μόνον γιὰ νὰ θρέψη τὶς μητέρες πού τὰ τάιζαν μὲ τὸ γάλα τους, ἀλλὰ οὔτε κὰν στέγη γιὰ μιὰ θαλπωρή. Τὰ περισσότερα παιδιά τῆς γενιᾶς αὐτῆς κοιμήθηκαν πάνω σὲ ἀχυροστρώματα, μέσα σὲ καλάθια, κάτω στὸ χῶμα. Κρύωσαν, πείνασαν, στερήθηκαν

Σήμερα αὐτὰ τὰ παιδιά εἶναι ἡλικίας 23 ἐτῶν. Καὶ ὅλοι μιλοῦν γιὰ αὐτά. Ὅλοι τὰ ἀναθεματίζουν. Ἔχουν ἀξιώσεις ἀπὸ αὐτά καὶ καθὼς δὲν ἀνταποκρίνονται,

²⁷² «Ὁ κινηματογράφος καὶ ἡ νεολαία μας. Ἡ Ἐκκλησία ἐτοίμη νὰ ἡγηθῇ τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν προστασίαν τῶν νέων»: τίτλος της εφημ. *Ἐμπρός*, 29-11-1951, σελ. 4

²⁷³ Εφημ. *Ἐμπρός*, 6-12-1951, σελ. 6: «Εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα ἐξέπεσεν τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα λόγῳ ἐλλείψεως ἱερέων καὶ θρησκευτικῆς προπαγάνδας»

²⁷⁴ Στοιχεῖα ἀπὸ *Larousse, Ο αἰώνας των ανατροπών. Το λεξικό των κινημάτων της αμφισβήτησης στον 20^ο αἰώνα*, εκδ. Οξύ, 2004, σελ. 207-208

²⁷⁵ Το περιοδικό *Νέα Πορεία, περιοδικό λόγου καὶ τέχνης*, εξέδωσε τὸ πρῶτο τοῦ τεύχους τὸ 1955, με ἐκδότῃ τὸν Χρήσο Ντάλια.

²⁷⁶ Ὁ πρωτότυπος τίτλος τοῦ δοκιμίου τοῦ Καμύ ἦταν «*Reflexions sur la peine capitale*». Τα τεύχη 59-62 τοῦ περιοδικοῦ στα οποία βρίσκεται τὸ δοκίμιο, εἶναι ψηφιακὰ διαθέσιμα στη διεύθυνση: <https://www.greek-language.gr/periodika/mags/neaporeia/1955>

δέχονται τις κατηγορίες. Αυτή τη γενεά του 1946 οι μεγάλοι την βλέπουν σαν κάτι ξέχωρο. Σαν να αποτελούν μια άλλη «ράτσα», σαν να είναι ένας διαφορετικός παράξενος κόσμος ...

ΠΩΣ σκέπτονται, πώς ζούν και τί προσπαθούν αυτοί οι νέοι;²⁷⁷

«Στο έρώτημα τουτο θέλησε να δώσει μια απάντησι ή έρευνα μιās μεγάλης γερμανικής έφημερίδας». Το άρθρο αναδημοσιεύεται στην εφημερίδα *Έμπρός* στο σαββατιάτικο φύλλο της 3^{ης} Μαΐου του 1969. Ο Γερμανός δημοσιογράφος συνομιλεί με νέους και νέες της γενιάς του 1946 και καταγράφει, μεταξύ άλλων, την έλλειψη ιδανικών και οραμάτων που χαρακτηρίζει αυτή τη γενιά των Γερμανών, η οποία πασχίζει να δώσει «καινούργιες φόρμες σε πολλά πράγματα...». Μια γενιά για την οποία «τò σπίτι δε συμβολίζει τίποτε άλλο παρά μονάχα τήν κατοικία», μια γενιά που φτιάχνει έναν «κόσμο χωρίς θεμέλια», μια γενιά που επιθυμεί «ένα κόσμο με τήν γυναίκα ... πανελεύθερη!».

Το άρθρο ίσως απηχεί την προσπάθεια -και της ελληνικής κοινωνίας- να ερμηνεύσει τους προβληματισμούς και την αντίδραση των νέων της εποχής, των ανθρώπων που γεννήθηκαν τη στιγμή που τελείωνε ο δεύτερος μεγάλος πόλεμος του εικοστού αιώνα αλλά ξεκινούσε ο επόμενος, ο Ψυχρός Πόλεμος.²⁷⁸ Αυτοί οι νέοι άνθρωποι ενηλικιώνονται σε έναν κόσμο που προσπαθεί να ανασυνταχθεί και να επαναπροσδιοριστεί, έναν κόσμο που «κρύβει» τα δεινά του παρελθόντος ενοχικά κάτω από την κυρίαρχη βούληση των νικητών του πολέμου.

Μεταξύ της γερμανικής και της ελληνικής μεταπολεμικής κοινωνίας υπάρχουν τόσο μεγάλες διαφορές που τις καθιστούν μη συγκρίσιμες αλλά παρά ταύτα σε κάποια σημεία που αφορούν τη νεανική αμφισβήτηση μπορεί κάποιος να βρει κοινά σημεία.

Στην Ελλάδα της δεύτερης μεταπολεμικής δεκαετίας έχουν επέλθει αρκετές αλλαγές σε σχέση με τη δεκαετία του 1950. Η αστικοποίηση έχει σε μεγάλο βαθμό συντελεστεί, η Αθήνα²⁷⁹ έχει μεγαλώσει με την έλευση των εσωτερικών μεταναστών, την ανοικοδόμηση με την αντιπαροχή, έχει πλέον αποκτήσει τον αέρα μιας μεγαλούπολης. Όλα αυτά έχουν μεταμορφώσει και τον κοινωνικό βίο των ανθρώπων

²⁷⁷ Εφημ. *Έμπρός*, 3 -5-1969, σελ. 11

²⁷⁸ Για τον Ψυχρό Πόλεμο και τις συνολικές επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο βλ.: Mark Mazower, *Σκοτεινή Ήπειρος. Ο Ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας*, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2013, E. Hobsbawm, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914-1991*, εκδ. Θεμέλιο, 1995

²⁷⁹ Για την Αθήνα της περιόδου και την εικόνα της ενδεικτικά δε ενδεικτικά: Καιροφύλλας Γιάννης, *Η Αθήνα στη δεκαετία του '60*, Εκδ. Φιλιππότη, 1997, Μεντή Δώρα, *Η Αθήνα από τον 19ο στον 20ο αιώνα, Η μνήμη της πόλης και η σύγχρονή της λογοτεχνική αναπαράσταση*, Εκδ. Gutenberg,, 1984.

που αποζητούν τον καταναλωτισμό, τη διασκέδαση, τη φωτεινή πλευρά της ζωής, αποτινάσσοντας το άγχος της ζοφερής πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας.

Τα βαριά εγκλήματα της περιόδου, οι θανατικές εκτελέσεις αφορούν πλέον όχι πολιτικούς αλλά ποινικούς κρατούμενους. Τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν τον καταγράψαμε ήδη στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας. Ο Τύπος, απηχώντας και διαμορφώνοντας παράλληλα την κοινή γνώμη τα παρουσίασε στο κοινό. Δημόσια συζήτηση δεν υπήρξε σχετικά με την σκοπιμότητα της θανατικής ποινής, ή για την ακρίβεια εξαντλήθηκε στον κατευνασμό της κοινής γνώμης στο πλαίσιο της αντεκδίκησης, της αποκατάστασης της ηθικής τάξης με τη βαριά τιμωρία των δραστών των εγκλημάτων. Σε όλες τις περιπτώσεις, ο Τύπος διηγείρε το θυμικό της κοινής γνώμης που απαιτούσε την παραδειγματική, ανηλεή τιμωρία τους.

Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση Παγκρατίδη που, πέρα από τις όποιες άλλες σκέψεις σχετικά με την ορθότητα της απόφασης, ο Παγκρατίδης αντιμετωπίστηκε ως παρίας, κοινωνικό απόβλητο που έπρεπε να τιμωρηθεί για τα εγκλήματά του φυσική απόρροια του αποκλίνοντος, περιθωριακού βίου που τάραζε τον μικροαστισμό, απειλούσε το θεμέλιο της κοινωνικής ζωής -την ίδια την οικογένεια- αποδείκνυε όμως συνάμα και την έλλειψη αυτού που εμείς σήμερα ονομάζουμε κοινωνικό κράτος.

Μοναδική ίσως περίπτωση που η πολιτεία προσπάθησε να αιτιολογήσει δημόσια την εκτέλεση εγκληματιών ήταν η εκτέλεση των δύο Γερμανών «κατά συρροήν δολοφόνων», επειδή ακριβώς ξεπερνούσε τα σύνορα και ενεπλάκη και η γερμανική πρεσβεία· το είδος και το μέγεθος των εγκλημάτων ήταν τέτοιο, που η δικαστική απόφαση φάνηκε απόλυτα αιτιολογημένη.

Στην περίπτωση του Λυμπέρη, το καθεστώς των συνταγματαρχών έδειξε πρωτοφανή ταχύτητα στην περαίωση της δίκης και την εκτέλεση του εγκληματία, στη σπουδή του να εμπεδώσει στο κοινό το αίσθημα της ασφάλειας και την αυστηρότητα που επιδεικνύει το κράτος κατά των εγκληματιών.

Συγκεφαλαιώνοντας, θα ήθελα να αναφέρω μόνο αυτά που ο Μπεκαρία έγραφε αρκετά χρόνια νωρίτερα:

Η θανάτωση ενός πολίτη δεν μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία παρά μόνο για δύο λόγους: πρώτον, όταν ακόμη και ο πολίτης αυτός έχει στερηθεί την ελευθερία του, διαθέτει ικανούς δεσμούς και αρκετή εξουσία ώστε να μπορεί να απειλήσει την ασφάλεια του έθνους, εφόσον μόνη η ύπαρξή του μπορεί να προκαλέσει μια επανάσταση που θα θέσει σε κίνδυνο την ισχύουσα μορφή

διακυβέρνησης. Ο θάνατος ενός πολίτη λοιπόν γίνεται αναγκαίος όταν το έθνος ανακτά ή χάνει την ελευθερία του ή σε περιόδους αναρχίας, όταν το δίκαιο αντικαθίσταται από την αναρχία. Υπό το ήρεμο κράτος του νόμου όμως, και σε ένα πολίτευμα που χαίρει πλήρους υποστήριξης εκ μέρους του έθνους, οχυρωμένο απέναντι σε εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς, με ισχύ και την κοινή γνώμη, που είναι ίσως αποτελεσματικότερες από τη ίδια τη δύναμη, όπου μόνο ο αληθινός κυρίαρχος έχει την εξουσία να διοικεί και όπου τα πλούτη αγοράζουν απολαύσεις και όχι εξουσία, δεν βλέπω καμία ανάγκη για τη θανάτωση ενός πολίτη. Μόνη εξαίρεση θα ήταν ο θάνατός του να αποτελεί και το μοναδικό μέσο για την αποτροπή άλλων από τη διάπραξη εγκλημάτων. Αυτός είναι ο δεύτερος λόγος για τον οποίο θα μπορούσε η θανατική ποινή να θεωρηθεί δίκαιη και αναγκαία.²⁸⁰

Ίσως να απαντούν έμμεσα στο ερώτημα γιατί δεν υπήρξε μεθοδική προσπάθεια για την κατάργηση της απάνθρωπης θανατικής ποινής στην εικοσαετία που εξετάζουμε, την εικοσαετία που το κράτος οργανώνεται με άξονα το τρίπτυχο: Πατρίς, θρησκεία, οικογένεια.

²⁸⁰ Cesare Beccaria, *Περί εκλημάτων και ποινών*, μτφρ. Χρ. Ακριβοπούλου, Αθ. Σίμογλου, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2009, σελ.139-140

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβδελά Έφη, Αγγέλικα Ψαρρά (επιμέλεια) *Σιωπηρές Ιστορίες. Γυναίκες και φύλο στην ιστορική αφήγηση*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997
- Αβδελά Έφη, «*Νέοι εν κινδύνω*»: επιτήρηση, αναμόρφωση και δικαιοσύνη ανηλίκων μετά τον πόλεμο, εκδ. Πόλις, 2013
- Αβδελά Έφη, *Διά λόγους τιμής. Βία, συναισθήματα και αξίες στη μετεμφυλιακή Ελλάδα*, εκδ. Νεφέλη, 2006
- Αλιβιζάτος Νίκος., *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922-1974. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, Θεμέλιο, Αθήνα 1983
- Βιδάλη Σοφία, *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013
- Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990. Σταθερή δημοκρατία σημαδεμένη από τη μεταπολεμική ιστορία*, εκδ. Θεμέλιο, 2001.
- Γερακάρης Νίκος, *Εσωτερικός μετανάστης*, εκδ. Ποταμός, 2014
- Γρηγοριάδης Σόλων Νεοκ., *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας 1946-1974*, τ. 6, εκδ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Αθήνα 2011
- Δαββέτας Νίκος *Ο ζωγράφος του Μπελογιάννη, πολιτικό νουάρ μυθιστόρημα*, εκδ. Μεταίχμιο, 2013
- Διαμαντόπουλος Θανάσης, *10 και μια δεκαετίες πολιτικών διαιρέσεων. Οι διαιρετικές τομές στην Ελλάδα την περίοδο 1910-2017. 5ο τεύχος. Δεκαετία του 1950. Η ασθμαίνουσα δημοκρατία*, εκδ. Επίκεντρο, 2017
- Ζαμπαθάς Κούλης, *Στο σπίτι των ηρώων. Νίκος Μπελογιάννης, Νίκος Πλουμπίδης*, εκδ. Ατέχνως, 2020
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα*, τόμος ΙΣΤ', εκδ. Εκδοτική Αθηνών
- Καιροφύλλας Γιάννης, *Η Αθήνα στη δεκαετία του '60*, Εκδ. Φιλιππότη, 1997
- Κατσάπης Κώστας, *Οι Καταραμένοι. Σπαράγματα κοινωνικής ιστορίας, αντίδοτο στη νοσταλγία του εζήντα*, εκδ. Οκτώ, Αθήνα 2019

- Κατσάπης Κώστας, *Το «πρόβλημα νεολαία»*. Μοντέρνοι νέοι, παράδοση και αμφισβήτηση στην μεταπολεμική Ελλάδα, 1964-1974, εκδ. Απρόβλεπτες εκδόσεις, 2013
- Κοροβίνης Θωμάς, *Ο γύρος του θανάτου*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 2018
- Κουζινόπουλος Σπύρος, *Η εκτέλεση της ειρήνης. Υπόθεση Νικηφορίδη*, εκδ. Εφημερίδα των Συντακτών, Φεβρουάριος 2021
- Κρίκης Πάνος, *Ο ρόλος του στρατού στην εξέλιξη της Ιστορίας από την επανάσταση του 1821 μέχρι το 1975*, εκδ. Κουλτούρα, 2008
- Κούκουνας Δημοσθένης, *Η υπόθεση Μέρτεν και η σύγκρουση με τον Καραμανλή*, εκδ. Ariston books, 2019
- Larousse (συλλογικό), *Ο αιώνας των ανατροπών. Λεξικό των κινημάτων της Αμφισβήτησης στον εικοστό αιώνα*, εκδ. Οξύ, Αθήνα 2004
- Λιάκος Αντώνης, *Ο ελληνικός εικοστός αιώνας*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2019
- Λιαλιούτη Ζηνοβία, *Ο «άλλος» Ψυχρός Πόλεμος. Η αμερικανική πολιτιστική διπλωματία στην Ελλάδα, 1953-1973*, εκδ. Π.Ε.Κ., Ηράκλειο 2019
- Λιαλιούτη Ζηνοβία, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989*, εκδ. Ασίνη, Αθήνα 2016
- Λογοθέτης Κωνσταντίνος, *Παγκρατίδης: εις θάνατον τετράκις*, εκδ. Μπαρμπουνάκη, 2020
- Mazower Mark, *Σκοτεινή Ήπειρος. Ο Ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας*, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2013
- Μανωλεδάκης Ι., *Γενική Θεωρία του Ποινικού Δικαίου*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1978, Εκδ. Σάκκουλα
- Μαραγκού Έλενα, Τσιμπούκη Θεοδώρα (επιμέλεια), *Η δική μας Αμερική. Η αμερικανική κουλτούρα στην Ελλάδα*, (Συλλογικό), εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2010
- Μεντή Δώρα, *Η Αθήνα από τον 19ο στον 20ο αιώνα, Η μνήμη της πόλης και η σύγχρονή της λογοτεχνική αναπαράσταση*, Εκδ. Gutenberg, 1984
- Μπαλτά Νάση, Παπαδημητρίου Δέσποινα, *Σημειώσεις για την ιστορία του Τύπου. Η ελληνική και η ευρωπαϊκή διάσταση*, εκδ. Οδυσσέας, 1993
- Beccaria Cesare, *Περί εγκλημάτων και ποινών*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2009

- Νίκος Μπελογιάννης. *Εθνικός – λαϊκός ήρωας της Ελλάδας*, εκδ. Παπακωνσταντίνου, Αθήνα 1978
- Νίκος Μπελογιάννης. *Η δίκη και η απολογία ενός λαϊκού αγωνιστή*, (Συλλογικό), εκδ. Εντύποις, 2012
- Νίκος Πλουμπίδης (Συλλογικό), εκδ. Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 2019
- Παππά Έλλη, *Γράμματα στο γιο μου. Φυλακές Κάστορος – Αβέρωφ - Καλλιθέας 1955-1962*, εκδ. Άγρα, 2008
- Παπαϊωάννου Κώστας, *Ο «δράκος» του Σείχ Σου. Ένας αθώος στο απόσπασμα*, εκδ. Ποντίκι, 1988
- Παπαχρίστου Δημοσθένης, Νίκος Πλουμπίδης. *Ντοκουμέντα. Γράμματα από τη φυλακή 1953-1954*, εκδ. Δελφίνι, 2012
- Πετρόπουλος Γ., Χατζηδημητράκος Ν., (επιμέλεια) *Υπόθεση Νίκου Μπελογιάννη. Η προανακριτική έκθεση της Ασφάλειας*, εκδ. Καστανιώτη, Οκτώβριος 2015
- Ράγκος Γιάννης, *Μυρίζει αίμα*, εκδ. Καστανιώτης, 2019
- Ράγκος Γιάννης, *Ξεχασμένα Πρωτοσέλιδα. Ρεπορτάζ από τη νεοελληνική μικροϊστορία*, εκδ. Polaris, 2016
- Ραφαηλίδης Βασίλης, *Ιστορία (κωμικοτραγική) του Νεοελληνικού Κράτους 1830-1974*, εκδ. του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2001
- Σαμαράκης Αντώνης, *Ζητείται έλπις*, εκδ. Ελευθερουδάκη, Αθήνα 1983
- Σόμπολος Πάνος *Εγκλήματα γένους θηλυκού*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2019
- Σταθάκης Γιώργος, *Το δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ. Η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*, εκδ. Βιβλιόραμα, 2004
- Σακελλαρόπουλος Σπύρος, Σακελλαρόπουλος Γρηγόρης, *Έτσι αγαπάμε εμείς την Ελλάδα, πλήρη πρακτικά και ιστορικά των δικών Μπελογιάννη. Τα σήματα Βαβούδη*, εκδ. Τόπος, 2016
- Τσαρούχας Κώστας, *Ο δράκος που διέφυγε... Υπόθεση Παγκρατίδη: Μια αστυνομική πλεκτάνη, μια δικαστική πλάνη, μια άδικη εκτέλεση*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2006
- Hobsbawm Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914-1991*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1995

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

- <http://efimeris.nlg.gr/ns/main.html>
- <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Ekloges/Eklogika-apotelesmata-New/#H>
- <https://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?search=on&DateFrom=1%2F12%2F1993&DateTo=3%2F12%2F1993&SessionPeriod=92766fef-d4d2-4a56-a754-3081dfb67589>
- <http://antonisfousas.gr/wp-content/uploads/2015/01/katargisi-poinis-thanatou.pdf>
- https://el.wikisource.org/wiki/%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82_509/1947
- <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf>
- https://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/lix_nomos1649_1986.pdf
- <https://www.e-nomothesia.gr/suntaksiodotika/nomos-1863-1989-fek-204a-18-11-1989.html>
- <https://www.pro-europa.eu/europe/el/konstantinos-karamanlis-omilia-kata-tin-ypografi-tis-symfonias-entaxis-tis-ellados-stin-eok/2/>
- https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf
- <https://www.amnesty.gr/elliniko-tmima-istoria-kai-simantikes-imerominies>
- https://www.policemagazine.gr/sites/default/files/pdf/%CE%91%CE%A0_1959-12-15-0158.pdf
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82_375/1936
- [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F_%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%BF%CF%82_%CE%BC%CE%B5_%CF%84%CE%BF_%CE%B3%CE%B1%CF%81%CF%8D%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF_\(%CF%84%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CE%B1\)#cite_note-rdb-3](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F_%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%BF%CF%82_%CE%BC%CE%B5_%CF%84%CE%BF_%CE%B3%CE%B1%CF%81%CF%8D%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF_(%CF%84%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CE%B1)#cite_note-rdb-3)
- <https://www.lifo.gr/now/athens/otan-i-athina-dihazotan-mprosta-stin-anegersi-toy-hilton>

- <https://retromaniax.gr/threads/%CE%9F%CE%B9-%CE%A3%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%A4%CE%B7%CF%82-%CE%9D%CF%8D%CF%87%CF%84%CE%B1%CF%82-1972.17619/>
- file:///C:/Users/FB09~1/AppData/Local/Temp/il_04_05.pdf
- <https://www.greek-language.gr/periodika/mags/neaporeia/1955>